

P.41/a

PL ISSN 0033-202X

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	77
<hr/>	
zeszyt	1

WYDAWNICTWO

SBP

Warszawa 2009

RADA REDAKCYJNA

Elżbieta Barbara Zybert – przewodnicząca, Sabina Cisek, Jerzy Franke,
Ewa Głowacka, Elżbieta Gondek, Henryk Hollender, Artur Jazdon,
Maria Lenartowicz, Marek Nahotko, Alina Nowińska,
Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska, Maria Próchnicka, Jadwiga Sadowska,
Marta Skalska-Zlat, Elżbieta Stefańczyk, Jolanta Stępiak,
Małgorzata Waleszko, Jacek Wojciechowski

REDAKCJA

Barbara SOSIŃSKA-KALATA – redaktor naczelny
Ewa CHUCHRO – sekretarz redakcji
Maria PRZASTEK-SAMOKOWA – redaktor
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski
Anna LIS – redakcja techniczna i korekta

Stali współpracownicy: Barbara KORYŚ – *Przegląd piśmiennictwa krajowego*
Jacek WOJCIECHOWSKI – *Z lektur zagranicznych*
Zdzisław GĘBOŁYŚ – *Kronika*

Stały dodatek do „Przeglądu Bibliotecznego”

BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ

Opracowanie: Zakład Dokumentacji Księgoznawczej Biblioteki Narodowej
Redaktor: Małgorzata WALESZKO

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl

Zrealizowano w ramach Programu Operacyjnego Promocja Czytelnictwa
ogłoszonego przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zawartość „Przeglądu Bibliotecznego” jest cytowana w czasopiśmie
abstraktowym „Library and Information Science Abstracts”
oraz w dostępnej w Internecie bibliografii „The Central European
Journal of Social Sciences and Humanities”

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 77

2009

zeszyt 1

TREŚĆ

Artykuły

RAFAEL BALL: Satisfakcja klienta jako kluczowy czynnik sukcesu bibliotek. Działania Biblioteki Centralnej Forschungszentrum Jülich na rzecz użytkowników . . .	5
IZABELA SWOBODA: OPAC WWW wizytówką biblioteki. Ocena jakości katalogów komputerowych małych i średnich bibliotek w Polsce	16
JOLANTA HYS: Pojęcie pragmatyki w teorii języków informacyjno-wyszukiwawczych	41
EVELINA KRISTANOVA: Biblioteka Narodowa im. św. św. Cyryla i Metodego w Sofii	54

Studia podyplomowe z zakresu nauk o książce, bibliotece i informacji na uczelniach prowadzących kierunek „Informacja Naukowa i Bibliotekoznawstwo”

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach . . .	67
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	69
Uniwersytet Łódzki	71
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	72
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	73
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie	76
Uniwersytet Śląski	78
Uniwersytet Warszawski	80
Uniwersytet Wrocławski	83

Sprawozdania

„Kościelne zbiory biblioteczne. Dziedzictwo przeszłości i współczesne wyzwania”. Sympozjum naukowe Instytutu Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych KUL (Lublin, 24 września 2008 r.) (<i>Bogumiła Warząchowska</i>)	87
„Bibliografia w erze cyfrowej”. VI Ogólnopolska Narada Bibliografów (Warszawa, 23-24 października 2008 r.) (<i>Dorota Chłopkowska</i>)	90
„Niewygodne dla władzy. Ograniczanie wolności słowa w Polsce w XIX i XX w.”. Ogólnopolska Konferencja Naukowa (Toruń, 18-19 listopada 2008 r.) (<i>Małgorzata Korczyńska-Derkacz</i>)	94
„Uniwersum piśmiennictwa wobec komunikacji społecznej”. Międzynarodowa Konferencja Naukowa (Wrocław, 2-4 grudnia 2008 r.) (<i>Ewa Jabłońska-Stefanowicz</i>)	98
Seminarium Polskiej Grupy CERL (Warszawa, 14-15 stycznia 2009 r.) (<i>Marianna Czapnik</i>)	103

Recenzje i przeglądy piśmiennictwa

Bogdan Klukowski: <i>Księgarstwo i zawód księgarza w Polsce</i> . Warszawa 2008 (<i>Jadwiga Kołodziejska</i>)	109
---	-----

Anne C. Bromer, Julian I. Edison: <i>Miniature Books: 4000 Years of Tiny Treasures</i> . New York 2007 (<i>Danuta Sieradzka</i>)	111
Helga Döhn: <i>Die Sammlung Autographa der ehemaligen Preußischen Staatsbibliothek zu Berlin. Autographenkatalog</i> (CD-ROM). Wiesbaden 2005/2007 (<i>Jacek Puchalski</i>)	113
<i>Dokument, książka i biblioteka w badaniach naukowych i nauczaniu uniwersyteckim</i> . Pod red. Marty Skalskiej-Zlat i Anny Żbikowskiej-Migoń. Wrocław 2008 (<i>Wanda Pindlowa</i>)	117
Dominika Rafalska: <i>Między marzeniami a rzeczywistością. Tygodnik „Po prostu” wobec głównych problemów społecznych i politycznych w latach 1955-1957</i> . Warszawa 2008 (<i>Zbigniew Anculewicz</i>)	122
<i>Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny</i> . T. 1-10. Red. Jadwiga Czachowska, Alicja Szalagan. Warszawa 1994-2008 (<i>Emilia Iłska</i>)	126
Andrzej Drożdż: <i>Książka w świecie utopii</i> . Kraków 2006 (<i>Dariusz Kuźmina</i>) . . .	131
<i>Kodeksy etyki bibliotekarskiej na świecie. Antologia narodowych kodeksów etycznych</i> . Red. Zdzisław Gębołyś, Jacek Tomaszczyk. Warszawa 2008 (<i>Teresa Święćkowska</i>)	133
Przegląd piśmiennictwa krajowego (<i>Barbara Koryś</i>)	135
Z lektur zagranicznych (<i>Jacek Wojciechowski</i>)	139
Z życia SBP	
Z działalności SBP w 2008 roku – część druga (<i>Anna Grzecznowska</i>)	147
Kronika (<i>Zdzisław Gębołyś</i>)	155
Wskazówki dla autorów	167

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 77

2009

Number 1

TABLE OF CONTENTS

Articles

RAFAEL BALL: Customer Satisfaction as the Library to Success Steps Taken by Forschungszentrum Jülich Central Library to the Benefit of Its Patrons	5
IZABELA SWOBODA: OPAC WWW – a Library Business Card. Evaluating OPACs of Small and Medium-sized Polish Libraries	16
JOLANTA HYS: The Concept of Pragmatics in the Theory of Information Re- trieval Languages	41
EVELINA KRISTANOVA: St. St. Cyril and Methodius National Library in Sofia. Past and Present	54

Postgraduate studies in the field of book, library and information science at Polish universities offering studies in Information Science and Library

Jan Kochanowski University of Humanities and Sciences in Kielce	67
Jagiellonian University in Cracow	69
The University of Lodz	71
Maria Curie-Skłodowska University in Lublin	72
Nicolaus Copernicus University in Torun	73
The Pedagogical University of Cracow	76
The University of Silesia	78
The University of Warsaw	80
The University of Wrocław	83

Reports

„Church library collections. Heritage of the past and contemporary challenges”. Symposium of Lublin Catholic University Institute of Church Archives, Librar- ies and Museums (Lublin, September 24, 2008) (<i>Bogumiła Warząchowska</i>)	87
„Bibliography in digital era”. Sixth National Council of Bibliographers (Warsaw, Oc- tober 23-24, 2008) (<i>Dorota Chłopkowska</i>)	90
„Inconvenient for authorities. Limiting the freedom of speech in Poland in 19th and 20th century”. National scientific conference (Toruń, November 18-19, 2008) (<i>Małgorzata Korczyńska-Derkacz</i>)	94
„The universe of literature and social communication”. International scientific con- ference (Wrocław, December 2-4, 2008) (<i>Ewa Jabłońska-Stefanowicz</i>)	98
Seminar of CERL Polish branch (Warsaw, January 14-15, 2009) (<i>Marianna Czapnik</i>)	103

Reviews and literature surveys

Bogdan Klukowski: <i>Księgarstwo i zawód księgarza w Polsce (Book-selling and book-sellers in Poland)</i> . Warszawa 2008 (<i>Jadwiga Kołodziejska</i>)	109
Anne C. Bromer, Julian I. Edison: <i>Miniature Books: 4000 Years of Tiny Treas- ures</i> . New York 2007 (<i>Danuta Sieradzka</i>)	111

Helga Döhn: <i>Die Sammlung Autographa der ehemaligen Preußischen Staatsbibliothek zu Berlin. Autographenkatalog</i> (CD-ROM). Wiesbaden 2005/2007 (Jacek Puchalski)	113
<i>Dokument, książka i biblioteka w badaniach naukowych i nauczaniu uniwersyteckim</i> (Documents, books and libraries in research and higher education). Pod red. Marty Skalskiej-Zlat i Anny Zbikowskiej-Migoń. Wrocław 2008 (Wanda Pindłowa)	117
Dominika Rafalska: <i>Między marzeniami a rzeczywistością. Tygodnik „Po prostu” wobec głównych problemów społecznych i politycznych w latach 1955-1957</i> (Between dreams and reality. „Po prostu” weekly and main social and political issues in the years 1955-1957). Warszawa 2008 (Zbigniew Anculewicz)	122
<i>Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik bibliograficzny. T. 1-10</i> (Contemporary Polish writers and literature researchers. Bibliographical dictionary. Vol. 1-10). Red. Jadwiga Czachowska, Alicja Szalagan. Warszawa 1994-2008 (Emilia Ilska)	126
Andrzej Drożdż: <i>Książka w świecie utopii</i> (Books in the world of utopia). Kraków 2006 (Dariusz Kuźmina)	131
<i>Kodeksy etyki bibliotekarskiej na świecie. Antologia narodowych kodeksów etycznych</i> (Codes of ethics for librarians around the world. A collection of national codes of conduct for librarians). Red. Zdzisław Gębołyś, Jacek Tomaszczyk. Warszawa 2008 (Teresa Święćkowska)	133
Polish literature survey (Barbara Koryś)	135
Foreign publications (Jacek Wojciechowski)	139
News from SBP (Polish Librarians Association)	
Report on SBP activity in 2008 – part 2 (Anna Grzecznowska)	147
Chronicle (Zdzisław Gębołyś)	155
Guidelines for Authors	167

RAFAEL BALL
University Library
Regensburg
e-mail: rafael.ball@bibliothek.uni-regensburg.de

SATYSFAKCJA KLIENTA JAKO KLUCZOWY CZYNNIK SUKCESU BIBLIOTEKI

Działania Biblioteki Centralnej Forschungszentrum Jülich na rzecz użytkowników¹

Rafael Ball studiował biologię, slawistykę i filozofię (Moguncja, Moskwa, Warszawa; 1983-1992). W 1994 r. uzyskał doktorat na Uniwersytecie w Moguncji. Od 1994 do 1996 r. pracował w Bibliotece Uniwersyteckiej we Fryburgu. W latach 1996-2008 kierował Biblioteką Centralną Forschungszentrum Jülich. Obecnie pełni funkcję dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Regensburgu. Jest członkiem Association of Special Libraries. Do jego najważniejszych publikacji należą: *The scientific information environment in the next Millennium*, *Library Management* 2000, no 1, pp. 10-12 i *Qualität und Quantität wissenschaftlicher Veröffentlichungen*, współautorstwo Maja Jokic (2006).

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteka. Użytkownicy biblioteki. Potrzeby użytkowników. Satysfakcja użytkowników. Standardy jakości.

ABSTRAKT: Ocena i zapewnienie satysfakcji klienta w długim okresie to integralne elementy zarządzania jakością w bibliotekach. Jakość definiowana jako „wszystkie te cechy i funkcje produktu lub usługi, które wpływają na stopień spełnienia przez nie ustalonych z góry lub podanych wymagań” (EOQ, 1976) w przypadku indywidualnego klienta ma charakter subiektywny, ale to właśnie na podstawie opinii każdego z nich powstaje ogólna ocena biblioteki, dzięki której może ona dokonać analizy swych mocnych i słabych stron. Artykuł dotyczy inicjatyw podejmowanych przez Bibliotekę Centralną Forschungszentrum Jülich w celu utrzymania klientów. Omówiono wyniki badań online przeprowadzonych w 2007 r., które posłużyły do podniesienia jakości produktów i usług przez nią oferowanych.

¹ Artykuł jest zmienioną wersją referatu wygłoszonego na XIV Międzynarodowej Środowiskowej Konferencji Naukowej „Biblioteka: klucz do sukcesu użytkowników” zorganizowanej przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego; Kraków, 2-3 czerwca 2008 r.

ZARZĄDZANIE JAKOŚCIĄ W BIBLIOTEKACH

Horst Köhler, prezydent Republiki Federalnej Niemiec, w przemówieniu *Ein Freudentag für die Kulturnation (Dzień radości dla narodu kultury)* wygłoszonym w październiku 2007 r., podkreślił rolę bibliotek w budowaniu społeczeństwa opartego na wiedzy i informacji (Köhler, 2007). Szacunek, jakim cieszyły się biblioteki ze względu na swoją rolę w krzewieniu kultury, chronił je przed koniecznością stosowania zasad polityki zarządzania jakością. Do zmiany stanowiska w tej kwestii przyczynił się kryzys strukturalny bibliotek europejskich będący wynikiem, m.in.: niedostatecznego finansowania państwowych bibliotek i instytucji informacyjnych, braku społecznej akceptacji dla istniejącej formy świadczenia usług bibliotekarskich, spadku zainteresowania tego rodzaju usługami, zmian w zakresie usług świadczonych przez biblioteki, wynikających z wykorzystania nowoczesnych technologii, oraz rewolucja medialna i technologiczna w sektorze informacji.

W kontekście tych przemian sytuacja bibliotek, również bibliotek specjalnych, stała się jeszcze bardziej skomplikowana. Sprostanie nowej rzeczywistości wymaga od nich podejmowania działań zapewniających im dalsze istnienie. Jako przykład może posłużyć Biblioteka Centralna Forschungszentrum Jülich (Centrum Naukowo-Badawcze Jülich). Jest ona finansowana przez Centrum i razem z nim realizuje wiele projektów. Jej działalność, podobnie jak innych bibliotek specjalnych, nie opiera się na żadnej podstawie prawnej. Każdego dnia na nowo, dobrą pracą i wynikami, uzasadnia potrzebę swego istnienia. Przychylna opinia użytkowników oraz instytucji wspierającej ją finansowo wydaje się tu bardzo przydatna.

Biblioteka Centralna poszukuje innowacyjnych rozwiązań w celu utrzymania (niekiedy i odzyskania) zaufania klientów oraz ustalenia sposobów zoptymalizowania i dokumentowania jej efektywności. Wyjątkowego znaczenia nabierają aspekty ekonomiczne: controlling, marketing, zarządzanie relacjami z klientem oraz zapewnienie jakości, mające przyczynić się do poprawy świadczonych przez nią usług. Istotną rolę odgrywa także dywersyfikacja mediów i technologii, jaka zaszła w ciągu ostatnich dziesięciu lat: wiele nowych produktów Biblioteki stanowi wynik gromadzenia danych na nośnikach cyfrowych. Ponadto nowoczesne technologie pozwalają poszerzyć jej wachlarz świadczonych przez nią usług. Okazało się jednak, że tradycyjne metody nie wystarczają dziś do oceny pracy Biblioteki. Należało więc wytyczyć nowe standardy jakościowe, pozwalające określić jakość jej usług, takich jak: dostęp do czasopism elektronicznych i sieciowych baz danych faktograficznych, usługi alarmowe (informowanie użytkowników o nowościach książkowych, nowych produktach i usługach), konsulting informacyjny oraz wyszukiwanie online. W krajach anglojęzycznych wysiłki w zakresie osiągnięcia standardów i ustanowienia kryteriów jakościowych podjęto już na początku lat dziewięćdziesiątych XX w. Przejmując zasady zarządzania jakością od organizacji gospodarczych, działających w sektorach dóbr konsumenckich i kapitałowych założono, że jednym z najważniejszych celów zarządzania jakością w bibliotekach powinno być zorientowanie na potrzeby klienta.

W sektorze bibliotecznym „zorientowanie na klienta” definiuje się jako osiągnięcie przez niego trwałej satysfakcji ze świadczonych usług. Ważne jest, aby pojęcie to rozpatrywać z punktu widzenia klienta. Przywoływanie ustalonych wcześniej standardów bibliotecznych nie jest wskazane. Należy pamię-

tać, że klientami biblioteki będą/pozostaną tylko ci, którzy wysoko oceniają jakość świadczonych przez nią usług.

Do ogólnej oceny jakości usług świadczonych przez biblioteki stosuje się kryteria ustanowione przez Jennifer Tann w 1993 r. Zalicza się do nich: wiedzę o potrzebach klientów, bezbłądność świadczonych usług, dobrą jakość budynków i pomieszczeń bibliotecznych, właściwe wyposażenie biblioteki, efektywne administrowanie, efektywną usługę back-up i istnienie pętli informacji zwrotnych umożliwiających ciągle ulepszanie procedur (Tann, 1993). Satysfakcja klienta zależy zatem nie tyle od produktów, co od rezultatów, jakie one zapewniają. Te określa się jako „ilość możliwych zastosowań danego produktu oraz stopień satysfakcji, jaki odczuwany jest w związku z ich użytkowaniem” (Abbott, 1994, s. 16). Trzeba dodać, iż istnieją standardy umożliwiające ocenę jakości dóbr fizycznych, a także kody projektowe odpowiednio chroniące tę jakość. O ile jednak łatwo zdefiniować standard dóbr fizycznych, o tyle określenie wartości i parametrów opisujących jakość usług jest znacznie trudniejsze, standaryzacja jest tutaj możliwa tylko w ograniczonym zakresie.

KRYTERIA JAKOŚCI ŚWIADCZENIA USŁUG BIBLIOTECZNYCH Z PERSPEKTYWY BIBLIOTEKI CENTRALNEJ FORSCHUNGSZENTRUM JÜLICH

AKTUALNOŚĆ USŁUG I INFORMACJI

Badania prowadzone dziś przez naukowców muszą być wykonywane szybko, z nastawieniem na realizację potrzeb klientów, w sposób innowacyjny oraz z uwzględnieniem wysokości ponoszonych kosztów. Zapewnienie aktualności usług i informacji bibliotecznej ma więc w tym przypadku znaczenie kluczowe. Przy wciąż skracającym się okresie aktualności informacji, szczególnie informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej, dbałość o aktualność usług bibliotecznych i aktualność źródeł informacji jest tym bardziej istotna (Polł i Te Boekhorst, 1996).

DOKŁADNOŚĆ INFORMACJI ORAZ ICH DOSTOSOWANIE DO POTRZEB UŻYTKOWNIKÓW

Usługi biblioteczne dla sektora nauki powinny charakteryzować się precyzją, jasnością, spójnością i dostosowaniem do potrzeb użytkowników. Ta ostatnia cecha jest szczególnie ważna w epoce nadmiaru informacji. Jednym z zadań biblioteki jest weryfikowanie, czy dana usługa informacyjna świadczona na rzecz klienta odpowiada jego potrzebom oraz czy nadaje się do użytkowania. Niewłaściwe dane płynące z bibliotek mogą narazić naukowców na niepowodzenie ich programów badawczych, zaszkodzić ich reputacji bądź reputacji zespołów badawczych, którymi kierują, a w konsekwencji także pozycji na arenie naukowej. Poza tym niewłaściwa informacja ekonomiczna stanowi zagrożenie dla ekonomicznego sukcesu przedsiębiorstwa.

NIEZAWODNOŚĆ

Kolejną cechą, którą należałoby przypisać usługom bibliotecznym świadczonym na rzecz sektora naukowo-badawczego, jest niezawodność. Czynniki

ten nabiera wyjątkowego znaczenia w kontekście szybkiego rozwoju mediów elektronicznych i technologii Web 2.0. Jakość pozyskiwanych informacji, znikające adresy URL, awarie serwerów oraz niedostępność domen nie mogą wpływać na obniżenie jakości usług informacyjnych świadczonych przez bibliotekę.

KOMPLETNOŚĆ

Nowoczesny użytkownik biblioteki oczekuje wyczerpującej odpowiedzi na swoje zapytanie. Przetworzenie za pomocą dostępnych mediów i z odniesieniem do różnych źródeł przedstawionego przez niego zapytania może być uważane za w pełni odpowiadające jego wymaganiom informacyjnym. Kryterium kompletności jeszcze nigdy nie było tak trudne do spełnienia, biorąc pod uwagę obecną różnorodność mediów występujących w bibliotece hybrydowej.

SZYBKOŚĆ

Biblioteki, świadczące usługi na rzecz nowoczesnego sektora naukowo-przemysłowego, nie tylko muszą dysponować aktualną informacją, muszą ją także szybko przekazać klientom. Opóźnienia powstające w oficjalnych kanałach komunikacyjnych wynikające z biurokratycznej mentalności, labiryntu niezrozumiałych operacji oraz ospałość w wykonywaniu zadań uniemożliwiają klientowi osiągnięcie satysfakcji. Zdaniem Biblioteki Centralnej Forschungszentrum Jülich zamówione przez klientów artykuły z czasopism należy dostarczyć im w ciągu 48 godzin.

ELASTYCZNOŚĆ PRZEKAZYWANIA INFORMACJI

Użytkownicy biblioteki oczekują, że będzie ona pełnić rolę doradcy informacyjnego, który zaoferuje im rozwiązania dostosowane do ich indywidualnych potrzeb. Oznacza to m. in. elastyczność oferty w zakresie formy przekazywanych informacji. Aby spełnić standardy jakościowe, biblioteka musi udostępniać informacje zarówno w formie drukowanej, jak i elektronicznej; oferować wysyłkę pocztą, firmą kurierską, e-mailem bądź w formie zakodowanego adresu URL; musi także uwzględniać zjawisko konwergencji mediów elektronicznych (e-czasopisma, e-książki, bazy danych).

Zapewnienie długookresowego funkcjonowania biblioteki nie jest wystarczającym warunkiem spełnienia kryteriów jakościowych i osiągnięcia wysokiego wskaźnika satysfakcji klienta. Podczas negocjacji z zarządem Biblioteka Centralna Forschungszentrum Jülich przedstawia raporty potwierdzające jej rentowność, uzasadnia, w jaki sposób przyczynia się do ogólnego sukcesu przedsiębiorstwa. Przywołanie takich argumentów, jak: ochrona dziedzictwa kultury, zapewnienie wolnego dostępu do informacji oraz podkreślenie znaczenia biblioteki jako miejsca spotkań społecznych i przedstawienie tym samym korzyści płynących z jej funkcjonowania, nie jest wystarczające w przypadku organizacji zorientowanej na zysk. Centra informacyjne muszą dowieść swojej ekonomicznej wartości i wydajności wyrażonej w formie „zwrotu inwestycji”. Biblioteki czerpią korzyść finansową z oszczędności czasu klientów, obniżenia kosztów osiągniętych w drodze skonsolidowanych zakupów usług informacyjnych oraz przychodów generowanych ze sprzedaży usług własnych (Herget,

2003). W publikacji *Special Libraries: Increasing the Information Edge (Biblioteki specjalne: wzrost wartości informacyjnej)* Jose Griffiths i Donald King podają przykład ponad 10 tys. instytucji informacyjnych oferujących swe usługi przemysłowi, którym udało się udowodnić korzyści płynące z działalności (Griffiths i King, 1993). Ciekawe, iż nawet taka biblioteka jak British Library, która ze względu na zakres swego działania praktycznie nie musi przedstawiać analiz ekonomicznych, zdecydowała się poddać analizie koszty własne i korzyści płynące ze świadczonych przez nią usług informacyjnych (Hobohm, 2007, s. 30-31). Wynika z niej, że każdy funt szterling zainwestowany w ciągu roku generuje na rzecz gospodarki brytyjskiej ponad cztery funty. Fakt naprawdę godny uwagi.

BADANIE JAKOŚCI USŁUG BIBLIOTEKI CENTRALNEJ FORSCHUNGSZENTRUM JÜLICH

Określenie poziomu satysfakcji klienta to tylko część ogólnej oceny działalności biblioteki. Ocenie całościowej służy zarówno wartość ilościowa, jak i ocena jakościowa świadczonych przez nią usług. Wartość ilościową baz danych, e-czasopism oraz mediów drukowanych można zmierzyć na podstawie statystyk dostępu uzyskanych z serwerów biblioteki i z serwerów współpracujących z nią wydawców. Korzystanie z mediów można sprawdzić na podstawie rocznych statystyk wypożyczeń. Biblioteka Centralna Forschungszentrum Jülich przedstawia wartość ilościową wszystkich mediów i usług w raporcie rocznym. Jeżeli zachodzi taka konieczność (negocjacje z wydawcami i decydentami), wykorzystuje statystyki produktowe (np. te dotyczące e-czasopism lub baz danych) oraz dane wygenerowane przez „Juelich Electronic Resource Management System” („System Zarządzania Zasobami Elektronicznymi Juelich”).

Wymienione wyżej działania pozwalają określić satysfakcję klienta, a pośrednio – choć niestety w ograniczonym zakresie – także jakość świadczonych usług. Do innych metod umożliwiających określenie satysfakcji klienta zalicza się: wywiady z wybranymi klientami, zogniskowany wywiad grupowy oraz sondaże użytkowników. Oprócz tego ważnych informacji na temat efektywności pracy biblioteki dostarczają badania typu *mystery shopping*². Są one jednak rzadko stosowane w praktyce.

Informacje na temat konkurencyjności wybranej biblioteki przynoszą także badania porównawcze satysfakcji klienta (*benchmarking*) przeprowadzane dla różnych instytucji. Porównanie identycznych lub podobnych usług może być impulsem do optymalizacji usług świadczonych w danej bibliotece (Mundt i Guschker, 2003).

Wiosną 2007 r. Biblioteka Centralna Forschungszentrum Jülich przeprowadziła wśród użytkowników sondaż online. Przygotowano go wspólnie z Instytutem Bibliotekoznawstwa i Nauk Informacyjnych Uniwersytetu Humboldta w Berlinie. O współpracy Biblioteki Centralnej z Instytutem zdecydowały: outsourcingowy charakter prac związanych z projektowaniem badania, podsumowaniem jego wyników i sporządzeniem stosownych raportów; sposób jego

² Badanie typu *mystery shopping* polega na aranżowaniu sytuacji, w której ankieter występuje w roli potencjalnego klienta, starającego się uzyskać informacje na temat danego produktu lub usługi. Technika ta pozwala na przeprowadzenie obserwacji uczestniczącej (ankieter jest klientem) i obserwacji biernej (ankieter obserwuje zachowania innych klientów).

przeprowadzenia, pozwalający na uzyskanie większej akceptacji dla sondażu wśród kadry naukowej Forschungszentrum Jülich; możliwość *benchmarkingu* z innymi bibliotekami, które korzystały wcześniej z usług Instytutu. Przebieg badania nadzorował zespół projektowy.

Badaniem objęto ofertę informacyjną (książki, bazy danych, e-czasopisma) i usługi świadczone przez Bibliotekę Centralną (m.in.: działalność Wydawnictwa Biblioteki, usługi językowe, bibliometrię, artotekę), które daleko wykraczają poza wachlarz usług tradycyjnej placówki bibliotecznej. Pytania kwestionariusza dotyczyły częstotliwości korzystania z usług Biblioteki Centralnej, stopnia ich dostosowania do wymagań klientów, aktualności dostępnego zakresu informacji oraz opinii na temat ukierunkowania usług świadczonych przez Bibliotekę.

Badanie ankietowe przeprowadzono w lutym 2007 r. online, korzystając z serwera sieciowego Uniwersytetu Humboldta. Jego wyniki opracował Instytut Bibliotekoznawstwa i Nauk Informacyjnych Uniwersytetu Humboldta w Berlinie.

Ponad 80% klientów oceniło, że oferta e-czasopism Biblioteki Centralnej jest aktualna i wyczerpująca. Usługę oceniono „bardzo dobrze” lub „dobrze”. Tematyczne bazy danych prowadzone przez Bibliotekę uzyskały podobne noty. Strona internetowa Biblioteki została uznana za ważne źródło informacji przez ponad 90% osób. Potrzebę optymalizacji zauważono w zakresie dostępu do określonych źródeł informacji (bazy danych, e-czasopisma). Dobrze oceniono usługę przesyłania dokumentów, usługę wyszukiwania literatury oraz usługę alarmową. Ponad 75% klientów oceniło je „dobrze” lub „bardzo dobrze”. Usługa przesyłania dokumentów oferowana przez Bibliotekę Centralną została uznana za niezwykle ważną przez około 98% ankietowanych.

Duża liczba klientów chwaliła sobie profesjonalne doradztwo bibliotekarzy i ich dostępność, godziny pracy biblioteki, także dostęp do informacji i źródeł przez Internet (24 godziny na dobę). Wśród elementów wymagających poprawy wskazano na stanowiska pracy w czytelnii oraz sposób rozmieszczenia zasobów w obszarze wolnego dostępu.

Wyniki badań przedstawiono poszczególnym organom Biblioteki, w tym Komisji Bibliotecznej oraz jej pracownikom. Posłużyły one ustaleniu mocnych i słabych stron placówki. Na ich podstawie przygotowano projekt działań mających na celu optymalizację zakresu usług świadczonych przez Bibliotekę.

Podsumowując, sondaż online pozwolił Bibliotece Centralnej nadać właściwy kierunek działaniom operacyjnym, organizacyjnym i strategicznym. Informacja zwrotna uzyskana od klientów stała się podstawą do negocjacji z instytucją zarządzającą Biblioteką. Nie zrealizowano zaplanowanego porównania benchmarkingowego z innymi bibliotekami. Nie pozwoliły na to heterogeniczność tychże bibliotek oraz specyfika Biblioteki Centralnej Forschungszentrum Jülich.

Badanie potwierdziło pozycję Biblioteki Centralnej jako profesjonalnego usługodawcy. Jej klienci z zadowoleniem przyjęli możliwość wyrażenia opinii na temat oferowanych przez nią usług, przyczyniając się tym samym do dalszego rozwoju Biblioteki.

PROJEKTY W ZAKRESIE UTRZYMANIA LOJALNOŚCI KLIENTÓW REALIZOWANE PRZEZ BIBLIOTEKĘ CENTRALNĄ FORSCHUNGSZENTRUM JÜLICH

Zakres, w jakim klienci uczestniczą w rozwoju i zmianach organizacyjnych Biblioteki Centralnej, nie ogranicza się tylko do ustalenia ich indywidualnych potrzeb informacyjnych poprzez badanie ankietowe. W ramach koncepcji *open innovation* (otwartość na innowacje) jej użytkownicy są zapraszani do tworzenia nowych produktów informacyjnych.

Jednym z nich jest wortal Biblioteka Chemiczna, wspólna inicjatywa Biblioteki Centralnej i Forschungszentrum Jülich. Badanie marketingowe dotyczące funkcjonowania i oceny jakości Biblioteki Chemicznej przeprowadził Instytut Informacji Naukowej Thomson – ISI (Nowy Jork, Stany Zjednoczone).

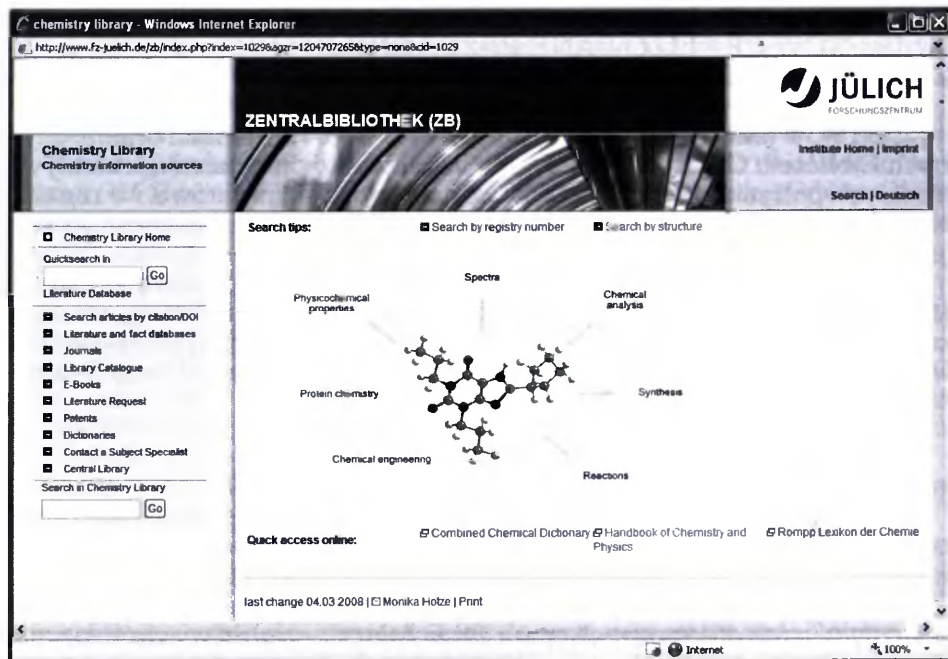
BIBLIOTEKA CHEMICZNA

Do powstania Biblioteki Chemicznej przyczynili się pracownicy Forschungszentrum Jülich zainteresowani możliwością zamieszczenia źródeł informacji chemicznej na stronach internetowych Biblioteki Centralnej. Idea Biblioteki Chemicznej polegała na połączeniu w jedną całość wszystkich usług informacyjnych oferowanych przez Bibliotekę Centralną w zakresie nauk chemicznych, w tym zarówno publikacji, zbiorów faktów i baz danych o faktach tak w formie drukowanej, jak i elektronicznej. Celem Biblioteki Chemicznej było dostarczenie informacji z dziedziny chemii i przedstawienie sposobów korzystania z jej zasobów, a także dostarczanie danych o aktualnie prowadzonych pracach badawczych. Projekt Biblioteki Chemicznej wdrażano metodą *lead users*³.

W styczniu 2006 r. zdefiniowano problemy związane z pozyskiwaniem informacji chemicznej. Skoncentrowano się na sposobach uświadomienia użytkownikom istnienia drukowanych źródeł publikacji chemicznych oraz na wyjaśnieniu problemów związanych z wyszukiwaniem danych o substancjach chemicznych. W lutym 2006 r. bibliotekarzom z Biblioteki Centralnej oraz naukowcom zajmującymi się badaniami w dziedzinie chemii przydzielono zadania do wykonania w ramach projektu.

Wiosną 2007 r. przedstawiono szczegółową koncepcję Biblioteki Chemicznej oraz propozycje dotyczące zawartości nowego serwisu tematycznego Biblioteki Centralnej. Pracownicy Centrum Naukowo-Badawczego Jülich opiniowali wygląd serwisu WWW Biblioteki Chemicznej i rodzaj treści, które miały zostać tam zamieszczone. Reklamy Biblioteki Chemicznej pojawiały się w kolejnych edycjach wewnętrznego newslettera wydawanego przez Centrum Badawcze. Do programu szkoleń realizowanych przez Bibliotekę Centralną włączono seminaria na temat jej funkcjonowania. Biblioteka Chemiczna rozpoczęła swoją działalność w maju 2007 r.

³ Termin *lead users* (wiodący użytkownicy) odnosi się do osób lub firm, które stworzyły jakiś produkt lub usługę, ponieważ żaden z dotychczasowych produktów i żadna z dotychczasowych usług funkcjonujących na rynku nie zaspokajał/zaspokajała ich potrzeb. Testowanie, przy jednoczesnym czerpaniu korzyści, produktu lub usługi pozwala im na wprowadzanie kolejnych innowacji.

Rys. 1. Strona Biblioteki Chemicznej Biblioteki Centralnej

Źródło: http://www.fz-juelich.de/zb/chemistry_library [dostęp: 6.03.2008].

Architektura informacji na stronie głównej Biblioteki Chemicznej pozwala zrozumieć sposób organizacji dostępu do danych w serwisie. Wzorowi związku chemicznego przypisano cechy substancji, które on odpowiada (właściwości fizykochemiczne, widma, analiza, synteza, reakcje chemiczne), wskazując tym samym na możliwość formułowania zapytań chemicznych (zob. rys. 1).

Należy dodać, iż w opisywanym przypadku terminy „Inżynieria chemiczna” i „Chemia białek” co prawda nie łączą się bezpośrednio z żadną substancją chemiczną, ale mogą stanowić punkt wyjścia do dalszego wyszukiwania informacji. Pozostałe linki znajdujące się na stronie umożliwiają przejście do drukowanych i elektronicznych źródeł (np. Römpp Lexikon der Chemie), ponadto zawierają informacje na temat sposobów wyszukiwania danych.

Serwis umożliwia wyszukiwanie tematyczne i formalne. Funkcje serwisu Biblioteki Chemicznej opracowano zgodnie z sugestiami użytkowników. Źródła informacji na temat takich zagadnień, jak: syntezy, reakcje, itp., mają tabularyczną formę. Tam, gdzie było to możliwe, zapewniono bezpośredni dostęp do baz danych i słowników elektronicznych. Głębokie linki prowadzą do kolejnych źródeł znajdujących się w innych systemach informacyjnych (np. w katalogu bibliotecznym). Takie rozwiązanie minimalizuje liczbę czynności, które musi wykonać użytkownik, przechodząc pomiędzy systemami, a także eliminuje problemy z tym związane.

W serwisie Biblioteki Chemicznej zamieszczono elektroniczny formularz zamawiania danych oraz informacje na temat usługi wyszukiwania oferowanej przez Bibliotekę Centralną.

Biblioteka Chemiczna łączy w sobie różne bazy danych, jej usługi informacyjne zostały szczegółowo scharakteryzowane. Menu pomocy zawiera dokład-

ny opis działania poszczególnych funkcji serwisu. Do „tekstów pomocy” utworzonych przez dostawców zawartości dodano nowe wraz z przykładami opracowanymi przez bibliotekarzy dziedzinowych z Biblioteki Centralnej oraz kolejne łącza. Źródła informacji są ułożone według porządku charakterystycznego dla wszystkich podkategorii (syntezy, reakcje, itp.). Ułatwia to użytkownikom wyszukiwanie informacji, obsługa wortalu staje się szybsza i łatwiejsza.

Jeśli porównać możliwości pozyskiwania informacji w zakresie chemii w Internecie lub w innym portalu tematycznym z ofertą Biblioteki Chemicznej, to ta wydaje się dużo ciekawsza. Cechuje ją ukierunkowanie, jakościowy i tematyczny dobór źródeł oraz fakt, że źródła informacji w niej zamieszczone zostały dostosowane do potrzeb badaczy z Forschungszentrum Jülich. Biblioteka Chemiczna pozwala na bezpośredni dostęp do wybranych źródeł elektronicznych oraz na przeglądanie zawartości katalogu bibliotecznego i tematycznego portalu informacyjnego na metapozioście. Liczne przykłady użycia oraz różnorodność materiałów w niej zamieszczonych stanowią, szczególnie dla młodych naukowców, ważne źródło informacji.

Wywiady z klientami Biblioteki Chemicznej potwierdzają, iż cieszy się ona wysokim stopniem ich akceptacji.

SIEĆ WIEDZY JAKO ŹRÓDŁO DANYCH BIBLIOTEKI CENTRALNEJ

Sieć Wiedzy, podobnie jak baza danych Sieć Nauki, jest jednym z najważniejszych źródeł informacji Biblioteki Centralnej. Umożliwia wyszukiwanie literatury specjalistycznej, jest stosowana do wyznaczania klastrów cytatów, stanowi podstawę do świadczenia przez Bibliotekę Centralną usługi bibliometrycznej.

Wiosną 2007 r. Biblioteka Centralna podpisała umowę o współpracy z Instytutem Informacji Naukowej w Filadelfii, stając się tym samym jedyną niemiecką biblioteką niemiecką działającą w ramach partnerstwa instytucjonalnego ISI.

W maju 2007 r. miał miejsce pierwszy sondaż przeprowadzony wspólnie przez Bibliotekę Centralną i ISI. Jego celem było zbadanie satysfakcji pracowników Forschungszentrum Jülich korzystających z bazy ISI. O czasie i sposobie badania zostali oni poinformowani pocztą elektroniczną, a także poprzez wewnętrzny newsletter; w ponad 40 instytutach rozwieszono plakaty informacyjne. Przy doborze próby badawczej zwracano uwagę na wiek badanych, stanowisko, jakie zajmują w Centrum, reprezentowaną przez nich dziedzinę nauki oraz doświadczenie w korzystaniu z baz danych, szczególnie z bazy danych ISI. Ustandaryzowane pytania ankiety dotyczyły zachowania użytkowników podczas wyszukiwania informacji i oceny takich funkcji bazy, jak: Workflow, EndNoteWeb i Storage. Uczestnicy, biorący udział w badaniu, mogli także wyrazić swoją opinię na temat planowanych zmian w organizacji bazy danych ISI. Wywiady z pracownikami Forschungszentrum Jülich nagrywano za pomocą kamery i dokumentowano na piśmie.

Badanie przeprowadzone przez ISI i Bibliotekę Centralną miało duże znaczenie zarówno dla pracowników Centrum (możliwość wypowiedzenia się na temat zasobów i organizacji treści w bazie ISI), jak i dla Biblioteki Centralnej (wykorzystanie wyników badania do podniesienia jakości usług i produktów informacyjnych). Wysoki wskaźnik uczestnictwa w sondażu jest dowodem na rosnącą świadomość jej użytkowników.

WNIOSKI

Satysfakcja użytkownika w dużym stopniu zależy od tego, czy dana biblioteka posiada zdolność uwzględniania jego potrzeb. Narzędzia służące utrzymaniu lojalności klientów, takie jak przeprowadzane regularnie sondaże, umożliwiają wykrycie jej słabych punktów i stanowią istotną informację użytą w celu optymalizacji usług bibliotecznych.

Uczestnictwo klientów w projektach typu *open innovation* pozwala na szybkie rozpoznanie ich potrzeb, co z kolei przekłada się na stopień ich satysfakcji, ta zaś oznacza sukces biblioteki.

BIBLIOGRAFIA

- Abbot, Christine (1994). *Performance Measurement in Library and Information Services*. London: ASLIB.
- European Organization of Quality Control: *Glossary of Terms used in Quality Control*. 4th ed. (1976). Rotterdam: Bouwcentrum.
- Griffiths, Jose M.; King, Donald W. (1993). *Special Libraries: Increasing the Information Edge*. Washington, DC: Special Library Association.
- Herget, Josef (2008). *Nutzennachweis von Spezialbibliotheken* [online]; [dostęp: 25.03.2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.opus-bayern.de/bib-info/volltexte/2005/122/pdf/herget_opl.pdf>.
- Hobohm, Hans-Christoph (2006). Was sollten uns Bibliotheken wert sein? *Kommunalpolitische Blätter*, H. 7 pp. 30-31.
- Köhler, Horst (2007). *Ein Freudentag für die Kulturnation*. Przemówienie prezydenta Republiki Federalnej Niemiec Horsta Köhlera z okazji ponownego otwarcia Biblioteki księżnej Anny Amalii 24.10.2007 r. w Weimarze [online]; [dostęp: 15.03.2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bundespraesident.de/Anlage/original_644176/Festrede-des-Bundespraesidenten-beim-Festakt-zur-Wiedereroeffnung-der-Herzogin-Anna-Amalia-Bibliothek.pdf>.
- Mundt, Sebastian; Guschker, Stefan (2003). *Benchmarking als Ansatz für kundensorientierte Verbesserungsprozesse* [online]; [dostęp: 20.03.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.b-i-t-online.de/20130-01/fach1.htm>>.
- Poll, Roswitha; Te Boekhorst, Peter (1996). *Measuring Quality. International Guidelines for Performance Measurement in Academic Libraries*. Munich: Saur. IFLA Publication 76.
- Tann, Jennifer (1993). Dimensions of quality in library settings. In: *Quality Management: Towards BS 5750*. Proceedings of a seminar held in Stamford. Lincs on 21 April 1993. Ed. by M. Ashcroft and D. Barton. Stamford Lincs: Capital Planning Information, pp. 23-31.

RAFAEL BALL

University Library

Regensburg

e-mail: rafael.ball@bibliothek.uni-regensburg.de

CUSTOMER SATISFACTION AS THE LIBRARY KEY TO SUCCESS

Steps taken by Forschungszentrum Jülich Central Library to the benefit of its patrons

KEYWORDS: Library. Library patrons. Patron needs. Patron satisfaction. Quality standards.

ABSTRACT: Evaluation and long-term assurance of customer satisfaction are integral elements of quality management in libraries. Quality defined as “all features and functions of a product or service that influence the way that product or service meets certain specified demands” (EOQ, 1976) is subjective in the case of each individual customer but the opinions of those customers make the basis for general evaluation which may help library in analyzing its strengths and weaknesses. The author discusses various initiatives taken by Forschungszentrum Jülich Central Library in order to retain its customers and presents results of online research performed in 2007 by the library in order to enhance the quality of its products and services.

Artykuł wpłynął do redakcji 5 września 2008 r.

IZABELA SWOBODA

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski
e-mail: iswoboda@us.edu.pl

OPAC WWW WIZYTÓWKĄ BIBLIOTEKI Ocena jakości katalogów komputerowych małych i średnich bibliotek w Polsce

Izabela Swoboda jest absolwentką Uniwersytetu Śląskiego, kierunku bibliotekoznawstwo i informacja naukowa. W 2005 r. obroniła pracę doktorską dotyczącą organizacji działalności międzynarodowej w zakresie naukowej informacji medycznej. Obecnie pracuje na stanowisku adiunkta w Zakładzie Bibliografii i Informatyki Naukowej IBIN UŚ. Jej zainteresowania naukowe związane są z problematyką informacji naukowej i bibliotekarstwa współczesnego, zwłaszcza komputeryzacji procesów bibliotecznych. Od 2001 r. uczestniczy w pracach nad tworzeniem bibliograficznej bazy cytowań CYTBIN (Cytowania w Bibliotekoznawstwie i Informatyki Naukowej). Opublikowała m.in.: *Retrokonwersja katalogów bibliotecznych w bibliotekach Górnego Śląska*. *Nowa Biblioteka*, 2000; *Współpraca międzynarodowa w zakresie retrospektywnej konwersji katalogów bi-*

bliotecznych. Praktyka i Teoria Inf. Nauk.-Tech., 2001; *Polskie indeksy cytowań – potrzeba tworzenia, dotychczasowe doświadczenia* (wspólnie z prof. Barbarą Stefaniak). *W: Piąta Ogólnokrajowa Narada Bibliografów, Warszawa 11-13 czerwca 2003: referaty i dyskusja*. Warszawa, 2004; *Źródła naukowej informacji medycznej. W: Studia z informacji naukowej i dyscyplin pokrewnych: prace dedykowane Profesor Barbarze Stefaniak*. Katowice, 2007.

SŁOWA KLUCZOWE: OPAC WWW. Wyszukiwanie informacji. Efektywność systemu informacyjno-wyszukiawczego. Jakość OPAC. Program MOL OPTIVUM. Program LIBRA 2000. Program PATRON. Program MAK. Program SOWA. Biblioteki szkolne. Biblioteki pedagogiczne. Biblioteki publiczne. Biblioteki wyższych szkół niepublicznych.

ABSTRAKT: Katalog biblioteczny, jak każdy system informacyjno-wyszukiawczy, powinien zapewnić użytkownikowi efektywne wyszukiwanie informacji. Artykuł stanowi próbę odpowiedzi na pytanie o jakość (rozważaną w kategoriach kompletności i dokładności wyszukiwania informacji) udostępnianych w Internecie katalogów małych i średnich bibliotek, które do automatyzacji procesów bibliotecznych wykorzystują programy: MOL OPTIVUM, LIBRA 2000, PATRON, MAK i SOWA. Ocena została dokonana na podstawie przeprowadzonej przez autorkę analizy 93 katalogów bibliotek szkolnych, pedagogicznych, publicznych i wyższych szkół niepublicznych. Chcąc uzyskać odpowiedź na pytanie, czy dostępne w Internecie katalogi małych i średnich bibliotek umożliwiają efektywne wyszukiwanie informacji, badano czynniki mające wpływ na sprawność tego procesu: jakość danych, zastosowane oprogramowanie oraz ogólnodostępne informacje o systemie i jego zawartości. Wyniki badania wskazują na potencjalnie niską skuteczność analizowanych OPAC-ów w zapewnieniu użytkownikowi kompletności i dokładności w wyszukiwaniu informacji.

KATALOG ŚWIADCZY O BIBLIOTECE

Katalog biblioteczny – zarówno tradycyjny kartkowy, jak i komputerowy dostępny online – stanowi warunek *sine quo non* sprawnej działalności każdej biblioteki. Online Public Access Catalog (OPAC) udostępniony w sieci rozległej jest ważnym czynnikiem kształtującym wizerunek danej instytucji i może być traktowany jako argument potwierdzający konkurencyjność bibliotek w stosunku do innych instytucji udostępniających informację (Jaskowska, 2007). Udostępnienie katalogu w Internecie i tym samym umożliwienie użytkownikom sprawdzenia, czy interesujący ich dokument znajduje się w danej placówce, czy jest aktualnie dostępny oraz umożliwienie zdalnego zamawiania, rezerwacji i prologaty wybranych materiałów bezspornie podnosi prestiż danej instytucji. Pomaga w zdobyciu nowych grup użytkowników. Jednak na wizerunek biblioteki, jako instytucji profesjonalnie zajmującej się udostępnianiem informacji, ma wpływ nie tylko uruchomienie nowej usługi informacyjnej, ale także (a może przede wszystkim) jej jakość¹. I dotyczy to również katalogu. „Mój OPAC świadczy o mnie” – pisała kilka lat temu Jadwiga Woźniak, zwracając uwagę na te elementy OPAC-a, które mają wpływ na zadowolenie jego użytkowników i które decydują o jego jakości (Woźniak, 2002)². Czy wszyscy, którzy są zaangażowani w tworzenie katalogów komputerowych, pamiętają o tym, że są one budowane dla czytelnika (także niewykwalifikowanego) i przede wszystkim powinny mu umożliwiać sprawne wyszukiwanie informacji?

Jaka jest jakość udostępnianych w Internecie katalogów bibliotek, które zaliczamy do placówek małych i średnich, czyli wielu bibliotek publicznych, szkolnych, pedagogicznych, wyższych szkół niepublicznych; bibliotek, które do automatyzacji procesów bibliotecznych wykorzystują przede wszystkim programy polskie? W literaturze przedmiotu trudno znaleźć odpowiedź na to pytanie. Prawdopodobnie nikt nie zajmuje się badaniem jakości tych serwisów. Nikt nie prowadzi analiz, które mogłyby być wykorzystane w ewaluacji OPAC-ów. Nawet w ukazujących się cyklicznie materiałach konferencyjnych dotyczących automatyzacji bibliotek publicznych, które zawierają m. in. raporty o stanie automatyzacji tych placówek, brakuje tego typu danych³.

¹ Pojęcie „jakości” może być różnie rozumiane i definiowane, także na gruncie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej w zależności od przyjętej koncepcji będą akcentowane inne aspekty jakości. W tym wypadku „jakość” należy rozumieć jako stopień spełnienia przez usługę (przedmiot) stawianych jej wymagań, innymi słowy, jako stopień zgodności z wyznaczonymi jej standardami (Hamrol i Mantura, 1998, s. 20; Sidor, 2007, s. 18). Należy jednak podkreślić, że jakość usługi jest postrzegana przez nabywcę i na ocenę jej poziomu wpływa wiele czynników, nie tylko obiektywnych, ale również subiektywnych. Subiektywizm w postrzeganiu jakości oznacza, że użytkownik definiujący jakość ma skłonność do pojmowania jej w sposób zależny od swojej wiedzy, doświadczenia i cech osobistych.

² Jadwiga Woźniak analizuje trzy sposoby patrzenia na jakość OPAC-a: interfejs, obraz dokumentu w katalogu i język informacyjno-wyszukiwawczy.

³ Raporty o stanie automatyzacji bibliotek publicznych za rok 2004 i 2006, przygotowywane na podstawie badań ankietowych prowadzonych przez Komisję Automatyzacji przy ZG SBP, podają jedynie liczbę bibliotek tworzących bazy katalogowe, przejmujących dane bibliograficzne ze źródeł zewnętrznych, stosujących określony format (MARC 21, MARC BN, inny), wykorzystujących KHW do kontroli danych, udostępniających własne bazy katalogowe i zapewniających użytkownikom dostęp do nich przez Internet (Winogrodzka, 2005; 2007). Marek Kolasa razem z Michałem Rogożem i Marcinem Królem przygotowują ocenę systemów bibliotecznych wykorzystywanych w małych i średnich bibliotekach publicznych. OPAC – jeden z modułów systemu – jest uwzględniany w tych raportach, niestety bardzo ogólnie, tak naprawdę już sam fakt oferowania OPAC-a WWW zaliczany jest do plusów danego programu (zob. Kolasa i Rogoż, 2003, s. 39-78; Kolasa, 2005, s. 93-110; Kolasa i Król, 2007, s. 93-115). Jediną pracą poświęconą ocenie jakości katalogów bibliotecznych – w tym katalogów udostępnianych przez małe i średnie biblioteki, jest artykuł Piotra Boczkowskiego, w którym autor przedstawił wyniki badań nad efektywnością wyszukiwania informacji w 28 OPAC-ach bibliotek publicznych; 20 z nich było prowadzonych w programach MAK, SOWA, PATRON (Boczkowski, 2003, s. 79-88).

Zapewne same biblioteki nie są w stanie dokonać oceny swoich OPAC-ów, również dlatego że nie wypracowały odpowiednich narzędzi. Nie prowadzą pomiarów efektywności swojej działalności informacyjnej poprzez rejestrację danych, które umożliwiłyby np. obliczenie wskaźników powodzenia w wyszukiwaniu tytułów w katalogu, powodzenia w wyszukiwaniu rzeczowym czy ogólniej – satysfakcji użytkownika z usługi bibliotecznej, którą jest OPAC⁴. A szkoda, bo taki „monitoring” dostarczyłby materiału do przemyśleń i poszukiwania rozwiązań mających na celu poprawę jakości tej podstawowej usługi bibliotecznej.

Powstawanie dostępnych dla publiczności katalogów komputerowych w bibliotekach małych i średnich stało się możliwe dzięki pojawieniu się na rynku polskim programów bibliotecznych rodzimej produkcji, dostosowanych ceną do możliwości tych placówek. Niestety, programy te – wbrew zapewnieniom producentów – nie zawsze dobrze radzą sobie z realizacją podstawowych standardów, warunkujących opracowanie dokumentów zgodne z obowiązującymi normami i przepisami katalogowania oraz spójność danych w katalogu. Co więcej, moduł OPAC-a WWW jest bardzo często najmniej dopracowanym elementem tych systemów. Dlaczego? Odpowiedź jest prosta. Producenci „uśmiechają” się raczej do swoich potencjalnych klientów, czyli bibliotekarzy, a nie do klientów bibliotek. A bibliotekarze wybierając program – co jest zrozumiałe – zwracają uwagę na łatwość użytkowania, liczbę dostępnych opcji, sprawność w generowaniu odpowiednich statystyk i wydruków, możliwość przejmowania opisów np. z BN, czyli na wszystkie te funkcje, które bezpośrednio ułatwią im pracę. OPAC WWW, który jest przecież uruchamiany na końcu, a nawet – jeśli jest taka sposobność – kupowany znacznie później, kiedy w bazie znajduje się wystarczająca liczba opisów, w chwili zakupu nie jest dla nich modułem strategicznym. A później, być może, jest traktowany dosłownie jako katalog dla czytelnika i rzadko przez samych bibliotekarzy wykorzystywany. Trudno zatem bibliotekarzom wychwycić jego mankamenty i wymagać od producenta ich usunięcia. Ewentualne uwagi kierowane do twórców oprogramowania zawsze będą dotyczyć wykorzystywanych funkcjonalności systemu. Tym sposobem w pierwszej kolejności rozwijane są funkcje programu, z których na co dzień korzysta bibliotekarz, natomiast mało uwagi poświęca się katalogom udostępnianym użytkownikom.

Generalnie moduły OPAC bibliotek polskich są postrzegane – i takimi w rzeczywistości są – jako serwisy niedostosowane do potrzeb użytkowników Internetu przyzwyczajonych do usług Amazona i Google’a. Rozdzźwięk między nimi a innymi usługami sieci stał się jeszcze bardziej widoczny w dobie Web 2.0. Autorka przeprowadziła badania mające na celu sprawdzenie, czy pojawiające się coraz częściej na stronach WWW katalogi małych i średnich bibliotek umożliwiają efektywne wyszukiwanie informacji, czy potencjalnie są

⁴ Do obliczania wskaźników efektywności usług informacyjnych trudno wykorzystać dane statystyczne gromadzone w skali kraju przez GUS, które bardzo ogólnie odzwierciedlają funkcjonowanie bibliotek (w wartościach bezwzględnych, z pominięciem mierników efektywności) i dotyczą: zbiorów bibliotecznych, pomieszczeń bibliotecznych, czytelników, udostępniania zbiorów oraz pracowników biblioteki. Dane te w powszechnym odczuciu środowiska są niewystarczające i mało przydatne we współczesnym bibliotekarstwie zmierzającym do mierzenia jakości i określania jej wskaźników (Głowacka, 2002; Derfert-Wolf, 2004; Zybort, 2007). Wymienione w artykule wskaźniki są opisane w wydanej w 2006 r. normie ISO 11620: *Informacja i dokumentacja. Wskaźniki funkcjonalności bibliotek* (PN-ISO 11620..., 2006, s. 18).

one w stanie zaspokoić potrzeby informacyjne użytkowników⁵. Efektywność wyszukiwania informacji należy do najważniejszych kryteriów wpływających na ocenę OPAC-ów, tak więc przedstawione wyniki i rozważania w dużym stopniu dają odpowiedź na pytanie o jakość tych serwisów.

EFEKTYWNOŚĆ WYSZUKIWANIA INFORMACJI W KATALOGACH KOMPUTEROWYCH DOSTĘPNYCH ONLINE

Katalog biblioteczny, jak każdy system informacyjno-wyszukiwawczy, powinien zapewnić efektywne wyszukiwanie informacji. Informowanie o zasobie biblioteki (dzisiaj również biblioteki cyfrowej), umożliwienie wyszukiwania pozycji o znanych cechach i pomoc w doborze dokumentów należą do jego podstawowych zadań. OPAC będzie dobrze spełniał swoją rolę, jeśli użytkownik będzie mógł skierować do systemu pytanie odzwierciedlające jego potrzebę informacyjną i w możliwie krótkim czasie na zadane pytanie otrzyma dokładną i kompletną odpowiedź⁶. Pominięto tutaj drugą grupę zadań stawianych katalogom komputerowym udostępnianym w sieci – umożliwienie zdalnego zamawiania, prolongaty, rezerwacji dokumentu i zapewnienie dostępu do konta czytelnika.

Tabela 1

Katalogi objęte badaniem. Dane uporządkowane wg dwóch kryteriów: programu bibliotecznego, w którym prowadzony jest katalog oraz rodzaju biblioteki, która katalog udostępnia

Biblioteka – PROGRAM	Biblioteki szkolne	Biblioteki pedagog.	Biblioteki publiczne	Biblioteki WSN	Razem
MOL OPTIVUM	10	1	–	2	13
LIBRA 2000	–	5	6	9	20
PATRON	–	8	7	5	20
SOWA	–	3	15	2	20
MAK	–	4	15	1	20
Razem	10	21	43	19	93

UWAGA: O danych zawartych w tabeli należy pamiętać przy interpretacji wyników przedstawianych na wykresach, gdzie wszystkie wartości podawane są w procentach (%) i nie widać, jaka liczba katalogów składa się na daną próbę badawczą.

⁵ Wg *Słownika encyklopedycznego informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych* efektywność wyszukiwania informacji (efektywność systemu informacyjno-wyszukiwawczego) to „cecha systemu informacyjno-wyszukiwawczego określająca jego przydatność dla użytkownika informacji z punktu widzenia zaspokojenia potrzeby informacyjnej użytkownika, mierzona zwykle współczynnikami dokładności wyszukiwania informacji i kompletności wyszukiwania informacji [...]” (*Słownik*, 2002, s. 55).

⁶ Por. przypis 5.

Chcąc uzyskać odpowiedź na pytanie, czy dostępne w Internecie katalogi małych i średnich bibliotek umożliwiają efektywne wyszukiwanie informacji, analizowano czynniki mające wpływ na sprawność tego procesu. Przyjęto, że na efektywność wyszukiwania informacji w OPAC wpływa: jakość danych (wielkość i aktualność bazy, stopień opracowania i spójność danych), zastosowane oprogramowanie (interfejs i związany z nim format prezentacji wyników wyszukiwania, narzędzia i środki wyszukiwawcze) oraz znajomość zawartości bazy i zastosowanych narzędzi (ogólnodostępne informacje o systemie i jego zawartości, pomoc ogólna i kontekstowa).

Eksplozacją objęto 93 katalogi utrzymywane w programach najczęściej wykorzystywanych przez małe i średnie biblioteki: MOL OPTIVUM, LIBRA 2000, PATRON, MAK oraz SOWA (SOWA i SOWA 2). Przyjęto, że w badaniu uwzględnia się tylko te programy, w których udostępnionych jest co najmniej kilkanaście OPAC-ów. Pominięto PROLIB-a, powszechnie zaliczanego do dużych zintegrowanych systemów bibliotecznych i wykorzystywanego głównie przez większe placówki. Wśród badanych katalogów 10 jest prowadzonych przez biblioteki szkolne, 21 – pedagogiczne, 43 – publiczne i 19 – biblioteki wyższych szkół niepublicznych (WSN)⁷.

Liczba analizowanych katalogów danego rodzaju biblioteki nie jest przypadkowa. Katalogi w programach MOL OPTIVUM, LIBRA 2000 i PATRON stanowiły 100% wszystkich dostępnych katalogów wymienionych rodzajów bibliotek. Jeśli liczba udostępnianych katalogów prowadzonych w danym programie znacznie przewyższała liczbę 20, przy ich wyborze do badania starano się zachować proporcje między rodzajem biblioteki, a liczbą udostępnionych w danym programie OPAC-ów. Należy zaznaczyć, że 20 katalogów prowadzonych w programie SOWA stanowi ok. 32% wszystkich OPAC-ów udostępnianych w tym programie przez uwzględnione w badaniu rodzaje bibliotek, a 20 katalogów w MAK-u – 19%. Generalnie, wymienione programy biblioteczne są wykorzystywane do tworzenia katalogów w 75% uwzględnionych w badaniu rodzajów bibliotek. Wśród innych wykorzystywanych programów dominuje ALEPH (11%) i PROLIB (9%). Ogólnie przeanalizowano 25% udostępnianych w Internecie OPAC-ów bibliotek publicznych, 25% – bibliotek pedagogicznych oraz wszystkie dostępne katalogi bibliotek szkolnych i wyższych szkół niepublicznych⁸.

Badanie przeprowadzono w marcu 2008 r.⁹.

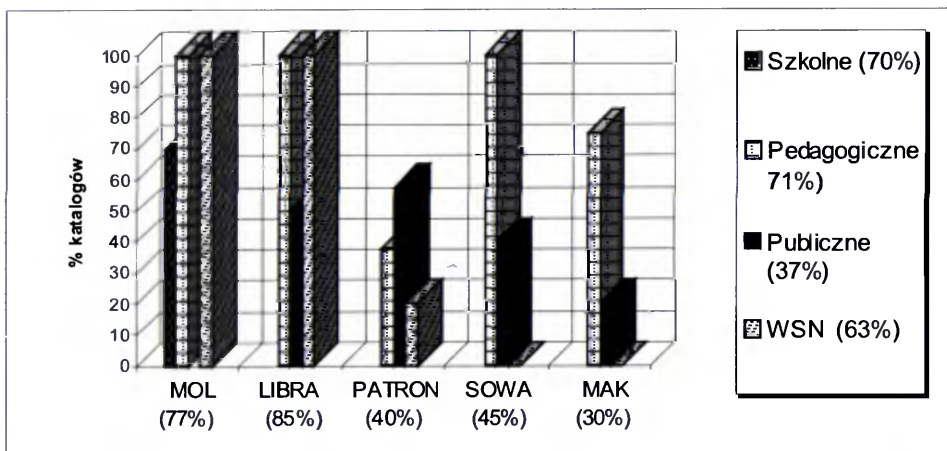
⁷ Na podstawie danych zawartych w bazie *Biblioteki* EBIB-u (EBIB, 2008).

⁸ Tamże.

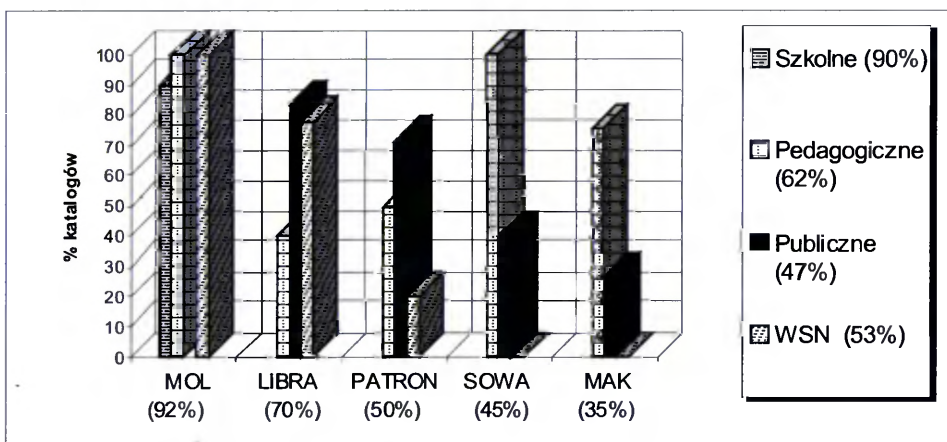
⁹ W lipcu i wrześniu 2007 r. przeprowadzono badanie, które miało dać odpowiedź na pytanie, czy udostępniane w Internecie katalogi bibliotek wykorzystujących do automatyzacji procesów bibliotecznych polskie oprogramowanie umożliwiają efektywne wyszukiwanie informacji. Zostało nim objętych 111 katalogów bibliotek wykorzystujących do tego celu programy: MOL OPTIVUM, LIBRA 2000, PATRON, SOWA, MAK oraz PROLIB. Przy wyborze katalogów korzystano z bazy *Biblioteki*, udostępnianej przez EBIB. Założono, że do analizy zostanie wybranych po 20 katalogów utrzymywanych w danym programie (tym samym zostały wyeliminowane katalogi prowadzone w programach rzadziej wykorzystywanych). Niestety, w przypadku bibliotek pracujących w MOL OPTIVUM dostępnych było tylko 11 katalogów (w bazie *Biblioteki* wymieniono 23 instytucje udostępniające swoje katalogi na stronach WWW). Wyniki badania przedstawiono na IX Krajowym Forum Informacji Naukowej i Technicznej w Zakopanem. Prezentacja dostępna jest w Internecie (Swoboda, 2007). W marcu 2008 r. eksplozacją objęto kilkanaście dalszych katalogów prowadzonych w programie LIBRA 2000, SOWA i MAK. Pomimo poszerzenia poszukiwań katalogów bibliotek szkolnych (m. in. o serwisy Onetu) udało się dotrzeć tylko do 2 innych OPAC-ów, chociaż dostęp do swoich katalogów zadeklarowało (podobnie jak w serwisie EBIB) znacznie więcej bibliotek. W marcu nie zauważono zmian (istotnych dla badania) w OPAC-ach analizowanych w 2007 r., tak więc do analizy jakości katalogów bibliotek szkolnych, publicznych, pedagogicznych i wyższych szkół niepublicznych, której wyniki są prezentowane w niniejszym artykule, wykorzystano także dane z 2007 r.

JAKOŚĆ DANYCH BIBLIOGRAFICZNYCH W KATALOGACH KOMPUTEROWYCH

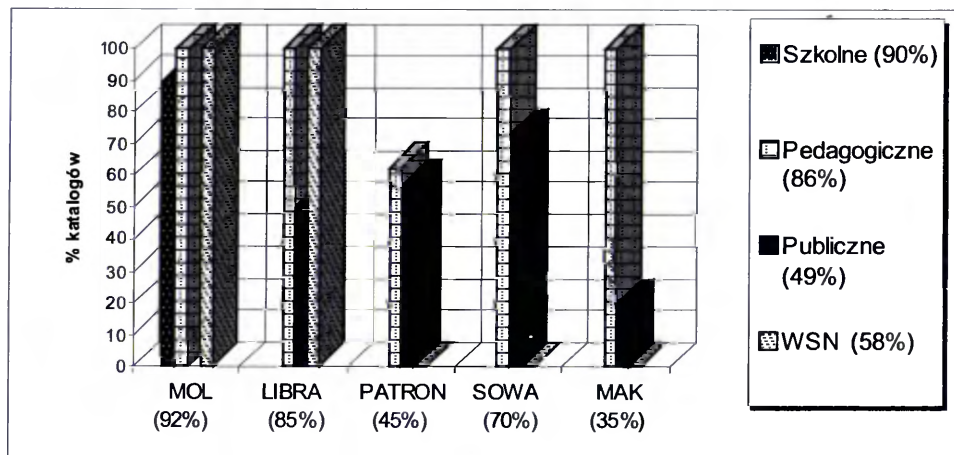
Na zadowolenie użytkownika z wyników wyszukiwania ma wpływ kompletność przeszukiwanej bazy. Dużym mankamentem udostępnianych katalogów jest fakt, iż w większości nie rejestrują wszystkich dokumentów dostępnych w bibliotece. Badanie pokazało, że tylko ok. 20% katalogów zawiera informacje o całości zasobów biblioteki. Trudność w określeniu dokładnej ich liczby wiąże się z faktem, iż tylko 42% bibliotek podaje informacje o zawartości swoich katalogów komputerowych. Poza tym informacje te nie zawsze są

Wykres 1. Katalogi rejestrujące wydawnictwa ciągłe. Po nazwie programu podano odsetek katalogów prowadzonych w danym programie (niezależnie od rodzaju biblioteki), które rejestrują wydawnictwa ciągłe; po określeniu rodzaju biblioteki – odsetek katalogów danego rodzaju biblioteki (niezależnie od programu bibliotecznego, w którym są prowadzone)

Wykres 2. Katalogi rejestrujące dokumenty elektroniczne na nośnikach zewnętrznych. Po nazwie programu podano odsetek katalogów prowadzonych w danym programie (niezależnie od rodzaju biblioteki), które rejestrują dokumenty elektroniczne; po określeniu rodzaju biblioteki – odsetek katalogów danego rodzaju biblioteki (niezależnie od programu bibliotecznego, w którym są prowadzone)

Wykres 3. Katalogi rejestrujące przynajmniej jeden z typów dokumentów zaliczanych do zbiorów specjalnych. Po nazwie programu podano odsetek katalogów prowadzonych w danym programie (niezależnie od rodzaju biblioteki), które rejestrują tego typu dokumenty; po określeniu rodzaju biblioteki – odsetek katalogów danego rodzaju biblioteki (niezależnie od programu bibliotecznego, w którym są prowadzone)

aktualne. Wszystkie analizowane katalogi rejestrują wydawnictwa zwarte, ponadto 54% katalogów rejestruje również wydawnictwa ciągłe, 56% katalogów – dokumenty elektroniczne (na nośnikach zewnętrznych) i 63% katalogów – przynajmniej jeden typ dokumentów tradycyjnie zaliczanych do zbiorów specjalnych (najczęściej są to filmy na VHS i nagrania na kasetach magnetofonowych, bardzo rzadko dokumenty życia społecznego).

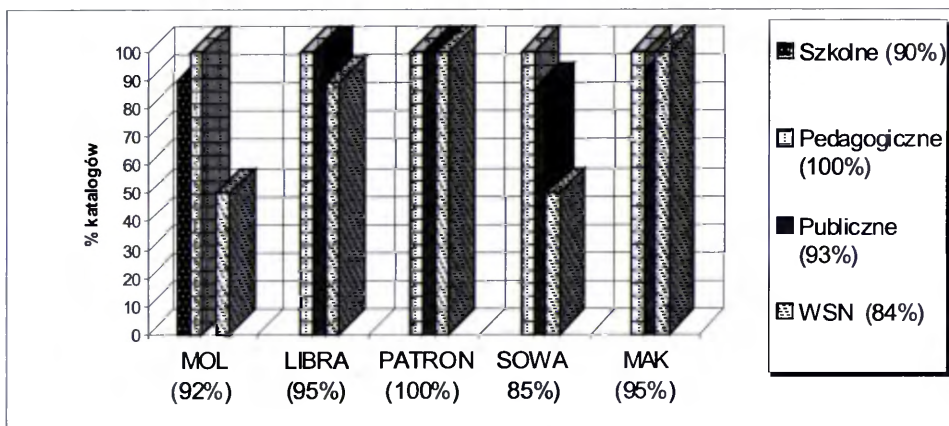
Dane pokazują jedynie fakt rejestracji danego typu dokumentów w katalogu, a więc przeglądając OPAC (nie mając dokładnej informacji o zawartości katalogu), trudno określić, czy rejestrowane są wszystkie dokumenty danego typu. Z obserwacji wynika, że rejestracja tych dokumentów w wielu katalogach bibliotek szkolnych i publicznych, pracujących w programach MOL, OPTIVUM, LIBRA 2000 i PATRON, nie jest pełna. Stosunkowo mała liczba tych dokumentów może świadczyć o rozpoczęciu procesu wprowadzania opisów albo przypadkowości rejestracji. W programach SOWA i MAK dla każdego typu dokumentu jest tworzony odrębny katalog, można więc założyć, że jeśli biblioteka udostępnia dany katalog, to tworzy go świadomie.

Programy biblioteczne (z wyjątkiem MAK-a), w których są prowadzone katalogi, pozwalają na aktualizację danych online. Tylko 18% bibliotek prowadzących katalog w programie MAK podało informacje o dacie lub częstotliwości aktualizacji (od 1 do 4 tygodni). We wszystkich katalogach są rejestrowane nowości (rok wydania 2008).

Na jakość danych wpływa przede wszystkim stosowanie standardów bibliograficznych, tj. norm i przepisów katalogowania (opisu bibliograficznego i hasła opisu bibliograficznego) oraz norm związanych (np. transliteracji), a także standardów określających, jak dane powinny być zapisane w systemie, czyli obsługa formatu wymiennego MARC 21 i funkcjonowanie kartotek haseł wzorcowych (KHW) w systemie. Duże znaczenia ma również opracowanie rzeczowe dokumentu.

W badanych OPAC-ach szczegółowość opisu bibliograficznego jest różna, nawet w obrębie jednego katalogu. Najczęściej jednak opisy są sporządzane

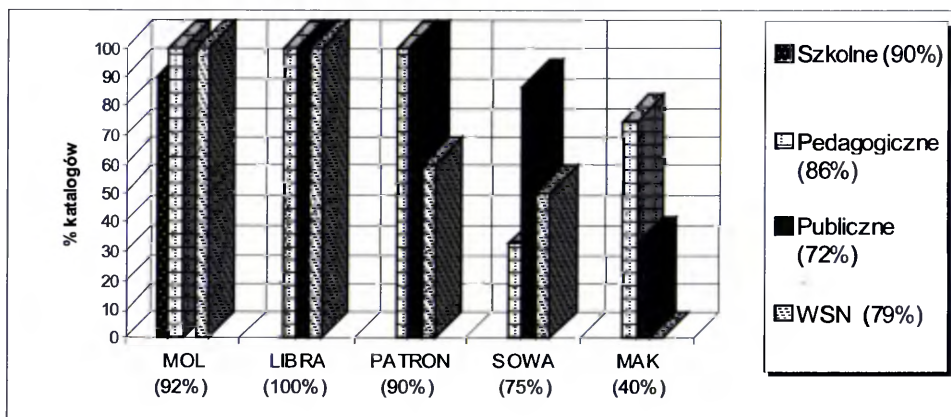
w II stopniu szczegółowości. Niestety, dokumenty nie zawsze są opracowywane zgodnie z przyjętymi zasadami katalogowania. Dotyczy to przede wszystkim hasła opisu bibliograficznego zarówno hasła głównego, jak i hasła dodatkowych. Często występują różne formy tej samej nazwy (brak wykorzystania dostępnych mechanizmów KHW), nieprawidłowa bywa również sama forma hasła. Poza tym, poszczególne hasła nie zawsze są prawidłowo stosowane w rekordzie bibliograficznym. Najwięcej problemów sprawia hasło tytułu ujednoliconego, m.in. dlatego że omawiane systemy nie ułatwiają pracy bibliotekarzom w tym obszarze, ponieważ poza SOWĄ i MAK-iem „nie znają” tego rodzaju hasła.

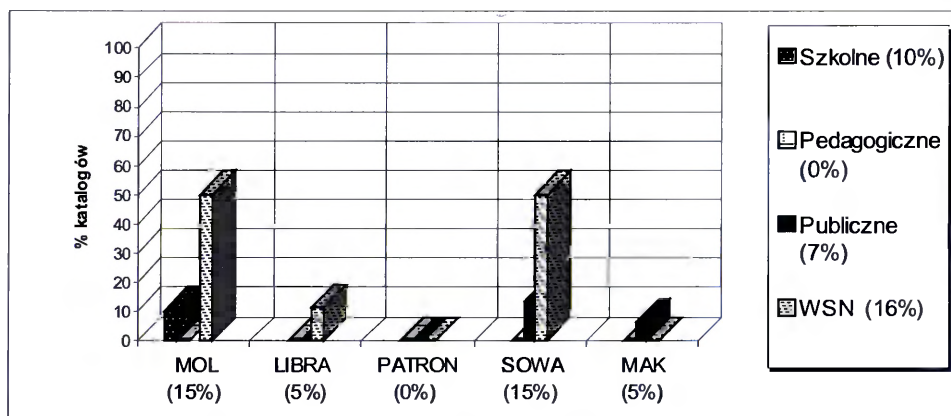
Wykres 4. Katalogi, w których do opracowania rzeczowego dokumentów zastosowano język haseł przedmiotowych. Po nazwie programu podano odsetek katalogów prowadzonych w danym programie (niezależnie od rodzaju biblioteki), w których do opracowania rzeczowego dokumentów zastosowano JHP; po określeniu rodzaju biblioteki – odsetek katalogów danego rodzaju biblioteki (niezależnie od programu bibliotecznego, w którym są prowadzone)

Wszystkie biblioteki doceniają znaczenie opracowania rzeczowego, niemniej jednak, można spotkać katalogi, w których nie wszystkie rekordy bibliograficzne charakterystykę rzeczową posiadają. Najczęściej wykorzystywany jest język haseł przedmiotowych, który jest stosowany w 92% badanych katalogów. Najprawdopodobniej jest to JHP BN. Najprawdopodobniej, ponieważ w wielu przypadkach trudno określić, z jakim JHP mamy do czynienia (92% badanych bibliotek nie podaje tego typu informacji). Po zapoznaniu się z charakterystykami rzeczowymi dokumentów i jednostkami leksykalnymi w indeksach przedmiotowych katalogów można stwierdzić, że w wielu przypadkach słownictwo jedynie w pewnym zakresie pokrywa się z leksyką JHP BN, a charakterystyki rzeczowe dokumentów są tylko „podobne” do budowanych w JHP BN. Zdarzało się, iż cechą, która decydowała o tym, że język został zakwalifikowany do typu JHP (a nie np. języka słów kluczowych), była obecność myślników pomiędzy zastosowanymi wyrażeniami. Drugim pod względem popularności językiem wykorzystywanym do opracowania rzeczowego dokumentów jest Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta, stosowana w 78% katalogów. Niestety i w tym przypadku, charakterystyki rzeczowe w obrębie jednego katalogu często są sporządzane na różnym poziomie szerokości i głębokości indeksowania. Ponadto można spotkać katalogi (bibliotek szkolnych), w których charakterystyka rzeczowa sporządzona za pomocą

UKD jest utożsamiana z sygnaturą i wtedy bezpośrednio do symbolu dopisywana jest informacja o położeniu dokumentu (np. 82-3/II szaf.). W tym miejscu warto zaznaczyć, że kontrola słownictwa UKD w badanych systemach jest trudniejsza niż kontrola słownictwa JHP – poza systemem SOWA, programy nie dysponują mechanizmem KHW w odniesieniu do klasyfikacji¹⁰. W 8% katalogów do opisu rzeczowego dokumentów wykorzystano słowa kluczowe. W 78% katalogów równoległe stosuje się dwa języki informacyjno-wyszukiawcze (w 70% przypadków JHP i UKD, w 8% – UKD i słowa kluczowe).

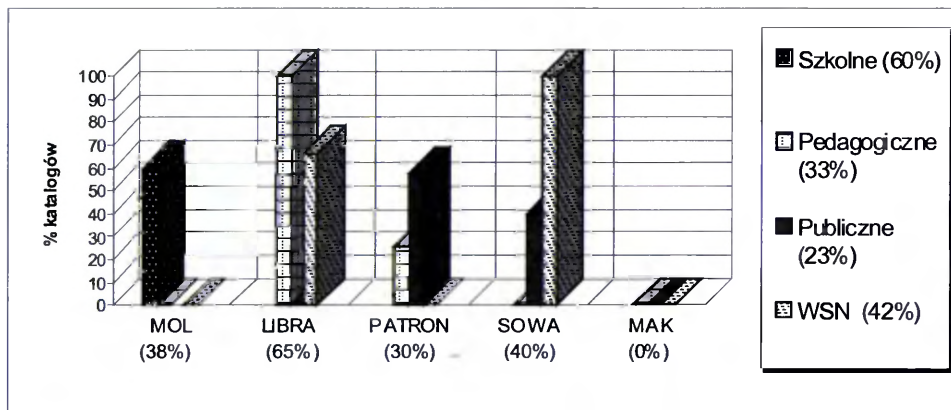
Wykres 5. Katalogi, w których do opracowania rzeczowego dokumentów zastosowano UKD. Po nazwie programu podano odsetek katalogów prowadzonych w danym programie (niezależnie od rodzaju biblioteki), w których do opracowania rzeczowego dokumentów zastosowano UKD; po określeniu rodzaju biblioteki – odsetek katalogów danego rodzaju biblioteki (niezależnie od programu bibliotecznego, w którym są prowadzone)

Wykres 6. Katalogi, w których do opracowania rzeczowego dokumentów zastosowano słowa kluczowe. Po nazwie programu podano odsetek katalogów prowadzonych w danym programie (niezależnie od rodzaju biblioteki), w których do opracowania rzeczowego dokumentów zastosowano słowa kluczowe; po określeniu rodzaju biblioteki – odsetek katalogów (niezależnie od programu bibliotecznego, w którym są prowadzone)

¹⁰ Nie jest to „wzorcowy” mechanizm działania KHW, ale program SOWA umożliwia tworzenie kartoteki symboli UKD i odwoływania się do niej w trakcie tworzenia rekordu bibliograficznego, tym samym zapewnia kontrolę słownictwa.

14% bibliotek uzupełnia wybrane opisy bibliograficzne adnotacją, jedna z nich zamieszczała w niej m.in. linki do stron WWW katalogowanych czasopism. Tylko dwie biblioteki bezpośrednio w rekordzie bibliograficznym informowały o dostępnej w Internecie wersji cyfrowej dokumentu (link podany w polu uwag). W żadnym katalogu nie zauważono opisów bibliograficznych uzupełnionych grafiką, np. obrazem okładki.

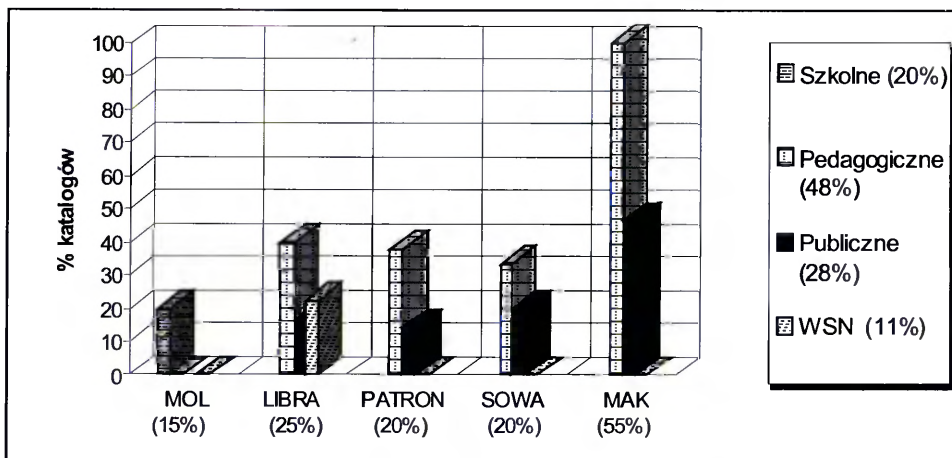
Wykres 7. Katalogi, w których opis bibliograficzny jest uzupełniony adnotacją. Po nazwie programu podano odsetek katalogów prowadzonych w danym programie (niezależnie od rodzaju biblioteki), w których opis dokumentu jest uzupełniony adnotacją; po określeniu rodzaju biblioteki – odsetek katalogów danego rodzaju biblioteki (niezależnie od programu bibliotecznego, w którym są prowadzone)

Spójność danych w katalogu zapewnia kartoteka haseł wzorcowych. Obecnie wszystkie uwzględnione w badaniu programy, jakkolwiek w różnym zakresie, umożliwiają jej obsługę. KHW w większości omawianych systemów zwane są również słownikami wzorcowymi i *de facto* jedynie w postaci szkolnej umożliwiają tworzenie odsyłaczy całkowitych i uzupełniających (poza SOWĄ 2 i MAK-iem¹¹ pozostałe programy nie obsługują formatu MARC 21 KHW; w rekordzie pozycji podstawowej są w nich podawane jedynie hasło rekordu i *tropy zob.*, ew. *tropy zob. też*). Odsyłacze uzupełniające tworzone są tylko w przypadku haseł przedmiotowych, odsyłacze orientacyjne nie są tworzone wcale.

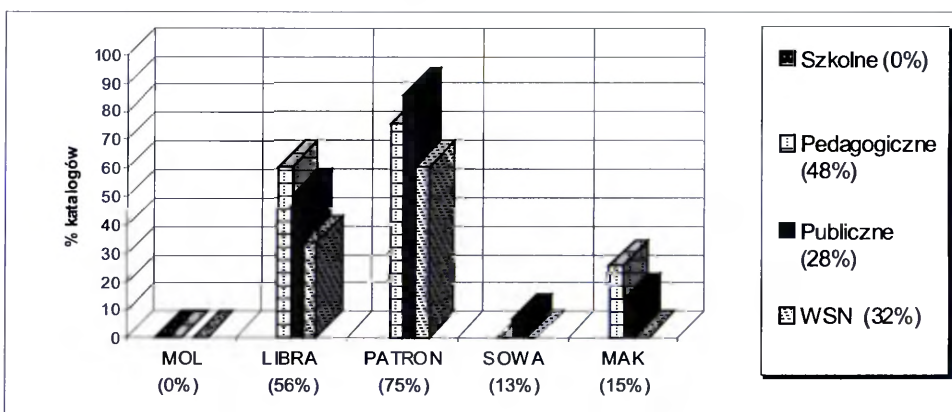
W badanych katalogach analizowano wykorzystanie dostępnych w poszczególnych systemach mechanizmów KHW, sprawdzając, czy stosowane są hasła ujednoczone i odsyłacze. Zaledwie 28% katalogów wykorzystuje dostępne mechanizmy kartoteki haseł formalnych i 31% – kartoteki haseł przedmiotowych. Wykresy przedstawiają odsetek bibliotek korzystających z mechanizmów KHW (stosujących odsyłacze) w procesie opracowywania zbiorów. Nie mówią jednak nic o tym, jaki procent haseł jest powiązany odsyłaczami. Niestety, z obserwacji wynika, że w obrębie danego katalogu powiązania te są często stosowane wybiórczo (być może przypadkowo). W KHW przedmiotowych zazwyczaj przejmowany jest w całości słownik JHP BN

¹¹ W programie MAK, który nie jest oparty na relacyjnych bazach danych, stosowane są inne mechanizmy obsługi KHW niż w pozostałych programach. Wpływ na to, jak ona wygląda, ma również zastosowany format opisu danych, np. w formacie MARC BN, stosowanym w wielu bibliotekach, forma odrzucona hasła nazwa osobowa wpisywana jest w rekord bibliograficzny.

(przede wszystkim w programach LIBRA 2000 i PATRON), gdzie odsyłaczami są powiązane poszczególne jednostki leksykalne, które są wykorzystywane do budowy hasła rozwiniętego. Bibliotekarze tworząc nowe hasło rozwinięte – „gubią” powiązania. Programy nie obsługują odsyłaczy danej jednostki leksykalnej, kiedy ta staje się elementem hasła rozwiniętego, wymagają, aby odsyłaczami były powiązane zdania JHP. A tego bibliotekarze nie robią. Wśród bibliotek, które nie korzystają z możliwości tworzenia odsyłaczy, znajdują się nieliczne, które stosują hasła ujednolicone.

Wykres 8. Katalogi, w których hasła opisu bibliograficznego są kontrolowane KHW/słownikiem wzorcowym. Po nazwie programu podano odsetek katalogów prowadzonych w danym programie (niezależnie od rodzaju biblioteki), w których stosowane są odsyłacze; po określeniu rodzaju biblioteki – odsetek katalogów danego rodzaju biblioteki (niezależnie od programu bibliotecznego)

Wykres 9. Katalogi, w których hasła przedmiotowe są kontrolowane KHW/słownikiem wzorcowym. Po nazwie programu podano odsetek katalogów prowadzonych w danym programie (niezależnie od rodzaju biblioteki), w których hasła przedmiotowe są kontrolowane KHW/słownikiem wzorcowym; po określeniu rodzaju biblioteki – odsetek katalogów danego rodzaju biblioteki (niezależnie od programu bibliotecznego, w którym są prowadzone)

Stosowanie standardów zapewnia spójność danych w obrębie danego katalogu, umożliwi również ich wymianę. Obecnie wszystkie omawiane programy pozwalają na przejmowanie danych online z innych źródeł, przynajmniej z katalogu Biblioteki Narodowej. Teoretycznie fakt obsługi przez dany program protokołu Z39.50 (obsługę klienta tego protokołu zapewniają wszystkie programy) powinien pozytywnie wpływać na jakość danych i ich ujednoczenie w skali większej niż pojedyncza biblioteka. W praktyce, niestety, nie zawsze tak jest. Znowu można zapytać – dlaczego?

Ideą zautomatyzowanych systemów bibliotecznych jest jednokrotne przygotowanie opisu bibliograficznego i jego wielokrotne wykorzystanie zarówno w ramach jednego systemu lokalnego, jak i sieci bibliotecznych. To oczywiste, że opis bibliograficzny dokumentu powinien być raz przygotowany, np. przez centralę bibliograficzną kraju, a potem wielokrotnie wykorzystywany przez inne ośrodki. W Polsce mamy jednak dwa źródła opisów „autorytatywnych”: BN i NUKAT. Celem tego artykułu nie jest przedstawianie współpracy tych dwóch ośrodków w zakresie przygotowywania rekordów autorytatywnych i ich późniejszego wykorzystania przez inne biblioteki; w ubiegłym roku, w związku z odstąpieniem BN od współpracy z NUKAT, wiele na ten temat pisano. Dla zdecydowanej większości bibliotek, których katalogi analizowano, tym źródłem jest (lub mogłaby być) Biblioteka Narodowa. Na pewno biblioteki publiczne (ale także pedagogiczne i szkolne) mogą i powinny korzystać z opisów przygotowanych przez BN, bo opisują w znacznej mierze te same obiekty. Zresztą BN od początku lat pięćdziesiątych XX w. zapewnia bibliotekom dostęp do opisów bibliograficznych: najpierw były to karty centralnie drukowane, później „Przewodnik Bibliograficzny” drukowano jednostronnie, co umożliwiało bibliotekarzom wycinanie opisów bibliograficznych, a w 1999 r. pojawiła się możliwość korzystania z opisów na nośnikach elektronicznych (najpierw na dyskietce, potem na CD-ROM-ie). Obecnie rekordy bibliograficzne mogą być przejmowane bezpośrednio z katalogu Biblioteki Narodowej. I wiele bibliotek korzysta z tej możliwości, zwłaszcza gdy prowadzą retrokonwersję katalogów, albowiem duże opóźnienie w rejestracji nowości w „Przewodniku Bibliograficznym” powoduje, że biblioteki – nie mogąc pozwolić sobie na czekanie – często samodzielnie opracowują nowe pozycje. Co może zastanawiać? Fakt, że w poszczególnych katalogach opisy dokumentów przejętych z BN nie są identyczne, bywają niekompletne, różnie jest w nich rozumiane hasło opisu bibliograficznego (co wpływa na zawartość indeksów), różnią się charakterystyką rzeczową. Przyczyny tego stanu rzeczy są dwie. Pierwszą jest to, że bibliotekarze z różnych powodów „poprawiają” przejmowane rekordy, a drugą – to, że programy potrafią zniekształcić dany opis, dostosowując go do formatu wewnętrznego systemu. W rzeczywistości pobierają informacje tylko z niektórych podpól formatu MARC 21 (pół stałej długości prawie w ogóle nie uwzględniają). Przykładowo w programach MOL OPTIVUM i LIBRA 2000 do lokalnego rekordu jest przejmowane tylko pierwsze wystąpienie pola uwag (5XX), a z pół 6XX nie są pobierane dane z podpola \hat{p} (i tak w przypadku hasła: 630 \hat{a} Biblia. \hat{p} NT brakuje istotnej informacji, że przedmiotem opracowania jest Nowy Testament). Rekordy, w których pojawia się pole 130 są traktowane jeszcze gorzej. Pole to jest ignorowane, a w rekordzie lokalnym jako hasło główne opisu bibliograficznego pojawia się pierwsze dodatkowe hasło opisu bibliograficznego, pierwotnie zapisane w polach 7XX. Może nim być nazwa tłumacza, redaktora itp. Podobnie dzieje się w przypadku rekordu, który nie posiada głównego hasła opisu bibliograficznego (czyli pola 1XX).

Z przejmowaniem rekordów związany jest jeszcze jeden problem. Biblioteki przejmują jedynie rekordy bibliograficzne. Co prawda, zastosowane w nich hasła ujednoczone są automatycznie wpisywane w KHW/słownik wzorcowy lokalnego systemu, ale zapisywane jest tylko hasło ujednoczone bez innych informacji z nim związanych, np. tropów *zob.* i *zob. też.*, na podstawie których system tworzy odsyłacze całkowite i uzupełniające. Te dane są bowiem zawarte w rekordach KHW katalogu biblioteki, z którego rekord bibliograficzny jest przejmowany. Bibliotekarze nie mają dostępu do KHW formalnych BN. Nie mogą pobrać pełnych rekordów KHW, powinni je tworzyć (a raczej uzupełniać) w swoim katalogu. Badanie pokazało, że często tego nie robią. Aby mówić o ujednoczeniu w skali regionalnej lub krajowej, biblioteki powinny mieć możliwość przejmowania również rekordów wzorcowych. Biblioteka Narodowa od dłuższego czasu zapowiada udostępnienie swojej kartoteki wzorcowych haseł formalnych. Niestety, do tej pory swojej obietnicy nie zrealizowała.

Zapisane w rekordach KHW hasła składają się na widoczne w OPAC-ach indeksy, m.in. autorski (tak jest nazywany indeks zawierający hasła opisu bibliograficznego) i haseł przedmiotowych, dlatego chcąc szybko sprawdzić jakość danych danego katalogu, najprościej jest przejrzeć jego indeksy. To one szybko pokażą, czy hasła są ujednoczone, czy pojawiają się odsyłacze całkowite i uzupełniające. Nie jest trudno domyśleć się – skoro tylko 28% badanych bibliotek korzysta z mechanizmów KHW dla haseł formalnych i 31% dla przedmiotowych – że w większości katalogów nie wyglądają one porządnie. I tu kilka słów na temat indeksu autorskiego i obsługi przez programy KHW formalnych.

Analizowane moduły OPAC dysponują indeksem autorskim, w którym znajdują się (ujednoczone lub nie) zarówno nazwy osobowe, korporatywne, jak również tytuły ujednoczone, formalne oraz pierwsze słowa tytułów właściwych dokumentów. Sytuacja taka najczęściej ma miejsce w katalogach prowadzonych w programach MOL OPTIVUM, LIBRA 2000 i PATRON. Obecność nazwy ciała zbiorowego w indeksie autorskim nie przeszkadza, nazwa imprezy rozumiana jako autor dokumentu może niektórym wydawać się dziwna, ale już na pewno nie ma w nim miejsca na tytuł ujednoczony i formalny (nie wspominając o właściwym) – powinny one znaleźć się w indeksie tytułowym. Jednak, jak już wspomniano, omawiane programy nie obsługują prawidłowo hasła tytułu ujednoczonego i jeśli w bibliotece znalazły zastosowanie obowiązujące przepisy katalogowania, bibliotekarz musi pozwolić na wprowadzenie go do indeksu autorskiego. Niektóre biblioteki przestrzegają „czystości” nazwy indeksu i starają się, aby znalazły się tam jedynie nazwy osób. Niestety, w ten sposób rezygnują z możliwości dostępu do dokumentu według hasła korporatywnego oraz tytułu ujednoczonego czy formalnego.

Badanie pokazało, że nie wszystkie biblioteki przyjęły „nowe” zasady opracowania formalnego, a przecież z chwilą opublikowania norm dotyczących hasła opisu bibliograficznego zostały one wyposażone w narzędzia umożliwiające odłożenie do lamusa przepisów katalogowania Grycza i Borkowskiej. Może powodem odrzucenia nowych norm jest fakt, iż zmiany w nich zapisane w praktyce uniemożliwiają kontynuowanie starych ciągów katalogowych, są bowiem na tyle głębokie, że wprowadzenie do starego katalogu „nowych” kart katalogowych poważnie narusza jego spójność. Jeśli więc biblioteka decyduje się na automatyzację procesów bibliotecznych, ale nie zamyka swoich starych katalogów kartkowych, to w najlepszym razie przepisy

te stosuje wybiórczo, tak aby drukowane z systemu karty katalogowe pasowały do jej katalogu kartkowego. Jednak nawet jeśli biblioteka zdecydowała się na zamknięcie starych katalogów, to programy biblioteczne nie pozwolą zbyt łatwo o nich zapomnieć. W programach firmy MOL Sp. z o.o. sporo zamieszania wprowadza prezentacja zawartości rekordu bibliograficznego w formie karty katalogowej w układzie prawie identycznym z tradycyjną kartą katalogową. Przede wszystkim utrudnia bibliotekarzom zrozumienie (zaakceptowanie) faktu, że katalog komputerowy to nie wersja elektroniczna katalogu alfabetycznego, przedmiotowego, systematycznego, ale baza danych, w której struktura danych bibliograficznych jest zupełnie inna niż w katalogach kartkowych. W katalogu komputerowym nie mamy do czynienia z kartami katalogowymi katalogu alfabetycznego i rzeczowego. Fizycznie istnieje tylko jeden opis bibliograficzny dokumentu, zaopatrzony w hasło główne (lub nie) i ewentualnie hasła dodatkowe opisu bibliograficznego, hasła przedmiotowe, symbole UKD. Prezentacja opisu katalogowego w formie tradycyjnej karty katalogowej w systemach, które nie uwzględniają w pełni obowiązujących standardów hasła opisu bibliograficznego powoduje, że zapewne niejedni bibliotekarze dąży do tego, aby karta katalogowa wyglądała tak, jak w katalogu kartkowym. Tymczasem w katalogu kartkowym opis dokumentu wykazywany był zawsze pod hasłem głównym, którym (upraszczając) w pewnych przypadkach mógł być początek tytułu właściwego dokumentu. Stąd bibliotekarze postępują podobnie, tworząc opisy dokumentu w systemie¹². Tym sposobem do indeksu autorskiego trafiają również elementy tytułu właściwego dokumentu.

INTERFEJS, NARZĘDZIA I ŚRODKI WYSZUKIWAWCZE MODUŁÓW OPAC

Analizowane katalogi umożliwiają (z różnym skutkiem) realizację standardowego modelu wyszukiwania informacji, w którym najważniejszą kwestią jest znalezienie właściwych sposobów reprezentowania dokumentów i pytań oraz skutecznych technik porównywania tych reprezentacji i formułowania odpowiedzi, w celu osiągnięcia jak najwyższego wskaźnika relewancji¹³. Interfejs tych katalogów powinien umożliwiać bezpośrednio komunikowanie się z systemem i aktywnie wspomagać użytkownika w skutecznym korzystaniu z jego zasobów i usług. Innymi słowy, powinien zapewnić użytkownikowi możliwość jak najlepszego odzwierciedlenia jego potrzeby informacyjnej w postaci pytania do systemu – np. pozwolić na wybór terminów wyszukiwawczych ze słownika, pomóc w sformułowaniu pytania (instrukcji wyszukiwawczej) poprzez przyjazne podpowiadanie jak optymalnie wykorzy-

¹² A program często pomaga bibliotekarzom w tym „procederze”, np. w MOL OPTIVUM format do wprowadzania opisu dokumentu jest tak skonstruowany, że program wymusza nadanie hasła głównego opisu bibliograficznego. Jeśli bibliotekarz go nie chce, to rezygnuje również z hasel dodatkowych, ponieważ w polu przeznaczonym na hasła ujednolicone, pierwsze hasło tam wpisane (pobrane) zawsze jest traktowane jako hasło główne opisu bibliograficznego.

¹³ Uogólniając, można wyróżnić 3 typy modeli procesu wyszukiwania informacji: modele standardowe, modele poznawcze i modele konwersacyjne. Pierwsze – koncentrują uwagę na częściowo „ukrytych” przed użytkownikiem elementach procesu wyszukiwania informacji (reprezentowanie tekstów i pytań oraz ich porównywanie), drugie – kładą nacisk na konstytucję (sytuację problemową lub proces uczenia się), w której proces wyszukiwania informacji zachodzi, trzecie – skupiają się na interakcji, jaka zachodzi między użytkownikiem a systemem. Modele te można traktować jako komplementarne względem siebie (Próchnicka, 2000).

stać oferowane narzędzia i środki wyszukiwawcze – a później zapewnić w odpowiedniej formie prezentację wyników wyszukiwania i obsługę czynności związanych z ich wykorzystaniem (np. porządkowanie według zadanego klucza sortowania, selekcję polegającą na możliwości zaznaczenia czy ew. „odłożenia na bok” interesujących użytkownika wyników, możliwość ich zapisania na dowolnym nośniku, przesłania pocztą elektroniczną). Trudno od systemu realizującego standardowy model procesu wyszukiwania informacji oczekiwać zachowań właściwych modelom konwersacyjnym, ale i w tym przypadku użytkownik powinien mieć wpływ na sterowanie procesem wyszukiwania poprzez możliwość modyfikacji pytania przy uwzględnieniu rezultatów oceny potencjalnej relewancji wyników wyszukiwania w odniesieniu do swoich potrzeb (Próchnicka, 2000, s. 119). Oczywiście, ocena relewancji jest dokonywana przez użytkownika jedynie na podstawie reprezentacji dokumentu (opisu bibliograficznego i rzeczowego, ew. adnotacji), ale jej rezultatem może być wybór bardziej stosownych terminów wyszukiwawczych do modyfikacji pytania, podjęcie decyzji o zawężeniu lub rozszerzeniu wyszukiwania.

Omawiane moduły OPAC nie spełniają nawet tak niewygórowanych wymagań. Co prawda, umożliwiają dostęp online, ale z punktu widzenia interakcji z użytkownikiem nie różnią się od katalogów tradycyjnych. Czytelnik nie prowadzi żadnego dialogu z systemem. Jeśli otrzyma odpowiedź, która go nie zadowala, może co najwyżej powtórnie zadać skorygowane (inne) pytanie. Podobnie jak w katalogu kartkowym. Tylko w programie SOWA użytkownik może poprawić zapytanie, wyszukiwać w wynikach. Również poza katalogami prowadzonymi w tym programie, żadne nie dają możliwości dokonywania jakichkolwiek operacji na otrzymanych wynikach (wyszukanych rekordach). Nie można dokonać selekcji czy sortowania rekordów według jakiegoś kryterium (np. roku wydania), zapisywać na jakimkolwiek nośniku czy wysyłać bezpośrednio z programu wyników wyszukiwania. W odpowiedzi na zadane pytanie pojawia się lista opisów ułożonych według nieznanego kryterium (najprawdopodobniej kolejności wprowadzania do bazy). Mało tego, użytkownik OPAC-ów programów MOL OPTIVUM, LIBRA 2000, PATRON nie wie, ile znalazł interesujących go pozycji, musi po prostu przewijać listę i liczyć. Inna sprawa, że nie robi tego zbyt często, najprawdopodobniej jest przekonany, że na ekranie widzi kompletny wykaz, albo że – podobnie jak w wyszukiwarkach – otrzymał wyniki ułożone wg rankingu relewancji i nie musi zawracać sobie głowy tymi z końca listy. Może zabrzmieć to dziwnie, ale w porównaniu z brakiem jakiejkolwiek informacji o liczbie wyszukanych pozycji niezwykle denerwująca informacja – pojawiająca się w katalogach MAK-a, że wyszukano więcej niż 20 opisów i oczekiwanie, kiedy pojawi się w końcu informacja, że zostało „ileś” opisów do przejrzenia – stanowi dla czytelnika istotne udogodnienie¹⁴. Tylko OPAC systemu SOWA pozwala zapisać wyniki wyszukiwania. Żaden z programów nie rejestruje historii wyszukiwania (poza ostatnim wyszukiwaniem) i nie informuje użytkownika, czy popełnił jakiś błąd w formułowaniu zapytania. Oczywiście, o jakimkolwiek „podpowiadaniu” nie ma mowy.

¹⁴ Z informacji zawartych w dokumentacji programu MAK wynika, że podawana w indeksie i na liście wyszukanych dokumentów wartość wystąpienia danego terminu jest parametrem, który biblioteka może sama określać. Spotykane w OPAC-ach wartości 15 i 20 są wartościami domyślnie ustawionymi w programie. Podobnie ustawieniem domyślnym jest kolejność wyświetlania opisów wg daty wprowadzania dokumentu do bazy. Można tak ustawić program, aby opisy dokumentów były wyświetlane wg daty wydania (BN, 2008).

W badanych OPAC-ach narzędzia wyszukiwawcze najczęściej udostępniane są w dwóch opcjach, nazywanych wyszukiwaniem prostym i wyszukiwaniem złożonym lub zaawansowanym. Pierwsza opcja obejmuje przeglądanie i ewentualnie wyszukiwanie w indeksach, druga – łączenie kryteriów wyszukiwania z zastosowaniem (w różnym zakresie) operatorów logicznych. Wyraźnego podziału na opcje, związanego ze zmianą interfejsu, brakuje w OPAC-u programu SOWA. We wszystkich systemach dostępna jest możliwość wyszukiwania dokładnego, czyli wyłącznie według zadanego ciągu znaków oraz opcja pozwalająca na maskowanie pojedynczego znaku lub ciągu (ograniczonego lub nieograniczonego) znaków w zapytaniu. Warto podkreślić, że moduły OPAC poszczególnych programów, mimo że w większości dysponują tymi samymi narzędziami i środkami wyszukiwawczymi, różnią się między sobą sposobem ich wykorzystania.

Głównym (w MAK-u do niedawna jedynym) narzędziem wyszukiwawczym w katalogach są indeksy. Liczba udostępnianych indeksów zależy od programu, typu dokumentów rejestrowanych w katalogu i w pewnym stopniu od ustawień dokonywanych przez bibliotekarzy. W katalogach prowadzonych w programach MOL OPTIVUM, LIBRA 2000 i PATRON dostępne są indeksy: *autorzy*, *tytuły*, *serie wydawnicze*, *hasła przedmiotowe*, *UKD* i *ISBN* (tylko PATRON). Użytkownik może nie tylko je przeglądać, czyli przeszukiwać według pierwszego elementu hasła, ale – korzystając z bardzo rozbudowanych możliwości maskowania – także wyszukiwać w ciągu znaków zapisu indeksowego (tzw. szukanie z *). W OPAC-ach programu SOWA liczba i rodzaj indeksów również zależy od rodzaju dokumentów rejestrowanych w danym katalogu, dla książek są to: *autor*, *ISBN*, *seria*, *wydawca* i czasami *UKD*. W przypadku SOWY 2 liczba zdefiniowanych indeksów jest większa, bowiem dla każdego rodzaju hasła opisu bibliograficznego tworzony jest osobny indeks. Można je tylko przeglądać i tak naprawdę służą do pobrania prawidłowo zapisanego terminu wyszukiwawczego; zapis indeksowy nie kieruje bezpośrednio do opisów dokumentów indeksowanych tym terminem, jak to ma miejsce w pozostałych programach. Przez użytkowników fakt ten może być odbierany jako wada systemu.

Największa różnorodność – jeśli chodzi o liczbę i rodzaj indeksów – cechuje moduły OPAC MAK-a. Najczęściej biblioteki w swoich katalogach wydawnictw zwartych udostępniają 5 indeksów: *autor*, *tytuł*, *hasło przedmiotowe*, *wydawcy*, *seria* i nie wiedzieć dlaczego, znacznie rzadziej – *temat/określnik*, *słowo w tytule*, *data wydania*, *miejsce wydania*, *ISBN*. Podobnie jak w SOWIE, można je tylko przeglądać, z tą różnicą, że w MAK-u można zdefiniować dodatkowo np. indeks *temat/określnik* czy *słowo w tytule*, co pozwala przeszukiwać katalog niekoniecznie według pierwszego elementu zapisu indeksowego. W jednym z OPAC-ów zdefiniowano indeksy, w których zapisywane są podziały A/Z UKD, mianowicie indeks *A/Z geogr.* i *A/Z osobowa*. Jednakże, znacznie częściej spotkać można katalogi, które czytelnikowi oferują np. przeglądanie indeksu *data wprowadzenia dok.*, a nie dają możliwości wyszukiwania według roku wydania dokumentu, określnika czy słowa w tytule.

Zdefiniowane indeksy determinują w pewien sposób wyszukiwanie złożone (zaawansowane), które polega na równoczesnym przeszukiwaniu więcej niż jednego indeksu i ewentualnie całej zawartości rekordu bibliograficznego. I tak, w przypadku katalogów prowadzonych w programie MAK, częsty brak indeksu *data wydania* uniemożliwia ograniczenie wyszukiwania do roku wy-

dania. Niepocieszeni czytelnicy mogą próbować (jeśli się domyślą) skorzystać w tym celu opcję *szukanie, sposób 3*, która pozwala na wyszukiwanie w całości opisu dokumentu. Niestety, zawarta w pomocy wskazówka: „podaj teksty zawarte w szukanym dokumencie [...]”, sugeruje raczej wyszukiwanie w treści dokumentu, a nie w zawartości rekordu bibliograficznego. Wykorzystując więc tę metodę wyszukiwania, czytelnicy nie mogą oczekiwać dokładnej odpowiedzi¹⁵.

W katalogach programów, których producentem jest MOL Sp. z o. o., poza indeksami można szukać w całości opisu i dodatkowo zawęźać wyszukiwanie do roku wydania dokumentu i typu dokumentu, a w OPAC-ach PATRON-a, także języka dokumentu. Niestety, wyszukiwanie w tych katalogach obarczone jest błędami. Przykładowo, gdy zawężymy wyszukiwanie do określonego przedziału lat wydania dokumentu, system nie uwzględni w ogóle rekordów, w których data wydania została poprzedzona określeniem cop., nie „zobaczy” także rekordów, w których rok wydania został ujęty w nawias kwadratowy. Korzystając z opcji szukania w całości opisu, użytkownik nie wie również (niejasna informacja w pomocy), że wyszukiwanie tą metodą nie uwzględnia danych z indeksu autorskiego i przedmiotowego.

W OPAC-ach programu SOWA brakuje indeksów do przeglądania, ale jako kryterium wyszukiwania stosowane są dodatkowo m.in.: *tytuł, rok wydania, ISBN, uwagi i opis zawartości* (czyli adnotacja). Nie ma w nich jednak możliwości wyszukania w całości opisu.

Jak już wspomniano, w opcjach wyszukiwania zaawansowanego do łączenia elementów wyszukiwawczych mogą być wykorzystane operatory Boole’a (I, LUB, NIE). Już w przypadku możliwości łączenia trzech terminów wyszukiwawczych dwoma różnymi operatorami logicznymi (I, LUB) pojawia się problem kolejności wykonywanych działań. Producenci omawianych systemów przyjęli różne rozwiązania. Wiadomo, że dla zapewnienia wykonywania działań z wykorzystaniem operatorów w zamierzonym porządku, najprościej jest stosować nawiasy. W opisywanych OPAC-ach takiej możliwości nie ma, więc informacja, w jakiej kolejności zachodzi działanie operatorów jest niezwykle istotna, zwłaszcza w przypadkach, kiedy odbiega ono od przyjętych standardów¹⁶. Niestety, użytkownik nie znajdzie jej w pomocy i raczej nie będzie podejrzewał, że w katalogach kwestia ta jest różnie rozwiązywana. Najprawdopodobniej w ogóle się nad nią nie zastanawia.

¹⁵ Szukając roku wydania w całości opisu, należy pamiętać, że wpisany rok może w rekordzie występować nie tylko w polu rok wydania, ale również np. w tytule dokumentu.

¹⁶ Pojawienie się różnorodnych systemów informacyjno-wyszukiwawczych, katalogów online, baz danych pociągnęło za sobą powstanie wielu różnego rodzaju systemowych interfejsów użytkownika i metod wyszukiwania informacji. Aby przeciwdziałać temu uciążliwemu dla użytkownika zjawisku, podjęto próby wprowadzenia znormalizowanego języka komend w serwisach informacyjnych online. Utworzono Common Command Language (CCL), który skodyfikowano w międzynarodowej normie ISO 8777:1993 (jej krajowym odpowiednikiem jest Polska Norma PN-ISO 8777:1999 *Informacja i dokumentacja. Komendy w interaktywnym wyszukiwaniu tekstowym*). Norma poza podstawowym zbiorem komend, ich strukturą i zakresem stosowania omawia m. in. możliwe do wykorzystania operatory Boole’a oraz kolejność ich działania – „Działanie operatorów Boole’a powinno zachodzić na grupach logicznych od lewej do prawej” (PN-ISO 8777:1999, s. 14). Norma określa tylko jeden typ interfejsu (standardowy interfejs systemu sterowanego komendami) i nie ogranicza oraz nie zabrania korzystania z innych niż komendy typów interakcji między użytkownikiem a systemem czy też stosowania własnego języka komend, innego niż CCL, więc trudno omawianym w artykule systemom odmówić prawa do stosowania własnych rozwiązań. Niemniej jednak powstała z myślą o ułatwieniu dostępu i wyszukiwania m. in. w katalogach bibliotecznych i uwzględnienie jej przez producentów systemów bibliotecznych oszczędziłoby użytkownikom uciążliwego „uczenia się” każdego OPAC-a.

W OPAC-ach programów MOL OPTIVUM, LIBRA 2000 i PATRON możemy operatorami logicznymi (I, LUB, NIE) łączyć maksymalnie 3 terminy wyszukiwawcze i dodatkowo zawęzić wyszukiwanie (domyślnie ustawiony jest operator iloczynu logicznego) do roku wydania, typu dokumentu i języka wydania (PATRON). W systemach tych – niezależnie od kolejności wpisywania – najpierw wykonywane są działania na terminach wyszukiwawczych połączonych operatorem iloczynu logicznego (I) i różnicy (NIE), a następnie – sumy logicznej (LUB). Taka kolejność wykonywania działań – w systemie, w którym nie można stosować nawiasów do sterowania ich kolejnością – stanowi istotne ograniczenie w efektywnym wyszukiwaniu¹⁷. Brak jakichkolwiek informacji (choćby przykładów pozwalających użytkownikowi „nauczyć się” prawidłowego zastosowania operatorów) dodatkowo negatywnie wpływa na wynik wyszukiwania złożonego w tych systemach. Zarzut braku informacji o kolejności wykonywania działań operatorów logicznych nie dotyczy tylko OPAC-ów wymienionych wyżej programów. Informacji tych nie ma także w SOWIE, tyle tylko, że tam działanie operatorów Boole’a zachodzi na grupach logicznych od lewej do prawej (zgodnie z PN-ISO 8777). Ponadto, mimo iż użytkownik wprowadza dane do „okienek”, system pokazuje zapis instrukcji wyszukiwawczej. Niestety, ta niewątpliwa zaleta nie ma większego wpływu na ogólną ocenę przyjazności systemu. Brak systemowej pomocy, lapidarne wskazówki dotyczące jedynie zastosowanych środków wyszukiwawczych oraz brak podziału na wyszukiwanie proste i zaawansowane powoduje, że moduły OPAC w tym programie, mimo pełnej gamy środków wyszukiwawczych, „intuicyjnej” kolejności realizacji działań operatorów logicznych, możliwości zawężania wyszukiwania, selekcji i dalszego przetwarzania wyników, są odbierane jako mało przyjazne¹⁸. Użytkownik dużych możliwości wyszukiwawczych SOWY nie widzi. Jedyne przypadkowo może „odkryć”, że do standardowo proponowanych trzech „okienek” do wpisywania terminów wyszukiwawczych można dodawać kolejne. Jeśli ma jakies doświadczenie w wyszukiwaniu informacji i uważnie przyjrzy się temu, co widzi na ekranie, domyśli się także, że operatorami logicznymi może łączyć także wyrażenia wpisywane w danym „okienku” (działa ono jak nawias). Metodą prób i błędów oraz uważną analizą zapisu instrukcji wyszukiwawczej, dojdzie również do tego, że domyślnie ustawione jest maskowanie na końcu wpisywanego wrażenia, jak również do tego, że jest ono automatycznie kasowane, jeśli tylko będzie chciał maskować początek wpisywanego terminu wyszukiwawczego. Stąd już tylko krok do konstatacji, że aby zmusić system do szukania według słów, należy zawsze maskować gwiazdką * (informacja, że znak * zastępuje dowolny ciąg znaków znajduje się we wskazówkach) początek i koniec terminu (słowa). Tylko dlaczego użytkownik musi dochodzić do tego sam? Odpowiednia pomoc na pewno usprawniłaby proces wyszukiwania¹⁹.

¹⁷ Np. szukając książek Sienkiewicza i Reymonta wydanych w latach 1989-2008, musimy przeprowadzić wyszukiwanie dwa razy, osobno dla każdego z autorów. W przeciwnym razie (wpisanie Sienkiewicz LUB Reymont i zawężenie (systemowo ustawione I) do roku wydania 1989-2008) spowoduje, że program wyszuka wszystkie książki Sienkiewicza, a ograniczenie lat wydania odnie się tylko do Reymonta.

¹⁸ Cała „pomoc” sprowadza się do zapisu „znaki specjalne: znak ? zastępuje dowolny znak, znak * zastępuje dowolny ciąg znaków, znak | oznacza logiczny operator sumy, znak & oznacza logiczny operator iloczynu [dla każdego znaku podany jest przykład zastosowania] wielkość liter nie ma znaczenia”.

¹⁹ Wśród analizowanych OPAC-ów prowadzonych w tym systemie, tylko w jednym poza wskazówkami systemowymi znalazła się informacja: „wszystkie wyszukiwane terminy należy poprzedzić i zakończyć gwiazdką np. *dziecko*, *pedagogika*”.

Problemu kolejności wykonywania działań operatorów logicznych nie ma w katalogach MAK-a. Ale tylko dlatego, że w wyszukiwaniu zaawansowanym użytkownik może terminy wyszukiwawcze połączyć wyłącznie jednym z dwóch operatorów (albo I, albo LUB). To kolejne ograniczenie możliwości wyszukiwawczych w programie, który przez specjalistów postrzegany jest jako program o bardzo dużych możliwościach, także wyszukiwawczych. Tylko kto potrafi je wydobyć? Trudno oczekiwać, aby zrobił to bibliotekarz. Negatywny wpływ na efektywność wyszukiwania informacji w OPAC-ach tego programu ma również fakt, że dany dokument może być wyszukany i wyświetlany wielokrotnie.

Jak już wspomniano, w analizowanych katalogach wyszukane rekordy wyświetlane są w postaci listy (najczęściej 10-20 pozycji na ekranie) zawierającej opis bibliograficzny w pierwszym stopniu szczegółowości, a w przypadku OPAC-a SOWY – w domyślnie ustawionym formacie własnym programu. W katalogach MOL OPTIVUM, LIBRA 2000, PATRON opisy są poprzedzone hasłem opisu bibliograficznego, w SOWIE – czasami zamiast hasła opisu bibliograficznego pojawia się np. nr dokumentu (rekordu).

Pełne rekordy bibliograficzne wyszukanych dokumentów są wyświetlane w formacie karty katalogowej w układzie identycznym z tradycyjną kartą katalogową (MOL OPTIVUM, LIBRA 2000, PATRON), w formacie zgodnym z ISDN z etykietami słownymi (MAK), w formacie MARC (PATRON 2.5, MAK, SOWA 2) lub w formatach własnych programu: techniczny, opis katalogowy, informacja o dostępności (SOWA). Najlepszym rozwiązaniem dla użytkownika jest oczywiście możliwość wyboru formatu wyświetlania danych. Taką sposobność oferuje PATRON 2.5 (karta katalogowa lub MARC 21) i niektóre katalogi prowadzone w MAK-u (etykiety słowne lub MARC). W SOWIE, w zależności od tego, jakich informacji oczekujemy, musimy wybrać jeden z określonych w programie formatów. W SOWIE można nawigować po katalogu z pominięciem ciągłych powrotów do okna indeksu, czyli z poziomu wyświetlanej na ekranie pozycji katalogowej można przejść do innych pozycji zawierających wspólne elementy opisu bibliograficznego lub haseł. Szkoda, że w wielu katalogach ta opcja jednak nie działa.

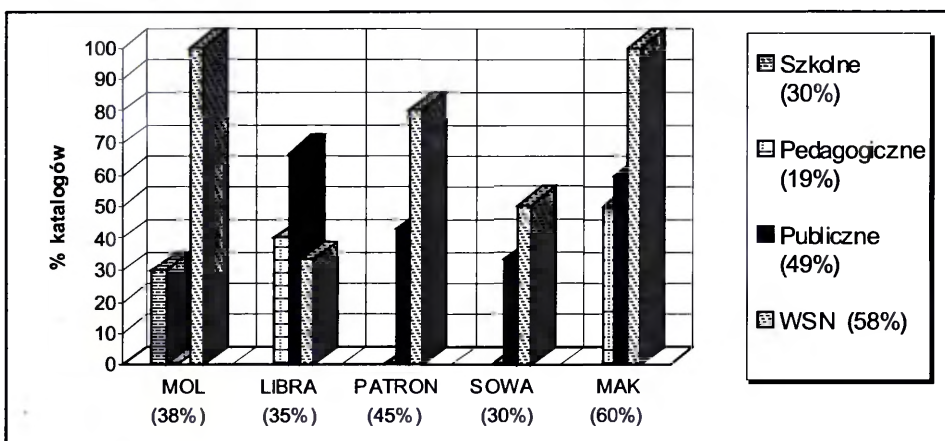
Informacje z pozycji podstawowej rekordu KHW (poza SOWA 2) są wyświetlane tylko w indeksach i to też w różny sposób, co wymaga od użytkownika „uczenia się” na nowo katalogu prowadzonego w danym programie i oczywiście przekłada się na jakość wyszukiwania informacji. Odsyłacze całkowite mogą być wyświetlane *explicite* przy hasle odrzuconym (np. *Shakespeare, William; aborcja zob. poronienie sztuczne*) i użytkownik wybiera termin przyjęty. Podobny mechanizm działa w przypadku odsyłaczy uzupełniających. Z takim rozwiązaniem spotykamy się w OPAC-ach programów PATRON (wersja 2.5), SOWA, MAK (zależnie od przyjętego formatu). W indeksach katalogów prowadzonych w programach MOL OPTIVUM, LIBRA 2000 i PATRON (starsze wersje) odesłania są w indeksie niewidoczne, ale użytkownik niezależnie od tego, czy wybierze termin odrzucony, czy przyjęty, zawsze zostanie skierowany do właściwych rekordów bibliograficznych. To wygodne rozwiązanie ma jeszcze jedną zaletę: terminy odrzucone mogą być również wykorzystane do wyszukiwania w opcji wyszukiwania złożonego. Niestety, w podobny sposób w tych programach są obsługiwane odsyłacze uzupełniające. W tym przypadku nie jest to dobre rozwiązanie. Czytelnik nie widzi powiązań między hasłami i nie może zdecydować, czy chce rozszerzyć swoje poszukiwania, czy nie. Wybierając dane hasło,

otrzyma w odpowiedzi również rekordy indeksowane hasłami związanymi jakąś relacją (w rekordach podstawowych KHW nie ma miejsca na określenie rodzaju powiązania).

I na koniec rozważań na temat interfejsu jeszcze jedna refleksja dotycząca przede wszystkim programów MOL OPTIVUM, LIBRA 2000 i PATRON. Są to programy tego samego producenta i ich moduły OPAC (poza minimalnymi rozbieżnościami w liczbie udostępnianych indeksów) nie różnią się między sobą, chociaż są przeznaczone dla różnych rodzajów bibliotek i tym samym różnych użytkowników. A przecież zdecydowanie inną wiedzą, doświadczeniem, umiejętnościami dysponuje uczeń szkoły podstawowej, a inną student czy pracownik naukowy uczelni. W tym przypadku podstawowa zasada, że katalog (jego interfejs, aparat wyszukiwawczy) powinien być dostosowany do potrzeb i możliwości użytkownika, w ogóle nie ma zastosowania.

INFORMACJE O SYSTEMIE I JEGO ZAWARTOŚCI (POMOC OGÓLNA I KONTEKSTOWA)

Efektywność wyszukiwania niewątpliwie poprawia znajomość zawartości bazy i zastosowanych w niej narzędzi. Informacje o systemie i jego zawartości powinny być dostępne z poziomu katalogu, tak aby użytkownik rozpoczynając wyszukiwanie wiedział, czy ma dostęp do informacji o zasobie całej biblioteki, czy tylko jej mniejszego lub większego fragmentu. Tymczasem w wielu przypadkach informacji tych nie można znaleźć nie tylko w katalogu, ale również na stronie WWW biblioteki. Autorce udało się dotrzeć do nich jedynie w przypadku 42% bibliotek, których katalogi objęte były badaniem. Najczęściej nie była to jednak informacja wyczerpująca, a zdarzało się, że była nieprawdziwa (nieaktualna). Zazwyczaj, mniej lub bardziej obszernie, informowano użytkownika o zakresie i zasięgu chronologicznym oraz formalnym katalogu. Poza pięcioma przypadkami użytkownik nie mógł niczego dowie-

Wykres 10. Biblioteki, które zamieściły (w katalogu lub na swojej stronie WWW) informacje o zawartości katalogu (m.in. zakres, zasięg formalny i chronologiczny). Po nazwie programu podano odsetek bibliotek prowadzących katalog w danym programie (niezależnie od rodzaju biblioteki), które podają informacje o zawartości i katalogu; po określeniu rodzaju biblioteki – odsetek bibliotek (niezależnie od programu bibliotecznego, w którym prowadzony jest katalog)

dzieć się na temat rzeczowego opracowania zbiorów, np. zastosowanych JIW w danym katalogu i zasad wykorzystywanych przy ich stosowaniu, wykorzystanych słowników JIW, przyjętego formatu, stosowanych przepisów katalogowania, w tym np. dotyczących transliteracji. Oczywiście, nie każdy czytelnik sięga do tego typu pomocy, ale niewątpliwie znajdują się osoby szerzej zainteresowane taką „dokumentacją”, które będą potrafiły wykorzystać te informacje w procesie wyszukiwania.

W przypadku katalogu udostępnionego na stronie WWW jedyną płaszczyzną komunikacji z użytkownikiem jest interfejs dostępny z ekranu monitora. Dlatego też należy rozpatrywać obecność wyczerpującej i przyjaznej w eksploatacji pomocy, która wyjaśniałaby zasady korzystania z OPAC-a, np.: co oznacza wyszukiwanie proste, kiedy wybrać wyszukiwanie zaawansowane, jak należy rozumieć nazwy indeksów, co oznaczają poszczególne statusy egzemplarza, zastosowane skróty, dostępne środki wyszukiwawcze (z uwzględnieniem wcześniej omawianej problematyki operatorów boolowskich). Generalnie biblioteki wykorzystują pomoc systemową (jeśli jest), która z natury rzeczy jest uogólniona i nie uwzględnia specyficznych potrzeb i problemów konkretnej biblioteki i jej użytkowników. Swoich czytelników zna bibliotekarz i to on może dostosować pomoc do ich poziomu, podać najbardziej reprezentatywne przykłady wyszukiwań. W żadnym z analizowanych OPAC-ów nie zamieszczono takiej wyczerpującej i przystępnej pomocy. Na 92 przeanalizowane katalogi, zaledwie w 3 znalazły się informacje „dopisane” przez bibliotekarzy.

Pomoc systemowa omawianych programów pozostawia wiele do życzenia. W przypadku katalogów prowadzonych w programach firmy MOL Sp. z o.o. pomoc dotycząca procesu wyszukiwania informacji jest niewystarczająca i nieprecyzyjna (np. wspomniany już wcześniej brak informacji o kolejności wykonywania działań operatorów logicznych czy brak informacji o tym, że wyszukiwanie w całości opisu nie uwzględnia danych z indeksu autorskiego i przedmiotowego), natomiast programy SOWA i MAK, poza lakonicznymi wskazówkami, w ogóle jej nie posiadają (por. przypis 20). Tak więc trudno tutaj mówić o rozwiązaniach wygodnych dla użytkownika, czyli o pomocy ogólnej (bardzo dokładnej, wyczerpującej) i kontekstowej (krótkich, jasno sformułowanych wskazówek – podpowiedzi dostępnych na każdym etapie wyszukiwania informacji).

Wydaje się również, że dla użytkownika ważniejsza od logo autora (producenta) oprogramowania i danych umożliwiających bezpośredni z nim kontakt, byłaby możliwość bezpośredniej komunikacji z dyżurującym bibliotekarzem. W godzinach pracy biblioteki w tym celu mogłyby być wykorzystywane ogólnodostępne komunikatory, ewentualnie telefony, a przez całą dobę – poczta elektroniczna. Co prawda, biblioteki coraz częściej wykorzystują takie narzędzia do komunikacji z czytelnikiem, ale – poza dwoma przypadkami – nie są one dostępne z poziomu katalogu.

PODSUMOWANIE

Po przeanalizowaniu 93 katalogów małych i średnich bibliotek można powiedzieć, że w większości ich jakość – rozważana w kategoriach kompletności i dokładności wyszukiwania informacji – nie jest najwyższa i wiele z nich nie jest w stanie zapewnić użytkownikowi efektywnego wyszukiwania informacji.

Tym, co najbardziej niepokoi jest jakość ich zawartości. Niedoskonałe interfejsy OPAC-ów, ich aparat wyszukiwawczy mogą ulegać zmianie, natomiast dane złej jakości zawsze pozostaną danymi złej jakości. Jak wcześniej wykazano, programy biblioteczne wykorzystywane przez badane biblioteki nie zawsze w pełni obsługują wszystkie wymagane standardy (np. format MARC 21) i często uniemożliwiają prawidłowe wprowadzenie danych. Bibliotekarze jednak, nie zawsze korzystają z dostępnych możliwości programów, dotyczy to przede wszystkim wykorzystania mechanizmów KHW. Poza utrudnieniem w wyszukiwaniu informacji, pozbywają się w ten sposób również możliwości efektywnej melioracji katalogów, co oczywiście wpływa negatywnie na jakość danych. Być może pewną poprawę w tym zakresie mogłaby przynieść możliwość bezpośredniego przejmowania rekordów KHW z BN. Mała skuteczność wyszukiwania informacji dotyczy w głównej mierze wyszukiwania pozycji na dany temat. Wpływa na to zarówno nieprawidłowy opis rzeczowy dokumentu, zły stan indeksów rzeczowych (wynikający m.in. z wadliwej charakterystyki wyszukiwawczej dokumentów, ale także z niewykorzystania mechanizmów KHW), jak i niedoskonałe narzędzia wyszukiwawcze programów oraz nieprecyzyjna pomoc (lub jej brak). Zaledwie 31% badanych bibliotek wykorzystuje KHW dla haseł przedmiotowych i w większości przypadków robi to wybiórczo. Nie wszyscy korzystają z możliwości integracji słownika JIW (w tym wypadku słownika JHP BN) z katalogiem, a ci którzy to czynią, nie zawsze pamiętają, że w przypadku programów bibliotecznych przez nich wykorzystywanych, samo przejście słownika nie czyni jeszcze indeksu przedmiotowego narzędziem wyszukiwania w pełni przyjaznym użytkownikowi. Wyszukiwanie byłoby dużo skuteczniejsze, gdyby bibliotekarze korzystali z możliwości tworzenia powiązań (odsyłaczy) między całymi zdaniem JHP²⁰. I gdyby – wyposażając OPAC w odpowiednią pomoc – pomogli użytkownikom prawidłowo wykorzystywać aktualne możliwości OPAC-ów.

Środowisko WWW przyzwyczało użytkowników do kompleksowego zaspokajania potrzeb informacyjnych; oprócz informacji bibliograficznych poszukują oni również pełnych tekstów dokumentów czy materiałów multimedialnych. Katalogi biblioteczne, które oferują tylko dostęp do metainformacji, tak naprawdę nie są w stanie zaspokoić potrzeb informacyjnych współczesnego użytkownika. Omawiane programy (przynajmniej dzisiaj) nie pozwalają na tworzenie zintegrowanych z katalogiem kolekcji cyfrowych, ale umożliwiają nawigację (poprzez podanie adresu w rekordzie bibliograficznym) od metainformacji do pełnych tekstów informacji znajdujących się w Internecie. Wśród badanych bibliotek z takiej możliwości skorzystały jedynie dwie placówki.

Na świecie pojawiają się nowe rozwiązania w zakresie prezentacji informacji w katalogach komputerowych – stają się one elementem zintegrowanym z wszystkimi usługami sieciowymi w środowisku, a ich interfejsy są dostosowywane do odbiorców pokolenia Amazon/Google. To tylko kwestia czasu, jak systemy podobne np. do tych wykorzystywanych w bibliotekach

²⁰ Problem opracowania rzeczowego dokumentów za pomocą języków, które powstały w epoce katalogów kartkowych, jest często poruszany w literaturze, jest także przedmiotem dyskusji w bibliotekach – niestety dyskusji, które często kończą się postulatem rezygnacji ze stosowania np. języka klasyfikacyjnego. Przeprowadzone badanie nie daje podstaw do rozważań, czy język haseł przedmiotowych BN jest językiem odpowiednim do stosowania w systemach zautomatyzowanych, czy UKD jest odpowiednia i czy należy szukać nowych języków informacyjno-wyszukiwawczych innych niż te stosowane tradycyjnie w katalogach. Wymienione języki są przede wszystkim źle stosowane, a to zawsze będzie negatywnie wpływać na efektywność wyszukiwania.

Uniwersytetu Stanowego Północnej Karoliny (ENDECA firmy Endeca Technologies, Inc)²¹ czy w Bibliotece Królewskiej Danii (PRIMO firmy Ex Libris, Ltd)²², staną się standardowym rozwiązaniem i dotrą również do bibliotek polskich, kiedyś także tych średnich i małych. I co wtedy? Dane, które aktualnie znajdują się w większości katalogów komputerowych, nie nadają się np. do przeglądania fasetowego; również ewentualna możliwość tagowania (przez czytelników) nie rozwiąże problemu dokładności i kompletności wyszukiwania informacji. A bardziej realna perspektywa – katalogi rozproszone? Wydaje się, że w dużej części omawianych bibliotek także i one nie mają racji bytu. Nietrudno wyobrazić sobie efektywność wyszukiwania rozproszonego w katalogach, w których np. nazwa tej samej osoby może przyjmować kilka różnych form.

Analiza OPAC-ów pokazała, że najlepiej z komputeryzacją katalogów radzą sobie biblioteki pedagogiczne, a najgorzej – szkolne. Różnice w jakości udostępnianych katalogów (dotyczące głównie zawartych w nich danych) między tymi rodzajami bibliotek są dość duże. Czyżby biblioteki pedagogiczne zapomniały o opiece merytorycznej należnej placówkom szkolnym? Ze zobowiązań wobec bibliotek publicznych niższego szczebla nie najlepiej wywiązują się również biblioteki powiatowe i wojewódzkie. W raporcie o stanie automatyzacji bibliotek publicznych za 2006 r. możemy przeczytać m.in., że pomocy we wdrażaniu systemu bibliotecznego bibliotekom niższego stopnia udzieliły zaledwie dwie wojewódzkie biblioteki publiczne, a tylko jedna placówka udostępniła podległym bibliotekom własną KHW haseł formalnych (Winogrodzka, 2007, s. 30). Autorka nie badała problematyki współpracy bibliotek w zakresie automatyzacji procesów bibliecznych, ale obserwacje poczynione podczas przygotowywania do badania, a później analizy katalogów nie napawiają optymizmem. Generalnie omawiane biblioteki nie tworzą konsorcjów, nie integrują się wokół danego systemu bibliotecznego i komputeryzację przeprowadzają w pojedynkę. Trudno zatem się dziwić, że komputeryzacja bibliotek szkolnych ciągle znajduje się w powijakach, a wśród bibliotek publicznych, tylko niecałe 9% placówek udostępniła swoje moduły OPAC w Internecie (programy biblieczne wykorzystuje blisko 31% instytucji)²³.

BIBLIOGRAFIA

- BN (2007). *Pakiet MAK. Udostępnianie baz w Internecie*. BN. System MAK [dostęp: 20.04.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://mak.bn.org.pl/info/infowww.htm>>.
- Boczkowski, Piotr (2003). Katalogi komputerowe bibliotek publicznych – efektywność wyszukiwania. W: *Komputeryzacja i informacja elektroniczna w bibliotekach publicznych: materiały z ogólnopolskiej konferencji „Automatyzacja bibliotek publicznych”*. Miedzeszyn 20-22 listopada 2002. Red. Elżbieta Górską. Warszawa: Wydaw. SBP (Propozycje i Materiały; 57), s. 79-88.

²¹ Dostępny pod adresem <<http://www.lib.ncsu.edu/catalog/>>

²² Dostępny pod adresem <http://primo-7.kb.dk/primo_library/libweb/action/search.du?vid=KBL>

²³ Na podstawie danych GUS dotyczących stanu komputeryzacji bibliotek za rok 2006, przedstawionych w maju 2008 r. w „Bibliotekarzu” (Jeziarska, 2008). Dane te odbiegają od wyników badań ankietowych prowadzonych przez Komisję Automatyzacji przy ZG SBP. Z ich ostatniego raportu (za rok 2006) wynika, że programy biblieczne są wykorzystywane tylko w 18,2% placówek, a swoje katalogi w Internecie udostępniła zaledwie 2,6% bibliotek publicznych (Winogrodzka, 2007). W bazie *Biblioteki* udostępnionej w serwisie EBIB-u, dostęp do swoich katalogów w Internecie zadeklarowało 2,1% bibliotek (EBIB, 2008).

- Derfert-Wolf, Lidia (2004). Standardy funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce. Stan prac Zespołu ds. Standardów dla Bibliotek Naukowych W: *Polskie biblioteki akademickie w Unii Europejskiej. Łódź, 23-25 czerwca 2004 r.: materiały konferencyjne: streszczenie, pełne teksty (PDF; doc), prezentacje (ppt)* [online]. Łódź: Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej; [dostęp: 11.03.2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pejne_texty/derfert-wolf.pdf>.
- EBIB (2008). *Biblioteki – wyszukiwanie [online]*. Elektroniczna Biblioteka – platforma cyfrowa SBP [dostęp: 15.03.2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/component/option,com_wrapper/Itemid,144/>.
- Głowacka, Ewa. (2002). Wskaźniki efektywności bibliotek według normy ISO 11620. W: *Standaryzacja kosztów w bibliotekach publicznych: Chełm – Okuninka, 19-21 września 2002 r.* [online]. Warszawa: Wydaw. SBP, Komisja Wydawnictw Elektronicznych, Redakcja „Elektronicznej Biblioteki” (EBIB Materiały konferencyjne); [dostęp: 11.03.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/mat-konf/standary/glowacka.php>>.
- Jaskowska, Małgorzata (2007). Cechy kształtujące wizerunek bibliotek naukowych w Internecie. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1, s. 29-41.
- Jezierska, Małgorzata (2008). Komputeryzacja bibliotek publicznych w opisie statystycznym. *Bibliotekarz*, nr 5, s. 11-17.
- Kolasa, Władysław M. (2005) Polskie systemy biblioteczne dla małych i średnich bibliotek publicznych: suplement 2004. W: *Automatyzacja bibliotek publicznych: materiały z ogólnopolskiej konferencji „Automatyzacja bibliotek publicznych”*. Warszawa, 24-26 listopada 2004 r. Red. Elżbieta Górską. Warszawa: Wydaw. SBP (Propozycje i Materiały; 60), s. 93-110.
- Kolasa, Władysław M.; Król, Marcin (2007). Systemy dla bibliotek publicznych i kryteria ich ewaluacji: raport 2006/2007. W: *Praktyczne aspekty automatyzacji bibliotek publicznych: materiały z ogólnopolskiej konferencji „Automatyzacja bibliotek publicznych”* Warszawa 22-24 listopada 2006 r. Red. Elżbieta Górską. Warszawa: Wydaw. SBP (Propozycje i Materiały; 68), s. 93-115.
- Kolasa, Władysław; Rogoż, Michał (2003). Polskie programy biblioteczne dla małych i średnich bibliotek publicznych: raport 2002 rok. W: *Komputeryzacja i informacja elektroniczna w bibliotekach publicznych: materiały z ogólnopolskiej konferencji „Automatyzacja bibliotek publicznych”*. Miedzeszyn 20-22 listopada 2002 r. Red. Elżbieta Górską. Warszawa: Wydaw. SBP (Propozycje i Materiały; 57), s. 39-78.
- PN-ISO 11620:2006 *Informacja i dokumentacja – Wskaźniki funkcjonalności bibliotek* (2006). Warszawa: Polski Komitet Normalizacyjny.
- Próchnicka, Maria (2000). Modelowanie procesu wyszukiwania informacji. W: *Biblioteka i informacja w komunikowaniu: Jubileusz 25-lecia studiów Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w Uniwersytecie Jagiellońskim*. Pod red. Marii Kocójowej. Kraków: Wydaw. UJ (Zeszytu Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej; 4(6), s. 116-124.
- Sidor, Maria Wanda (2007). *Jakość usług bibliotecznych: badanie metodą SERVQUAL*. Warszawa: Wydaw. SBP (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 73).
- Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych* (2002). Oprac. B. Bojar. Warszawa: Wydaw. SBP (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 56).
- Swoboda, Izabela (2007). Efektywność wyszukiwania informacji w publicznie dostępnych katalogach bibliotek wykorzystujących polskie programy biblioteczne. W: *Repozytorium prezentacji IX Forum* [online]. Katowice: PTINT; [dostęp: 11.03.2008 r.]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ptin.org.pl/konferencje/9forum/repoz/swoboda.pdf>>.
- Winogrodzka, Katarzyna (2005). Raport o stanie automatyzacji bibliotek publicznych: 2004. W: *Automatyzacja bibliotek publicznych: materiały z ogólnopolskiej konferencji „Automatyzacja bibliotek publicznych”* Warszawa, 24-26 listopada 2004 r. Red. Elżbieta Górską. Warszawa: Wydaw. SBP (Propozycje i Materiały; 60), s. 10-28.
- Winogrodzka, Katarzyna (2007). Raport o stanie automatyzacji bibliotek publicznych: 2006. W: *Praktyczne aspekty automatyzacji bibliotek publicznych: materiały z ogólnopolskiej konferencji „Automatyzacja bibliotek publicznych”* Warszawa 22-24 listopada 2006 r. Red. Elżbieta Górską. Warszawa: Wydaw. SBP (Propozycje i Materiały; 68), s. 11-32.

- Woźniak, Jadwiga (2002). Mój OPAC świadczy o mnie, czyli krótko o ważniejszych aspektach oceny jakości komputerowych katalogów bibliotecznych. *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, R. 52, s. 17-23.
- Zybert, Elżbieta B. (2007). *Jakość w działaniach bibliotek: oceny, pomiary, narzędzia*. Warszawa: CEBID.

IZABELA SWOBODA

Institute of Library and Information Science
University of Silesia
e-mail: iswoboda@us.edu.pl

OPAC WWW – A LIBRARY BUSINESS CARD
Evaluating OPACs of small and medium-sized Polish libraries

KEYWORDS: OPAC WWW. Information retrieval. ILS performance. OPAC quality. MOL OPTIVUM software. LIBRA 2000 software. PATRON software. MAK software. SOWA software. School libraries. Pedagogy libraries. Public libraries. Private university libraries.

ABSTRACT: The library catalog, as any other information retrieval system, is expected to provide its users with efficient methods of information search and retrieval. The author attempts to evaluate the quality (understood as the comprehensiveness and precision of information retrieval) of online catalogs of small and medium-sized libraries using the following integrated library systems: MOL OPTIVUM, LIBRA 2000, PATRON, MAK and SOWA. The evaluation is based on the analysis of 93 OPACs of school, pedagogy, private university and public libraries. The following factors were taken into consideration: the quality of data, software and general information on the system and its content. The results of the research point to potentially low efficiency of analyzed OPACs as regards the comprehensiveness and precision of information they offer.

Tekst wpłynął do redakcji 21 lipca 2008 r. -

JOLANTA HYS
Biblioteka Narodowa
e-mail: j.hys@bn.org.pl

POJĘCIE PRAGMATYKI W TEORII JĘZYKÓW INFORMACYJNO-WYSZUKIWAWCZYCH

Jolanta Hys jest doktorem nauk humanistycznych w zakresie bibliologii, absolwentką Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej Uniwersytetu Warszawskiego (obecnie IINiSB UW) i studiów podyplomowych w zakresie bibliotek naukowych w tym Instytucie. Specjalizuje się w problematyce teorii i praktycznego wykorzystania języków informacyjno-wyszukiwawczych. Od 1994 r. pracuje w Bibliotece Narodowej, od 2000 do 2007 r. na stanowisku kierownika Sekcji Opracowania Rzeczowego w Zakładzie „Przewodnika Bibliograficznego”, a od 2007 r. – kierownika Pracowni Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej. Jest autorką licznych referatów przedstawianych na ogólnokrajowych warsztatach Komisji Opracowania Rzeczowego przy Zarządzie Głównym SBP oraz publikacji w specjalistycznych czasopismach i naukowych pracach zbiorowych, np. Wpływ zmian politycznych

na JHP BN (*Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, t. 79/2003; UKD w „Przewodniku Bibliograficznym”. W: *UKD w środowisku komputerowym*, pod red. B. Sosińskiej-Kalaty (2004 r.). Jest współtwórcą tablic skróconych UKD (*Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna*, UDC-P058, Warszawa: BN, 2006).

SŁOWA KLUCZOWE: Pragmatyka językowa. Język informacyjno-wyszukiwawczy. Teoria konwersacji H. P. Grice’a. Kryteria działań pragmatycznych. Adekwatność indeksowania. Jednolitość indeksowania.

ABSTRAKT: Problematyka pragmatyki języków informacyjno-wyszukiwawczych (JIW) lokuje się w kontekście pragmatyki języka naturalnego i stanowi najsłabiej poznany obszar wiedzy o tych językach. W artykule w skrótowny sposób przedstawiono rozumienie pojęcia pragmatyki językowej przyjęte w językoznawstwie, a następnie dokonano próby zdefiniowania pragmatyki JIW. Określając pole badawcze pragmatyki JIW, opisano dwa pojęcia, które uznane zostały za kluczowe dla teorii pragmatyki JIW: adekwatność użycia JIW i jednolitość użycia JIW.

WPROWADZENIE

Według klasycznej definicji pochodzącej z *Foundation of the Theory of Signs* Charlesa Morrisa (1938) pragmatyka definiowana jest jako jeden z trzech głównych działów semiotyki, czyli ogólnej teorii znaków. W opozycji do dwóch pozostałych działów, tj. syntaktyki i semantyki, badających relacje formalne i znaczeniowe zachodzące między znakami w tekstach i systemie znaków (języku), pragmatyka w tym najogólniejszym ujęciu zajmuje się stosunkami zachodzącymi między znakami a ich użytkownikami. Tak ogólny

sposób rozumienia pragmatyki pozwala na objęcie nią różnych aspektów użycia języka, takich jak: komunikowanie, rozumienie, wyrażanie, motywacje psychologiczne mówiących i uwarunkowania społeczne aktów komunikacji (por. *Encyklopedia...*, 1999, s. 453-454). W późniejszych próbach uściślenia zakresu pragmatyki przyjmowano więc różne interpretacje relacji „znak – użytkownik znaku”, co znalazło też odbicie w różnych interpretacjach węższego pojęcia „pragmatyka językowa”, które stanowi zasadniczy punkt wyjścia dla prezentowanych w niniejszym artykule rozważań o polu badawczym pragmatyki języków informacyjno-wyszukiwawczych.

PRAGMATYKA JĘZYKA NATURALNEGO

Pragmatyka językowa (lingwistyczna) to pragmatyka zajmująca się językiem naturalnym. W polu jej zainteresowania znajduje się więc to, co jest związane z użyciem języka naturalnego, kto się z kim porozumiewa, kiedy, gdzie, dlaczego i po co. Przedmiotem badań pragmatyki językowej jest stosunek między znakami słownymi a interpretatorami (wypowiadającymi lub słuchającymi wypowiedzi), czyli proces komunikacji w kontekście relacji użytkownika do przekazywanej informacji. Owa relacja wyraża się w określonym sposobie odbioru i przetwarzania nadanej informacji. Za przynależne do pola badawczego pragmatyki języka naturalnego uznaje się zatem to, w jaki sposób, za pomocą jakich środków systemowych w komunikacji językowym realizowany jest stosunek nadawcy komunikatu do tego komunikatu i zawartej w nim informacji.

W *Słowniku encyklopedycznym informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*, w artykule poświęconym pragmatyce lingwistycznej zebrano najbardziej znane koncepcje wyznaczania przedmiotu i celu badań tego działu językoznawstwa, podsumowując ten przegląd stwierdzeniem, iż zgodnie z przytoczonymi koncepcjami „pragmatyka języka naturalnego powinna badać właściwie wszystko, co warunkuje użycie języka, a więc całą sytuację komunikacyjną, w której kodem służącym do przekazywania informacji jest język naturalny, wraz z nim samym” (Bojar, oprac. 2002, s. 204). Tak szerokie ujęcie pozwala zakres pragmatyki zrównać z zakresem całej semiotyki, ale też pozwala za uprawniony uznać wniosek, iż „pragmatyka języka naturalnego innym dziedzinom semiotyki pozostawić powinna do badania język naturalny rozumiany jako system (a przejawiający się w kompetencji jego użytkowników), sama zaś powinna zająć się jego realizacją, przejawiającą się w konkretnych aktach komunikacyjnych (performancja)” (Bojar, oprac. 2002, s. 204). Oba te wnioski w *Słowniku* uznano jednak za postulaty zbyt szeroko wyznaczające zakres badań pragmatyki języka naturalnego, bo ignorujące fakt, iż w warunkach naturalnych sytuacja komunikacyjna rozpatrywana w sposób całościowy obejmuje użycie nie tylko języka naturalnego, ale również innych kodów niewerbalnych, które zwykle współuczestniczą z językiem naturalnym w komunikacji zachodzącej w obecności nadawcy i odbiorcy komunikatu. Odwołując się do przytoczonej wcześniej klasycznej definicji pragmatyki C. Morrisa oraz definicji języka sformułowanej przez Ferdynanda de Saussure’a (w której język określony jest jako system znaków, a znaki jako obiekty o dwoistej naturze, składające się z sygnału, czyli części oznaczającej i niesionej przez ten sygnał informacji, czyli części oznaczanej), stwierdzono, że za oczywiste przyjąć można, iż w kręgu zaintere-

sowań pragmatyki lingwistycznej powinny znaleźć się dwa podstawowe aspekty stosunku użytkownika języka do komunikatu językowego: jego stosunek do sygnału oraz jego stosunek do informacji, która w tym sygnale jest zakodowana. Pierwsza z tych relacji stanowi od dawna przedmiot badań stylistyki języka naturalnego, która powinna zostać uznana za jedną z dwóch głównych dyscyplin pragmatyki języka naturalnego. Druga relacja, czyli stosunek użytkownika do przekazywanej informacji, manifestujący się w wyrażanej w komunikatach językowych metainformacji, nie stała się dotąd przedmiotem badań odrębnej dyscypliny językoznawczej – a to ona właśnie, według autorów *Słownika*, powinna stanowić główny obiekt badań pragmatyki języka naturalnego (por. Bojar, oprac. 2002, s. 205).

W pojęciu pragmatyki mieści się sposób użycia języka jako narzędzia porozumiewania się, cel tego użycia oraz jego skuteczność. W rozważaniach o pragmatyce mieszczą się również intencje nadawcy, jego zachowanie, a także rola czynników pozajęzykowych. Pragmatykę językową określić można jako dziedzinę badającą akty mowy, etykietę językową oraz tekst jako wynik aktu komunikacji.

Z punktu widzenia analizy pola badawczego i celów pragmatyki JIW warto szczególną uwagę zwrócić na dwie znane teorie pragmatyki języka naturalnego: teorię aktów mowy Johna L. Austina i teorię konwersacji H. Paula Grice'a.

Według jednej z koncepcji pragmatyka lingwistyczna zajmuje się zasadami użycia języka w konkretnych aktach komunikacyjnych. Koncepcję tę rozwijał J. L. Austin, przyjmując w swej teorii rozróżnienie w aktach komunikacyjnych czynności lokucyjnej, która ma znaczenie, czynności illokucyjnej, która ma pewną moc, jaka przysługuje mówieniu czegoś oraz czynności perlokucyjnej, która jest osiąganiem pewnych skutków poprzez powiedzenie czegoś. Czynność lokucyjna jest ogólnie równoważna wypowiedzianiu pewnego zdania z pewnym sensem i odniesieniem, co z kolei jest równoważne „znaczeniu” w tradycyjnym sensie. Czynność illokucyjna to informowanie, rozkazywanie, ostrzeganie, przyrzekanie itd., to znaczy wygłaszanie wypowiedzi, które mają pewną (konwencjonalną) moc. Czynnością perlokucyjną jest to, co powodujemy lub osiągamy dzięki mówieniu czegoś, tj. przekonywanie, perswadowanie, powstrzymywanie, zaskakiwanie itd. (Austin, 1993, s. 654-655, 666). Akt mowy jest jednocześnie czynnością komunikowania (aktem lokucyjnym), realizacją intencji mówiącego (aktem illokucyjnym) i wpływem, jaki ta realizacja wywiera na odbiorcę (aktem perlokucyjnym) (*Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, 2003, s. 28).

Teoria aktów mowy J. L. Austina opiera się na przekonaniu, że znaczenie to użycie języka, a nie analiza zdań w kategoriach warunków prawdziwości. Żeby zrozumieć komunikat, odbiorca musi znać zasady użycia pewnego rodzaju komunikatów, a więc reguły pragmatyki języka. Taka znajomość jest niezbędna do interpretacji siły tzw. aktów mowy.

Zasady (maksymy) konwersacji (współdziałania) sformułowane przez H. P. Grice'a dotyczą ilości, jakości i relewancji przekazywanej informacji oraz sposobu jej komunikowania. Zgodnie z tymi zasadami wypowiedź powinna być na tyle informatywna, na ile jest to niezbędne i nie bardziej informatywna niż jest to niezbędne. Wypowiedź powinna spełniać warunki prawdziwości (być wiarygodna). Powinna być związana z przedmiotem komunikowania, powinna pozwalać na zwięzły, uporządkowany i jednoznaczny sposób wypowiedziania informacji (por. Artowicz, 1997, s. 54; *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, 2003, s. 669).

PRAGMATYKA JĘZYKÓW INFORMACYJNO-WYSZUKIWAWCZYCH

Podobnie jak obszar zainteresowań pragmatyki językoznawczej, również zakres badań pragmatyki JIW nie jest dobrze określony. Problematyka badań dotyczących użycia JIW w praktyce dotychczas rzadko podejmowana była zarówno w światowym, jak i w polskim piśmiennictwie poświęconym językom informacyjno-wyszukiwawczym. Nie ma w nim rozpraw analizujących zagadnienie użycia JIW w sposób pogłębiony.

Ogólnie, przez analogię do sposobu rozumienia podstawowych celów pragmatyki lingwistycznej przyjąć można, że przedmiotem badań pragmatyki JIW jest tworzenie charakterystyk wyszukiwawczych dokumentów (ChWD) oraz środki do tego użyte w kontekście działań indeksatorów. Operując metodą analogii, można przytoczone wcześniej reguły konwersacji H. P. Grice'a wraz z ich szczególną interpretacją wykorzystać do opisania reguł pragmatyki JIW.

1. Maksyma ilości (dotycząca ilości informacji w wypowiedzi).

1.1. Zawrzyj w swojej wypowiedzi tyle informacji, ile potrzeba (w danej sytuacji komunikacyjnej). W pragmatyce JIW chodzi o to, by stworzona ChWD była kompletna (zatem indeksowanie powinno być optymalnie szerokie i szczegółowe).

1.2. Nie wprowadzaj do swojej wypowiedzi więcej informacji niż potrzeba. Tworząc ChWD, należy unikać szumu informacyjnego. Charakterystyka powinna być adekwatna w stosunku do treści dokumentu. W przekazywanym komunikacie należy umieścić tyle i tylko tyle (takich i tylko takich) informacji, ile jest potrzebne do osiągnięcia aktualnego celu informacyjnego.

2. Maksyma jakości (dotycząca jakości wypowiedzi).

2.1. Nie mów tego, o czym jesteś przekonany, że jest nieprawdą.

2.2. Nie mów tego, czego nie jesteś pewien.

W odniesieniu do JIW te dwie zasady można sprowadzić do zasady indeksowania mówiącej, że indeksator umieszcza w ChWD jedynie informacje zweryfikowane. W opracowaniu rzeczowym informacje są weryfikowane w procesie ich przygotowywania do umieszczenia w kartotekach wzorcowych.

3. Maksyma związku (dotycząca stosunku do tematyki rozmowy). Niech to, co mówisz będzie relewantne (tj. związane z przedmiotem rozmowy). W tej regule realizowana jest maksyma odniesienia (relewancji). Należy mówić na temat. Chodzi o takie odwzorowanie elementów rzeczywistości, których dotyczy informacja, które pozwolą adresatowi informacji zidentyfikować je (ustalić odniesienie). Komunikat zawierający zbyt dużo informacji jest nieopłacalny i dla nadawcy, i dla odbiorcy. W wypadku odbiorcy dodatkowy koszt stanowi konieczna z jego punktu widzenia operacja selekcji informacji, do której nie zawsze jest pod względem informacyjnym odpowiednio przygotowany, wymaga ona bowiem zastosowania kryteriów wartościowania informacji.

Stosunek do tematyki rozmowy przejawia się również w określonej polityce indeksowania, ustalonej na podstawie oceny potrzeb informacyjnych grup odbiorców. Nadawca po ustaleniu celu konwersacji i rozpoznaniu zasoby wiedzy adresata wybiera strategię komunikacyjną. Następnie ustala, jakie informacje są dla adresata relewantne i przystępuje do formułowania komunikatu. Wymaga to znalezienia w systemie języka, na podstawie własnej

kompetencji językowej wykładników tych informacji i połączenia ich zgodnie z regułami gramatycznymi danego języka w poprawne wyrażenia złożone, frazy, zdania i teksty.

4. Maksyma sposobu (dotycząca sposobu wypowiedzi).

4.1. Unikaj niezrozumiałości w wyrażaniu się. Mówić zrozumiale to używać takich wyrażen, które adresat komunikatu zna. Używana terminologia powinna być dostosowana do kompetencji wyszukiwawczej użytkowników, co oznacza, że indeksator powinien operować przyjętą (skonwencjonalizowaną) terminologią. Należy unikać takich wyrażen i struktur, dla których ujednoznacznienia potrzebna jest odpowiednia informacja kontekstowa lub znajomość określonej rzeczywistości.

4.2. Unikaj wieloznaczności, czyli polisemii, homonimii. W wielu JIW o kontrolowanym słownictwie systemowo przeciwdziała się tym zjawiskom: w przypadku synonimii przez zastosowanie odsyłaczy całkowitych od formy odrzuconej do przyjętej, a w przypadku homonimii przez zastosowanie kontekstu, np. w językach hasel przedmiotowych w postaci dopowiedzeń, wskazujących element rzeczywistości, którego dotyczy komunikat; w przypadku języków typu klasyfikacyjnego homonimię symboli poddziałów analitycznych i syntetycznych rozstrzyga kontekst symboli głównych, których treść determinuje ich interpretację.

4.3. Bądź zwięzły. Aby ChWD spełniała postulat szybkiej i czytelnej informacji, musi być spójna i krótka, nie należy wprowadzać szumu informacyjnego w postaci informacji nierelevantnych. To postulat tworzenia optymalnie szczegółowych ChWD. Należy jednak zadbać, by szczegółowość nie była nadmierna, gdyż może to prowadzić do fałszywej interpretacji,

4.4. Mów w sposób uporządkowany. W ChWD należy zadbać o stosowanie schematycznych zapisów rzeczowych (porządek zapisu wyrażen JIW o gramatyce pozycyjnej). W pragmatyce JIW z powyższą zasadą wiąże się idea stosowania analogicznych i jednolitych wzorców dla tych samych treści.

W piśmiennictwie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej do kwestii pragmatyki JIW w drugiej połowie lat siedemdziesiątych XX w. odniósł się W. J. Hutchins, podkreślając znaczenie czynników pragmatycznych w tworzeniu komunikatów zdaniowych (Hutchins, 1978, s. 89-106). Według niego w pragmatycznym opisie JIW mieści się badanie zasad wyznaczania i wykorzystania w praktycznym indeksowaniu struktury paradygmatycznej oraz relacji syntagmatycznych. Poprzez słownictwo danego języka dociera się do struktury paradygmatycznej JIW, np. do wyrażen danego JIW umieszczonych w kartotekach wzorcowych (wyrażenia danego języka są powiązane relacjami paradygmatycznymi identyczności, ekwiwalencji, zawierania się i kojarzenia). Natomiast relacje syntagmatyczne są relacjami między elementami tekstu, które mają odwzorowywać istotne zależności między przedmiotami treści indeksowanych dokumentów.

Działania pragmatyczne, czyli celowe, zdeterminowane są przez cztery kryteria:

– kryterium racjonalności określające zasady rozumienia sensu i normy poznania oraz oceniające sensowność ludzkiego działania i rozumienia kontekstu; kryterium racjonalności pociąga za sobą wymaganie określenia trwałych wzorców. W JIW są to stałe wzory rozwiązań, czyli szczegółowe reguły pragmatyczne,

– kryterium adekwatności; nadawanie atrybucji adekwatności dokonywane jest przez porównanie bliskości lub podobieństwa z wybranym wzorcem,

– kryterium utożsamiania, które ustala warunki odpowiedniości pomiędzy reprezentacjami i obiektami oraz pomiędzy zdaniami i narracjami a faktami; gdyby tę cechę rozumieć jako cechę oddania treści przez ChWD w stopniu optymalnym, to byłaby ona równa cesze adekwatności ChWD względem treści dokumentu,

– kryterium koordynacji, tj. wyboru celów, a następnie wyboru spośród efektywnych działań celowych; jest to kryterium, które należy brać pod uwagę określając politykę indeksowania przyjętą w danej bibliotece. Działanie jest skuteczne wtedy, gdy zamierzony cel został osiągnięty przez to działanie i gdy podmiot jest z jego efektów zadowolony. Działanie jest skuteczne dla procesu komunikacji, gdy jest dla podmiotu zgodne z tematem zainteresowań, konstruktywne, jasne i proste.

W polskim piśmiennictwie określeniem pragmatycznych zasad dla języków informacyjno-wyszukiwawczych zajmowała się Jadwiga Ćwiekowa (Ćwiekowa, 1988, s. 133-136). Zwróciła ona uwagę na znaczenie kryterium adekwatności i jednolitości przy określaniu postulatów pragmatycznych. Poruszając zagadnienie pragmatyki, odniosła je do użycia warstwy leksyko-logiczno-semantycznej języka haseł przedmiotowych. Autorka ta podkreśliła konieczność posługiwania się wyrazami o prawidłowym zakresie pola semantycznego przy nazywaniu obiektów należących do rzeczywistości pozajęzykowej oraz zapewnienie jednoznaczności strukturalnej i informacyjnej charakterystyk wyszukiwawczych dokumentów. Poprawnie zbudowaną ChWD powinno charakteryzować pole semantyczne nie za szerokie i nie za wąskie, czyli adekwatne.

Odnosząc się do ogólnych zasad użycia JIW, Jadwiga Ćwiekowa podkreśliła znaczenie ujawniania tematów w sposób konsekwentny i czytelny, przejawiający się w tworzeniu dość schematycznych i prostych ChWD. Taki sposób konstruowania zdań JIW jest możliwy przy założeniu istnienia operatywnych i funkcjonalnych reguł gramatycznych oraz kartotek decyzji JIW. Wskazując na wagę stosowania prawidłowej kolejności cytowania grup syntaktycznych, uwypukliła znaczenie reguł gramatycznych w sposób optymalny porządkujących zapis poszczególnych wyrażeń JIW w tekście.

Z przywołanych wcześniej aspektów pragmatyki JIW wiodący jest aspekt optymalnie adekwatnego i optymalnie jednolitego wyrażania treści dokumentu w ChWD. Z tego powodu wszystkie działania służące podniesieniu adekwatności i jednolitości wyrażeń JIW, stosowanych w komunikacji między indeksatorem a użytkownikami zaindeksowanych zbiorów wyszukiwawczych w niniejszym artykule nazwano działaniami pragmatycznymi. Adekwatna i jednolita ChWD, skonstruowana zgodnie z polityką indeksowania danej instytucji, stanowi przyjęty w niej wzorzec (model) ChWD. Problemy wyznaczania adekwatności i jednolitości indeksowania były w różnych aspektach przedmiotem uwagi wielu badaczy języków informacyjno-wyszukiwawczych, jakkolwiek nie były one dotąd wprost wpisywane w zakres badań nad pragmatyką JIW.

ADEKWATNOŚĆ CHARAKTERYSTYK WYSZUKIWAWCZYCH DOKUMENTÓW

Adekwatny to tyle, co zgodny z czymś, dokładnie odpowiadający czemuś. W filozofii poznanie jest adekwatne, gdy jest prawdziwe, w pełni zgodne z rze-

czywistością. Za adekwatne można przyjąć już takie poznanie, które posuwa analizę dostatecznie daleko z uwagi na cel, o który nam chodzi. Poznanie adekwatne jest poznaniem wiarygodnym, jasnym i wyraźnym (Zarnecka-Biały, 2001, s. 149-157).

Według Marii Błaziak adekwatność w opracowaniu rzeczowym oznacza dokładne odzwierciedlenie treści dzieła (Błaziak, 1991, s. 155-175). Wyrażenie JIW adekwatne względem treści książki to takie wyrażenie, którego zakres jest równoważny znaczeniowo zakresowi głównego tematu dzieła wraz z jego ujęciami.

W niniejszym artykule przyjęto, że adekwatna analiza dokumentu powinna być optymalna, czyli posunięta jak najdalej ze względu na cel, który ma być osiągnięty. Uzyskany na podstawie zbyt płytkiej analizy uogólniony opis rzeczowy nie wskazuje adekwatnie dokumentu. Z drugiej strony, zbyt szczegółowy opis rzeczowy może powodować hiperadekwatność. Brak wartościującej selekcji, jak i hiperadekwatność są negatywnymi skutkami niewłaściwej analizy dokumentów i czynnikami utrudniającymi wyszukiwanie informacji.

Adekwatność w odniesieniu do tekstów JIW można zdefiniować jako:

– zgodność z zawartością treściową (1), tj. zgodność semantyczną ChWD względem treści dokumentów,

– zgodność z zawartością treściową (2), tj. relewancję językową,

– zgodność z wzorcem budowy zdania, tj. przestrzeganie zasad gramatycznych,

– zgodność z instrukcją wyszukiwawczą, tj. adekwatność ChWD do instrukcji wyszukiwawczej,

– zgodność z polityką indeksowania przyjętą w danej bibliotece.

Adekwatność treściowa w opracowaniu rzeczowym może zostać osiągnięta, jeśli indeksator w sposób poprawny, abstrahując lub ekstrahując, dokonał rozpoznania materiału do zaindeksowania. Drugim warunkiem osiągnięcia adekwatności jest właściwy dobór słownictwa JIW, z odpowiednią segmentacją na pola znaczeniowe i oznaczeniem relacji, jak również z operatywnymi i funkcjonalnymi regułami gramatycznymi. Zbudowane w ten sposób adekwatne wyrażenie JIW umożliwi użytkownikowi zapoznającemu się z jego treścią podjęcie decyzji, czy ma sięgnąć po dokument pierwotny, ponieważ zawiera poszukiwaną przez niego informację.

Poza opisanymi powyżej działaniami, mającymi na celu osiągnięcie adekwatności treściowej, podejmowane są działania, które mają zapewnić osiągnięcie bądź podniesienie adekwatności formalnej. Twórca ChWD (indeksator) dysponuje nie tylko wiedzą o komunikowanej rzeczywistości, którą chce przekazać odbiorcy, bo uważa, że takie informacje są dla niego relewantne, ale również wiedzą relewantną językowo, a więc taką, która jest relewantna ze względu na konieczność odwzorowania jej w obligatoryjnych w danym języku naturalnym wykładnikach kategorii gramatycznych (np. liczba pojedyncza i liczba mnoga; rodzaj męski, żeński, itd.).

J. Ćwiekowa mówiąc o najistotniejszych postulatach, które należy uwzględnić w procesie opracowania przedmiotowego, mówi o potrzebie uzyskiwania przybliżonego pokrywania się zakresów tematów dzieł z zakresem haseł tematowych katalogu przedmiotowego (por. Ćwiekowa, 1988, s. 143). Adekwatność zakresów jest rzadko osiągnięta, chodzi raczej o formułowanie tematów jak najbliżej „zrównanych” z zakresem opisywanego dzieła. Warunkiem stworzenia adekwatnej ChWD jest przyjęcie założenia, że indeksator jest w stanie wyeliminować subiektywizm z procesu opracowania rzeczowego.

Jest to założenie utopijne, stąd w praktyce przyjmuje się, że ChWD jako wynik pracy indeksatora jest adekwatna na tyle, na ile można subiektywnie w opracowaniu rzeczowym zminimalizować.

Jadwiga Sadowska postuluje rozpatrywanie zagadnienia adekwatności przynajmniej w dwóch aspektach: po pierwsze analizy tekstu; po drugie – formułowania ChWD oraz budowy opisu rzeczowego dokumentu (Sadowska, 1999, s. 21). Poprawna konstrukcja opisu rzeczowego zgodna z zasadami gramatycznymi zapewnia jego optymalne odwzorowanie w systemie informacyjno-wyszukiwawczym (adekwatność do wzoru budowy zdania).

Zgodność ChWD z instrukcją wyszukiwawczą oznacza optymalne zrównanie ChWD z instrukcją wyszukiwawczą, reprezentującą pytanie, sformułowane przez użytkownika końcowego. Osiągnięcie tej zgodności wymaga przede wszystkim, aby gramatyka JIW była możliwie prosta i jednoznaczna, taka, której w trakcie korzystania ze zbioru wyszukiwawczego może się nauczyć użytkownik końcowy.

Adekwatność z punktu widzenia indeksatora nie zawsze jest równa adekwatności z punktu widzenia użytkownika końcowego. Indeksator wie znacznie więcej niż użytkownik końcowy o informacji ukrytej w konstrukcji złożonej, np. konstrukcji „temat – określnik” w języku haseł przedmiotowych. Natomiast użytkownik końcowy, nie znając zasad operowania określnikami w celu precyzyjnego wskazania aspektów i sposobów przedstawienia określonego zagadnienia w treści dokumentu, może w poszukiwaniach poprzestać na wyrażeniu prostym zakładając, że reprezentuje ono tę informację, o którą mu chodzi.

Stopień adekwatności można określić, mierząc szerokość i szczegółowość indeksowania. Niektórzy teoretycy JIW wymieniają dodatkowo miarę głębokości indeksowania. Szerokość, szczegółowość i głębokość indeksowania określają to, na ile precyzyjnie wyrażenia JIW odwzorowują treść dokumentu.

W ujęciu Frederica W. Lancastera szerokość indeksowania wskazuje, na ile wyczerpująco (w jakim zakresie) ChWD stworzona w danym JIW reprezentuje treść dokumentu, czy charakteryzuje ją w sposób pełny czy wybiórczy (Lancaster, 1968, s.77).

Dagobert Soergel szerokością indeksowania nazywa stopień, w jakim pojęcia odnoszące się do dokumentu, a wyrażone przez wyrazy JIW, wyczerpują treść tego dokumentu (Soergel, 1974, s. 6). Stawia znak równości pomiędzy szerokością indeksowania a wyczerpywalnością indeksowania.

Eugeniusz Ścibor i Lucyna Bielicka przez szerokość indeksowania rozumieją odzwierciedlenie treści dokumentów w ChWD w sposób pełny, wyczerpujący z punktu widzenia potrzeb danego systemu (Bielicka i Ścibor, 1981, s. 54).

Szerokość indeksowania jest uzależniona od rodzaju dokumentów stanowiących podstawę indeksowania, a także od wielkości indeksowanego i przeszukiwanego zbioru. Im większy jest zbiór informacyjny, tym szersze powinno być indeksowanie. Indeksowanie szerokie nie zawsze jest pożądane, może ono bowiem powodować wzrost liczby wyszukanych dokumentów nieprzydatnych. Dzieje się tak wskutek wprowadzenia do ChWD wyrażeń JIW nie zawsze dotyczących informacji ważnych z punktu widzenia potrzeb użytkowników danego systemu informacyjnego. Należy dążyć do odwzorowania treści dokumentów w sposób wyczerpujący z punktu widzenia potrzeb użytkowników systemu informacyjno-wyszukiwawczego.

Według *Słownika encyklopedycznego informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych* szerokość indeksowania określa zakres, w jakim odwzorowuje się w ChWD lub instrukcji wyszukiwawczej informacje zawarte w dokumencie lub zapytaniu informacyjnym (Bojar, oprac., 2002, s. 266-267).

Charles T. Meadow szerokością indeksowania nazywa objętość tematyczną (Meadow, 1972, s. 88). Szerokość indeksowania według koncepcji Meadowa koresponduje z liczbą użytych wyrażen JIW. Szerokość indeksowania zależna jest od poziomu analizy treściowej dokumentu oraz polityki indeksowania stosowanej przez daną bibliotekę.

Z kolei szczegółowość indeksowania określa dokładność, precyzję opisu dokumentów. Osiągnięcie optymalnej szczegółowości indeksowania jest możliwe dzięki istnieniu w słownikach JIW precyzyjnego, szczegółowego słownictwa, nie jest to jednak warunek konieczny. Zgodnie z definicją zaproponowaną przez F. W. Lancastera, zachowanie optymalnej szczegółowości jest możliwe również dzięki wiązaniu wyrażen prostych w związku wyrazowe o odpowiedniej szczegółowości (Lancaster, 1998, 28-29, 24-25).

Podobna definicja szczegółowości została sformułowana przez D. Soergela. Według autora poziom szczegółowości indeksowania jest zdeterminowany poziomem szczegółowości wyrażen JIW (Soergel, 1974, s. 6). Jeśli wyrażenie proste JIW nie zapewnia odpowiedniej szczegółowości indeksowania, można ją osiągnąć za pomocą wyrażenia złożonego.

Według *Słownika encyklopedycznego informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych* szczegółowość indeksowania to cecha indeksowania, której miarą jest zamierzony stopień pokrywania się denotacji pośredniej i konotacji pośredniej (odnoszących się do przedmiotów opisywanych w dokumencie) wyrażen JIW, użytych do indeksowania z denotacją i konotacją wyrażen języka naturalnego, stanowiących słowa kluczowe indeksowanego dokumentu bądź zapytania informacyjnego przekładane na elementy ChWD lub instrukcji wyszukiwawczej.

L. Bielicka i E. Ścibor postulują używanie elementarnych jednostek leksykalnych najbardziej adekwatnych do treści charakteryzowanych dokumentów, nie wyjaśniając jednak, jak tę adekwatność należy oceniać (Bielicka i Ścibor, 1981, s. 54).

Szczegółowość indeksowania jest zależna od tego, na ile wyrażenia danego JIW są w sensie semantycznym najbliższe wyrażeniom języka naturalnego. Wyrażenia języka naturalnego użyte w tekście dokumentu lub w pytaniu użytkownika najgłębiej bowiem orzekają o obiektach pozadokumentacyjnych stanowiących przedmioty, aspekty lub własności prezentacji treści dokumentów opisywanych i poszukiwanych.

Szczegółowość indeksowania w dużej mierze jest uzależniona od zasobu słownika danego JIW. Jednostki leksykalne JIW, za których pomocą można dokładnie odwzorować treść dokumentu, zapewniają wysoką szczegółowość indeksowania, gdyż precyzyjnie odnoszą się do komunikowanej rzeczywistości. Np. gdy treść książki dotyczy pomarańczy, powinniśmy użyć tematu *Pomarańcza*, a nie *Owoce* lub *Owoce cytrusowe*. Z kolei, gdy treść dokumentu dotyczy czterech gatunków cytrusów: pomarańczy, cytryn, mandarynek, grejpfrutów dopuszczalne są dwa rozwiązania: po pierwsze zastosować można temat uogólniony *Owoce cytrusowe*, po drugie można użyć czterech szczegółowych tematów: *Cytryna*, *Mandarynka*, *Pomarańcza*, *Grejpfrut*. Używając czterech wyżej wymienionych tematów, zachować można wysoki

stopień szczegółowości indeksowania. Z punktu widzenia szczegółowości indeksowania zalecane jest więc drugie rozwiązanie. Dla wielu bibliotek specjalistycznych, w tym wypadku np. rolniczych, takie rozwiązanie jest właściwe. Używając z kolei tematu *Owoce cytrusowe*, dokonujemy uogólnienia. Dla bibliotek uniwersalnych, o takim profilu jak Biblioteka Narodowa, takie rozwiązanie jest uprawomocnione przez przyjętą politykę indeksowania.

Jak wcześniej wspomniano, niektórzy teoretycy wprowadzili dodatkowo termin „głębokość indeksowania”. Posługuje się nim np. Józef Robowski, według którego głębokość indeksowania określa możliwą maksymalną szczegółowość indeksowania i jest ściśle zależna od zamierzonej i/lub zastosowanej maksymalnej liczby stopni podziału kategorii leksykalnych w słowniku JIW (Robowski, 1974, s. 70).

Termin głębokość indeksowania używa też Arkadij I. Czerny, według którego oznacza on stopień szczegółowości ujęcia w charakterystyce wyszukiwawczej dokumentu jego zasadniczego tematu lub przedmiotu, a także towarzyszących tematów lub przedmiotów (Czerny, 1981, s. 25).

Według Charlesa T. Meadowa głębokość indeksowania wskazuje, jak wiele informacji podano o każdym zagadnieniu (Meadow, 1972, s. 88).

Szerokość indeksowania, szczegółowość indeksowania czy głębokość indeksowania zależą od potrzeb informacyjnych użytkowników systemu informacyjno-wyszukiwawczego oraz od możliwości JIW w zakresie jego funkcji semantycznej wyznaczającej pola znaczeniowe jednostek leksykalnych danego języka oraz jego paradygmatykę. Dokument scharakteryzowany jest właściwie, jeśli przestrzegane są w jednakowym stopniu miary szerokości i szczegółowości indeksowania.

J. Sadowska mówiąc o braku w metodyce JIW wyraźnych zasad, które ograniczałyby swobodę wyboru szerokości i szczegółowości (głębokości) indeksowania przypomina, iż w teorii JIW obowiązuje zasada, którą nazywa zasadą wyczerpywalności przedmiotowej, tj. wskazania wszystkich ważnych przedmiotów i zasada zgodności zakresowej przedmiotu, tj. wyrażenia przedmiotu zgodnie z zakresem tematycznym przyjętym przez autora dzieła (Sadowska, 2003, s. 210-211).

JEDNOLITOŚĆ CHARAKTERYSTYK WYSZUKIWAWCZYCH DOKUMENTÓW

Przez jednolitość rozumie się systematyczne stosowanie tych samych reguł, ciągłość i konsekwencję w postępowaniu. Jednolitość jest osiągnięta przez działanie zgodne z zasadniczym planem. Stawia się znak równości pomiędzy jednolitością a uczynieniem czegoś spójnym, jednakowym (*Słownik wyrazów obcych*, 1997, s. 1146). W pragmatyce JIW należy przyjąć, że cechą charakterystyczną sformułowanych w danym JIW charakterystyk wyszukiwawczych powinna być jednolitość zastosowanych rozwiązań.

Jednolitość w opracowaniu rzeczowym jest osiągnięta przez spójność i konsekwencję w opracowaniu rzeczowym. Zdaniem F. W. Lancastera spójność i konsekwencja ChWD są zależne od (Lancaster, 1998, s. 65):

- liczby terminów użytych w ChWD,
- stopnia, w jakim w ChWD stosowane jest kontrolowane słownictwo, tj. słownictwo pobrane z kartotek wzorcowych,

– podejmowanych prób niwelowania rozbieżności interpretacyjnych; może być bowiem tak, że dwaj indeksujący zgadzają się co do tego, że dokument dotyczy określonego zagadnienia, ale nie zgadzają się co do jego aspektu, ujęcia,

– ustalenia, jakie interesy decydują o określonym sposobie indeksowania; różne grupy indeksujących mają różne interesy, np. inaczej indeksują ten sam dokument pracownicy biblioteki specjalistycznej, inaczej – pracownicy biblioteki ogólnej; decyzje określające sposób postępowania wynikają z przyjętej polityki indeksowania,

– różnego podejścia indeksujących, stosujących różne metody, wywodzących się z różnych szkół,

– długości indeksowanego dokumentu; im krótszy tekst poddawany jest analizie, tym zachowana jest większa konsekwencja.

W teorii JIW nie można jednolitości utożsamiać z unifikacją. Nie może być mowy o pełnej unifikacji tworzonych ChWD. To nie jest proces tworzenia zwartej całości z elementów nie różniących się między sobą. Nie ma dokumentów nie różniących się między sobą, może poza kolejnymi wydaniem tego samego dzieła bez uzupełnień.

Jednolitość indeksowania uważana jest za podstawowy warunek zapewnienia wysokiej efektywności wyszukiwania, szczególnie – uzyskania wysokiego poziomu kompletności wyszukanego zbioru relewantnych dokumentów. W stawianym postulacie jednolitości chodzi o zastosowanie jednolitych reguł opracowania rzeczowego, tj. o ujednoczenie opisów rzeczowych poprzez stworzenie zestawu decyzji do opisu dokumentów podobnych pod względem zakresu treściowego. Należy pamiętać, że dążenie do jednolitego sposobu wyrażania charakterystyk treściowych jest możliwe tylko w pewnych grupach przypadków, dla których formułuje się szczegółowe wzorce.

Olgierd Ungurian jednolitość indeksowania dokumentów o tematyce interesującej użytkownika uznał za warunek wyszukiwania możliwie kompletnej dla danego zbioru informacji tematycznej (Ungurian, 1976, s. 104). Skonstatował, że znacznie większy wpływ na sprawność wyszukiwania informacji ma jednolitość indeksowania niż logiczność umiejscowienia danego znaku językowego oraz forma graficzna (Ungurian, 1976, s. 70).

Arkadij I. Czerny zwrócił uwagę na fakt, że chociaż sformalizowane procedury indeksowania nie zapewniają adekwatnego indeksowania dokumentów, to warunkują bądź usprawniają jednolite indeksowanie (Czerny, 1978, s. 119).

Również sformułowane przez Adama Łysakowskiego pojęcie „skupianie tematyczne” („redukcja tematów”) zawiera się w pojęciu jednolitości. Aby uniknąć zbędnego rozpraszania dokumentów o podobnej tematyce, A. Łysakowski postulował skupiać pojęcia równe i bardzo do siebie podobne w określonych miejscach zbioru wyszukiwawczego (katalogu przedmiotowego). Miał to być katalog przedmiotowy o konstrukcji wyszczególniającej i skupiającej, prezentujący analityczno-syntetyczny przegląd piśmiennictwa. Zabiegiem przeciwdziałającym rozpraszaniu haseł w katalogu miał być właśnie ów zabieg redukcji tematów (Łysakowski, 1928, s. 163-164), który jest realizowany:

– w drodze eliminacji synonimii; zostaje przyjęte jedno obowiązujące wyrażenie JIW; od jego form synonimicznych robione są odsyłacze,

– drogą redukcji pojęć pokrewnych i przeciwstawnych; A. Łysakowski uzasadniał to tym, że niektóre pojęcia są stale i tak blisko związane, że lepiej odzwierciedlić je jednym tematem niż rozpraszać pod różnymi tematami.

PODSUMOWANIE

W opracowaniu rzeczowym tyleż samo, co o identyfikację w zbiorze informacyjnym dba się o jednolitość. W postulatach jednolitości znajduje się ponadto wymaganie określenia trwałych wzorców. Wzorce takie powinny charakteryzować się wysoką odpowiedniością pomiędzy reprezentacjami a obiektami, właściwie skoordynowanymi w procesie tworzenia adekwatnych i jednolitych ChWD. Brak zasady (wzorca) stwarza szansę na powstanie większej liczby rozwiązań, które powodują rozbieżność i niejednolitość w zbiorze wyszukiwawczym. Tworzone są zatem wzorce postępowania ChWD służące zmniejszeniu wieloznaczności interpretacyjnej i poprawności formalnej. Ich celem jest zapewnienie powtarzalności i konsekwencji w tworzonych ChWD.

Jednolitość jako cel działań indeksatora stawiana jest na równi z postulatem adekwatności w opracowaniu rzeczowym. W osiągnięciu jednolitości pomagają także przestrzeganie zasady analogii i podobieństwa, tj. odnoszenie się do wcześniej stworzonych ChWD. W ten sposób budowane są nie tylko poprawne, ale również symetryczne, powtarzalne i spójne ChWD. Ustalono, że pragmatyka JIW jest wypadkową mniej bądź bardziej udanych działań mających na celu zachowanie adekwatności i jednolitości indeksowania.

BIBLIOGRAFIA

- Artowicz, Elżbieta (1997). *Reprezentacja wiedzy w systemie informacyjno-wyszukiwawczym: zagadnienia relewancji*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Austin, John L. (1993). *Mówienie i poznawanie*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- Bielicka, Lucyna Anna; Ścibor, Eugeniusz (1981). *Wprowadzenie do teorii języków informacyjnych*. Warszawa: CİNTE.
- Błaziak, Maria (1991). Hasło przedmiotowe a adekwatny opis przedmiotowy. *Zagadnienia Informatyki Naukowej*, nr 1, s. 155-175.
- Bojar, Bożenna, oprac. (2002). *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Czerny, Arkadiusz I. (1981). *Teoria wyszukiwania informacji*. Warszawa: Państw. Wydaw. Naukowe.
- Czerny, Arkadiusz I. (1978). *Wstęp do teorii wyszukiwania informacji*. Warszawa: OIN PAN.
- Ćwiekowa, Jadwiga (1988). *Opracowanie tematyczne piśmiennictwa*. Warszawa: Państwowe Wydaw. Naukowe.
- Encyklopedia językoznawstwa ogólnego* (2003). Wrocław: Zakład Narod. im. Ossolińskich.
- Encyklopedia Popularna PWN* (1999). Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- Encyklopedia PWN* [online] (2007). Wydawnictwo Naukowe PWN S.A. [dostęp: 15.04.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://encyklopedia.pwn.pl>>.
- Lancaster, Frederic W. (1968). *Information retrieval system*. New York: Wiley.
- Lancaster, Frederic W. (1998). *Indexing and abstracting in theory and practice*. London: Library Association Publishing.
- Łysakowski, Adam (1928). *Katalog przedmiotowy*. Cz. 1. Teoria, Wilno: Tow. Przyjaciół Uniw. Biblioteki Publ. w Wilnie.
- Meadow, Charles T. (1972). *Analiza systemów informacyjnych*. Warszawa: Wydaw. Naukowo-Techniczne.
- Robowski, Józef (1974). *Języki deskryptorowe. Analiza porównawcza języków deskryptorowych i innych języków informacyjnych*. Warszawa: IINTE.
- Sadowska, Jadwiga (1999). Adekwatność haseł przedmiotowych a funkcja informacyjna systemu. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*. s. 21-30.
- Sadowska, Jadwiga (2003). *Język haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej. Studium analityczno-porównawcze*. Warszawa: BN.

- Słownik wyrazów obcych* (1997). Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- Soergel, Dagobert (1974). *Indexing languages and thesauri: construction and maintenance*. Los Angeles: Melville Pub. Co.
- Sokołowski, Krzysztof (2004). *Metajęzyk a podmiotowość*. Słupsk: Wydaw. PAP.
- Ungurian, Olgierd (1976). *Elementy teorii języków informacyjnych*. Warszawa: OIN PAN.
- Żarnecka-Biały, Ewa (2001). Uwagi o pojęciu adekwatności. *Prakseologia*, nr 141, s. 149-157.

JOLANTA HYS
National Library of Poland
e-mail: j.hys@bn.org.pl

THE CONCEPT OF PRAGMATICS IN THE THEORY OF INFORMATION RETRIEVAL LANGUAGES

KEYWORDS: Linguistic pragmatics. Information retrieval language. H. P. Grice's theory of conversation. Criteria of pragmatic activities. Indexing adequacy. Indexing consistency.

ABSTRACT: Pragmatics of information retrieval (IR) languages as a sub-domain of natural language pragmatics has not been studied yet in depth. The author provides a brief discussion of the concept of linguistic pragmatics, attempts to define the pragmatics of information retrieval languages and describes two key concepts: adequacy and consistency of IR language application.

Artykuł wpłynął do redakcji 10 października 2008 r.

EVELINA KRISTANOVA

Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Łódzki
e-mail: evlin@toya.net.pl

BIBLIOTEKA NARODOWA ŚW. ŚW. CYRYLA I METODEGO W SOFII. HISTORIA I WSPÓŁCZESNOŚĆ

Evelina Kristanova – adiunkt w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŁ, sekretarz redakcji *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Librorum*. Specjalizuje się w zakresie prasy polskiej i problematyki bibliotek bułgarskich. Do najważniejszych publikacji autorki należą: *Program społeczny i kulturalny „Tęczy” (1927-1939) na tle prasy katolickiej w II Rzeczypospolitej* (Łódź: Ibidem 2006), *Usługi bibliotek bułgarskich na podstawie stron WWW – pierwszy krok do sukcesu użytkownika*. W: *Biblioteka: klucz do sukcesu użytkowników*, pod red. M. Kocójowej, Kraków 2008, „Tygodnik Warszawski” (1945-1948) na tle polskiej prasy katolickiej. *Łódzkie Studia Teologiczne* 2008 nr 17.

SŁOWA KLUCZOWE: Działalność bibliotek narodowych. Bułgarska Biblioteka Narodowa. Biblioteka Narodowa św. św. Cyryla i Metodego w Sofii.

ABSTRAKT: W artykule przedstawiono rys historyczny i współczesną działalność bułgarskiej Biblioteki Narodowej św. św. Cyryla i Metodego w Sofii. Biblioteka jest największą i najstarszą instytucją kultury w Bułgarii. Swoją działalność rozwija poprzez kontynuację zadań tradycyjnych, jak też wdrażanie nowych technologii i usług wirtualnych. Uczestniczy także w nowych projektach międzynarodowych. Prowadzi badania w zakresie bibliotekoznawstwa, bibliografii, działalności wydawniczej, archiwistyki, restauracji i konserwacji rękopisów.

WPROWADZENIE

Biblioteka narodowa (*bibliothecae patriae*) wedle definicji *Encyklopedii wiedzy o książce* to „główna biblioteka państwowa gromadząca i udostępniająca pełną produkcję wydawniczą danego narodu (najczęściej wraz z obcym piśmiennictwem o nim)” (*Encyklopedia...*, 1971, szp. 227). Posiada przy tym charakter uniwersalny i naukowy oraz prawo do egzemplarza obowiązkowego. *Zazwyczaj* – choć nie zawsze (np. w Rosji są to odrębne instytucje) – jest jednocześnie narodową centralną bibliograficzną odpowiedzialną za wydawanie bieżącej bibliografii narodowej. Wyróżnia się często unikatowym i cennym księgozbiorem. Książnica narodowa pełni szczególnie ważną rolę

w społeczeństwie, gdyż jest skarbnicą wiedzy i ośrodkiem ochrony dóbr kultury danego narodu.

Współcześnie zmienia się oblicze bibliotek narodowych. Ostatnie dziesięciolecie – pod wpływem nowych technologii – przyczyniło się do rozwoju narodowych księżnic w Europie i na świecie. Andrew Green z Biblioteki Narodowej Walii zwrócił uwagę na kilka kierunków przemian: nastąpiło rozszerzenie kręgu odbiorców o badaczy będących poza nauką instytucjonalną i przedstawicieli tzw. pokolenia sieciowego, co spowodowało przebudowę gmachów bibliotek oraz skoncentrowanie uwagi na świadczenie nowych usług, zmieniła się tradycyjna funkcja bibliotek narodowych, do czego przyczyniło się utrwalanie wiedzy na nośnikach elektronicznych. Nagłącą potrzebą stała się dygitalizacja zbiorów i ochrona zasobów cyfrowych dla przyszłych pokoleń. Ponadto zaczęły powstawać narodowe biblioteki online (Green, 2008).

Po wydarzeniach społeczno-politycznych rozpoczętych w Polsce w 1989 r. przemianie uległy również narodowe biblioteki państw postkomunistycznych. Na temat bułgarskiej biblioteki narodowej w języku polskim ukazało się niewiele opracowań. Krótką wzmiankę o księżnicy podała *Encyklopedia wiedzy o książce* (*Encyklopedia...*, 1971, szp. 356). Znane są też niewielkie artykuły Haliny Cirlić, Arundela Esdaile i Kremeny Zotowej (Cirlić, 1958; Esdaile, 1958; Zotowa, 1979). Ten ostatni został napisany z okazji setnej rocznicy powstania placówki. Sto dziesiątą rocznicę upamiętnił Petyr Karaangow (Karaangow, 1987-1988). Ostatnio jednak, pomimo obchodów 125. rocznicy jej powstania, nie ukazało się żadne opracowanie w polskiej literaturze przedmiotu. Bogatsza jest oczywiście literatura w języku bułgarskim. Celem artykułu jest przybliżenie polskim czytelnikom historii i stanu obecnego Biblioteki Narodowej w Sofii. Status biblioteki narodowej (Janczak, 2006), posiada jeszcze jedna biblioteka na terenie Bułgarii – Regionalna Biblioteka Narodowa „Iwan Wazow” w Płowdiwie, o której tu szerzej nie będzie mowy.

RYS HISTORYCZNY

Historia bibliotek narodowych kształtuje się zazwyczaj na tle warunków społeczno-politycznych i kulturalnych danego państwa. Myśl o zgromadzeniu księgozbioru o narodowym znaczeniu zrodziła się wśród bułgarskiej emigracji w drugiej połowie XIX w., jeszcze w okresie niewoli tureckiej. Pierwszą inicjatywą było założenie w Bukareszcie czytelni pod nazwą „Braterska miłość” (Bratska ljubow), którą zaczęto traktować jako załączek przyszłej biblioteki narodowej (Dimczew, 2005).

Czwartego kwietnia 1878 r. z propozycją założenia biblioteki jako pierwszy wystąpił sofijski nauczyciel i sekretarz Rady Miasta, Michaił Bobotinow. Jego zamierzeniem było stworzenie bogatej biblioteki publicznej służącej kulturze i edukacji w mieście (*Narodna Biblioteka...*, 2008a). We wrześniu podjęto kroki dotyczące jej finansowania z funduszu dla bibliotek Iwana Denkogłu oraz darów z prywatnych bibliotek, m.in. Aleksandra Paula, Petyra Ałabina, Marina Drinowa i in.¹ Wkrótce Rada Miejska przekazała na ten cel

¹ Paul był jednym z pierwszych darczyńców Biblioteki. Podarował jej z prywatnego księgozbioru 228 tomów, które stały się podstawą do tworzenia zbioru przyszłej księżnicy narodowej. Rosyjski społecznik, administrator i pisarz Ałabin znany był też jako bibliofil i założyciel bibliotek rosyjskich. Historyk i naukowiec rosyjski Drinow był jedynym z założycieli Bułgarskiego Towarzystwa Literackiego w Braile, gdzie przyczynił się do utworzenia pierwszej biblioteki naukowej. Utożsamiając się z narodem bułgarskim pod koniec życia przekazał Bibliotece Narodowej cały swój prywatny zbiór liczący 3 tys. tomów.

600 tomów książek (Tilewa, 2003, s. 204). Inicjatorami powstania biblioteki byli zarówno Bułgarzy, jak i Rosjanie. Datę 10 grudnia 1878 r. uważa się za dzień ufundowania Sofijskiej Biblioteki Publicznej (*Byłgarska kniga*, 2004, s. 297). Przy niej powstała bezpłatna czytelnia, którą otwarto 15 stycznia 1879 r. Przewidziano w niej tylko korzystanie na miejscu, bez wypożyczeń do domu (Tilewa, 2003, s. 211-212). Określono, że Biblioteka będzie otrzymywać i udostępniać czytelnikom periodyki: 3 bułgarskie, 2 serbskie, 1 chorwacki, 1 czeski, 8 rosyjskich, 6 francuskich i 5 niemieckich. Czas pracy wyznaczono w godzinach 14-19. Początkowy okres działalności publicznej nadał placówce charakter czytelnicy utrzymywanej z darów i składek członkowskich. Po kilku miesiącach – po wyczerpaniu zasobów finansowych – Biblioteka nie mogła spełniać swoich zadań. Wyjściem z impasu mogło stać się przekształcenie jej w organ Ministerstwa Oświaty, co zapewniłoby finansowanie ze środków budżetu państwa.

Miano bułgarskiej Biblioteki Narodowej (BN) placówka otrzymała 5 czerwca 1879 r. staraniem przewodniczącego Tymczasowej Komisji Bibliotecznej, którym był Marin Drinow. Stała się wtedy instytucją państwową podległą Ministerstwu Oświaty. Rosjanin Drinow zasłużył się szczególnie w tworzeniu placówki, gdyż posiadał ogólną wiedzę o pracy i funkcjonowaniu bibliotek europejskich. Traktował przy tym książnicę jako archiwum centralne słowiańskich rękopisów, zwracał uwagę na gromadzenie księgozbioru z zakresu nauk humanistycznych i dbał o utrzymywanie kontaktów zagranicznych. Pragnął przyłączyć do niej muzeum. Miał również ambicję, aby Biblioteka posiadała własną księgarnię. Opiekę nad książnicą sprawował nadal po wyjeździe z Bułgarii. W osobnej korespondencji wskazywał na autorów i dzieła, które powinny znaleźć się w księgozbiornie. Sugerował również, aby niepotrzebne tytuły nie były niszczone, a wyprzedawane (Chadźichristow, 2003, s. 218-222).

Początkowo Bibliotece przyznano trzy etaty: tzw. głównego bibliotekarza (czyli dyrektora) oraz starszego i młodszego bibliotekarza. Pierwszym dyrektorem został Georgi Kirkow, który niemal natychmiast zwrócił się do Ministerstwa z prośbą o przyznanie egzemplarza obowiązkowego. Po nim w 1880 r. o to samo starali się następnicy dyrektora. Konstantin Ireczek i Petko Sławejkow (Wyłczew, 2005, s. 20). Ireczek – czeski historyk i członek honorowy Bułgarskiego Towarzystwa Literackiego – położył ogromne zasługi dla powstania bibliografii książki bułgarskiej. W swoich zapiskach ubolewał nad brakiem inwentarza, katalogu i jakiegokolwiek spisu książek oraz nad ogólnym bałaganem w Bibliotece. W pamiętniku wyrażał też żal, iż przyjął tę pracę. Ostatecznie zwolnił się na własne życzenie (Ireczek, 1932, s. 445-449). Aleksander Bałabanow w artykule *Biblioteka i dyrektorzy* – napisanym w 1930 r. z okazji 50-lecia powstania placówki zauważył: „Kierownictwo biblioteki było powierzane zwykle przypadkowym osobom, [...] dlatego przypadkowe były też książki w tej bibliotece” (Bałabanow, 2003, s. 225). Autor sam często natrafiał na mało wartościowe tytuły, zbyt długo obecne w katalogu, np. *Jak doić krowy*, *Jak nauczyć się wszystkich języków w ciągu 24 godzin* itp. W ciągu pół wieku na stanowisku dyrektora BN zmieniły się 22 osoby². Byli wśród nich: teolodzy, pedagodzy, germaniści, prawnicy, mate-

² Oto oni: G. Kirkow, K. Ireczek, P. R. Sławejkow, W. Manczew, W. Stojanow, D. Marinow, P. Karolew, Il. Miłarow, A. Kozarow, D. Panajotow, P. Sławejkow, W. Sziszmanow, S. Zaimow, N. Michow, N. Bobczew, A. Złatanow, M. Tichow, S. Czilingirow, S. Stanimirow, R. Rajczew, B. Angelow i W. Jordanow.

matycy, jeden romanista, filolog słowiański i malarz. W Bibliotece pracowało też wielu znanych pisarzy, jak: Penczo Slawejkow, Penju Jaworow, Elin Pelin, Stanisław Czilingirow, którzy z pracą bibliotecarską mieli niewiele wspólnego (Borow, 2003, s. 229). Większość z nich nie była przygotowana merytorycznie. Bibliotece nie służyła także częsta zmiana kierownictwa. Jedenaście osób utrzymało się na stanowisku zaledwie około roku. Tylko jeden z dyrektorów pełnił funkcję ponad 10 lat (Bałabanow, 1934, s. 253-255). Pierwszym bibliotekarzem z prawdziwego zdarzenia był Christo Krusza z Samokowa (*Byłgarska kniga*, 2004, s. 297).

O egzemplarz obowiązkowy starano się również w Regionalnej Bibliotece w Płowdiwie i uzyskano go dzięki ustawie o wolności druku, przyjętej w listopadzie 1881 r. Zobowiązała ona wydawców do przekazywania Bibliotece w Płowdiwie dwóch egzemplarzy każdego druku³. Po raz pierwszy za nieprzestrzeżenie ustawowych postanowień zagrożono sankcjami, nad wypełnieniem których szczególnie czuwał Ilija Jowczew – dyrektor Płowdiwskiej Biblioteki Narodowej. W Sofii istotnym krokiem w kierunku otrzymywania egzemplarza obowiązkowego przez ksiąźnicę narodową była ustawa z lutego 1883 r., w myśl której placówce przyznano również dwa egzemplarze. Niestety, nie przewidziano kar za niezważanie na postanowienia, dlatego też wydawcy nie czuli się zobowiązani do ofiarowywania ksiąźnicy druków. Lekceważenie tego obowiązku stało się istotnym problemem dla dyrektorów BN. Konstantin Irecek w opracowanej przez siebie instrukcji z maja 1884 r. – wśród zadań sofijskiej Biblioteki Narodowej – podkreślił znaczenie gromadzenia wszystkich wydawnictw bułgarskich oraz posiadania kilku egzemplarzy cennych druków w celu uchronienia jednego z nich przed zniszczeniem i zachowania dla potomnych. Towarzyszyła mu jednocześnie idea utworzenia archiwum narodowego. Następnym dyrektorem, Wasil Stojanow, w sprawozdaniu z marca 1886 r. dla Ministerstwa Oświaty, podjął kwestię wydawnictw skonfiskowanych i zakazanych przez władzę, które również w dwóch egzemplarzach obowiązkowych powinny znaleźć się w ksiąźnicy narodowej. Jego kolejne wystąpienie – w grudniu 1886 r. – do władz Ministerstwa dotyczyło spraw związanych z opracowaniem bułgarskiej bibliografii narodowej. Domagał się również regulacji postanowień o bezpłatnym egzemplarzu. W tym samym czasie z podobną propozycją wystąpił dyrektor Płowdiwskiej Biblioteki Narodowej – I. Jowczew. W. Stojanow niejednokrotnie podejmował problem ustawy i nawet w 1889 r. wysłał gotowy jej projekt do Ministerstwa. W 1893 r. czterokrotnie żądał jego przyjęcia, ale niestety nie znalazł poparcia u władz. Warto zaznaczyć, że wspomniany projekt z 8. grudnia 1889 r. uwzględniał egzemplarz obowiązkowy nie tylko dla obu bibliotek narodowych, ale też dla bibliotek wyższych uczelni i Bułgarskiego Towarzystwa Literackiego. Przewidywał również odpowiednie kary za nieprzestrzeżenie obowiązku przez wydawców. Wysiłki w tym kierunku popierał także dyrektor Narodowej Biblioteki w Płowdiwie, Stojan Argirow. Pomimo że środowisko Biblioteki Narodowej świadome wagi ustawy było już w latach dziewięćdziesiątych XIX w., to uchwalono ją dopiero 31. stycznia 1897 r. – na wniosek ministra Konstantina Weliczkowa (Wylczew, 2005, s. 20-22).

W myśl przyjętej ustawy dwa bezpłatne egzemplarze wszelkich książek, broszur, gazet, czasopism, odezów, ilustracji, map powinny być przekazywane

³ W Bułgarii istnieją dwie biblioteki narodowe. Regionalna Biblioteka w Płowdiwie do dziś posiada w regionie status ksiąźnicy narodowej i gromadzi na podstawie egzemplarza obowiązkowego rodzimą literaturę.

Bibliotece Narodowej w Sofii i Płowdiwie. Ustawa zobowiązywała do podjęcia prac nad wydawaniem bibliografii narodowej w formie kwartalnika zatytułowanego „Biuletyn Bibliograficzny” (*Narodna Biblioteka*, 2008c). Pierwsze prawo o egzemplarzu obowiązkowym eksponowało następujące najważniejsze cele: gromadzenie pełnej bułgarskiej produkcji wydawniczej, jej przechowywanie i ochronę dla przyszłych pokoleń oraz wydawanie bibliografii narodowej. Pojawienie się ustawy było bardzo ważnym wydarzeniem w historii nowego państwa bułgarskiego, gdyż do 1897 r. tylko osiem państw europejskich posiadało tego typu regulacje prawne.

W latach czterdziestych i pięćdziesiątych XX w. księgozbiór narodowej książki, jak też innych bibliotek, objęty został cenzurą. Wyeliminowano pozycje określonych autorów i tytuły tzw. szkodliwej literatury – wśród nich autorów niemieckich i włoskich. W założeniu władz powojennych biblioteki miały stać się narzędziem ideologii komunistycznej. Najważniejsza rola przypadła BN. W niej miała powstać osobna tajna sekcja literatury zakazanej i przechowywanej w jednym egzemplarzu pod ścisłą kontrolą. Biblioteki całego kraju miały przekazywać narodowej placówce ową „złą” literaturę. BN stała się zatem koordynatorem polityki bibliotecznej zgodnej z wymogami nowych władz, przeprowadzając tzw. czystkę w księgozbiórach. Z taką sytuacją nie mógł pogodzić się pierwszy powojenny dyrektor Todor Borow, którego w 1949 r. zastąpił Trajczko Kostow. Po nich kierownictwo przejął wierny systemowi Georgi Dobrew. Patronem Biblioteki wybrano Wasila Kolarowa (Penełow, 2005, s. 96-101). W 1963 r. zmieniono nazwę na BN „Kiril i Metodij” (*Narodna Biblioteka*, 2008c), natomiast po 1989 r. przywrócono patronom w nazwie godność świętych.

Ze względu na to, że twórcami Biblioteki byli Bułgarzy wraz z Rosjanami, otrzymała ona na początek wiele darów rosyjskich. Wśród nich znalazły się prywatne kolekcje, m.in. księgozbiory Marina Drinowa oraz księcia Aleksandra Dondukowa-Korsakowa, licząca dwa tysiące egzemplarzy biblioteka prawnika Iwana Płatonowa, prace naukowe oraz podręczniki akademickie uniwersytetów i akademii rosyjskich z Moskwy, Kijowa, Odessy, Petersburga (Tilewa, 2003, s. 214-215). Ówczesny gubernator Sofii opłacał abonament 12 periodyków rosyjskich (*Byłgarska kniga*, 2004, s. 297).

Sporządzone inwentarze, katalogi i archiwum Biblioteki zostały zniszczone w czasie bombardowań w 1944 r. (Borow, 1981, s. 317-334). Po zakończeniu działań wojennych pracownicy książki skoncentrowali się na tworzeniu Centrum Rękopisów i Dokumentów (w jego ramach powstał Dział Rękopisów, Starych Druków, Bułgarskie Archiwum Historyczne, Dział Orientalny, Dział Portretów i Zdjęć) oraz Centrum Bibliografii Narodowej. Zaczęli ponadto uczestniczyć w międzynarodowych programach: Uniwersalnej Rejestracji Bibliograficznej (UBC), Uniwersalnym Dostępie do Publikacji (UAP), ISSN, ISBN, pracach IFLA i UNESCO (Dimczew, 2005, s. 75).

DZIAŁALNOŚĆ WSPÓŁCZESNA

W ostatnim okresie, po przemianach 1989 r., 11. sierpnia 1994 r. BN została uznana – wedle nowego prawa – za instytucję kulturalną o narodowym znaczeniu. W 1999 r. potwierdzono jej prawo do ochrony i rozwoju kultury bułgarskiej, a od 2000 r. – wraz z nowym ustawodawstwem – uzyskała prawo do otrzymywania egzemplarza obowiązkowego nie tylko książek, ale także

dokumentów innych typów (w tym elektronicznych). Placówka chroniona jest ustawą o ochronie kultury (*Ustawa...*, 1999) i finansowana przez Ministerstwo Kultury (Dipczikowa, 2005, s. 66).

Swoją działalność rozwija poprzez kontynuację zarówno zadań tradycyjnych, jak też wdrażanie nowych technologii i usług wirtualnych. Nadrzędnym zadaniem księżnicy narodowej jest gromadzenie, przechowywanie i wieczyste archiwizowanie całej bułgarskiej produkcji wydawniczej (wszystkich książek wydawanych na terenie Bułgarii, książek w języku bułgarskim ukazujących się za granicą oraz obcojęzycznych druków zwartych o Bułgarii). Elena Janakiewa pisze, że przede wszystkim powinna ona udostępniać bazy danych o narodowym znaczeniu: bieżącą i retrospektywną bibliografię narodową, katalogi elektroniczne własnych zbiorów oraz katalog centralny (Janakiewa, 2005, s. 141).

Bułgarska bibliografia bieżąca dostępna jest elektronicznie od 1992 r. Ukazuje się w ośmiu seriach: *Byłgarski knigopis* (rejestruje wydawnictwa książkowe, oficjalne, nutowe, graficzne i kartograficzne), *Byłgarski disertacii* (bibliografia prac naukowych od 1973 r.), *Byłgarska diskografija* (bibliografia dokumentów dźwiękowych gromadzi dane od 1958 r.), *Byłgarski periodičen peczat* (bibliografia czasopism; rejestruje tytuły gazet, czasopism, biuletynów i wydawnictw zbiorowych; rocznik ukazuje się od 1953 r.), *Letopis na statiite ot byłgarskite spisanija i sbornici* (od 1952 r. rejestruje artykuły z bułgarskich czasopism i wydań zbiorowych; miesięcznik), *Letopis na statiite ot byłgarskite westnici* (obejmuje artykuły z gazet bułgarskich; miesięczny biuletyn), *Byłgaria w czużdata literatura. Bułgarika* (rejestruje książki zagraniczne o tematyce bułgarskiej – bułgarica przedmiotowe oraz pisane przez Bułgarów – bułgarica etniczne; w formie rocznika), *Bibliografija na byłgarskata bibliografija* (bibliografia bibliografii; rocznik) (*Izdanija ...* 2008).

Biblioteka Narodowa po zakończeniu retrokonwersji katalogów książek bułgarskich udostępniła online informację o wszystkich książkach wydanych od 1878 r. do czasów współczesnych. Od 1990 r. osobno funkcjonuje katalog elektroniczny książek w językach obcych, a od 1995 r. – katalog centralny w dużych bibliotekach oraz od 1984 r. – katalog centralny periodyków. Bibliograficzna baza danych „Bułgarika” dostarcza informację o obcych autorach, których prace dotyczą Bułgarii, jak też o bułgarskich autorach publikujących za granicą. Biblioteka – dzięki udziałowi w projekcie „Elektroniczna informacja o bibliotekach” – posiada dostęp do baz danych EBSCO (Janakiewa, 2005, s. 141).

Obecnie księżnica uczestniczy w programach Unii Europejskiej, m.in. w projekcie zakupu wydawnictw organizacji międzynarodowych i w projektach Europejskiej Komisji Ochrony Dokumentów (ECPA)⁴. Bierze udział

⁴ ECPA – European Commission on Preservation and Access; – Europejska Komisja Ochrony i Dostępu – została założona w 1994 r. dla wspierania działań skierowanych na zwiększenie dostępności europejskich archiwów i bibliotek. Stara się chronić książki, dokumenty archiwalne, filmy, taśmy i dyski, które podlegają niszczącemu działaniu czasu. Po wprowadzeniu technik cyfrowych stara się sprostać problemom, związanym z oprogramowaniem i urządzeniami technicznymi. Zadaniem Komisji jest też zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa dokumentacyjnego, które realizuje poprzez szeroko zakrojone programy zabezpieczenia i ochrony wszelkich form dokumentów. Celem ECPA jest podniesienie poziomu świadomości społecznej na powyższy temat, wpłynięcie na decyzje osób odpowiedzialnych za właściwe decyzje oraz użytkowników. ECPA funkcjonuje jako europejska platforma dyskusji i współpracy organizacji zajmujących się dziedzictwem narodowym w zakresie zachowania i udostępniania. Dla zrealizowania powyższych celów ECPA organizuje konferencje i warsztaty. Zajmuje się także publikowaniem odpowiednich materiałów. *Serwis informacyjny dla bibliotekarzy. Digitalizacja. Organizacje międzynarodowe* [online]; [dostęp: 19.06.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ukie.gov.pl/WWW/bib.nsf/05D1C3B7A674DF007C1256E85003CC77E?Open>>.

również w inicjatywie UNESCO „Internet w bibliotekach bałkańskich”, programie „Courants” francuskiego Ministerstwa Kultury – corocznego kształcenia pracowników, programie „Most między cywilizacjami” (Bułgaria – Iran) polegającym na współpracy bibliotek narodowych obu państw, a finansowanym przez Fundację Open Society G. Szorosa. Przez kilka ostatnich lat BN uczestniczyła również w programie dotyczącym międzynarodowej statystyki bibliotecznej LibEcon⁵, do którego podawane są informacje o stanie bułgarskich bibliotek (Donczewa, 2005, s. 62-64). Ostatnio zaangażowano się w projekt zatytułowany „Biblioteka wirtualna – Bułgaria” (*Godiszen otczet*, 2007).

Na temat aktualnego funkcjonowania placówki dowiadujemy się wiele ze strony domowej księżnicy, dostępnej online. Na niej jako podstawowe zadania BN wyszczególniono:

- archiwizowanie literatury bułgarskiej (w Archiwum Literatury Bułgarskiej) i prowadzenie narodowego centrum bibliograficznego, w tym publikowanie retrospektywnej i bieżącej bibliografii narodowej,
- informowanie o produkcji wydawniczej i o całokształcie piśmiennictwa bułgarskiego, m.in. przez tworzenie centralnego katalogu książek bułgarskich,
- opracowanie danych statystycznych nt. działalności wydawniczej w kraju,
- przekazywanie do Międzynarodowego Centrum ISBN i ISSN danych bibliograficznych o książkach i periodykach wychodzących w Bułgarii,
- kontrolę nad realizacją dokumentów normatywnych,
- archiwizowanie dokumentów epoki imperium osmańskiego, feudalizmu i powstania bułgarskiego,
- prowadzenie centrum informacji w zakresie bibliografii dla potrzeb gospodarki, nauki i kultury,
- koordynowanie działalności bibliograficznej wszystkich bibliotek w Bułgarii,
- kierowanie Narodowym Instytutem Naukowo-Metodycznym,
- pomoc komitetom kultury w rozwijaniu jednolitego systemu bibliotecznego,
- prowadzenie Naukowo-Badawczego Instytutu Bibliotekoznawstwa, Paleografii i Archiwistyki.

Będąc największą biblioteką naukową w kraju Biblioteka Narodowa św. św. Cyryla i Metodego posiada bogaty księgozbiór z zakresu nauk humanistycznych i ścisłych. Ważną rolę odgrywa Centrum Rękopisów i Dokumentów, które gromadzi bułgarskie rękopisy, stare druki, rzadkie i cenne doku-

⁵ LibEcon jest częścią większego programu „Telematics Applications”. Jego zadaniem jest stworzenie bazy danych statystycznych o bibliotekach obecnych i przyszłych państw członkowskich Unii Europejskiej. Gromadzenie danych odbywa się możliwie z największym wykorzystaniem Internetu. Dane uzyskiwane są poprzez dobrowolnie wypełniane ankiety, gdzie oprócz statystyk dotyczących kolekcji, liczby czytelników czy wypożyczeń, są również zapytania o liczbę zatrudnionych i o koszty funkcjonowania bibliotek. Wzór takiej ankiety dla każdego typu biblioteki przedstawiony jest w sekcji Survey Forms. Zagregowane dane publikowane są w Internecie w formacie arkusza Excela; przewidziano możliwość ściągania całych plików. Na stronie umieszczono dane z krajów, które podpisały umowę o wolnym handlu (EFTA) oraz umowę o stowarzyszeniu z Unią Europejską. Ostatecznym celem, dla którego zbierane są statystyki, jest stworzenie bazy pod przyszłe „Millenium Study” o ekonomicznym znaczeniu bibliotek. LibEcon współpracuje z UNESCO, IFLA, EBLIDA, ISO oraz z Eurostatem. Efektem współpracy z UNESCO jest udostępnienie w sieci danych bibliotecznych tej organizacji (sekcja UNESCO Data). Oprócz danych statystycznych strona LibEcon podaje bibliografię źródeł związanych ze statystyką biblioteczną dla każdego z krajów (sekcja Sources). Na stronie znajduje się także biuletyn (Newsletter) informujący o ważniejszych wydarzeniach związanych ze statystyką biblioteczną w krajach europejskich. A. Osiewalska, *LibEcon 2000 w Polsce*. [online]; [dostęp: 19.06.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e003-14.html>>.

menty. Tutaj przechowywane są ponadto słowiańskie i wschodnie rękopisy. W zbiorach można znaleźć m.in. niezwykle cenne i bogate zbiory ikonograficzne, inkunabuły, pierwodruki, mapy, czy portrety. Udostępniane są sukcesywnie w formie zdigitalizowanej w Bibliotece Cyfrowej (*Narodna Biblioteka ... 2008b*), z której można korzystać od początku 2008 r. w wielu językach, w tym w języku polskim. Oprócz przeważających usług tradycyjnych (udostępnianie prezencyjne, wypożyczanie międzybiblioteczne, usługi informacyjno-bibliograficzne) placówka powoli zaczyna świadczyć usługi wirtualne.

BN jest jednym z najpoważniejszych ośrodków badawczych w Bułgarii. Pracownicy uczestniczą w konferencjach, seminariach, spotkaniach krajowych i zagranicznych oraz prowadzą badania naukowe w zakresie:

1. teorii i praktyki bibliotekarskiej, bibliograficznej i archiwalnej,
2. tworzenia bibliografii i wykazów dokumentów z dziedziny kultury narodowej,
3. monografii historycznych i literackich na bazie kolekcji BN.

Biblioteka aktywnie uczestniczy również w działalności informacyjnej poprzez: tworzenie rekordów bibliograficznych dokumentów bułgarskich, upowszechnianie danych bibliograficznych o obcych książkach i czasopiśmiech wydawanych na terenie kraju, udział w pracach normalizacyjnych, dostarczanie danych statystycznych o działalności wydawniczej i bibliotekarskiej Narodowemu Instytutowi Wydawniczemu, nadawanie numerów ISBN i ISSN, gromadzenie i publikowanie informacji o wydawcach w Bułgarii. Współpracuje także z innymi bibliotekami w kraju i za granicą, stanowiąc bułgarskie centrum wypożyczeń międzybibliotecznych. Współdziała z wieloma bibliotekami narodowymi, m.in.: polską, serbską, turecką, czeską, mongolską, macedońską, irańską, rosyjską, białoruską. Często otrzymuje dary zagraniczne, np. od wydawców japońskich, Stowarzyszenia Pisarzy Kanadyjskich, Stowarzyszenia Wydawców Bawarskich. Biblioteka utrzymuje kontakty z ambasadami i organizacjami kulturalnymi, o czym świadczą organizowane wystawy i konferencje naukowe. Wyraża ponadto gotowość pomocy merytorycznej innym bibliotekom w kraju – w zakresie konserwacji i ochrony zbiorów bibliotecznych.

Biblioteka Narodowa prowadzi działalność wydawniczą, publikując bibliografię narodową w wersji drukowanej, biuletyn „Wydawnictwa Bułgarskie”, „Roczniki”, dwumiesięcznik „Biblioteka”⁶ oraz prace naukowe swoich pracowników. Aktywnie uczestniczy we współczesnej kulturze, organizując liczne wystawy i spotkania. Będąc jednocześnie najważniejszą instytucją kulturalną, współpracuje z archiwami, muzeami i organizacjami kulturalnymi. Jest członkiem IFLA, CENL (Konferencji Dyrektorów Europejskich Bibliotek Narodowych) i Międzynarodowego Centrum ISBN i ISSN. Bierze udział w projektach związanych z normalizacją i technologią bibliotekarską. Uczestniczy w programie Biblioteki Europejskiej (TEL) baz danych bibliotek narodowych oraz w pracach ISO. Pełną działalność i członkostwo w organizacjach międzynarodowych utrudniają kłopoty finansowe (Donczewa, 2005, s. 61).

⁶ Czasopismo „Biblioteka” jest kontynuacją „Bibliotekarza” wydawanego w latach 1954-1991 i od 1993 – przez BN i Ministerstwo Kultury.

ZBIORY BIBLIOTEKI

Obecnie w Bibliotece znajduje się ponad 3 mln pozycji. Bogaty księgozbiór stanowią:

– kolekcja rękopisów w językach słowiańskich i obcych – liczy 1700 pozycji; jej początki sięgają czasów utworzenia Biblioteki; są to głównie książki o tematyce religijnej, wykorzystywane w liturgii i życiu zakonnym: *Ewangelie*, *Mszały*, *Psałterze*, a także dzieła starożytne, średniowieczne, z okresu oświecenia i bułgarskiego odrodzenia. Wiele manuskryptów z kościołów i monastyrów z terytorium etnicznego Bułgarii trafiło do BN przez Egzarchat Bułgarski w Konstantynopolu, Ministerstwo Edukacji Publicznej, Muzeum Archeologiczne w Sofii i dzięki osobom prywatnym,

– kolekcja starodruków, rzadkich i cennych wydań – składa się z ponad 3200 woluminów wydanych w okresie XV-XXI w. Kryterium zaliczenia do tego zbioru stanowi m.in. artystyczna oprawa, obecność autografów, ozdobnych znaków, ekslibrisów itp. Spuściznę powiększyła ogromna liczba ofiarodawców,

– kolekcja Bułgarskiego Archiwum Historycznego – była jednym z pierwszych archiwów depozytowych w kraju; tworzy ją 1,5 mln dokumentów; najstarszy dokument datuje się na XI w.; największa liczba dokumentów pochodzi z okresu od połowy XIX do połowy XX w.; znaczącą część zbiorów stanowią dokumenty związane z wyzwoleniem państwa bułgarskiego,

– kolekcja „Portrety i Fotografie” – powstała w 1879 r.; specjalny Dział Portretów i Fotografii w BN utworzono w 1948 r.; granice chronologiczne kolekcji obejmują lata 1860-1970; są to głównie fotografie znanych osobistości świata polityki i kultury,

– kolekcja Działu Orientalnego (Cywilizacji Wschodu) – w jej skład wchodzi arabskie, tureckie oraz perskie dokumenty, rękopisy, starodruki i czasopisma,

– kolekcja Map i Grafik – obecny stan to powyżej 134 950 jednostek; utworzona w 1948 r. liczyła początkowo 1500 jednostek; stopniowo rozrastała się jako najbardziej w kraju kompletny zbiór atlasów, map i globusów; zawiera wiele cennych oryginałów i reprodukcji sławnych kartografów,

– kolekcja Publikacji Urzędowych i Rządowych – różnorodna kolekcja około 500 tys. jednostek bibliotecznych, w tym – książek, czasopism, broszur, CD-ROM-ów i in.; BN zobowiązana została do jej tworzenia Dekretem Rady Ministrów z 1972 r.,

– kolekcja muzyczna – 50 tys. muzykaliów, w tym – literatury muzycznej, płyt i kaset; wydzielona z ogólnego zbioru w 1951 r.,

– Archiwum Literatury Bułgarskiej – 500 tys. jednostek bibliograficznych książek, albumów, nagrań muzycznych, dysertacji, prac i dokumentów elektronicznych powstałych po 2000 r.; zawiera m.in. wydania w małym nakładzie (do 100 egz.), wydawnictwa brajlowskie, wydania obce dotyczące znanych Bułgarów; archiwalia nie są udostępniane użytkownikom,

– kolekcja Książek i Czasopism Zagranicznych – zbiór książek liczy 767 239 wol., zbiór czasopism – ponad 10 tys. tytułów w 726 272 wol., dokumenty elektroniczne na CD-ROM-ach – ponad 650 tytułów; najważniejsze z nich to: prace naukowe i literackie, prace nagrodzone, dokumenty z kongresów i sympozjów, wydania w rzadko spotykanych językach,

– kolekcja Źródeł Informacji – jedna z najbogatszych w kraju; zawiera m.in. pierwsze wydania bułgarskich encyklopedii, słowników, bibliografii, współczesne wydawnictwa informacyjne o międzynarodowym znaczeniu i in.,

– specjalna Kolekcja Bibliotekoznawcza – unikatowy zbiór ponad 4 tys. vol. monografii i wydawnictw informacyjnych, czasopism fachowych, dokumentów organizacji bibliotekarskich, sprawozdań z konferencji i In. (*Narodna Biblioteka*, 2008a).

USŁUGI BIBLIOTEKI

BN obsługuje czytelników głównie z kręgów naukowych i uniwersyteckich (Graszkina, 2005, s. 113). W 2007 r. liczba zapisanych czytelników wyniosła 12 728 (wśród nich 6629 specjalistów, 5285 studentów i 814 innych); Bibliotekę odwiedziło ogółem 91 755 osób (*Godiszen otczet*, 2007, s. 12). Corocznie jest nieczynna w sierpniu i w każdy ostatni wtorek miesiąca. Na stronie głównej narodowej ksiąźnicy widnieje link „Usługi” kierujący z kolei do opcji „Usługi dla czytelników”:

- rejestracja,
- korzystanie z materiałów bibliotecznych biblioteki,
- korzystanie z Internetu,
- usługi informacyjno-bibliograficzne,
- wypożyczanie międzybiblioteczne,
- kserokopie, fotokopie.

Zapisy czytelników odbywają się przy wejściu do Biblioteki za okazaniem dowodu tożsamości. Biblioteka wydaje trzy rodzaje kart czytelniczych: stałą (roczną z możliwością przedłużania), miesięczną i dzienną. Godziny, w których można się zarejestrować są podane na stronie internetowej. Czytelnik może zapoznać się z pełną wersją Regulaminu Biblioteki dostępnego online w formacie PDF. Warto zauważyć, że wyróżniono w nim kolorem żółtym Rozdział 10 dotyczący obowiązków czytelników, z których najważniejsze to: posiadanie karty bibliotecznej przy wejściu do Biblioteki, zachowanie ciszy w czytelnich, nieużywanie telefonów komórkowych, palenie w określonych miejscach. Ceną informację dla odbiorcy stanowi zamieszczony na końcu Regulaminu cennik różnorodnych usług. Należy zwrócić uwagę na wyszczególnione usługi, dostępne tylko za zgodą dyrektora⁷.

Biblioteka posiada 10 czytelni, w tym ogólne i zbiorów specjalnych. Na drugim piętrze mieści się Czytelnia Bibliotekoznawstwa, Bibliografii, Księgoznawstwa i Informacji Naukowej. Każdy posiadacz karty bibliotecznej uprawniony jest do bezpłatnego korzystania z Internetu w celach naukowych. Bardzo ważne miejsce zajmują rozbudowane usługi informacyjno-bibliograficzne. Dokonywane są na miejscu, telefonicznie, poprzez odpowiedzi mailowe. Ceną pomocą dla użytkownika jest Wirtualna Biblioteka Informacyjna (Virtual Reference Library), posiadająca bogatą listę linków do wielu instytucji krajowych i zagranicznych: archiwów, bibliotek, muzeów, organizacji i stowarzyszeń międzynarodowych, wydawnictw bułgarskich, encyklopedii, słowników a nawet mediów.

⁷ Np. filmowanie materiałów bibliotecznych z okresu od XIX w. do 1944 r. (80 lewów); (2 lewy = 1 euro); z okresu po II wojnie światowej (60 lewów); skanowanie własnym sprzętem (0,80 lewa za stronę A4-); robienie zdjęć aparatem cyfrowym (0,15 lewa). Dokładnie określono również ceny usług informacyjno-bibliograficznych (przejrzenie rocznika bibliografii, zawartości czasopisma, wyszukiwania artykułów, skanowania). Biblioteka prowadzi odpłatnie także innego rodzaju usługi, jak organizowanie wystaw (sama konsultacja w tej sprawie wynosi aż 30 lewów; wybór materiałów na wystawę – 50 lewów), wynajmowanie sal na imprezy kulturalne, wycenę rękopisów i in.

Ostatni punkt Regulaminu dotyczy możliwości kserowania przez czytelników na miejscu, w placówce. Usługi ksero są stosunkowo tanie. Kopiuje się również mikrofilmy. Użytkownik może skorzystać z usługi fotokopiowania, której mogą być poddane periodyki, rękopisy, rzadkie i cenne książki na indywidualne zamówienie czytelnika, jak też przez instytucje. Większość zamówień tego typu pochodzi z wymiany międzybibliotecznej z najważniejszymi bibliotekami krajowymi i zagranicznymi. Usługi realizowane są w trybie trzydniowym lub ekspresowym w ciągu doby – za podwójną cenę.

Niezbyt udane wydaje się Archiwum na stronie internetowej, gdyż oprócz bardzo krótkiej wzmianki o 125-leciu księżnicy i statystyki zorganizowanych wystaw i imprez kulturalnych w BN zamieszczono tu spis treści dwumiesięcznika „Biblioteka” (rocznik z 2004 r. i jednego zeszytu z 2003 r.). Jubileusz był dość istotnym momentem i warto byłoby podać w tym miejscu przynajmniej linki do opracowań na ten temat. Występuje również pewna nielogiczność i rozbieżność, gdyż pod linkiem „Wydawnictwa” użytkownik znajdzie zawartość pisma za lata 2005-2007. Warto byłoby umieścić je w jednym miejscu.

Niezwykle istotne są informacje o katalogach BN, niestety w większości kartkowych, o rodzajach których jesteśmy informowani podobnie jak w polskiej księżnicy narodowej. Obecnie Biblioteka pracuje w następujących oddziałach:

- Koordynacji Biblioteki,
- Centrum Bibliografii Narodowej,
- Centrum Rękopisów i Archiwaliów,
- Centrum Informacji Bibliograficznej,
- Nabytków,
- Katalogowania,
- Badań Czytelnictwa,
- Restauracji i Konserwacji,
- Wydawnictw.

Działalność na wielu polach, zwłaszcza współpracy zagranicznej, utrudniają Bibliotece niedostateczne finanse. Z tego powodu w ostatnich kilkunastu latach zmniejszono też liczbę pracowników (Dipczikowa, 2005, s. 69-70). W 2007 r. pracowało 277 osób (*Godiszen otczet*, 2007, s. 78). Biblioteka nie nadąża również z komputeryzacją. Brakuje bowiem stanowisk komputerowych dla użytkowników chcących korzystać z Internetu i CD-ROM-ów. Nadal nie jest miejscem do korzystania z baz czasopism pełnotekstowych online. Pomimo że ma dostęp do bazy EBSCO, w dalszym ciągu pozostaje biblioteką oferującą czasopisma w wersji tradycyjnej (Graszkińska, 2005, s. 115-116).

PODSUMOWANIE

Biblioteka Narodowa św. św. Cyryla i Metodego jest najstarszą instytucją kulturalną w Bułgarii. Jej historia kształtowała się w ścisłym związku z losami państwa. Wpłynęły na nią warunki polityczne, społeczne i kulturalne. W każdym okresie pełniła jednak rolę centralnego ośrodka gromadzącego dorobek narodowy, co spowodowało nagromadzenie bogatego i cennego księgozbioru. Personel księżnicy borykał się z wieloma problemami. Na początku należało upomnieć się u władz o egzemplarz obowiązkowy, w okresie międzywojennym brakowało odpowiedniego budynku, po wojnie służyć miała systemowi, a po 1989 r. przeszła trudną transformację. Obecnie przeżywa proble-

my finansowe, które nie pozwalają na odpowiednie wyposażenie techniczne Biblioteki i swobodne uczestnictwo w programach międzynarodowych. Powoduje to wyraźne opóźnienie w szybkim rozwoju technologii względem zagranicznych bibliotek narodowych.

Pozostając największą biblioteką naukową w kraju, nadal świadczy głównie usługi tradycyjne na miejscu. Należy docenić powolne wdrażanie usług wirtualnych, do których należą: dostęp online do bibliografii narodowej, katalogów elektronicznych, spisu treści własnego czasopisma „Biblioteka”, przydatnych linków. W ostatnim czasie należy odnotować fakt uruchomienia Biblioteki Cyfrowej dostępnej w wielu językach.

BN jest ośrodkiem informacji o piśmiennictwie bułgarskim, prowadzi działalność naukową, wydawniczą i kulturalną. Jej dalsze funkcjonowanie, rozwój i finansowanie zależne są od świadomości dużej roli, jaką instytucja odgrywa w zachowaniu dziedzictwa narodowego.

BIBLIOGRAFIA

- Bałaabanow, Aleksandyr (2003). Biblioteka i direktori. W: *Istorija na bibliotekite w Byłgarija ot srednowekowieto do sredata na 40-te godni na XX vek: sbornik statii* pod red. I. Jankowa. Sofia: Uniwersitetsko izdatelstwo „sw. Klimat Ohridski”, s. 225-226.
- Bałaabanow, Aleksandyr (1934). *Iz edin żywot*. Sofia.
- Borow, Todor (1981). *Kniga i literatura*. Sofia.
- Borow, Todor (2003). Narodnata biblioteka i byłgarska literatura. W: *Istorija na bibliotekite w Byłgarija...*, s. 227-237.
- Byłgarska kniga: encikłopedia*. (2004) oprac. A. Gergowa, Sofia-Moskwa: Pensoft.
- Cirić, Halina (1958). Bibliotekarstwo bułgarskie. *Zeszyty Przekładów Biblioteki Narodowej*, z. 3, s. 1-8.
- Chadzichristow, Christo (2003). Marin Drinov i byłgarska Nacionalna biblioteka. W: *Istorija na bibliotekite w Byłgarija...*, s. 218-222.
- Dimczew, Aleksandyr (2005). Narodnata biblioteka – biblioteka na wsiczki byłgari. W: *Bibliotekata – minalo i nastojaszte*. Sofia: Narodna Biblioteka „św. św. Kirił i Metodij”, s. 73-78.
- Dipczikowa, Aleksandra (2005). 125 godini Narodna biblioteka – razmislja za nastojasztetu i bydesztetu na institucijata. W: *Bibliotekata – sweten na 125-godiszninata na Narodnata biblioteka „św. św. Kirił i Metodij”*. Sofia: Narodna Biblioteka „św. Kirił i Metodij”, s. 66-70.
- Donczewa, Aneta (2005). Uczastie na Narodnata biblioteka w mezdunarodni profesionalni inicjatiwi. Mezdunarodna dejnost, proekti i programi. W: *Bibliotekata – minalo i nastojaszte: jubileen...*, s. 61-64.
- Encykłopedia wiedzy o książce* (1971). Wrocław [i in.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Esdaille, Arundel (1958). Państwowa Biblioteka im. Wasyla Kolarowa w Sofii. *Zeszyty Przekładów*, z. 3, s. 13-19.
- Godiszen otczet* (2007) [online]; [dostęp: 22.01.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nationallibrary.bg/otchet2007.pdf>>.
- Graszkina, Wania (2005). Sywremenno systojanie na kompletuwaneto na nauczna periodika w Narodnata biblioteka. W: *Bibliotekata – minalo i nastojaszte: jubileen...*, s. 113-119.
- Green, Andrew (2008). National libraries: where next? ” [CD-ROM]. W: „Seria III nr 5: W: *Biblioteka: klucz do sukcesu użytkowników*. Red. Maria Kocójowa. Kraków.
- Ireczek, Konstantin (1932). *Byłgarski dnewnik*. T. 2. Sofia.
- Izdanija na Nacionalnata bibliografija* [online]; [dostęp: 13.04.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nationallibrary.bg/cnb.html>>.
- Janczak, Barbara (2006). Rosyjska Biblioteka Narodowa. Dawniej i dziś. *Przegląd Biblioteczny*, z. 2, s. 188-199.
- Janakiewa, Elena (2005). Za edin uspeszen model na sprawoczno obsłużwane w nacionalna biblioteka i kyde sme nie. W: *Bibliotekata – minalo i nastojaszte: jubileen...*, s. 138-144.

- Karaangow, Petyr (1987-1988). 110 rocznica utworzenia Biblioteki Narodowej im. Cyryła i Metodego w Sofii. *Rocznik Biblioteki Narodowej 1987-1988*, z. 23/24, s. 91-97.
- Narodna Biblioteka „Sw. Kiril i Metodij” (2008a). [online]; [dostęp: 2.02.2008 r.]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nationallibrary.bg/collection.html>>.
- Narodna Biblioteka „Sw. Kiril i Metodij” (2008b). *Digitalna Biblioteka* [online]; [dostęp: 9.06.2008]. Dostępny w World Wide Web <<http://193.200.14.178/scripts/cgi/dwis.pl>>.
- Narodna Biblioteka „Sw. Kiril i Metodij” (2008c). *Istorija* [online]; [dostęp: 5.11.2007 r.]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nationallibrary.bg/history.html>>.
- Penelow, Ilko (2005). Nacionalnata biblioteka i syzdawaneto na biblioteczna cenzura w Bułgaria (1945-1957). W: *Bibliotekata – minalo i nastojaszte: jubileen sbornik...*, s. 96-103.
- Tilewa, Wiktorija (2003). Sofijskata narodna biblioteka – wrystnica na Oswobożdenieto. W: *Istorija na bibliotekite w Bułgarija...*, s. 203-217.
- Ustawa o ochronie i rozwoju kultury* (1999). *Dyrżawen Westnik* nr 50 z dn. 1.06.1999 r.
- Wasilewski, Tadeusz (1988). *Historia Bułgarii*, Wrocław [i in].
- Wyłczew, Christo (2005). Narodnata biblioteka „św. św. Kiril i Metodij” – gławen faktor w istorijata na depozita na bylgarskata kniżnina. *Biblioteka* 2005 nr 3-4, s. 20-22.
- Zotowa, Kremena (1979). 100 lat Biblioteki Narodowej im. Cyryła i Metodego [tłum. H. Cirić]. *Bibliotekarz*, z. 3, s. 57-58.

EVELINA KRISTANOVA

Department of Library and Information Science
University of Lodz
e-mail: evlin@toya.net.pl

ST. ST. CYRIL AND METHODIUS NATIONAL LIBRARY IN SOFIA. PAST AND PRESENT

KEYWORDS: Activity of national libraries. National Library of Bulgaria. St. St. Cyril and Methodius National Library in Sofia.

ABSTRACT: Past and present activity of St. St. Cyril and Methodius National Library in Sofia is discussed. The library in question, the largest and the oldest cultural institution in Bulgaria, continues performing its traditional tasks alongside the implementation of new technologies and virtual services. Furthermore, it participates in many new international projects and conducts research in the field of library science, book studies, publishing, archiving, restoration and conservation of manuscripts.

Tekst wpłynął do redakcji 12 lipca 2008 r.

STUDIA PODYPLOMOWE Z ZAKRESU NAUK O KSIĄŻCE, BIBLIOTECE I INFORMACJI NA UCZELNIACH PROWADZĄCYCH KIERUNEK „INFORMACJA NAUKOWA I BIBLIOTEKOZNAWSTWO”

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2009 z. 1
PL ISSN 0033-202X

Studia podyplomowe zawsze odgrywały ważną rolę w rozwoju zawodowym bibliotekarzy i przygotowaniu do wykonywania różnych specjalności, które coraz liczniej wyłaniają się w grupie zawodów informacyjnych. Specyficzne potrzeby nowoczesnego warsztatu pracy bibliotekarzy i pracowników informacji oraz przysposobienie do wykonywania tych zawodów osób, które nie mają wykształcenia bibliotecznego-informacyjnego, ale z uwagi na kompetencje dziedzinowe są niezbędne w bibliotekach i innych instytucjach gromadzących, wyszukujących, opracowujących i udostępniających informacje z rozmaitych dziedzin wiedzy, czynią obecnie kształcenie podyplomowe w zakresie tych umiejętności jedną z kluczowych form przygotowania i doskonalenia zawodowego. Kolejnym wyznacznikiem dla podyplomowego kształcenia bibliotecznego-informacyjnego jest potrzeba profesjonalnego przygotowania kadr nauczycielskich szkół ponadpodstawowych do prowadzenia dydaktyki w zakresie umiejętności wyszukiwania, oceniania, selekcjonowania i wykorzystania informacji dostępnej w Internecie przez uczącą się młodzież. Wszystkie polskie uczelnie prowadzące akredytowane przez Państwową Komisję Akredytacyjną studia licencjackie i magisterskie na kierunku „Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo”, oferują dziś również studia podyplomowe doskonalące i kwalifikacyjne. Oferta ta jest bogata i obejmuje wszystkie wspomniane wcześniej grupy potencjalnych słuchaczy. Poniżej prezentujemy ją w kolejności alfabetycznej uczelni prowadzących studia. W charakterystykach studiów wykorzystane zostały najbardziej aktualne dane dostarczone Redakcji przez uczelnie w lutym 2009 r. [red.]

UNIwersytet
HUMANISTYCZNO-PRZYRODNICZY
JANA KOCHANOWSKIEGO W KIELCACH
WYDZIAŁ HUMANISTYCZNY
INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA
I DZIENNIKARSTWA
www.ujk.kielce.pl/ibib/

STUDIA PODYPLOMOWE „BROKER INFORMACJI”

Studia przygotowują do wykonywania zawodu brokera informacji i skierowane są głównie do absolwentów różnych kierunków studiów magisterskich i licencjackich, którym brakuje biegłości w posługiwaniu się różnymi źródłami informacji, nie tylko w formie elektronicznej. Absolwentom kierunku Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo oferują poszerzenie wiedzy zdobytej na studiach w zakresie nowych źródeł informacji i technologii ich udostępniania. Absolwent studiów będzie w stanie założyć własną firmę infobrokerską lub podjąć pracę w dowolnej instytucji, w której istnieją komórki zajmujące się gromadzeniem i przetwarzaniem informacji, np. w firmach działających w branży IT, kancelariach prawnych, firmach farmaceutycznych, biotechnologicznych czy zajmują-

cych się monitorowaniem mediów. Studia trwają 2 semestry, a ich program obejmuje 248 godzin zajęć, zorganizowanych w czterech blokach tematycznych: (1) Ogólny – nauka o informacji, filozofia informacji, podstawy wyszukiwania informacji w źródłach elektronicznych, specyfika zawodu brokera informacji: historia, organizacje zawodowe, etyka infobrokerska; (2) Źródła informacji – w formie drukowanej i elektronicznej, ich specyfika w zakresie prawa, medycyny, biznesu oraz informacji patentowej; (3) Narzędzia informatyczne w pracy infobrokera – zasady korzystania z systemów zarządzania bazami danych, wybranych programów narzędziowych i usług internetowych w działalności infobrokerskiej oraz tworzenia serwisów WWW; (4) Prowadzenie firmy infobrokerskiej – zasady podejmowania i prowadzenia własnej działalności gospodarczej, prawne aspekty funkcjonowania firmy oraz reklamowania jej działalności. Dokładniejsze informacje o studiach pod adresem <http://www.ujk.kielce.pl/infobroker/>.

Opłata: 2400 zł (1200 zł za semestr)

Zasady naboru: według kolejności zgłoszeń do wyczerpania limitu miejsc. Limit: 30

Termin składania dokumentów: do 30 września 2009 r.

Termin rozpoczęcia studiów: październik 2009 r.

Kierownik studiów: dr Adam Jachimczyk

Kontakt: http://www.ujk.kielce.pl/infobroker/index_pliki/formularz.htm

e-mail: infobroker@ujk.kielce.pl

tel.: 041 3497142, 041 3497147, fax: 041 349 7143.

STUDIA PODYPLOMOWE „INFORMACJA NAUKOWA I BIBLIOTEKOZNAWSTWO”

Studia podyplomowe adresowane są do absolwentów wszystkich kierunków studiów. Mają charakter studiów kwalifikacyjnych, dają dodatkowe kwalifikacje osobom zatrudnionym lub zamierzającym podjąć pracę w bibliotekach. Osoby ubiegające się o zatrudnienie na stanowisku nauczyciela-bibliotekarza muszą posiadać lub nabyć dodatkowo kwalifikacje pedagogiczne. Studia trwają 3 semestry i łącznie obejmują 420 godzin zajęć, które odbywają się raz w miesiącu (piątek-niedziela). Warunkiem ukończenia studiów jest uczestnictwo w zajęciach, zaliczenie przedmiotów, uzyskanie pozytywnej oceny pracy dyplomowej.

Opłata: 3600 (1200 za semestr)

Zasady naboru: według kolejności zgłoszeń, do wyczerpania limitu miejsc

Limit: 50

Termin składania dokumentów: 30 września 2009 r.

Termin rozpoczęcia studiów: październik 2009 r.

Kierownik studiów: dr Jolanta Dzieńniakowska

Kontakt: <http://www.ujk.kielce.pl/bib>

e-mail: jolanta.dzieniakowska@ujk.kielce.pl

tel.: 041 3497142, 041 3497147, fax: 041 349 7143.

UNIwersytet Jagielloński
w Krakowie
Wydział Zarządzania
i Komunikacji Społecznej
Instytut Informacji Naukowej
i Bibliotekoznawstwa
<http://www.inib.uj.edu.pl>

**STUDIA PODYPLOMOWE BIBLIOTEKOZNAWSTWA:
BIBLIOTEKARZ DZIEDZINOWY
(dwusemestralne studia doskonalące)**

Studia Podyplomowe Bibliotekoznawstwa: Bibliotekarz dziedzinowy – przeznaczone są dla osób, które chcą pełnić funkcję bibliotekarza dziedzinowego lub usprawnić swoje działania w ramach już podejmowanych obowiązków zawodowych, niezależnie od stanowiska zajmowanego w bibliotece. Kierowane są szczególnie do pracowników i kandydatów na pracowników bibliotek, legitymujących się wykształceniem dziedzinowym, ale nieposiadających odpowiedniego wykształcenia z informacji naukowej i bibliotekoznawstwa lub chcących uaktualnić swoją wiedzę i umiejętności w tym zakresie. Studia trwają 2 semestry. Program, w wymiarze 200 godzin zajęć, obejmuje przedmioty zgrupowane w czterech blokach tematycznych: (1) Bibliotekarz dziedzinowy w środowisku akademickim – 35 godzin; (2) Rzeczowe opracowanie zbiorów – 45 godzin; (3) Pozyskiwanie i selekcja zbiorów – 45 godzin; (4) Usługi i produkty – 75 godzin. Zajęcia odbywają się w formie 20-godzinnych zjazdów raz w miesiącu (piątek od godz. 15.00 – niedziela od godz. 18.00) – w sumie – 10 zjazdów w cyklu nauczania.

Do ukończenia studiów konieczne jest zaliczenie wszystkich zajęć (w tym wykonanie i zaliczenie wszystkich projektów przewidzianych w programie studiów) oraz zdanie egzaminu końcowego (po zakończeniu drugiego semestru), obejmującego przedmioty wchodzące w skład bloków tematycznych (1) i (3).

Opłata: 2200 zł (1100 zł za semestr).

Zasady naboru: wymagany jest tytuł zawodowy magistra. Kwalifikacja odbywa się na podstawie kolejności zgłoszeń i złożenia wymaganych dokumentów, do wyczerpania limitu miejsc (30). Wymagane dokumenty: dyplom ukończenia studiów magisterskich, kwestionariusz osobowy (dostępny w sekretariacie Instytutu oraz do pobrania ze strony internetowej <http://www.inib.uj.edu.pl/>), kserokopia dowodu osobistego lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość kandydata, dwa zdjęcia o wymiarach 37x52 mm, dowód opłaty czesnego.

Termin składania podań: od 1 czerwca do 31 lipca 2009 oraz od 1 do 11 września 2009 r. z możliwością przedłużenia terminu do 25 września w przypadku niewyczerpania limitu miejsc

Termin rozpoczęcia studiów: październik 2009 r.

Kierownik studiów: dr Sabina Cisek

Kontakt: Sekretariat ds. studenckich: studia niestacjonarne i podyplomowe, mgr Ewa Jargus, email: niestacjonarne@inib.uj.edu.pl

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, 30-348 Kraków, ul. Stanisława Łojasiewicza 6, <http://www.inib.uj.edu.pl/>

Uwagi: Numery telefonu i faksu nie są jeszcze znane ze względu na zmianę siedziby Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ.

**STUDIA PODYPLOMOWE BIBLIOTEKOZNAWSTWA:
NAUCZYCIEL-BIBLIOTEKARZ**
(trzysemestralne studia kwalifikacyjne dla nauczycieli)

Absolwent Studiów Podyplomowych Bibliotekoznawstwa: Nauczyciel-bibliotekarz posiada kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela-bibliotekarza w bibliotekach szkolnych, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 10 września 2002 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (Dz.U. 2002 Nr 155 poz. 1288). Ponadto uzyskuje wykształcenie w zakresie dodatkowej specjalności nauczycielskiej, tzn. jest merytorycznie przygotowany do prowadzenia zajęć dydaktycznych związanych z edukacją w zakresie czytelnictwem, informacyjnym i medialnym – zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2009 Nr 4 poz. 17). Studia trwają 3 semestry. Program w wymiarze 356 godzin dydaktycznych obejmuje przedmioty zgrupowane w blokach tematycznych: (1) Podstawy bibliotekoznawstwa – 46 godzin; (2) Bibliotekarstwo – 92 godziny; (3) Dydaktyka szczegółowa informacji naukowej i bibliotekoznawstwa – 50 godzin; (4) Technologia informacyjna i komunikacyjna w pracy nauczyciela – 70 godzin; (5) Informacja, książka, literatura i media w społeczeństwie wiedzy – 98 godzin. Studia odbywają się w formie 24-godzinnych zjazdów raz w miesiącu (w sumie – 15 zjazdów); zajęcia rozpoczynają się w piątki o godz. 15:00 i trwają do niedzieli do godz. 18:00.

Do ukończenia studiów konieczne jest zaliczenie wszystkich zajęć oraz zdanie jednego egzaminu końcowego po trzecim semestrze, obejmującego obowiązkowo bloki tematyczne: (1), (2) i (3) oraz jeden dodatkowy blok – do wyboru przez każdego słuchacza.

Oplata: 3300 zł (1100 zł za semestr)

Zasady naboru: wymagany jest tytuł zawodowy magistra oraz przygotowanie pedagogiczne. Kwalifikacja odbywa się według kolejności zgłoszeń na podstawie złożenia dokumentów, do wyczerpania limitu miejsc (30). Wymagane dokumenty: dyplom ukończenia studiów magisterskich, kwestionariusz osobowy (dostępny w sekretariacie Instytutu oraz do pobrania ze strony internetowej <http://www.inib.uj.edu.pl/>), kserokopia dowodu osobistego lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość kandydata, dwa zdjęcia o wymiarach 37x52 mm, dowód opłaty czesnego

Termin składania dokumentów: od 1 czerwca do 31 lipca 2009 oraz od 1 do 11 września 2009 r. z możliwością przedłużenia terminu do 25 września w przypadku niewyczerpania limitu miejsc

Termin rozpoczęcia studiów: październik 2009 r.

Kierownik studiów: dr hab. Andrzej Linert

Kontakt: Sekretariat ds. studenckich: studia niestacjonarne i podyplomowe, mgr Ewa Jargus, email: niestacjonarne@inib.uj.edu.pl.

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, 30-348 Kraków, ul. Stanisława Łojasiewicza 6, <http://www.inib.uj.edu.pl/>

Uwagi: Numery telefonu i faxu nie są jeszcze znane ze względu na zmianę siedziby Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ.

**STUDIA PODYPLOMOWE INFORMACJI NAUKOWEJ:
BROKER INFORMACJI**
(dwusemestralne studia doskonalące)

Studia przeznaczone są dla osób, które chcą wykonywać zawód infobrokera (brokera informacji), tj. profesjonalnego pośrednika zajmującego się wyszukiwa-

niem, oceną, selekcją, przetwarzaniem, opracowaniem i przekazywaniem informacji – zgodnie z potrzebami klientów. Program, w wymiarze 220 godzin dydaktycznych, obejmuje bloki tematyczne: (1) Broker informacji w społeczeństwie wiedzy – specyfika zawodu – 30 godzin; (2) Klient – użytkownik informacji – 20 godzin; (3) Technologia informacyjna w pracy brokera informacji – 45 godzin; (4) Wyszukiwanie, ocena i prezentacja informacji – 125 godzin. Studia odbywają się w formie 22-godzinnych zjazdów raz w miesiącu (w sumie – 10 zjazdów), w piątki o godz. 15:00 do niedzieli do godz. 18:00.

Do ukończenia studiów konieczne jest zaliczenie wszystkich zajęć oraz zdanie egzaminu końcowego po drugim semestrze, obejmującego przedmioty wchodzące w skład bloku tematycznego 1: Broker informacji w społeczeństwie wiedzy – specyfika zawodu oraz bloku tematycznego 4: Wyszukiwanie, ocena i prezentacja informacji, a także opracowanie projektu infobrokerskiego.

Opłata: Koszt studiów wynosi 2600 zł (1300 zł za semestr).

Zasady naboru: wymagany jest tytuł zawodowy magistra. Kwalifikacja odbywa się w kolejności zgłoszeń na podstawie złożenia wymaganych dokumentów. Limit miejsc wynosi 45. Wymagane dokumenty: dyplom ukończenia studiów magisterskich, kwestionariusz osobowy (dostępny w sekretariacie Instytutu oraz do pobrania ze strony internetowej <http://www.inib.uj.edu.pl/>), kserokopia dowodu osobistego lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość kandydata, dwa zdjęcia o wymiarach 37x52 mm, dowód opłaty czesnego.

Termin składania podań: od 1 czerwca do 31 lipca 2009 oraz od 1 do 11 września 2009 r. z możliwością przedłużenia terminu do 25 września w przypadku niewyczerpania limitu miejsc

Termin rozpoczęcia studiów: październik 2009 r.

Kierownik studiów: dr Sabina Cisek

Kontakt: Sekretariat ds. studenckich: studia niestacjonarne i podyplomowe, mgr Ewa Jargus, email: niestacjonarne@inib.uj.edu.pl

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, 30-348 Kraków, ul. Stanisława Łojasiewicza 6, <http://www.inib.uj.edu.pl/>

Uwagi: Numery telefonu i faksu nie są jeszcze znane ze względu na zmianę siedziby Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ.

UNIwersytet Łódzki
WYDZIAŁ FILOLOGICZNY
KATEDRA BIBLIOTEKOZNAWSTWA
I INFORMACJI NAUKOWEJ
www.kbin.uni.lodz.pl

PODYPLOMOWE STUDIUM INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA

Program studiów obejmuje przedmioty ogólnozawodowe, zagadnienia teoretyczne i praktyczne dające wiedzę i umiejętności niezbędne w pracy bibliotekarskiej oraz blok zajęć z zakresu technologii informacyjnej. Studia trwają 1 semestr i obejmują 180 godz. Realizowane są w ośmiu dwudniowych (piątek i sobota) sesjach.

Uwaga: ukończenie jednosemestralnego studium nie daje uprawnień do zajmowania stanowiska nauczyciela-bibliotekarza w bibliotekach szkolnych i pedagogicznych

Opłata: 2000 zł

Zasady naboru: postępowanie kwalifikacyjne na podstawie złożonych dokumentów. Wymagane dokumenty: dyplom ukończenia studiów, podanie skierowane do Rektora UŁ, życiorys lub CV, kwestionariusz słuchacza Studium Podyplomowego, dwie fotografie, kserokopia dowodu osobistego

Termin składania dokumentów: do 30 stycznia 2009 r. na edycję letnią oraz do 15 września na edycję zimową

Termin rozpoczęcia studiów: październik 2009, luty 2010 r.

Kierownik studiów: dr Aleksandra Wejman-Sowińska

Kontakt: szczegółowych informacji udziela sekretariat Katedry: 90-237 Łódź, ul. Matejki 34a, pok. 5, tel./fax: 0-42 635-53-86, kbin@uni.lodz.pl.

**UNIwersytet
MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
W LUBLINIE
WYDZIAŁ HUMANISTYCZNY
Instytut Bibliotekoznawstwa
i Informacji Naukowej
www.umcs.lublin.pl/bin**

PODYPLOMOWE STUDIA KWALIFIKACYJNE INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA (GRUPA B I C)

Studia przeznaczone są dla absolwentów wyższych uczelni różnych kierunków (z wyjątkiem informacji naukowej i bibliotekoznawstwa). Realizowane są w dwóch wariantach oznaczonych jako Grupy B i C.

Grupa B adresowana jest do osób pracujących w bibliotekach różnego typu, szkolnych centrach informacji i ośrodkach informacji (wymagany jest minimum roczny staż pracy). Treści programowe zgrupowane są w następujących blokach tematycznych: 1. Historia książki i bibliotek; 2. Bibliotekarstwo; 3. Bibliografia i inne źródła informacji; 4. Nauka o informacji i technologii informacji; 5. Czytelnictwo i komunikacja społeczna; 6. Komputeryzacja procesów bibliotecznych; 7. Naukoznawstwo z teorią i metodologią nauki o książce; 8. Metodyka pracy z czytelnikiem; 9. Socjologia kultury; 10. Współczesne problemy kultury; 11. Zajęcia fakultatywne; 12. Biblioteka w reformie szkolnictwa (marketing); 13. Seminarium dyplomowe.

Grupa C przeznaczona jest dla osób niepracujących w bibliotece, ale pragnących uzyskać kwalifikacje do pracy w bibliotekach różnego typu, w tym w bibliotekach szkolnych, szkolnych centrach informacji, bibliotekach pedagogicznych. Program obejmuje przedmioty zawodowe: organizację i zarządzania biblioteką, opracowanie informacji, źródła informacji, informację naukową i czytelnictwo oraz przedmioty dające praktyczne umiejętności zastosowania technologii komputerowych w nowoczesnej bibliotece, znajomość zintegrowanych systemów biblioteczno-informacyjnych, umiejętności pracy z różnymi kategoriami użytkowników. Ponadto uczestnicy zdobywają wiedzę teoretyczną z bibliologii wzbogaconą o treści kulturowe. Studia mają charakter studiów kwalifikacyjnych, trwają 3 semestry, obejmują 350 godzin zajęć i odbywają się w systemie zaocznym (zjazdy sobotnio-niedzielne – 6-8 razy w semestrze). Zajęcia prowadzone są w formie

wykładów, konwersatoriów i ćwiczeń. Wykładowcami są nauczyciele akademicy i doświadczeni praktycy związani z zawodem bibliotekarskim.

Uzyskane kwalifikacje:

Po zakończeniu zajęć, uzyskaniu zaliczeń, zdaniu egzaminów przewidywanych programem studiów i przedłożeniu pracy dyplomowej, uczestnik otrzymuje świadectwo ukończenia Podyplomowych Studiów Kwalifikacyjnych Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, potwierdzające uzyskanie kwalifikacji zawodowych – bibliotekarskich. Studia mają charakter kwalifikacyjny i dają uprawnienia do pracy w bibliotekach szkolnych, bibliotekach pedagogicznych, publicznych, naukowych i innych ośrodkach informacji.

Opłata: przewidywana opłata całkowita 3750-3900 zł (za semestr ok. 1250-1300 zł). Uczestnik przed rozpoczęciem studiów zobowiązany jest do uiszczenia opłaty rekrutacyjnej, zaliczanej na poczet opłaty za studia.

Zasady naboru: rekrutacja odbywa się według analizy dokumentów.

Wymagane dokumenty: kwestionariusz osobowy, odpis dyplomu ukończenia studiów wyższych magisterskich lub licencjackich (lub poświadczona kopia), zaświadczenie o stażu pracy w bibliotece, 2 zdjęcia, kserokopia dowodu osobistego, kserokopia dowodu opłaty rekrutacyjnej.

Termin składania dokumentów: dokumenty można składać do 30 czerwca i od 1 do 20 września 2009 r., osobiście lub przesać pocztą na adres: Podyplomowe Studia Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa (Grupa B lub Grupa C), Sekretariat Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UMCS, 20-031 Lublin, pl. Marii Curie-Skłodowskiej 4 (pokój 035 – Wydział Humanistyczny)

Termin rozpoczęcia studiów: październik/listopad 2009 r.

Kierownicy studiów: dr Alicja Matczuk (Grupa B); e-mail: alicjamatczuk@tlen.pl; dr Anna Dymmel (Grupa C); e-mail: annadymmel@wp.pl

Kontakt: sekretariat IBiIN UMCS (codziennie od godz. 9.00 do 14.00)

tel.: 081-537-53-77

fax: 081-537-53-77

**UNIwersytet
MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU
WYDZIAŁ HISTORYCZNY
INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ
I BIBLIOLOGII**

www.inibi.umk.pl/joomla/

PODYPLOMOWE STUDIA INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA

Studia są przeznaczone dla absolwentów wszystkich kierunków studiów. Ze względu na specjalistyczny, a zarazem kwalifikacyjny charakter studiów adresowane są głównie do bibliotekarzy, pracowników ośrodków informacji oraz nauczycieli różnych typów szkół i placówek oświatowych. Trwają 3 semestry, obejmują 350 godzin zajęć, które odbywają się dwa razy w miesiącu w ramach trzydniowych sesji zjazdowych (od piątku po południu do niedzieli wieczorem) lub w terminach uzgodnionych ze słuchaczami. Celem studiów jest umożliwienie słuchaczom podniesienia wykształcenia w zakresie szeroko pojętej bibliologii, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień dotyczących informacji naukowej oraz nabycia kwalifikacji zawodowych uprawniających do wykonywania zawodu bi-

bliotekarza i nauczyciela-bibliotekarza. Słuchacze zapoznawani są z organizacją i zasadami funkcjonowania bibliotek w Polsce, problematyką zarządzania i marketingu usług bibliotecznych, realizacją podstawowych procesów bibliotecznych i metodologią pracy z różnego typu czytelnikami, w tym także niepełnosprawnymi. Działania związane z programem studiów obejmują poszerzanie wiedzy słuchaczy oraz ich umiejętności w ramach następujących czterech grup treści programowych: (1) Czytelnictwo i obsługa czytelników bibliotek. Cykl przewidzianych tu zajęć zakłada wykształcenie umiejętności związanych z zagadnieniem kultury czytelnicznej i czytelnictwa współczesnego, roli bibliotek w integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem, badań czytelniczych i metodologii pracy z różnego typu klientami bibliotek, w tym także osobami z niepełnosprawnościami; (2) Procesy i usługi biblioteczno-informacyjne. Słuchacze zapoznają się z organizacją i zarządzaniem różnymi rodzajami materiałów bibliotecznych i informacyjnych, realizacją podstawowych procesów bibliotecznych i informacyjnych oraz stosowaniem w tym celu zintegrowanego oprogramowania informacyjnego; (3) Rozwój bibliotek, zarządzania i marketingu bibliotecznego. Celem zajęć jest zapoznanie studentów z teorią i praktyką działalności informacyjnej, usługowej i marketingowej w placówkach bibliotecznych. (4) Zarządzanie informacją i technologie informacyjne. Słuchacze zdobywają tu wiedzę i umiejętności w dziedzinie nowoczesnych technologii informacyjnych, tworzenia i przygotowywania tradycyjnych i elektronicznych źródeł informacji, korzystania z elektronicznych źródeł informacji, właściwego doboru oraz oceny jakości źródeł informacji, efektywnego posługiwania się narzędziami i strategiami wyszukiwania informacji, tworzenia stron internetowych, identyfikacji, organizacji i tworzenia kolekcji cyfrowych, prowadzenia badań jakości informacji elektronicznej. Szczegółowy program zajęć dostępny jest pod adresem http://www.inibi.umk.pl/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=105&Itemid=138.

Uprawnienia: warunkiem ukończenia studiów jest uzyskanie zaliczenia wszystkich przedmiotów oraz napisanie pracy dyplomowej na jednym z wybranych seminariów. Absolwenci uzyskują świadectwo ukończenia Podyplomowych Studiów Kwalifikacyjnych Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa na Wydziale Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Opłata: przewidywana opłata całkowita za studia wynosi 4100 zł

Zasady naboru: Kwalifikacja na studia odbywa się na podstawie złożenia następujących dokumentów: odpis dyplomu ukończenia studiów wyższych (magisterskich), kwestionariusz osobowy, zdjęcie o wymiarze 37x52 mm, kserokopia dowodu osobistego lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość kandydata. Orientacyjny limit miejsc wynosi 40. W przypadku zgłoszenia się większej liczby kandydatów aniżeli liczba miejsc, o przyjęciu decyduje kolejność zgłoszeń. Studia zostaną uruchomione, gdy zgłosi się minimum 20 osób

Termin rozpoczęcia studiów: styczeń/luty 2010 r.

Kierownik studiów: dr hab. Ewa Głowacka, prof. UMK; 87-100 Toruń, ul. Gagarina 13a, pok. 5, dyżury: czwartek 12.00-14.00, tel. (0-56) 61 14 988, e-mail: egt@umk.pl

Kontakt: Sekretariat Instytutu Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii UMK, 87-100 Toruń, ul. Gagarina 13a, pok. 12, godz. 7.15 – 15.15, tel./fax +48 (056) 611-4415, e-mail: inibi@uni.torun.pl

PODYPLOMOWE STUDIA INFOBROKERSTWA I ZARZĄDZANIA INFORMACJĄ

Studia przeznaczone są dla osób posiadających dyplom ukończenia studiów wyższych (licencjat lub magisterium), które pragną nabyć wiedzę i umiejętności

z zakresu organizacji i zarządzania zasobami informacyjnymi we współczesnym świecie oraz zajmować się infobrokerstwem, tj. profesjonalnym wyszukiwaniem, oceną, selekcją, przetwarzaniem, opracowaniem i przekazywaniem informacji. Nauka trwa 2 semestry i obejmuje 200 godzin zajęć, które odbywają się dwa razy w miesiącu w ramach trzydniowych sesji zjazdowych (od piątku po południu do niedzieli wieczorem) lub w terminach uzgodnionych ze słuchaczami.

Przekazywana i poznawana wiedza obejmuje: problematykę współcześnie wykorzystywanych metod organizacji i zarządzania niezbędnych w prowadzeniu działalności infobrokerskiej, funkcjonowania sektora informacyjnego w społeczeństwie, typologię drukowanych i elektronicznych źródeł informacji, terminologię i metodologię współczesnych systemów i zasobów informacyjnych oraz techniki wyszukiwania, oceny i prezentacji informacji, zasady projektowania serwisów informacyjnych WWW, a także najnowsze rozwiązania informatyczne znajdujące zastosowanie zarówno w rozwiązaniach menedżerskich, jak i prezentacjach sieciowych. Studia służą wykształceniu umiejętności w zakresie: identyfikacji potrzeb informacyjnych, znajomości zachowań informacyjnych i komunikowania się z klientami, organizacji działalności gospodarczej (mała firma), sprawnego wykorzystywania technologii informacyjnej w pracy zawodowej, stosowania efektywnych strategii wyszukiwania informacji zarówno w tradycyjnych, jak i elektronicznych źródłach informacji, oceny jakości i przydatności informacji dla klienta oraz jej selekcji, przetwarzania i dostosowania do jego potrzeb.

W programie studiów przewidziano uruchomienie dwóch ścieżek kształcenia: (1) doksztalającej z zakresu informacji naukowej, (2) specjalistycznej. Ścieżka doksztalająca przeznaczona jest dla pracowników wszystkich typów bibliotek, pragnących poszerzyć swoją wiedzę z zakresu funkcjonowania i zarządzania informacją w zróżnicowanych technologicznie i organizacyjnie środowiskach oraz nauczycieli i wykładowców, zajmujących się zagadnieniami efektywnego wyszukiwania informacji w ramach realizacji programów nauczania na różnych poziomach kształcenia. Ścieżka specjalistyczna adresowana jest do dziennikarzy i pracowników agencji reklamowych, przeprowadzających różnego typu analizy i badania porównawcze oraz dokumentujących różne zjawiska społeczne i gospodarcze; pracowników średniego szczebla administracji rządowej i samorządowej, zatrudnionych w działach informatycznych, zasobów ludzkich i badawczo-rozwojowych firm i przedsiębiorstw oraz pracowników wywiadowi gospodarczych, zajmujących się gromadzeniem szeroko pojętych informacji biznesowych. Celem kształcenia w ramach tej specjalności jest przygotowanie uczestników do pełnienia roli infobrokera w każdej organizacji, bez względu na poziom jej instytucjonalnego i technologicznego rozwoju. Szczegółowy program zajęć dostępny jest pod adresem: http://www.inibi.umk.pl/joomla/index.php?option=com_content&ask=view&id=105&Itemid=138.

Uprawnienia: warunkiem ukończenia studiów jest uzyskanie zaliczenia wszystkich przedmiotów oraz napisanie pracy dyplomowej. Absolwenci uzyskują świadectwo ukończenia Podyplomowych Studiów Infobrokerstwa i Zarządzania Informacją na Wydziale Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

Opłata: przewidywana opłata całkowita 3000 zł (za semestr 1500 zł)

Zasady naboru: kwalifikacja na studia odbywa się na podstawie złożenia następujących dokumentów: odpis dyplomu ukończenia studiów wyższych (licencjackich bądź magisterskich), kwestionariusz osobowy, zdjęcie o wymiarze 37x52 mm, kserokopia dowodu osobistego lub innego dokumentu potwierdzającego tożsamość kandydata

Orientacyjny limit miejsc wynosi 40. W przypadku zgłoszenia się większej liczby kandydatów, o przyjęciu decydować będzie kolejność zgłoszeń. Studia zostaną uruchomione w przypadku zgłoszenia się minimum 20 osób

Termin rozpoczęcia studiów: 15 marca 2009; październik 2009 r.

Kierownik studiów: dr Małgorzata Kowalska, 87-100 Toruń, ul. Gagarina 13a, pok. 10, dyżury: środa 11.00-13.00, tel. (0-56) 61 14 732; e-mail: koma@umk.pl

Kontakt: Sekretariat Instytutu Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii UMK, 87-100 Toruń, ul. Gagarina 13a, pok. 12, godz. 7.15 – 15.15 tel./fax +48 (056) 611-4415, e-mail: inibi@uni.torun.pl
http://www.inibi.umk.pl/joomla/index.php?option=com_content&task=view&id=105&Itemid=138.

UNIWERSYTET PEDAGOGICZNY
im. KEN W KRAKOWIE
WYDZIAŁ HUMANISTYCZNY
INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA
I INFORMACJI NAUKOWEJ
<http://www.up.krakow.pl/iinib/>

STUDIA PODYPLOMOWE „BIBLIOTEKOZNAWSTWO I INFORMACJA NAUKOWA”

Studia nauczycielskie kwalifikacyjne przeznaczone dla bibliotekarzy bibliotek szkolnych, publicznych i naukowych, w szczególności adresowane do osób pracujących na stanowisku nauczyciela bibliotekarza. Nauka trwa 3 semestry i obejmuje 366 godzin dydaktycznych (wykłady, konwersatoria i laboratoria) zgrupowanych w czternastu blokach tematycznych: 1. Podstawy nauki o książce, bibliotece i informacji naukowej; 2. Historia książki i bibliotek; 3. Bibliografia i inne źródła informacji; 4. Bibliotekarstwo; 5. Czytelnicтво; 6. Technologia informacyjna; 7. Wybrane zagadnienia z literatury dla dzieci i młodzieży; 8. Współczesna literatura popularna (polska i obca); 9. Biblioteki szkolne i pedagogiczne (organizacja i metodyka pracy); 10. Komputeryzacja biblioteka szkolnych; 11. Czasopiśmiennictwo pedagogiczne, naukowe, dla dzieci i młodzieży; 12. Ustawodawstwo biblioteczne; 13. Kultura języka; 14. Seminarium dyplomowe. Zajęcia prowadzą nauczyciele akademicy, pracownicy Uniwersytetu Pedagogicznego. Zajęcia odbywają się w trybie zaocznym (zjazdy weekendowe) w trzech niezależnych ośrodkach: w Krakowie (w siedzibie Uniwersytetu Pedagogicznego) oraz w dwu ośrodkach zamiejscowych (Limanowa i Rybnik) pod patronatem merytorycznym UP. Warunkiem ukończenia studiów jest zaliczenie pracy dyplomowej oraz wszystkich przedmiotów objętych programem.

Opłaty: za pełny cykl studiów w siedzibie UP 3300 zł (za semestr 1100 zł). Czesne w ośrodkach zamiejscowych ustalają organizatorzy (ZOD Limanowa, ZNP Rybnik).

Zasady naboru: o przyjęcie na studia mogą ubiegać się osoby z tytułem magistra, inżyniera i licencjata, które ukończyły dowolny kierunek studiów. Rekrutacja odbywa się na podstawie złożonych dokumentów według kolejności zgłoszeń. Warunkiem uruchomienia studiów jest wyczerpanie minimalnego limitu miejsc.
Termin składania dokumentów: od 1 czerwca do 31 lipca 2009 i od 1 do 25 września 2009 r. (osobiście lub drogą pocztową).

Termin rozpoczęcia studiów: październik 2009 r.

Kontakt: mgr Teresa Heichel-Szaran; poniedziałek-piątek w godz. 9.00-15.00; tel./fax (012) 638 66 86; e-mail: iinib@up.krakow.pl; <http://www.up.krakow.pl/iinib/>; Kraków, ul. Podchorążych 2, p. 354.

Adres do korespondencji: Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Pedagogiczny, ul. Podchorążych 2, Kraków, 30-084

Ośrodki zamiejscowe (organizatorzy): Zamiejscowy Ośrodek Dydaktyczny, ul. Zygmunta Augusta 8, Limanowa, tel. (018) 337 54 74; Związek Nauczycielstwa Polskiego, ul. Kościuszki 5, Rybnik, tel./fax (032) 42 22 876.

STUDIA PODYPLOMOWE „ARCHITEKTURA INFORMACJI. ZARZĄDZANIE INFORMACJĄ W SERWISACH INTERNETOWYCH”

Studia przygotowują specjalistów z zakresu architektury informacji, uczą prowadzenia badań użytkowników serwisów internetowych oraz planowania funkcjonalności i użyteczności tych serwisów. Są to pierwsze w Polsce studia kształcące architektów informacji. Skierowane są przede wszystkim do absolwentów kierunków humanistycznych. Trwają 2 semestry i obejmują 260 godzin dydaktycznych (wykłady i laboratoria). Treści programowe zgrupowane są w dziewięciu blokach tematycznych: (1) Internet w komunikacji społecznej; (2) Serwisy internetowe – klasyfikacja, struktura i ewaluacja; (3) Systemy wyszukiwania informacji (systemy nawigacji, słowniki kontrolowane, indeksy), języki informacyjno-wyszukiwawcze (kategoryzacja, etykietowanie, metadane), zachowania informacyjne użytkowników systemów informacyjno-wyszukiwawczych (strategie i techniki wyszukiwania, potrzeby użytkowników); (4) Metody badań użytkowników serwisów internetowych; (5) Zarządzanie zespołem projektowym (fazy projektowania, dokumentacja, metody i techniki pracy w grupie); (6) Projektowanie serwisów internetowych; (7) Projektowanie grafiki na potrzeby WWW; (8) Użyteczność i architektura informacji w projektach informatycznych; (9) Edytorstwo elektroniczne. Zajęcia prowadzi nauczyciele akademicy z uczelni krakowskich: Uniwersytetu Pedagogicznego, Akademii Górniczo-Hutniczej i Uniwersytetu Ekonomicznego oraz profesjonalści zajmujący się na co dzień edytorstwem, marketingiem wydawniczym, projektowaniem serwisów internetowych, badaniem ich funkcjonalności czy analizą zachowań użytkowników. Zajęcia odbywają się w trybie zaocznym (zjazdy weekendowe), w siedzibie UP (Kraków, ul. Podchorążych 2). Warunkiem ukończenia studiów jest zaliczenie pracy dyplomowej oraz wszystkich przedmiotów objętych programem.

Opłata: całkowita 2400 zł (1200 zł za semestr)

Zasady naboru: o przyjęcie na studia mogą ubiegać się osoby z tytułem magistra, inżyniera i licencjata, które ukończyły dowolny kierunek studiów. Wymagania wstępne: umiejętność posługiwania się komputerem i pracy w środowisku Windows, podstawowa wiedza o zasadach edycji tekstu i korzystania z technologii internetowych. Rekrutacja odbywa się na podstawie złożonych dokumentów według kolejności zgłoszeń. Warunkiem uruchomienia studiów jest wyczerpanie minimalnego limitu miejsc

Termin składania dokumentów: od 1 czerwca do 31 lipca 2009 i od 1 do 25 września 2009 r. (osobiście lub drogą pocztową)

Termin rozpoczęcia studiów: październik 2009 r.

Kontakt: mgr Teresa Heichel-Szaran; poniedziałek-piątek w godz. 9.00-15.00; tel./fax (012) 638 66 86; e-mail: iinib@up.krakow.pl; <http://www.up.krakow.pl/iinib/>; Kraków, ul. Podchorążych 2, p. 354

Adres do korespondencji: Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Pedagogiczny, ul. Podchorążych 2, Kraków, 30-084

STUDIA PODYPLOMOWE „EDYTORSTWO”

Program trzyletnich studiów obejmuje szeroko pojętą problematykę rynku książki i skierowany jest do osób związanych z rynkiem wydawniczym.

Podstawowe przedmioty dotyczą zagadnień związanych z zarządzaniem firmą wydawniczą, marketingiem wydawniczym, pracą redakcyjną oraz nowymi technologiami wydawniczymi. Dotychczasowi słuchacze tych studiów byli absolwentami różnych kierunków, często prowadzili już własną działalność gospodarczą, wielu zamierza szukać swej szansy zawodowej czy biznesowej w branży wydawniczej. Program studiów obejmuje 360 godzin dydaktycznych (wykłady i laboratoria) zgrupowanych w czternastu blokach tematycznych: (1) Wydawnictwo – struktura, organizacja pracy, zarządzanie wydawnictwem; (2) Marketing wydawniczy; (3) Prawo autorskie; (4) Podstawy poligrafii; (5) Historia książki; (6) Tekstologia; (7) Redakcja językowa publikacji; (8) Adiustacja tekstu; (9) Grafika wydawnicza; (10) Edytorstwo elektroniczne; (11) Edytorstwo dzieł literackich; (12) Edytorstwo źródeł; (13) Edytorstwo publikacji naukowych; (14) Warsztaty edytorskie. Zajęcia prowadzą nauczyciele akademicki z uczelni krakowskich: Uniwersytetu Pedagogicznego i Uniwersytetu Ekonomicznego oraz profesjonalści zajmujący się na co dzień edytorstwem, marketingiem wydawniczym. Studia odbywają się w trybie zaocznym (zjazdy weekendowe), w siedzibie UP (Kraków, ul. Podchorążych 2). Warunkiem ukończenia studiów jest zaliczenie pracy dyplomowej oraz wszystkich przedmiotów objętych programem.

Opłata: całkowita 3000 zł (1000 zł za semestr)

Zasady rekrutacji: O przyjęcie na studia mogą ubiegać się osoby z tytułem magistra, inżyniera i licencjata, które ukończyły dowolny kierunek studiów. Rekrutacja odbywać się będzie na podstawie złożonych dokumentów według kolejności zgłoszeń. Warunkiem uruchomienia studiów jest wyczerpanie minimalnego limitu miejsc

Termin składania dokumentów: od 1 czerwca do 31 lipca 2009 i od 1 do 25 września 2009 r. (osobiście lub drogą pocztową)

Termin rozpoczęcia studiów: październik 2009 r.

Kontakt: mgr Teresa Heichel-Szaran; poniedziałek-piątek w godz. 9.00-15.00; tel./fax (012) 638 66 86; e-mail: iinib@up.krakow.pl; <http://www.up.krakow.pl/iinib/>; Kraków, ul. Podchorążych 2, p. 354

Adres do korespondencji: Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa. Uniwersytet Pedagogiczny, ul. Podchorążych 2, Kraków, 30-084.

**UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH
WYDZIAŁ FILOLOGICZNY
INSTYTUT BIBLIOTEKOZNAWSTWA
I INFORMACJI NAUKOWEJ
<http://ibin.us.edu.pl/>**

STUDIA PODYPLOMOWE „OCHRONA I PROFILAKTYKA WSPÓŁCZESNYCH ZBIORÓW BIBLIOTECZNYCH”

Studia są kierowane do wszystkich osób posiadających wykształcenie wyższe na dowolnych kierunkach – pracujących bibliotekarzy, archiwistów, muzealników, a także osób zainteresowanych ochroną współczesnych zasobów bibliotecznych. Program studiów obejmuje interdyscyplinarny kompleks przedmiotów, jak np. naturalne procesy starzenia się zbiorów, działania profilaktyczne oraz aspekty prawne związane z ochroną zbiorów. Studia trwają 2 semestry i obejmują 192 godziny zajęć. Nauka odbywa się w trybie studiów zaocznych, w formie wykładów oraz zajęć praktycznych. Ćwiczenia laboratoryjne z biologii książki, czy

warsztaty konserwatorsko-introligatorskie pozwolą nabyć doświadczenie niezbędne do oceny kondycji zasobu bibliotecznego oraz doboru działań zarówno profilaktycznych, jak też działań poprawiających ich stan.

Opłata: koszt całych studiów 3000 zł (1500 zł za semestr).

Zasady naboru: według kolejności zgłoszeń; wymagane dokumenty: podanie, życiorys, odpis dyplomu ukończenia studiów, fotografia, kwestionariusz osobowy, zaświadczenie lekarskie

Termin składania podań: luty 2009 r.

Termin rozpoczęcia studiów: luty 2009 r.

Kierownik studiów: prof. dr hab. Leonard Ogierman

Kontakt: sekretarz studiów – mgr Tadeusz Maciąg, e-mail: tadek@homer.fil.us.edu.pl

Uniwersytet Śląski, Wydział Filologiczny, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej, 40-032 Katowice, Pl. Sejmu Śl. 1, p. 314

tel.: 20-09-314; 255-12-60 w. 314

fax 255-26-49; <http://ibin.us.edu.pl>.

STUDIA PODYPLOMOWE „ZARZĄDZANIE I MARKETING W BIBLIOTEKACH”

Studia adresowane są do absolwentów studiów wyższych wszystkich kierunków kształcenia, pracowników bibliotek wszystkich typów oraz osób dotychczas niezatrudnionych w bibliotekach. Nauka trwa 2 semestry i obejmuje 200 godzin zajęć, prowadzonych w trybie zaocznym, w formie dwudniowych zjazdów. Zadaniem studiów jest przede wszystkim doskonalenie wiedzy i umiejętności praktycznych kadry bibliotecznej w zakresie zarządzania strategicznego biblioteką, zarządzania zasobami ludzkimi biblioteki oraz zastosowania marketingu do promocji usług bibliotecznych. W ramach programu studiów omawiane są najnowsze tendencje w zarządzaniu i marketingu organizacji niedochodowych, które powinny znaleźć zastosowanie w bibliotece.

Opłata: 3000 zł za pełny cykl studiów (1500 zł za semestr)

Zasady naboru: według kolejności zgłoszeń; wymagane dokumenty: podanie, życiorys, odpis dyplomu ukończenia studiów, fotografia, kwestionariusz osobowy, zaświadczenie lekarskie

Termin składania podań: wrzesień 2009 r.

Termin rozpoczęcia studiów: październik 2009 r.

Kierownik studiów: dr Joanna Kaminska, e-mail: kaminska@us.edu.pl

Kontakt: sekretarz studiów – dr Beata Zołędowska, e-mail: b.zoledowska@wp.pl

Uniwersytet Śląski, Wydział Filologiczny, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej, 40-032 Katowice, Pl. Sejmu Śl. 1, p. 314

tel.: 20-09-314; 255-12-60 w. 314

fax 255-26-49; <http://ibin.us.edu.pl>.

KWALIFIKACYJNE STUDIA PODYPLOMOWE BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI NAUKOWEJ

Studia adresowane są do absolwentów studiów wyższych na wszystkich kierunkach poza bibliotekoznawstwem i informacją naukową, pracowników bibliotek wszystkich typów oraz osób dotychczas nie zatrudnionych w bibliotekach. Trwają 3 semestry i obejmują 387 godzin dydaktycznych, w tym 75 godzin praktyki. Zajęcia odbywają się w trybie studiów zaocznych: 2- 3 zjazdy w miesiącu (sobota i niedziela). Program studiów obejmuje następujące bloki przedmiotów: a) przedmioty ogólnozawodowe (Bibliotekarstwo, Bibliografia, Czytelnic-

two, Zarządzanie i marketing biblioteczny, Metodyka pracy bibliotecznej, Biblioteki publiczne; Biblioteki szkolne i pedagogiczne; Biblioteki naukowe); b) przedmioty dotyczące podstaw obsługi komputera oraz uczące wykorzystania komputera i nowoczesnych technologii informacyjnych w bibliotece (Technologia informacyjna, Komputeryzacja bibliotek); c) przedmioty „okolobibliotekarskie” (zagadnienia teoretyczne i praktyczne pokrewne w stosunku do bibliotekarstwa: Teoria i metodologia nauki o książce, bibliotece i informacji naukowej, Historia książki i bibliotek, Zagadnienia wydawnicze i edytorskie, Zagadnienia edukacji medialnej, Zagadnienia edukacji regionalnej). Słuchacze poznają również podstawy konserwacji zbiorów bibliotecznych. Zajęcia są prowadzone przez doświadczoną kadrę dydaktyczną, w większości pracowników IBIN UŚ w Katowicach. Wykłady są prowadzone przede wszystkim przez samodzielnych pracowników naukowych (profesorów i doktorów habilitowanych). Angażujemy do prowadzenia zajęć również bibliotekarzy-praktyków. Mamy bogaty i różnorodny warsztat dydaktyczny – dwa laboratoria komputerowe oraz dobrze zaopatrzoną bibliotekę.

Osoby, które dotychczas nie pracowały w bibliotekach, odbywają obowiązkową 75-godzinną praktykę zawodową w bibliotekach różnych typów (praktykę można podzielić między dwie biblioteki).

Opłata: pełny cykl studiów 4650 zł (1550 zł za semestr)

Zasady naboru: według kolejności zgłoszeń; wymagane dokumenty: podanie, życiorys, odpis dyplomu ukończenia studiów, fotografia, kwestionariusz osobowy, zaświadczenie lekarskie. Liczba planowanych miejsc: 75

Termin składania podań: luty 2010 r.

Termin rozpoczęcia studiów: luty 2010 r.

Kierownik studiów: dr Zdzisław Gębołyś, e-mail: gebolys@us.edu.pl

Kontakt: sekretarz studiów – mgr Tadeusz Maciąg; e-mail: tadek@homer.fil.us.edu.pl

Uniwersytet Śląski, Wydział Filologiczny, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, 40-032 Katowice, Pl. Sejmu Śl. 1, p. 314

tel.: 20-09-314; 255-12-60 w. 314

fax: 255-26-49; <http://ibin.us.edu.pl>.

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ
I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH

Uniwersytet
Warszawski

UNIWERSYTET WARSZAWSKI
WYDZIAŁ HISTORYCZNY
INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ
I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH
www.lis.uw.edu.pl

PODYPLOMOWE STUDIA BIBLIOTEKOZNAWSTWA

Studia adresowane są do osób pracujących lub planujących podjęcie pracy w bibliotekach różnych sieci: naukowych, pedagogicznych, publicznych, szkolnych itd., którzy pragną zdobyć lub uzupełnić kwalifikacje w tym zakresie. Nauka trwa 3 semestry dla nauczycieli-bibliotekarzy (dla pozostałych 2 semestry) i odbywa się w trybie 3-dniowych sesji (piątek-sobota-niedziela) 12-18 razy w roku. Program kształcenia realizowany jest w 2 wariantach: (1) Biblioteki w systemie oświaty i kultury (daje możliwość uzyskania drugiej specjalności nauczycielskiej; 350 godz. zajęć – 3 semestry); (2) Biblioteki w systemie nauki (kurs podnoszący kwalifikacje; 180 godz. zajęć – 2 semestry). Zajęcia prowadzone są w formie wy-

kładow, warsztatów, ćwiczeń oraz ćwiczeń terenowych w wiodących bibliotekach Warszawy. Wykładowcy są nauczycielami akademickimi i doświadczonymi praktykami związanymi z zawodem bibliotekarskim. Studia kończy egzamin. Szczegółowe informacje o programie studiów pod adresem: <http://www.lis.uw.edu.pl/sp/psb/psbroz.htm>.

Opłata: cena całości: 2800 zł (3 semestry); 2300 zł (2 semestry); 30 zł świadectwo końcowe; 4 zł karta słuchacza.

Zasady naboru: według kolejności zgłoszeń i na podstawie analizy dokumentów; wymagane dokumenty: fotografia 37x52 bez nakrycia głowy, podanie z prośbą o przyjęcie kierowane do Dziekana Wydziału Historycznego UW, wypełniony kwestionariusz osobowy (dostępny elektronicznie: www.lis.uw.edu.pl), odpis dyplomu magisterskiego bądź poświadczona kopia, wypełniona i podpisana umowa o warunkach odpłatności za studia podyplomowe wydrukowana dwustronnie – 1 egzemplarz (dostępna elektronicznie: www.lis.uw.edu.pl), koperta - format B5 z adresem zwrotnym do korespondencji.

Uwaga: W przypadku rezygnacji należy rozwiązać umowę na piśmie

Termin składania dokumentów: do 15 września 2009 r. osobiście lub wysłać na adres: Podyplomowe Studia Bibliotekoznawstwa IINiSB UW, ul. Nowy Świat 69, 00-927 Warszawa

Termin rozpoczęcia studiów: październik 2009 r.

Kierownik studiów: prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybort

Kontakt: sekretarz studiów – mgr Robert Brzóska: piątek w godz. 11.00-13.00, pok. 311 na III piętrze, ul. Nowy Świat 69 tel.: +48 0-22 55-20-250, w terminach: do 30 czerwca 2009 r. i w dniach 1-15 września 2009 r. oraz codziennie: Sekretariat IINiSB UW (pok. 321, tel.: +48 0-22 826-85-69) w godz. 10.00-14.00 (oprócz sierpnia 2009 r.).

PODYPLOMOWE STUDIA INFORMACJI NAUKOWEJ

Studia poświęcone są zagadnieniom informacji i Internetu, trwają 2 semestry i obejmują 180 godzin zajęć. Zagadnienia prezentowane są w dwóch blokach: teoretycznym i praktycznym. Szczególny nacisk położony jest na zajęcia praktyczne prowadzone w pracowni komputerowej. Celem kształcenia jest doskonalenie profesjonalnych umiejętności wyszukiwania i zarządzania informacją w różnych systemach: publicznie dostępnych w Internecie oraz komercyjnych. Zajęcia praktyczne obejmują tworzenie stron WWW, skład komputerowy oraz obsługę programów Open Source. Zajęcia praktyczne uzupełniają wykłady na temat podstaw informacji naukowej, reprezentacji wiedzy, społeczeństwa informacyjnego, informacji biznesowej i informacji europejskiej.

Zajęcia prowadzone są w ramach 8 zjazdów (od stycznia do lipca), w piątki, w godz. 15.00-20.00, w soboty, w godz. 9.00-18.00 oraz w niedziele, w godz. 9.00-16.00. Słuchacz powinien uzyskać zaliczenia ze wszystkich przedmiotów. O formie zaliczeń decydują wykładowcy w porozumieniu z Kierownikiem Studiów. Po zakończeniu nauki słuchacze otrzymują Świadectwa Ukończenia Studiów Podyplomowych Informacji Naukowej. Szczegółowe informacje o programie studiów pod adresem: <http://www.lis.uw.edu.pl/sp/psin/psinroz.htm>.

Opłata: 3500 zł.

Zasady naboru: według kolejności zgłoszeń do wyczerpania miejsc. Limit miejsc jest ograniczony. Wymagane dokumenty: podanie skierowane do Dziekana Wydziału Historycznego UW, wypełniony kwestionariusz osobowy (dostępny elektronicznie: www.lis.uw.edu.pl), odpis dyplomu magisterskiego, wypełniona i podpisaną umowę wydrukowana dwustronnie – 1 egzemplarz. (dostępna elektronicznie: www.lis.uw.edu.pl), fotografia 37x52 bez nakrycia głowy.

Termin składania dokumentów: do połowy grudnia 2009 r.

Termin rozpoczęcia studiów: styczeń 2010 r.

Kierownik studiów: dr Zdzisław Dobrowolski.

Kontakt: sekretarz studiów mgr Michał Krupa, piątek, w godz. 12.00-14.00, w pok. 311 (III piętro) przy ul. Nowy Świat 69, tel. 0-22 55-20-250; e-mail: m.krupa@uw.edu.pl.

PODYPLOMOWE STUDIA POLITYKI WYDAWNICZEJ I KSIĘGARSTWA

Studia przeznaczone są zarówno dla osób, które pracują już na rynku książki i pragnęłyby podnieść swoje kwalifikacje, jak również dla tych, które przewidują możliwość podjęcia takiej pracy w przyszłości. Program obejmuje szeroko pojętą problematykę rynku książki oraz zagadnienia praktyczne związane m.in. z: marketingiem wydawniczym, zarządzaniem wydawnictwem, public relations i promocją, informacją, dystrybucją, prawem autorskim, udziałem w targach, kierowaniem redakcją, dystrybucją, poligrafią. Nauka trwa 2 semestry, z reguły od listopada do początku lipca. Zajęcia odbywają się 5-6 razy w semestrze, w weekendy (początek: piątki, godz. 16.30, zakończenie: niedziele ok. 13.30), przewidziano ok. 200 zajęć w ciągu roku. Większość słuchaczy to mieszkańcy Warszawy i okolic, ale znaczna ich część dojeżdża z różnych, często oddalonych zakątków kraju, a nawet z zagranicy (m.in. z Paryża, Moskwy). Wykładowcami są uczestnicy i analitycy rynku książki – profesjonaliści cieszący się w branży autorytetem, dysponujący dużym doświadczeniem, znający omawiane zagadnienia z praktyki zawodowej.

Opłata: czesne za całość studiów 3500 zł; świadectwo końcowe 30 zł, karta słuchacza 4 zł

Zasady naboru: wymagany jest tytuł magistra, decyduje kolejność zgłoszeń.

Termin składania dokumentów: rekrutacja rozpoczyna się w czerwcu i trwa do wyczerpania limitu miejsc

Termin rozpoczęcia studiów: listopad 2009 r.

Kierownik studiów: dr Marek Tobera, e-mail: marektob@wp.pl

Kontakt: jw., dyżury w semestrze letnim 2008/2009: wtorki 16.30 – 17.30; czwartki 18.30 – 19.30, tel.: 022 55 20 256

Uniwersytet Warszawski, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Warszawa, Nowy Świat 69, III p., pok. 141.

PODYPLOMOWE STUDIA ZARZĄDZANIA INFORMACJĄ I TECHNOLOGII INFORMACYJNEJ

Studia poświęcone są zarządzaniu informacją i wiedzą w różnych obszarach działalności (nauce, gospodarce, administracji państwowej i samorządowej) oraz zastosowaniom nowoczesnej technologii informacyjnej i komunikacyjnej w różnych formach działalności informacyjnej. W programie wyodrębnione są dwie specjalizacje: (1) „Menadżer informacji” – adresowana do specjalistów działalności informacyjnej, realizowana w ciągu 2 semestrów, obejmuje 182 godziny zajęć; (2) Specjalizacja nauczycielska – adresowana do bibliotekarzy nauczycieli i nauczycieli, szczególnie uczących przedmiotów z zakresu profilu „Zarządzanie informacją”, przedmiotu „Technologia informacji” oraz przedmiotów należących do edukacyjnej ścieżki czytelniczo-medialnej; program realizowany jest w ciągu 3 semestrów i obejmuje 350 godzin zajęć. Specjalizacja „Menadżer informacji” zapewnia podstawową wiedzę i umiejętności oczekiwane od specjalistów zarządzania informacją i wiedzą: kompetencje w wykorzystywaniu nowoczesnej technologii informacyjno-komunikacyjnej, wyszukiwaniu informacji, tworzeniu, organizowaniu i publikowaniu kolekcji informacyjnych oraz identyfikacji i zaspokajaniu informacyjnych potrzeb użytkowników. Specjalizacja nauczycielska do-

datkowo przygotowuje do pracy dydaktycznej w zakresie zarządzania informacją i technologii informacyjnej. Studia na specjalizacji nauczycielskiej spełniają wymagania określone w standardach kształcenia nauczycieli. Nauczycielom i bibliotekarzom-nauczycielom zapewniają uzyskanie drugiej specjalizacji nauczycielskiej. Szczegółowe informacje o programie pod adresem: <http://www.lis.uw.edu.pl/sp/psziti/psziti.htm>.

Zajęcia prowadzone są w 6 sesjach w semestrze w soboty (w godz. 9-18) i niedziele (w godz. 9-15). Podstawą ukończenia studiów jest uzyskanie zaliczeń ze wszystkich przedmiotów objętych programem oraz złożenie końcowego egzaminu dyplomowego.

Opłata: specjalizacja „Menadżer informacji” – 3500 zł (sem. 1: 2100 zł; sem. 2: 1400 zł); specjalizacja nauczycielska – 4300 zł (sem. 1: 2100 zł; sem. 2: 1400 zł; sem. 3: 800 zł); świadectwo końcowe 30 zł, karta słuchacza 4 zł

Zasady naboru: według kolejności zgłoszeń do wyczerpania miejsc. Limit miejsc jest ograniczony. Specjalizacja nauczycielska uruchamiana jest pod warunkiem zgłoszenia się minimum 15 osób

Termin składania dokumentów: do końca września 2009 r., osobiście lub pocztą na adres: Uniwersytet Warszawski, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, Podyplomowe Studia Zarządzania Informacją i Technologi Informacyjnej, Sekretariat PSZITI, mgr Danuta Kurach, Biblioteka Narodowa, Zakład Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej, 02-086 Warszawa, Al. Niepodległości 213 pok. 260

Termin rozpoczęcia studiów: październik 2009 r.

Kierownik studiów: prof. UW dr hab. Barbara Sosińska-Kalata, Uniwersytet Warszawski, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych, 00-927 Warszawa, ul. Nowy Świat 69, pok. 310a, e-mail: b.sosinska@uw.edu.pl

Kontakt: sekretarz studiów – mgr Danuta Kurach, Biblioteka Narodowa, Zakład Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej, 02-086 Warszawa, Al. Niepodległości 213, pok. 260, wtorki, godz. 10-14; e-mail: d.kurach@bn.org.pl, tel.: +48 0-22 608 27 98.

UNIwersytet Wrocławski
WYDZIAŁ FILOLOGICZNY
INSTYTUT INFORMACJI
NAUKOWEJ
I BIBLIOTEKOZNAWSTWA
www.ibi.uni.wroc.pl

PODYPLOMOWE STUDIA KWALIFIKACYJNE INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA I/PO DLA BIBLIOTEKARZY

Studia przeznaczone są dla absolwentów wyższych uczelni różnych kierunków studiów (z wyjątkiem informacji naukowej i bibliotekoznawstwa), posiadających tytuł magistra. Prowadzone są w formie studiów niestacjonarnych (zaocznych). Trwają dwa semestry (od października do czerwca) i obejmują 280 godzin zajęć. Zajęcia odbywają się w piątki, soboty i niedziele – 5 razy w semestrze, liczba miejsc – 30 osób.

Studia przygotowują do pracy w bibliotekach publicznych i naukowych (oprócz bibliotek pedagogicznych), dostarczając wiedzę niezbędną na wszystkich etapach działalności tychże placówek. Program studiów zapewnia też do-

skonalenie posiadanych już umiejętności. Wykaz przedmiotów pod adresem: www.ibi.uni.wroc.pl

Uzyskane kwalifikacje: po zakończeniu zajęć, uzyskaniu zaliczeń i zdaniu egzaminów przewidywanych programem Studiów, uczestnik otrzymuje Świadectwo Ukończenia Studiów Podyplomowych potwierdzające uzyskanie kwalifikacji bibliotekarza

Opłata: cena w zależności od liczby zgłoszeń i kalkulacji (ok. 3500 zł – za dwa semestry)

Zasady naboru: wolny zapis (kolejność zgłoszeń)

Termin składania podań: od kwietnia do 15 września 2009 r. Studia zostaną uruchomione w przypadku zgłoszenia się odpowiedniej liczby kandydatów.

Termin rozpoczęcia studiów; październik 2009 r.

Kierownik Studiów: dr Ewa Zgutowicz; e-mail: ewa.zgutowicz@ibi.uni.wroc.pl

Kontakt: Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego 50-137 Wrocław, pl. Uniwersytecki 9/13 tel.: 071-3752-861; 071-3752-412; e-mail: ib@ibi.uni.wroc.pl; www.ibi.uni.wroc.pl

PODYPLOMOWE STUDIA KWALIFIKACYJNE INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA II/PN DLA NAUCZYCIELI-BIBLIOTEKARZY

Studia przeznaczone są dla absolwentów studiów magisterskich i licencjackich (z wyjątkiem informacji naukowej i bibliotekoznawstwa), posiadających przygotowanie pedagogiczne. Prowadzone są w formie studiów niestacjonarnych (zaocznych). Trwają trzy semestry i obejmują 350 godz. Zajęcia odbywają się w piątki, soboty i niedziele – 5 razy w semestrze, liczba miejsc – 30 osób.

Uczestnicy uzyskują wiedzę niezbędną dla właściwej organizacji i funkcjonowania bibliotek szkolnych. Studia przygotowują do pracy w tej kategorii bibliotek, a także doskonałą umiejętności już posiadane, zgodnie z aktualnymi potrzebami użytkowników i nowoczesnym wizerunkiem bibliotekarstwa szkolnego. Wykaz przedmiotów pod adresem: www.ibi.uni.wroc.pl

Uzyskane kwalifikacje: po zakończeniu zajęć, uzyskaniu zaliczeń i zdaniu egzaminów przewidywanych programem studiów, uczestnik otrzymuje Świadectwo ukończenia Studiów Podyplomowych potwierdzające uzyskanie kwalifikacji nauczyciela-bibliotekarza

Opłata: cena w zależności od liczby zgłoszeń i kalkulacji (ok. 4500 zł – za trzy semestry)

Zasady naboru: wolny zapis (kolejność zgłoszeń)

Termin składania podań: od kwietnia do 15 września 2009 r. Studia zostaną uruchomione w przypadku zgłoszenia się odpowiedniej liczby kandydatów

Termin rozpoczęcia studiów; październik 2009 r.

Kierownik Studiów: dr Ewa Zgutowicz; e-mail: ewa.zgutowicz@ibi.uni.wroc.pl

Kontakt: 50-137 Wrocław, pl. Uniwersytecki 9/13 tel.: 071-3752-861; 071-3752-412; e-mail: ib@ibi.uni.wroc.pl; www.ibi.uni.wroc.pl

PODYPLOMOWE STUDIA TECHNIK INFORMACYJNYCH I MULTIMEDIALNYCH

Studia przeznaczone są dla bibliotekarzy, nauczycieli oraz innych osób pragnących nabyć lub udoskonalić umiejętności informacyjne i sprawności multimedialne. Od kandydatów wymaga się ukończenia studiów wyższych – magisterskich, licencjackich lub inżynierskich dowolnego kierunku. Studia mają za zadanie przygotować specjalistów w zakresie zaawansowanej technologii informacyjnej, zarządzania informacją oraz wykorzystania multimedii w codziennej

pracy zawodowej. Uczestnicy mają możliwość nabycia (lub aktualizacji) wiedzy w zakresie usług świadczonych przez współczesne biblioteki (w tym biblioteki cyfrowe) i inne instytucje, koniecznych w wyszukiwaniu niezbędnych informacji, uczą się sposobów oceniania zdobytych informacji, ich przetwarzania i upowszechniania. Nastawienie na zajęcia laboratoryjne i konwersatoryjne pozwala na nabycie praktycznych umiejętności posługiwania się informacją oraz tworzenia i wykorzystania multimediiów. Prowadzone są w formie studiów niestacjonarnych (zaocznych). Studia trwają dwa semestry (od października do czerwca) i obejmują 210 godzin. Zajęcia odbywają się w piątki, soboty i niedziele – 5 razy w semestrze, liczba miejsc – 30 osób. Wykaz przedmiotów pod adresem: www.ibi.uni.wroc.pl.

Uzyskane kwalifikacje: po zakończeniu zajęć, uzyskaniu zaliczeń i zdaniu egzaminów przewidywanych programem Studiów, uczestnik otrzymuje Świadectwo ukończenia Studiów Podyplomowych Technik Informacyjnych i Multimedialnych

Opłata: cena w zależności od ilości zgłoszeń i kalkulacji (ok. 4500 – za dwa semestry)

Zasady naboru: wolny zapis (kolejność zgłoszeń)

Termin składania podań: do 20 września 2009 r.

Termin rozpoczęcia: październik 2009 r.

Kierownik Studiów: dr hab. Bogumiła Staniów; e-mail: bogumila.staniow@ibi.uni.wroc.pl

Kontakt: 50-137 Wrocław, pl. Uniwersytecki 9/13 tel.: 071-3752-606; 071-3752-412; e-mail: ib@ibi.uni.wroc.pl; www.ibi.uni.wroc.pl

**INSTYTUT HISTORYCZNY
UNIwersytetu warszawskiego**
zaprasza na dwusemestralne studia podyplomowe
Archiwistyka i zarządzanie dokumentacją
Kurs teorii i metodyki archiwalnej

Studia adresowane są do pracowników archiwów państwowych i prywatnych, urzędników administracji centralnej i terenowej, kierowników placówek oświatowych i medycznych, przedsiębiorców i managerów reprezentujących różne sektory gospodarki, personelu odpowiedzialnego za obrót dokumentacją wszelkiego typu i jej archiwizację. Umożliwiają zdobycie uprawnień do wykonywania zawodu archiwisty oraz dostarczają wiedzy niezbędnej do nowoczesnej i zgodnej z obowiązującymi przepisami organizacji pracy w biurze.

Program studiów obejmuje 238 godzin zajęć dydaktycznych z teorii i metodyki archiwalnej, prawa archiwalnego i przepisów o ochronie danych osobowych, organizacji archiwum i zabezpieczania jego zasobów, zarządzania dokumentacją elektroniczną, tworzenia elektronicznych baz danych. Są to wykłady, konwersatoria i ćwiczenia (w tym laboratoria komputerowe) prowadzone przez pracowników Instytutu Historycznego oraz zaproszonych do współpracy ekspertów m.in. z: Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, Centralnego Laboratorium Konserwacji Archiwaliów, Narodowego Archiwum Cyfrowego.

Zajęcia odbywają się w trybie zaocznym, w budynku Instytutu Historycznego UW. W ciągu 2 semestrów oferujemy Państwu 14 zjazdów sobotnio-niedzielnymi.

Warunkiem ukończenia studiów jest zaliczenie pracy dyplomowej oraz wszystkich przedmiotów objętych programem.

Opłata: za I semestr 1750 zł, za II – 1550 zł

Termin rozpoczęcia zajęć: w semestrze letnim 14-15 marca 2009 r.; w semestrze zimowym: 10-11 października 2009 r.

Zasady rekrutacji: o przyjęcie na studia mogą ubiegać się osoby z tytułem magistra, które ukończyły dowolny kierunek studiów. Rekrutacja odbywać się będzie na podstawie złożonych dokumentów według kolejności zgłoszeń. Warunkiem uruchomienia studiów jest wyczerpanie minimalnego limitu miejsc. Wymagane dokumenty do pobrania na stronie Instytutu Historycznego UW

Termin składania dokumentów w semestrze letnim: 1.02-1.03.2009 r.

Termin składania dokumentów w semestrze zimowym: 1.09-25.09.2009 r.

Kontakt: Urszula Stolarska poniedziałek – piątek w godz. 9.00-15.00, tel.: 022 828-01-03; 022 55-20-592, e-mail: u.stolarska @uw.edu.pl

„KOŚCIELNE ZBIORY BIBLIOTECZNE.
DZIEDZICTWO PRZESZŁOŚCI I WSPÓŁCZESNE
WYZWANIA”

SYMPOZJUM NAUKOWE INSTYTUTU ARCHIWÓW,
BIBLIOTEK I MUZEÓW KOŚCIELNYCH KUL

(Lublin, 24 września 2008)

Instytut Archiwów Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II zorganizował 24 września 2008 r. doroczne Sympozjum. Na cykliczne spotkanie co roku przybywają archiwiści, bibliotekarze i muzealnicy. Tym razem temat przewodni – *Kościelne zbiory biblioteczne. Dziedzictwo przeszłości i współczesne wyzwania* – zgromadził w Lublinie przede wszystkim bibliotekarzy bibliotek kościelnych i instytucji pokrewnych oraz pracowników naukowych z wielu ośrodków akademickich. Otwarcia Sympozjum dokonał ks. prof. dr hab. Stanisław Wilk – Rektor KUL, który z uznaniem odniósł się do przedsięwzięcia, nawiązując do tradycyjnego rozumienia książki gromadzonej w bibliotecznych magazynach, poprzez zmieniające się formy dokumentów, aż po współczesne nośniki udostępniane przez Internet. Zebranych gości powitał również ks. prof. dr hab. Marek Zahajkiewicz, który niemal całe swoje życie poświęcił pracy na rzecz Instytutu oraz redakcji czasopisma „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”.

Wprowadzenie do sympozjum przypadło w udziale ks. prof. dr hab. Anzelmowi Weisowi, dyrektorowi Instytutu ABMK, który w swym wystąpieniu podkreślił te aspekty gromadzenia zbiorów, które przyczyniają się do tworzenia znakomitych kolekcji, a te z kolei miały wpływ na powstawanie wartościowych zasobów bibliotecznych.

Sympozjum przebiegało w dwóch blokach tematycznych: pierwszy miał charakter warsztatowo-praktyczny, drugi ukierunkowany został na zagadnienia teoretyczne. Moderatorem pierwszej części był ks. dr hab. Jan Bednarczyk, dyrektor Biblioteki Papieskiej Akademii Teologicznej, a prelegentami głównie pracownicy Biblioteki KUL. Tę część obrad otwierał referat Elwiry Wardy zatytułowany *Skryptorium podstawą rozwoju bibliotek*, który przybliżył początki skryptoriów i ich funkcjonowanie w średniowiecznych klasztorach. Skryptoria powstawały najczęściej przy klasztorach i siedzibach biskupich. W zależności od typu zgromadzenia różne miejsca przeznaczano na skryptoria, np.: u benedyktynów – wspólna sala dla wszystkich przepisujących księgi, natomiast u cystersów i kamedułów – przepisywano w prywatnych celach. Autorka przedstawiła ponadto obszerną prezentację zdjęciową, która pozwoliła prześledzić wygląd sprzętu oraz wnętrza średniowiecznego skryptorium.

W następnym referacie *Oryginał czy kopia? Problemy współczesnej biblioteki* Urszula Szymańska poruszyła problem utrwalania myśli ludzkiej, nie tylko przez żmudne przepisywanie ksiąg, ale także poprzez wykorzystanie nowoczesnych możliwości techniki. Zagadnienie gromadzenia i udostępniania kopii czy oryginału dokumentu od lat nurtowało środowisko biblioteczne i nadal trudno tu znaleźć jednoznaczne rozwiązanie. Powszechnie wiadomo, że kopia jest wiernym

odwzorowaniem oryginału, który powinien być archiwizowany dla zabezpieczenia dóbr kultury. Udostępniana kopia dzięki nowoczesnym nośnikom informacji umożliwia odczytywanie tekstu również poza biblioteką, w dowolnym miejscu i czasie. Temat, który w ostatnim czasie szczególnie często jest podejmowany w środowisku bibliotekarskim, związany jest z pracami konserwatorskimi i zabezpieczającymi księgozbiór dla ochrony dziedzictwa kulturowego. *Tajemnice opraw książkowych na podstawie odkryć dokonanych podczas prac konserwatorskich w Bibliotece Uniwersyteckiej KUL* przybliżyła Iwona Kasiura. To, co kryją oprawy i jakie skarby można znaleźć wśród sklejonnych kart, oglądano podczas ciekawie zaprojektowanej sesji zdjęciowej. Przeprowadzając badania struktury opraw w drukarniach, przeanalizowano poszczególne etapy rozwoju sztuki introligatorskiej. Znajomość tej sztuki pozwala na skonstatowanie, że stare księgi często były używane jako materiał wypełniający oprawę lub wzmacniająca grzbiet książki. Dlatego przeprowadzając konserwację zarówno całkowitą, jak i zabezpieczającą, należy z podwójną ostrożnością podchodzić do całego dzieła, mając na uwadze tajemnice ukryte w oprawach.

Kolejne wystąpienie, które szczególnie poruszyło słuchaczy, zatytułowano *Pamiętki – świętość czy talizman? Dlaczego zbieramy obrazki święte?* Ten wielowątkowy i wieloaspektowy temat o charakterze interdyscyplinarnym podjęła Jolanta Wasilewska. Historia powstawania obrazków świętych, miejsce ich wytwarzania, znaczenie przedstawianej treści oraz kult odnoszący się do osoby patrona, towarzyszyły ciąglemu zapotrzebowaniu na ten typ wydawnictw. Święte obrazki powstawały w miejscach pątniczych, przy sanktuariach i zgromadzeniach zakonnych, wydawane były przez parafie i instytucje kościelne, przybliżały sztukę sakralną i pobudzały do pobożności. Obrazkowi często oprócz wizerunku patrona, scen z życia świętych i męczenników, towarzyszyły teksty modlitw, cytaty z Pisma Świętego oraz prośby o łaski. Gromadzone przez lata indywidualnie bądź instytucjonalnie mają nie tylko zabarwienie emocjonalne, ale stanowią cenny materiał źródłowy, historyczny i hagiograficzny.

Ten blok wystąpień zamykał referat ks. Jerzego Witczaka dotyczący *Księgozbiórów kościelnych w Polskich bibliotekach cyfrowych*. Jednym z priorytetowych działań na polu kultury stała się w ostatnich latach digitalizacja całego dziedzictwa kulturowego, w tym zwłaszcza drukowanych zasobów bibliotek, mająca na celu przeniesienie tych zasobów na nośniki cyfrowe i szerokie ich udostępnianie kanałami informatycznymi. Wystąpienie to zostało wzbogacone prezentacją multimedialną, w której przybliżono istotę księgozbiórów wirtualnych, dokonano charakterystyki bibliotek cyfrowych, przedstawiono wybrane księgozbiory kościelne, następnie omówiono publikacje o tematyce religijnej i teologicznej w bibliotekach systemu dLibra. Końcowym wnioskiem wystąpienia było stwierdzenie, że na tle pozostałych bibliotek cyfrowych wyróżnia się Księgozbiór Wirtualny Federacji FIDES, w którym większość stanowią współczesne publikacje cyfrowe. Należy podkreślić, że autorzy i wydawcy publikacji o charakterze religijnym mają nowe możliwości dotarcia z nimi do szerokiego kręgu odbiorców poprzez umieszczenie ich w bibliotekach cyfrowych, dlatego też Federacja Bibliotek Kościelnych FIDES zaprasza wszystkich do publikowania w swoim Księgozbiórze Wirtualnym. Mając na uwadze bogate, cenne i wielowiekowe kolekcje zbiorów kościelnych, warto by zwiększyć nakłady finansowe i poszerzyć udział tych placówek w zabezpieczaniu i udostępnianiu dziedzictwa kulturowego.

Problematyka bibliotek cyfrowych zamknęła pierwszą część obrad.

Moderatorem drugiej części sympozjum był ks. dr J. Witczak, dyrektor Biblioteki Papieskiego Wydziału Teologicznego i Metropolitalnego Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu. W popołudniowej sesji pierwszy referat został wygłoszony przez ks. Jana Bednarczyka, który przedstawił *Biblioteki kościelne w służbie ewangelizacji*. W wystąpieniu podkreślono ten aspekt działalności bibliotek kościelnych, który – obok udostępniania zbiorów – służy szeroko pojętej ewangelizacji. Rolę ewangelizacyjną pełnią zarówno duże biblioteki

o charakterze naukowym, jak i biblioteki parafialne, często tworzone w sposób spontaniczny z prywatnych ksiązek parafian lub księży. Biblioteki kościelne na przestrzeni dziejów stawały się ośrodkami propagowania myśli chrześcijańskiej, były organizatorami ogólnokrajowych sympozjów naukowych i imprez okolicznościowych dla środowiska, a także miejscem spotkań dla stowarzyszeń kościelnych. Przez charakter zbiorów i szeroki dostęp do różnorodnej literatury oddziaływały duszpastersko i ewangelizacyjnie.

O współpracy i integracji środowiska bibliotekarzy bibliotek kościelnych można było się dowiedzieć z wystąpienia ks. Krzysztofa Goneta, dyrektora Biura do Spraw Komputeryzacji FIDES zatytułowanego *Przeszłość i plany na przyszłość Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES*. W referacie podjęto problem początków, rozwoju i bieżącej działalności Federacji. Uczestnicy konferencji dowiedzieli się o głównych założeniach i celach Federacji, którymi są: popieranie chrześcijańskiej doktryny, podejmowanie zadań ewangelizacyjnych oraz ożywienie duchem chrześcijańskim porządku doczesnego przez usprawnienie działalności polskich bibliotek kościelnych, a ponadto wdrożenie postępu technicznego, a w szczególności komputeryzacją prac bibliotecznych. Patrząc z perspektywy wieloletniej działalności, można stwierdzić, że dokonano więcej niż zaplanowano, o czym najlepiej mogą powiedzieć członkowie Federacji oraz ci, którym te biblioteki służą. Obecnie przed Federacją stoją nowe zadania, których rozwiązanie przerasta możliwości i kompetencje członków. W swoim wystąpieniu autor podkreślał, że ważne jest, aby w tym momencie podjąć decyzję co do dalszego funkcjonowania Biura w obecnym kształcie, bez zabezpieczenia finansowego i lokalowego dla jego kierownictwa.

Z kolei ks. Tomasz Moskal wprowadził słuchaczy w świat staropolskich bibliotek w referacie pt. *Biblioteki kolegiackie w diecezji krakowskiej do końca XVIII wieku*. Dotychczas brakuje kompletnego opracowania działalności tych bibliotek, z których największa znajduje się w Sandomierzu, a najmniejsza – w Nowym Sączu. Prelegent omówił na przykładach sposoby gromadzenia zbiorów przez kapituły, zwracając szczególną uwagę na darowizny kanoników, zapisy testamentowe, zakupy (niewielkie) i sprzedaż dubletów.

Kolejne dwa referaty – ze względu na nieobecność autorów – zostały odczytane przez organizatorów konferencji. Wykład Jolanty Marszalskiej nt. *Dramatyczne losy księgozbiorów kościelnych na ziemiach polskich w XIX stuleciu w południowych guberniach Królestwa Polskiego w świetle obecnego zasobu starodruków Biblioteki WSD w Płocku* dotyczył guberni radomskiej i lubelskiej. W referacie ks. Waldemara Graczyka – *Zachowane w obecnych zbiorach Biblioteki WSD w Płocku szczątki księgozbiorów po skasowanych klasztorach z terenu diecezji płockiej w XIX wieku* – podjęto natomiast problem likwidacji bibliotek zakonnych w zaborze rosyjskim, związanej z kasatą zakonów w 1819 i 1864 r. W obydwu referatach można było prześledzić dramatyczną i zawiłą drogę ksiązek, często podobną do losów jej właścicieli. W wielu wypadkach to, co pozostało z tego okresu świadczy o wielkim bohaterstwie i oddaniu ludzi dla ochrony dóbr kultury.

Wystąpieniom towarzyszyły ożywione dyskusje, podczas których powstawały nowe pomysły dotyczące zabezpieczenia zbiorów i ochrony dziedzictwa kultury. Należy mieć nadzieję, że poruszone tematy będą przyczynkiem do podjęcia badań w szerszym zakresie, że uwrażliwią nie tylko środowisko bibliotekarzy, ale przede wszystkim osoby mające wpływ na ochronę naszego zasobu narodowego.

Bogumiła Warząchowska

Biblioteka Teologiczna Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

„BIBLIOGRAFIA W ERZE CYFROWEJ” VI Ogólnokrajowa Narada Bibliografów¹ (Warszawa, 23–24 października 2008 r.)

W dniach 23 i 24 października 2008 r. w gmachu Biblioteki Narodowej odbyła się VI Ogólnokrajowa Narada Bibliografów pod hasłem „Bibliografia w erze cyfrowej”. Konferencję poprzedziła jednodniowa sesja w 100. rocznicę śmierci Karola Estreichera.

Naradę otworzył dyrektor Biblioteki Narodowej Tomasz Makowski. Pierwszy dzień narady poświęcono głównie problemom bibliografii narodowej. Przedstawiono historię oraz stan obecny prac nad poszczególnymi członkami bibliografii bieżącej i retrospektywnej.

Elżbieta Stefańczyk swoje wystąpienie rozpoczęła minutą ciszy poświęconą pamięci osób związanych z bibliografią, które odeszły w ostatnim pięcioleciu: Eugeniusza Ścibora, Anny Paluszkiewicz, Jadwigi Czarneckiej, Krystyny Bednarskiej-Ruszajowej, Krystyny Ramlau-Klekowskiej, Marii Dembowskiej i Haliny Chamerskiej. W referacie *80-lecie Biblioteki Narodowej i Instytutu Bibliograficznego* przedstawiła historię obu instytucji. Wspomniała też o wieloletnim współdziałaniu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich i Biblioteki Narodowej przy organizowaniu od 1956 r. Ogólnokrajowych Narad Bibliografów.

Wanda Klenczon, kierująca Instytutem Bibliograficznym, w referacie *Polska bieżąca bibliografia narodowa – stan prac, problemy, perspektywy* opisała zasadnicze człony bibliografii narodowej: „Przewodnik Bibliograficzny”, „Bibliografię Zawartości Czasopism”, „Bibliografię Wydawnictw Ciągłych Nowych, Zawieszonych i Zmieniających Tytuł” oraz „Polonica Zagraniczne”, podając ich cechy, zasięg chronologiczny oraz formę wydawniczą. Novum, w odniesieniu do ostatniej Narady Bibliografów (2005 r.), stanowią samodzielne bibliografie dokumentów kartograficznych (publikacja) i dokumentów dźwiękowych. Główne problemy bieżącej rejestracji dokumentów to m.in. opóźnienia w dostarczaniu egzemplarza obowiązkowego i brak bibliografii prospektywnej. Według badań (nie podano szczegółów) spada zainteresowanie wszystkimi formami bieżącej bibliografii. Instytut Bibliograficzny przygotował próbną wersję „Przewodnika Bibliograficznego” w formacie PDF, która pozwoli na zachowanie dotychczasowych funkcji – prezentacji danych, wyszukiwania według indeksów oraz działów klasyfikacji, wprowadzi także nowe możliwości – m.in. rocznych kumulacji i wyszukiwania według słów. Format PDF ma być na razie jedynie alternatywą dostępu do informacji bibliograficznej. W planach Biblioteki Narodowej znalazło się również uruchomienie wspólnej wyszukiwarki do baz danych. W najbliższym czasie największym wyzwaniem będzie pełniejsza rejestracja dokumentów elektronicznych oraz realizacja na polskim gruncie zalecenia IFLA, dotycząca współpracy z wydawcami.

Grażyna Federowicz w referacie *Polska retrospektywna bibliografia narodowa* przedstawiła historię dotychczasowych prac nad bibliografią retrospektywną 1901-1939 oraz bibliografią czasopism. Według autorki należy się zastanowić nad zmianą metodologii opisu, by przyspieszyć prace (czy zrezygnować z perfekcyjności opisu, opracowywania z autopsji, poszukiwań porównawczych w źródłach) lub ograniczyć w jakiś sposób rejestrowane materiały (np. rejestrując instrukcje, przepisy itp. w oddzielnych opracowaniach). Tomy 1-9 *Bibliografii polskiej 1901-1939* ukażą się wkrótce również w formacie PDF.

Kolejne referaty dotyczyły stosunkowo młodej części bibliografii narodowej. Anna Wasilewska przedstawiła *Bibliografię narodową dokumentów elektronicznych*, dokonując przeglądu działań podjętych przez inne biblioteki naro-

¹ Informacje o VI Ogólnokrajowej Konferencji Bibliografów stanowią też część sprawozdania „Z działalności SBP w 2008 r.”. *Przegląd Biblioteczny* 2008, z. 4, s. 727-728.

dowe w stosunku do rejestracji dokumentów elektronicznych, prześledziła ewolucję definicji dokumentu elektronicznego, wymieniła typy dokumentów elektronicznych, normy dotyczące tego typu dokumentów, kierunki rozwoju bibliografii (IFLA podaje jedynie wskazówki, czego bibliografie narodowe nie powinny rejestrować. Na Bibliotece Narodowej spoczywa odpowiedzialność za ich selekcję) oraz archiwizowanie dokumentów sieciowych. Od 2009 r. Instytut Bibliograficzny chce zrezygnować z formy drukowanej bibliografii i zastąpić ją bibliografią w formacie PDF.

Kolejny człon bibliografii narodowej przedstawiła Maria Wróblewska – *Bibliografia narodowa dokumentów dźwiękowych*. Zauważyła, że norma PN-N-01152.07 z 1985 r. staje się coraz mniej adekwatna do rzeczywistości i wymaga uaktualnienia. Jeszcze w 2008 r. ma pojawić się wersja PDF bibliografii (dla dokumentów wydawanych od 2008 r.) obok istniejącej już bibliografii w postaci bazy danych. Nawiązana w 2008 r. współpraca z firmami fonograficznymi znacznie ułatwiła pracę nad bibliografią.

Bibliografię narodową dokumentów kartograficznych przybliżyła Lucyna Szaniawska, podkreślając, iż około 60% opisu bibliograficznego dokumentu kartograficznego stanowią uwagi. W 2008 r. ukazał się pierwszy numer „Bibliografii Dokumentów Kartograficznych” (nr 1-2/2006) zawierający 971 opisów w układzie alfabetycznym według haseł nazw geograficznych. „Bibliografia” jest dwujęzyczna – polsko-angielska i zawiera siedem indeksów. Od 2004 r. IFLA pracuje nad nową normą dotyczącą opisu dokumentów kartograficznych – ISBD (CM).

Mariola Nałęcz w referacie *Opracowanie bibliograficzne druków muzycznych* zaprezentowała historię spisów bibliograficznych druków muzycznych (do 1984 r. tzw. nut), akcentując dużą rolę kartotek wzorcowych w tworzeniu opisów tego typu dokumentów, wspomniała też o dygitalizacji zbiorów druków muzycznych Biblioteki Narodowej. Maria Próchnicka zgłosiła postulat połączenia w przyszłości bibliografii druków muzycznych z bibliografią dokumentów dźwiękowych oraz opracowań dotyczącymi tych dokumentów.

Lidia Derfert-Wolf w interesującym wystąpieniu *Bibliograficzna baza danych o zawartości czasopism technicznych BazTech – zasady tworzenia i kierunki rozwoju* przybliżyła historię procesu tworzenia bazy, jej twórców i uczestników projektu. Od 2004 r. Biblioteka Narodowa zrezygnowała z rejestracji zawartości czasopism uwzględnianych w bazie BazTech. Wzajemna pomoc w opracowywaniu pozycji widoczna jest m.in. w tzw. aukcji tytułów (instytucje kupują od siebie poszczególne opracowywane tytuły, tak by każda z nich miała równomierne obciążenie). Autorka przedstawiła zasady sporządzania opisów, strukturę rekordu, kryteria włączania do bazy nowych tytułów czasopism (baza indeksowana jest przez wyszukiwarkę Google oraz Google Scholar, w związku z czym rośnie zainteresowanie bazą na rynku wydawniczym), procedury tworzenia bazy oraz ogólne informacje o zawartości. W fazie testów jest nowy interfejs, w planach baza ma być nie tylko źródłem informacji bibliograficznej, ale ma też zapewnić dostęp do pełnych tekstów (prowadzone są rozmowy z poszczególnymi wydawcami). Według M. Próchnickiej istnienie takiej bazy jest pozytywnym sygnałem ze względu na współpracę zarówno z Biblioteką Narodową, jak i środowiskiem wydawców czasopism technicznych. Wanda Klenczon stwierdziła, że BazTech to dobre uzupełnienie bibliografii narodowej, która nie jest w stanie zarejestrować całego narodowego dorobku piśmienniczego.

Drugi dzień konferencji był bardziej różnorodny pod względem prezentowanej problematyki – poczynając od referatów poświęconych organizacji pracy nad bibliografiami, przez tematy rejestracji dokumentów elektronicznych, problemy Polskiego Komitetu Normalizacyjnego, dygitalizację zbiorów, związki bibliografii z informatyką, bibliografie specjalne – regionalne oraz dziedzin i zagadnień, a na opisie multimedialnego projektu kończąc. Jadwiga Woźniak-Kasperek w referacie *Organizacja informacji w bibliografiach. Tradycja i nowe możliwości* przybli-

żyła problemy współczesnej bibliografii, jej funkcje, problemy układu i indeksów w bibliografiach drukowanych i elektronicznych, kartotek wzorcowych, przeszukiwania spisów, kwestie „folksonomii” i „tagowania” w tworzeniu bibliografii, czyli udziału użytkowników Internetu w opracowywaniu bibliografii w odniesieniu do zjawiska, jakim jest Web 2.0. Współpraca z użytkownikami według autorki jest możliwa, choć tylko w określonych obszarach bibliografii – i nie bez modyfikacji. Na pewno w takiej możliwości skorzystają bibliografie popularne, w dużo mniejszym stopniu – bibliografie naukowe.

Jarosław Pacek w *Problemach rejestracji dokumentów elektronicznych* skupił się na zagadnieniu rejestracji oraz archiwizacji dokumentów sieciowych oraz scharakteryzował możliwości i problemy polskich zasobów. Sformułował pojęcie dokumentu sieciowego, opisał sytuację rejestracji dokumentów elektronicznych w zagranicznych bibliotekach narodowych. Wymienił podstawowe bariery w rejestracji tego typu dokumentów (bariera psychologiczna, regulacje prawne, problem granic terytorialnych i językowych oraz kwestia odpowiedzialności za selekcję). Autor zaproponował też zmiany w typologii dokumentów sieciowych.

Prace Komitetu Technicznego nr 242 ds. Informacji i Dokumentacji PKN w latach 2003–2008 omówiła w krótkim komunikacie Alina Grochowska. Zaprezentowała zasady współpracy PKN z Europejskim Komitetem Normalizacyjnym (CEN) i ISO, opisała na czym polega wdrażanie norm europejskich na gruncie polskim. Autorka skupiła się w swoim wystąpieniu na projektach norm (m.in. opis dokumentów ikonograficznych) oraz prezentacji nowo wydanych norm. Zwróciła też uwagę na informacje dotyczące norm i działalności normalizacyjnej IFLA i ISO prezentowanych na stronach WWW Biblioteki Narodowej (<http://bn.org.pl/nfs/index.php/aktualnosci>).

Referat *Zakład Dokumentacji Księgoznawczej BN – informacyjno-bibliograficzne centrum wiedzy o książce* zaprezentowała Marzena Przybysz, opisując historię zbiorów bibliologicznych Biblioteki Narodowej, strukturę zakładu i jego cele. Przybliżyła charakter, zadania, realizowane tematy oraz plany działalności poszczególnych sekcji i pracowni zakładu. Zwróciła uwagę, iż w Polsce bibliografie są wciąż niedocenionym źródłem informacji. Internet jest narzędziem, które powinno wspomagać ich promocję, a twórcy bibliografii muszą wziąć pod uwagę użytkowników informacji i ich potrzeby.

O wzajemnych związkach bibliografii i informatyki wypowiedziała się Marta Grabowska w referacie *Bibliografia a informatyka. Rozważania metodologiczno-terminologiczne*. Autorka przedstawiła paradygmaty obu nauk, zauważyła, iż w dzisiejszych czasach rozwój nowych technologii sprawił, że informatyka stała się niejako nauką pomocniczą bibliologii, a zwłaszcza – bibliografii. Zwróciła uwagę na problemy terminologiczne w zakresie przetwarzania informacji. Przedstawiła typy opisów dokumentów (ISBD, DCMS oraz FRBR), a także różnice występujące między teorią Web 1.0 a Web 2.0.

Sylwia Wesołowska przedstawiła *Bibliografie regionalne w erze Internetu*. Mimo prawie 20-letniej historii automatyzacji bibliografii regionalnych w Polsce nadal nie jest widoczne przyspieszenie prac nad ich opracowaniem. Rozwiązaniem ponad 10-letnich już zaległości może być jedynie współpraca wszystkich bibliotek – wojewódzkich, powiatowych, miejskich, a także gminnych. Określiła też wpływ ustawodawstwa w Polsce na rozwój bibliografii regionalnych, problemy dostępu do baz (m.in. brak instrukcji obsługi czy przyjaznego interfejsu), ich promocji na stronach WWW bibliotek. Zaproponowała zastanowienie się nad ujednoczeniem formatu opisu oraz sposobu prezentacji danych w poszczególnych bibliografiach regionalnych.

Danuta Urbańska w referacie *Polskie bibliografie dziedzin i zagadnień wobec nowych technologii informacyjnych* dokonała przeglądu i opisu reprezentatywnych publikacji tego typu ukazujących się w Polsce, m.in. „Bibliografii Bibliografii Polskich”, „Polskiej Bibliografii Bibliologicznej”, „Polskiej Bibliografii Literackiej”, „Polskiej Bibliografii Prawniczej”, „Polskiej Bibliografii Lekar-

skiej”. Autorka określiła zakres i dobór materiałów, opisała formy tradycyjne oraz postęp prac automatyzacji niektórych baz. Zwróciła też uwagę, iż automatyzacja pociąga za sobą zmiany form pracy, tworzenia i sposobu użytkowania informacji, przyspiesza i upraszcza gromadzenie i redagowanie materiałów, umożliwia wieloaspektowe wyszukiwanie, przyspiesza aktualizację danych oraz wprowadza możliwości wydruku (forma elektroniczna powinna stanowić podstawę do wydruku konkretnego spisu bibliograficznego na potrzeby określonego użytkownika).

Adam Jachimczyk (*Format danych ONIX – Online Information Exchange*) przybliżył problematykę formatu wykorzystywanego głównie na internetowym rynku księgarskim. ONIX, jako format metadanych, zawiera nie tylko opis bibliograficzny, ale też ilustracje, recenzje, streszczenia, a nawet fragmenty publikacji. Autor referatu prześledził rozwój tego formatu oraz przedstawił różne jego odmiany (m.in. dla książek i dla wydawnictw ciągłych), strukturę wiadomości w formacie oraz projekty mające na celu współdziałanie formatu z informacją katalogową w bibliotece (możliwa jest retrokonwersja formatu ONIX do formatu MARC 21).

Bibliografia załącznikowa – norma a praktyka Grażyny Jaroszewicz była tematem przedostatniego wystąpienia. Autorka omówiła historię oraz projekty norm dotyczących bibliografii załącznikowej, przedstawiła problemy coraz częściej ukazujących się poradników w postaci online oraz książek dotyczących tworzenia bibliografii załącznikowych, a także programów komputerowych budujących tego typu spisy (Bibliografikon, Zotero i RefWorks) i ich zgodności z obowiązującymi normami.

Interesująca była prezentacja *Interaktywna, multimedialna bibliografia Śląska*, w której Adam Zurek przedstawił realizowany obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu projekt budowy bazy danych zawierającej zdigitalizowane stare druki i druki zwarte XIX w. pochodzące ze zbiorów Gabinetu Śląsko-Łużyckiego Biblioteki Uniwersytetu Wrocławskiego. Autor przedstawił zakres i cel projektu (stworzenie interaktywnej zintegrowanej bazy danych zawierającej różnorodne materiały – m.in. opisy książek, zabytków i innych obiektów), zakres czynności i zasady doboru druków do dygitalizacji (m.in. unikatowość pozycji, dostępność w innych bibliotekach cyfrowych, częstotliwość wykorzystywania, znaczenie historyczne publikacji), schemat opisu oraz narzędzia wykorzystywane w tworzeniu bazy (standard bazodanowy MIDAS).

Podczas konferencji sformułowano kilka różnej wagi postulatów dotyczących: formy oraz częstotliwości narad (może co dwa lata i poświęcone konkretnej tematyce); wyszukiwania informacji w bazach „Przewodnika Bibliograficznego” i „Bibliografii Zawartości Czasopism”; lepszej widoczności i czytelności bibliografii regionalnych na stronach WWW bibliotek; tworzenia baz typu BazTech w zakresie innych dziedzin; retrokonwersji starych druków; lepszej dostępności informacji bibliograficznej w Internecie; przyspieszenia dostarczania egzemplarza obowiązkowego poprzez wprowadzenie specjalnego formularza generującego pojedyncze numery ISBN; organizacji badań potrzeb użytkowników informacji; potrzeby szerokiego forum informacyjnego i lepszej promocji działalności bibliograficznej w Polsce; dopracowania polskiego standardu Dublin Core.

Konferencja przybliżyła zebrany stan współczesnej bibliografii w Polsce. Skoncentrowano się podczas niej głównie na zadaniach Biblioteki Narodowej, a zwłaszcza Instytutu Bibliograficznego. Zabrakło deklaracji związanych z podjęciem konkretnych decyzji, co do przyszłości bibliografii narodowej i specjalnych w Polsce (oprócz wprowadzenia formatu PDF i dynamicznie rozwijającej się bazy BazTech) oraz odniesienia się (przynajmniej w stosunku do niektórych wystąpień) do międzynarodowych tendencji i zaleceń.

Marta Grabowska zauważyła, że na spotkaniach bibliografów sygnalizuje się jedynie problemy, a wciąż brakuje ciała wykonawczego, które wzięłoby na siebie odpowiedzialność realizowania postulatów wynikłych w trakcie narady. Wydaje się, że środowisko bibliografów w Polsce z jednej strony nie potrafi się podzielić

odpowiedzialnością opracowywania publikacji (uwidoczniło się to zwłaszcza podczas próby współpracy BN oraz NUKAT), z drugiej strony nie chce brać na siebie całkowitej odpowiedzialności za stan współczesnej bibliografii w Polsce.

Warto jednak śledzić rozwój formatu ONIX na polskim gruncie, który może przyczynić się do usprawnienia współpracy między wydawcami a środowiskiem bibliograficznym. Wskazane byłoby też wzorowanie się na takim projekcie, jak *Interaktywna multimedialna bibliografia Śląska* i na inicjatywie BazTech. Współtworzenie tej ostatniej bazy świadczy nie tylko o realnej możliwości porozumienia poszczególnych ośrodków tworzących bazę, ale też porozumieniu koordynatora projektu z Biblioteką Narodową, a co jeszcze bardziej optymistyczne – ze środowiskiem wydawców. Oba te przedsięwzięcia w czasach szybkiego rozwoju technologii oraz budowania społeczeństwa informacyjnego pozwolą na lepsze i ciekawsze dotarcie z informacją bibliograficzną (i nie tylko) do współczesnego użytkownika. Nie należy zapominać, że to, co powstaje dziś, ma służyć także w przyszłości. Niewątpliwie rewolucji w zakresie tworzenia bibliografii w Polsce chyba na razie nie będzie. Należałoby się jednak zastanowić, co warto byłoby zmienić, by ten postęp przyspieszyć.

Dorota Chłopkowska
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

Tekst wpłynął do redakcji 9 grudnia 2008 r.

„NIEWYGODNE DLA WŁADZY. OGRANICZANIE WOLNOŚCI SŁOWA W POLSCE W XIX I XX WIEKU” OGÓLNOPOLSKA KONFERENCJA NAUKOWA (Toruń, 18-19 listopada 2008 r.)

W okresie 123 lat niewoli i istnienia narodu bez państwa „ojczyzną był język i mowa” – jak pisał Juliusz Słowacki. Kultura – w tym literatura i prasa – pozbawione mecenatu państwowego, poddawane były rygorom rusyfikacyjnemu i germanizacyjnemu oraz obcemu ustawodawstwu. W każdym z zaborów zakres swobód i represji był inny, a opór przybierał odmienne formy. Ograniczanie wolności słowa nie było zjawiskiem charakterystycznym wyłącznie dla naszego kraju. Znani z ograniczania wolności prasy byli m.in. Napoleon, Fryderyk II i austriacka cesarzowa Maria Teresa. Okres I i II wojny światowej był czasem radykalnego ograniczenia swobody wypowiedzi, w sposób właściwy dla cenzury wojennej. Naciski władzy i czynników politycznych będących u steru rządów w Polsce w okresie po odzyskaniu niepodległości w 1918 i po 1945 r. powodowały, że manipulowanie słowem, ograniczanie wolności słowa i niezależności druku trwało nieprzerwanie do momentu ostatecznego zniesienia cenzury w 1989 r., choć formalnie Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk uległ likwidacji dopiero w 1990 r.

Celem konferencji zorganizowanej przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu było przedstawienie różnorodnych form działania ośrodków ograniczania wolności słowa w Polsce w XIX i XX w. oraz zaprezentowanie stanowisk twórców, redaktorów, wydawców wobec tych praktyk. Komitet Naukowy Konferencji tworzyli prof. dr hab. Grażyna Gzella, dr hab. Jacek Gzella, prof. UMK, prof. dr hab. Bronisława Woźniczka-

Paruzel, dr hab. Iwona Imańska, prof. UMK. Zaproponowany temat spotkał się z ogromnym zainteresowaniem środowiska naukowego – do udziału zgłosiło się 15 ośrodków z 10 miast, z 37 referatami.

Obrady plenarne rozpoczynające pierwszy dzień konferencji dotyczyły działań cenzorskich od pierwszej połowy XIX w. do 1945 r. Roman Jaskuła (Akademia Pedagogiczna w Krakowie) omawiając cenzurę w Galicji w pierwszej połowie XIX w., zwrócił uwagę, że ingerencje cenzury były bardzo głębokie, skierowane na wyniszczenie kultury polskiej. Szczególne zaostrenie nastąpiło ok. 1830 r., gdy na fali Wiosny Ludów cenzurę zniesiono, w ciągu siedmiu miesięcy wydano 900 druków, czyli dziesięciokrotnie więcej niż wynosiła średnia roczna dla lat wcześniejszych. Zdaniem autora świadczyło to o ogromnym potencjale intelektualnym społeczeństwa. Reprezentująca tę samą uczelnię Grażyna Wrona w referacie „*Z polecenia Pana Ministra... władza centralna a lokalny nadzór prasowy w latach 1918-1939 (na przykładzie Krakowa)*” dokonała próby skonstruowania obrazu cenzury na szczeblu lokalnym. Z jednej strony, w odniesieniu do produkcji wydawniczej, rozpowszechniania i czytelnictwa prasy na terenie swojej jurysdykcji, pełniła ona funkcje administracyjno-kontrolne, z drugiej – funkcje wykonawcze, wdrażające do codziennej praktyki zalecenia władz centralnych. Autorka oparła się na zachowanych w zbiorach archiwów krakowskich ustawach, rozporządzeniach, reskryptach, normaliach, okólnikach i instrukcjach. Jacek Gzella (UMK w Toruniu) zaprezentował „Słowo” – organ konserwatystów wileńskich z lat 1922-1939. Od 1926 r. współpracowało ono z obozem Józefa Piłsudskiego, stając się pismem coraz bardziej niezależnym. Wśród postaci związanych ze „Słowem” szczególną rolę odegrał Stanisław Mackiewicz, redaktor i właściciel pisma. Jego interesujące, ale i kontrowersyjne, artykuły były ostro atakowane przez cenzurę. Najwięcej zajęć, bo aż 178, przypadło na lata 1936-1939. Krzysztof Woźniakowski (AP w Krakowie) przedstawił okupacyjne „prawo” Generalnego Gubernatorstwa, na które składało się pięć rozporządzeń i siedem postanowień wykonawczych. Najważniejsze z nich to *Rozporządzenie o wydawnictwach w Generalnym Gubernatorstwie* z 31 X 1939 r. i *Rozporządzenie o działalności kulturalnej w Generalnym Gubernatorstwie* z 8 III 1940 r. Poza nimi funkcjonowały regulacje niejawnie, sprzeczne z „prawem” GG w postaci czterech list tzw. książek wrogich Niemcom, szkodliwych i niepożądanych, które skazywały na konfiskatę i zniszczenie 3224 tytuły książkowe, cały dorobek 68 autorów i 37 instytucji wydawniczych. Działania władz, nastawione na zlikwidowanie wszelkich polskich instytucji kultury, spowodowały m.in. niedopuszczenie do rozpowszechniania opracowań z zakresu historii, geografii, gospodarki Polski oraz całej polskiej klasyki literackiej.

W drugiej części obrad plenarnych trzy wystąpienia przedstawił uczestnik w czasy PRL-u. Zofia Sokół (Wyższa Szkoła Zarządzania w Rzeszowie) w bardzo interesującym wystąpieniu omówiła szczegóły działalności Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk (1946-1990). Autorka przedstawiła podstawy prawne, strukturę organizacyjną centrali i oddziałów lokalnych (wojewódzkich) oraz organizację pracy cenzorów.

Tomasz Mielczarek (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Kielcach) zastanawiał się nad charakterem środowiska literatów polskich. Używając określeń „pieszczochy władzy” i „ofiary systemu”, stwierdził istnienie zarówno pisarzy wspierających działania władzy socjalistycznej, jak też znajdujących się w opozycji wobec niej.

Losy wybranych placówek wydawniczych, księgarń i drukarni poznańskich przedstawił Piotr Nowak (UAM w Poznaniu), który dowodził, że dążenie władzy do przejęcia pod zarząd państwowy przedsiębiorstw wydawniczo-księgarskich i poligraficznych pod koniec lat czterdziestych XX wieku było niezbędnym warunkiem do kontrolowania przez władze tej sfery działalności. Skutkiem tego była niemal całkowita likwidacja własności prywatnej i podporządkowanie państwu własności spółdzielczej. Trzyletni Plan Odbudowy Gospodarczej całkowicie

uniemożliwił odbudowę poznańskiego ruchu wydawniczego, mimo podejmowanych prób bronięcia tego sektora przed upaństwowieniem.

Z uwagi na wielość zgłoszonych referatów, obrady popołudniowe odbywały się już w dwóch sekcjach: historycznej i współczesnej. W dziesięciu referatach sekcji pierwszej da się wyróżnić dwa rodzaje wystąpień: pierwsze dotyczyły spraw natury ogólniejszej, charakteryzowały zjawisko cenzury bardziej globalnie, drugie – omawiały konkretne tytuły prasowe lub książki, wobec których działania cenzury zaznaczyły się w sposób szczególny. Chronologicznie dotyczyły okresu od XIX w. do 1939 r.

Carski system cenzury zagranicznej w XIX wieku przedstawił Janusz Kostecki (BN), który skupił uwagę na aktach prawnych określających funkcjonowanie systemu w poszczególnych okresach, jego instytucjonalną strukturę, społeczność cenzorów, skuteczność działań i kulturowe skutki cenzury zagranicznej. Artur Markowski (UW) zastanawiał się nad nadrzędną motywacją decyzji urzędników carskich udzielających zezwolenia na wydawanie gazet w rozmaitych językach i o różnorodnym zakresie tematycznym.

Analizę cenzury austriacko-węgierskiej w Królestwie Polskim w czasie I wojny światowej przeprowadził Damian Szymczak (UAM w Poznaniu). Autor postawił kilka istotnych pytań dotyczących skuteczności działania austriackich cenzorów (w tym rolę Polaków, np. Alfreda Wysockiego), tendencji w polityce zewnętrznej monarchii habsburskiej (na podstawie zleceń dla cenzorów), podobieństwa lub różnic działania z cenzurą niemiecką i jej postrzeganie przez społeczeństwo Królestwa Kongresowego. Przepisy określające prawa i obowiązki sędziów w krakowskim i katowickim okręgu apelacyjnym w tym samym okresie były przedmiotem rozważań Lecha Krzyżanowskiego (UŚ).

W grupie problemów bardziej szczegółowych, uczestnicy wysłuchali referatu Małgorzaty Rowickiej (BN), która omawiała stosunek cenzury rosyjskiej do *Dziadów części trzeciej* Adama Mickiewicza. W oparciu o analizę wykazu wszystkich polskojęzycznych edycji dramatu z lat 1832-1914 przedstawiony został zakres ingerencji, charakter opuszczeń oraz skutki wprowadzanych zmian. Rekonstrukcji obrazu Kościoła katolickiego, także w Rosji, w oparciu o periodyk „Przegląd Katolicki” z lat 1863-1914 dokonał Robert Stopikowski (Uniwersytet Gdański). Posługując się metodą ilościową i jakościową, autor stwierdził, że obraz, który wyłaniał się z kart czasopisma, był obrazem „dopuszczonym” do powszechnego przekazu, a więc oficjalnym. Mówca próbował także odpowiedzieć na pytanie, czy drobiazgowość zabiegów cenzury przyniosły zamierzony skutek. Z kolei Grażyna Gzella (UMK w Toruniu) w interesującym wystąpieniu omówiła skutki osadzenia w twierdzy kłodzkiej księdza Edmunda Gryglewicza. Fakt ten spowodował opublikowanie artykułu *Kapłan polski w twierdzy pruskiej* przez redakcję dziewiętnastu czasopism w okresie między 17 a 19 sierpnia 1911 r. Publikacja spowodowała wytoczenie im przez wojskowych procesu o obrazę na podstawie § 186 kodeksu karnego. Bogumił Pronobis (Stowarzyszenie Polskich Mediów w Warszawie) przedstawił działania cenzury wobec wydawanego od 17 IX 1893 r. „Dziennika Kujawskiego” (utrzymał się do września 1939 r.), najpopularniejszej gazety polskiej zachodnich Kujaw. Analizę tygodnika „Zaranie” (Warszawa 1906-1915) przeprowadził Andrzej Kaleta (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Kielcach). Zwrócił uwagę, że skupiony wokół periodyku tzw. ruch zaraniowski, prowadzący prace oświatowe i gospodarcze wśród chłopów Kongresówki, zmierzał do uniezależnienia się od duchowieństwa w dziedzinach, które nie były związane z ruchem religijnym. Ten antyklerykalny – z czasem – charakter działalności spowodował silną reakcję ze strony biskupów Królestwa Polskiego, która przybierała postać okólników i listów pasterskich skierowanych przeciwko pismu i ruchowi zaraniowskiemu. Konfiskaty „Gazety Grudziądzkiej” (1894-1939) w dwudziestoleciu międzywojennym przedstawił Marcin Żynda (UMK w Toruniu). Gazeta związana z PSL „Piast”, a od 1931 r. ze Stronictwem Ludowym, sporo miejsca poświęcała zagadnieniom politycznym, dlate-

go jej „potyczki” z przedstawicielami cenzury na Pomorzu miały charakter ciągły i skutkowały częstą konfiskatą nakładów poszczególnych numerów.

W drugiej sekcji także przedstawiono 12 referatów. Ich tematyka skupiała się wokół działalności cenzury w PRL; szczególnej analizie poddany został okres 1945-1956 i to zarówno w wystąpieniach o charakterze ogólnym, jak też – szczegółowym. W okresie do 1989 r. omawiano sprawy związane z twórczością poszczególnych pisarzy, badano działania cenzorskie skierowane przeciwko konkretnym tytułom prasowym. Na temat postawy polskich pisarzy emigracyjnych (do 1958 r.) wypowiedziała się Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy w Kielcach), która zaprezentowała tematykę publikacji emigracyjnych zakazanych w kraju, praktykę ingerencji cenzury PRL wobec piracko zawłaszczonych utworów literatów emigracyjnych. Krzysztof Okoński (Uniwersytet w Bydgoszczy) zajął się literaturą pisarzy młodego pokolenia Niemców z Republiki Demokratycznej, którzy w odróżnieniu od swych kolegów piszących w zgodzie z panującą ideologią, nie mogli liczyć na duże nakłady w Polsce – raczej na miejsce w publikacjach „drugiego obiegu”. Zarys działalności Komisji Oceny Wycofywanych Wydawnictw z lat 1954-1956 przedstawiła interesująco Dorota Degen (UMK w Toruniu). Przeprowadzona analiza protokołów tej Komisji pozwalała stwierdzić, że jej działania umożliwiły weryfikację przeszacowanych z różnych przyczyn nakładów, usunięcie pozycji zdezaktualizowanych i bezwartościowych oraz niezgodnych z ówczesną polityką partii. Są one dowodem na ingerencję czynników politycznych w ofertę wydawniczą. Wydawnictwa toruńskie – książki i czasopisma – z lat 1945-1950 i ich recenzje zaprezentowała Wanda A. Ciszewska (UMK w Toruniu). Publicystykę ZSL, w całym okresie działań cenzorskich lat 1949-1989 omówił Grzegorz Nieć (Wyższa Szkoła Zarządzania „Edukacja” we Wrocławiu). Autor zwrócił uwagę na fakt, że przedstawiciele ruchu ludowego, poza jego działaczami, obecni byli także wśród dysydentów i emigracji, a wytworzona w ten sposób sytuacja była „ewenementem w skali całego bloku państw socjalistycznych”.

Obiektem szczególnie restrykcyjnych działań cenzury był „Tygodnik Warszawski” (1945-1948), na co w swoim wystąpieniu wskazała Evelina Kristanova (UŁ) zaznaczając, że prowadzona przez ten katolicki periodyk polemika z partijną „Kuźnicą” oraz wyraźnie opozycyjny charakter doprowadził w ostateczności do jego zamknięcia. Cenzorskie oceny dwóch innych periodyków katolickich, „Gościa Niedzielnego” i „Niedzieli” z lat 1948-1949 przedstawił ksiądz Mariusz Trąba z Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Autor naświetlił dwa obszary konfliktu między redaktorami gazet a władzą komunistyczną, czyli cały kompleks spraw politycznych oraz kwestię roli Kościoła i religii katolickiej w życiu społecznym. Na dokumentach pochodzących z Archiwum Akt Nowych i IPN w Katowicach oparł się Maciej Fic (UŚ), omawiając działalność twórców i autorów publikujących w latach 1945-1950 na łamach czasopisma „Odra”, które z periodyku o proveniencji śląskiej, stało się pismem ogólnopolskim.

Bardzo ciekawym źródłem wiedzy o działalności organów cenzury są sprawozdania z kontroli prewencyjnych i wtórnych. Wykorzystali je Iwona Pietrykiewicz i Michał Rogoż (AP w Krakowie) w odniesieniu do regionalnego „Dziennika Polskiego” (1950-1955). Mało dziś znanymi drugoobiegowymi kwartalnikami społeczno-literackimi „Puls” i „bruLion” zajął się Jacek Ladorucki (UŁ), który podkreślił ich rolę w budowaniu świadomości obywatelskiej w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych oraz wrogi stosunek do władzy i dystans do środowisk opozycyjnych. Dwa następne wystąpienia poświęcone były stosunkowi cenzury do twórczości Stefana Kisielewskiego (Magdalena Mateja z UMK w Toruniu) i Tadeusza Konwickiego (Przemysław Koniecki z UMK).

Drugi dzień konferencji ponownie stanowiły obrady plenarne, w czasie których uczestnicy wysłuchali pięciu z sześciu zgłoszonych referatów. Ksiądz Zdzisław Kropidłowski (Uniwersytet w Bydgoszczy) przybliżył kwestię ingerencji cenzury w działalność „Gwiazdy Morza”, dwutygodnika katolickiego wydawa-

nego w Gdańsku od 1982 r. Związki bibliografii i polityki w latach 1946-1990 przedstawiła Jadwiga Sadowska (UWr.), która skupiła się na trzech zagadnieniach: marksistowskiej wizji bibliografii, bibliografii zalecającej jako czynnik kształtującym świadomość w Polsce lat pięćdziesiątych oraz wpływie cenzury na bibliografię narodową. Małgorzata Korczyńska-Derkacz (UWr.) w oparciu o dokumenty z lat 1946-1956 znajdujące się w Archiwum Akt Nowych oraz Zakładzie Dokumentacji Księgoznawczej Biblioteki Narodowej omówiła tajne listy książek skazanych na zacytowanie, usunięcie z bibliotek szkolnych, pedagogicznych i publicznych do działów prohibita lub do tzw. księgozbiorów zarezerwowanych. Problem Katynia na kartach podręczników szkolnych z lat 1981-1999 zaprezentowała słuchaczom Anna Glimos-Nadgórska (UŚ). Autorka stwierdziła, że ten bardzo trudny temat pojawił się w książkach historycznych dopiero z początkiem lat osiemdziesiątych, a sposób jego prezentacji zmieniał się w zależności od sytuacji politycznej i docierania polskich historyków do materiałów archiwalnych. Białym plamom w nauczaniu historii poświęcony był także referat Joanny Górskiej (UŚ), która zajęła się sposobem przedstawienia postaci Józefa Piłsudskiego na kartach podręczników szkolnych wydanych po 1945 r.

Podsumowując, trzeba podkreślić, że zakres tematyczny zgłoszonych referatów był bardzo szeroki – od tematyki historycznej po współczesną, od zagadnień ogólnych (prawnych, metodologicznych) po szczegółowe (konkretne czasopisma, autorzy).

Wygłoszone na konferencji referaty potwierdziły, że problemy związane z ograniczaniem wolności słowa w Polsce – zarówno w aspekcie historycznym, jak też współczesnym – nadal budzą żywe zainteresowanie badaczy. Dzięki dostępowi do zasobów archiwalnych, a wykorzystywane były zbiory Archiwum Akt Nowych i archiwów lokalnych, IPN i Biblioteki Narodowej, możliwości badawcze są coraz szersze. Wiele referatów dotyczyło spraw zupełnie nieznanych, przedstawianych po raz pierwszy lub też – dzięki nowym źródłom – z nowej perspektywy badawczej, jak np. polskie prawodawstwo prasowe z lat 1918-1939, związki polityki z bibliografią, działalność Komisji Oceny Wycofywanych Wydawnictw i Komisji Oceny Księgozbiorów, GUKPPiW, charakterystyka pracy cenzorów, ingerencje cenzorskie w konkretnych czasopismach. Warto zaznaczyć, że większość referatów opierała się na dokumentacji archiwalnej.

Teksty referatów zostaną opublikowane jako materiały pokonferencyjne.

Małgorzata Korczyńska-Derkacz
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

Tekst wpłynął do redakcji 10 stycznia 2009 r.

**„UNIWERSUM PIŚMIENICTWA
WOBEC KOMUNIKACJI ELEKTRONICZNEJ”**
Ogólnopolska Konferencja Naukowa
(Wrocław, 2-4 grudnia 2008 r.)

Ekspansja nowych technologii staje się niejednokrotnie dobrym pretekstem do nowego spojrzenia na znane, bo istniejące od dawna, zjawiska i instytucje. Problemy te interesują specjalistów z różnych dziedzin, m.in. socjologów, prawników, medioznawców, pedagogów. Celem konferencji, zorganizowanej przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego, przy udziale Komitetu Naukoznawstwa Polskiej Akademii Nauk, była prezentacja zagadnień związanych z szeroko rozumianym piśmiennictwem w jego

tradycyjnej (drukowanej) i nowej (elektronicznej) formie. Proponowana tematyka obejmowała m.in.: typologie, wiarygodność dokumentów, zachodzące między nimi relacje, nowe kierunki badań, przepływ piśmiennictwa między różnymi kanałami komunikowania. Uczestnikami konferencji były, zarówno osoby interesujące się zjawiskiem transformacji oraz problemami jej towarzyszącymi, jak i praktycy związani z bibliotekami i informacją naukową.

Obrazy odbywały się w Gmachu Głównym Uniwersytetu Wrocławskiego – w Oratorium Marianum oraz w sali im. Stefana Banacha.

Oficjalnego otwarcia konferencji dokonała Marta Skalska-Zlat (UWr.), która w imieniu Rady Programowej powitała zgromadzonych gości, podkreślając wyjątkowo duże zainteresowanie zaproponowaną tematyką. Dowodem na to była rekordowa liczba zgłoszonych referatów.

Pierwszy wykład, zatytułowany *Uniwersum piśmiennictwa, jego właściwości, granice i sposoby istnienia*, wygłosił przewodniczący Rady Programowej Krzysztof Migoń (UWr.). Jego zdaniem rozmaite postaci zapisu wpływają na zróżnicowanie form piśmienniczych, jednak piśmiennictwo jako całość jest pozwalającą się opisać jednością. Konkluzją wystąpienia było stwierdzenie, że chronologiczne następstwo form – od zapisu (od)ręcznego (faza skryptygraficzna), przez mechaniczny, głównie drukowany (faza typograficzna), po elektroniczny (faza cyfrowa) – nie wyklucza ich współistnienia i współdziałania.

Następnie głos zabrał socjolog Janusz Goćkowski (KN PAN), który podjął temat *Funkcje książki w pracy humanisty*. Każdą książkę, widzianą jako element Galaktyki Gutenberga, jako cząstkę biblioteki każdego humanisty i jako sposób zabezpieczenia się przed degradacją myślenia i języka, należy odczytywać w nieskończonej wielości związków z innymi książkami; dostrzegać, że jest ona jednocześnie całością i wielością fragmentów o odrębnym znaczeniu.

Do ogólnych ustaleń rozpoczynających konferencję kilka refleksji na temat ewolucji form i metod komunikacji piśmienniczej dodała Barbara Stefaniak (KN PAN). Jej referat zatytułowany *Nieformalne kanały komunikacji piśmienniczej w nauce – od gęśniego pióra do klawiatury komputerowej* dotyczył m.in. genezy, definicji i warunków sprzyjających powstaniu „niewidzialnego kolegium” (*invisible college*).

Czasoprzeźrenia książki jako nową kategorią badawczą kultury książki zajęła się Małgorzata Góralska (UWr.) w referacie *Czasoprzeźrenie książki – książka w czasoprzeźreniu*. Zdaniem autorki, czynnik czasu w świecie natychmiastowej informacji skłania do postawienia pytań o granice przyśpieszenia w codziennym życiu, o rangę kontemplacyjnego i głębokiego myślenia, a przede wszystkim o miejsce książki jako „powolnego” i „starego” medium.

Sesja popołudniowa, prowadzona przez Wandę Pindlową (UJ), nosiła tytuł „Komunikacja elektroniczna”. Mirosław Górny (UAM) przedstawił referat *Technologie informatyczne jako czynnik kształtujący funkcje infrastruktury informacyjnej w nauce*, w którym oprócz opisu stanu obecnego zaprezentował prognozy na przyszłość. Maria Kocójowa (UJ) w wystąpieniu zatytułowanym *Prawda o odesłaniach (linkach) w Internecie: z badań nad piśmienniczą komunikacją elektroniczną* skonfrontowała teoretyczne założenia udostępniania dokumentów elektronicznych z rozwiązaniami stosowanymi w praktyce. Krzysztof Narojczyk (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski) w referacie *Dokument elektroniczny w badaniach naukowych. Szanse i zagrożenia* zajął się w zasadami wykorzystania elektronicznych form informacji, w tym koniecznością wypracowania uniwersalnej typologii. Problemy organizowania elementów środowiska informacyjnego omówił następnie Stanisław Skórka (UP Kraków). Temat jego wykładu brzmiał: *Nic już nie będzie takie samo, czyli o wpływie architektury informacji na strukturę środowisk informacyjnych*. W kończącym pierwszy dzień obrad wystąpieniu *Akceptacja nowych rozwiązań w komunikacji naukowej. Perspektywa aktora-sieci* Remigiusz Sapa (UJ) postulował zbudowanie holistycznego, całościowego obrazu dokumentu elektronicznego w komunikacji naukowej.

Drugiego dnia konferencji odbyły się cztery sesje, w których zaprezentowano 23 referaty. W sesji „Internet jako źródło informacji i reklamy”, prowadzonej przez Mirosława Górnego, referenci podjęli tematy dotyczące funkcjonalności elektronicznych katalogów i bibliografii oraz możliwości promocyjnych Sieci. Piotr Lechowski (UJ) w wystąpieniu *Internet jako źródło informacji o bibliotekach polskich za granicą* zajął się identyfikacją, typologią, charakterystyką i oceną elektronicznych zasobów z tej dziedziny. Referat autorstwa Agaty Walczak-Niewiadomskiej, zatytułowany *Funkcjonalność katalogów online w zakresie przekazu informacji o zasobach bibliotecznych na przykładzie bibliotek polskich i zagranicznych* dotyczył przykładowych rozwiązań technologicznych, stosowanych w katalogach tego typu. W wystąpieniu *Piśmiennictwo regionalne – w książce, czasopiśmie i komputerze* Danuta Wańka (Książnica Pedagogiczna, Kalisz) przedstawiła Internet jako szansę dla piśmiennictwa regionalnego, które dzięki kolekcjom bibliotek cyfrowych może zaistnieć także poza macierzystym terytorium. O podobnym wykorzystaniu Sieci mówiła także Zoja Jaroszewicz-Pieresławcew (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski). Referat *Książka słowiańska pisana i drukowana cyrylicą w komunikacji elektronicznej* poświęciła ocenie korzyści płynących z już zeskanowanych druków cyrylickich i zapowiedzi dalszych prac w tym zakresie.

Reklamie książki były poświęcone dwa kolejne wystąpienia. Maja Wojciechowska (UG) omówiła temat *Ewolucja rynku książki. Od reklamy tradycyjnej do reklamy elektronicznej*. W referacie *Internet źródłem reklamy i czytelnictwa* Elżbieta Kochan (Biblioteka UE, Kraków) przedstawiła najpopularniejsze w tym zakresie portale, blogi i fora internetowe. Sesję zakończył wykład Doroty Chłopkowskiej (UWr.), zatytułowany *Bibliografia w postaci bazy danych – nowa forma czy nowa jakość*.

W sesji „Transformacje postaci dokumentów”, której przewodniczył Dariusz Kuźmina (UW), trzy wystąpienia dotyczyły prasy. Istotnym elementem referatu Eveliny Kristanovej (UŁ) *Prasa tradycyjna a elektroniczna – próba porównania typologii* było pytanie o obecność czasopism elektronicznych w lekturze czytelników. Autorka przedstawiła wyniki własnych badań ankietowych, przeprowadzonych wśród studentów. Nad problemem *Elektroniczne wydania tytułów prasowych – konkurencja czy uzupełnienie dla prasy tradycyjnej* zastanawiała się z kolei Jolanta Laskowska (UG). Z badań autorki wynika, że wersje elektroniczne są często bogatsze w treści, natomiast zwykle pozbawione materiałów dodatkowych (np. płyt, książek, map). Różnica polega także na mniej elastycznych modelach ich prenumeraty. Egzemplifikację omówionych wcześniej zagadnień zaproponowała Justyna Lehun (Uniwersytet Opolski), która w referacie *Tradycyjne i internetowe wydanie Strzelca Opolskiego – kompromisy, ustępstwa, korzyści i straty* porównała dwie wersje lokalnej gazety.

Występujący w tej sesji autorzy poruszyli także zagadnienia wydawnicze, bibliotekarskie i księgarskie, związane z przeniesieniem dokumentów lub informacji o nich do Sieci. Wykład Anny Grucy (UJ) *Krakowskie katalogi księgarskie doby autonomii galicyjskiej. Typologia i wartość źródłowa w kontekście przemian form informacji o dawnej książce* dotyczył dostępności w Internecie katalogów antykwarycznych. Danuta Patkaniowska (BJ) w wystąpieniu zatytułowanym *Książka tradycyjna i książka elektroniczna w opracowaniu rzeczowym (wybrane problemy)* omówiła z kolei pracę bibliotekarza nad książką i jej tekstem.

Dyskusja została zdominowana pytaniami o definicje prasy elektronicznej. Kwestie te próbowała wyjaśnić uczestnicząca w sesji Anna Szymańska, przedstawicielka firmy eGazety, zajmującej się produkcją i kolportażem elektronicznej prasy.

W sesji „Realny i wirtualny użytkownik Internetu” zdecydowana większość prelegentów prezentowała wyniki własnych badań empirycznych. Maria Próchnicka, Małgorzata Jaskowska i Agnieszka Korycińska-Huras (UJ) przedstawiły

referat *Zachowania informacyjne autorów prac licencyjnych z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa: zmienność tendencji wykorzystania źródeł elektronicznych i drukowanych*. Przedmiotem badań był warsztat bibliograficzny studentów – od początkowych kwerend, poprzez ustalenia terminologiczne, po krytyczne omówienie piśmiennictwa, związanego z tematem pracy licencyjnej. Marzena Swigoń (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski) w prezentacji *E-książka w świetle najnowszych zagranicznych badań użytkowników informacji (user studies)* zajęła się wyszczególnieniem wad i zalet książek elektronicznych oraz postulatów i wyobrażeń na ich temat. Małgorzata Jaskowska (UJ) przedstawiła referat *Naukowe książki elektroniczne w opinii użytkowników bibliotek akademickich*. Skonfrontowała w nim wyniki najnowszych brytyjskich badań z rezultatami sondażu, przeprowadzonego wśród studentów kierunku, na którym pracuje. Tematem *Analiza i krytyka piśmiennictwa a Web 2.0. Wybrane zagadnienia metodologiczne* zajęła się Sabina Cisek (UJ). Zdaniem autorki, platformy dzielenia się wiedzą (*knowledge-sharing communities*), serwisy typu wiki czy *social bookmarking* mogą być bardzo użytecznym narzędziem podczas poszukiwania inspiracji i tematów badań. Do problemów użytkownika Internetu, tym razem wirtualnego, wróciła kolejna referentka, Agnieszka Korycińska-Huras. Prezentację *Piśmiennosc obywateli polskich mikronacji (wirtualnych państw) – propozycja badań* poświęciła analizie zachowań jednego z internautów, migrującego z wirtualnego państwa do grupy dyskusyjnej. Autorka w konkluzji zastanawia się nad ewentualnymi związkami aktywności w społeczności sieciowej z przemianami współczesnej komunikacji piśmiennej. Sesję zakończył referat Sebastiana Wiernego (BN) *Elektroniczne zasoby tekstowe w odbiorze użytkowników Internetu*, prezentujący wyniki badań sondażowych na temat zależności między korzystaniem z Internetu a czytelnictwem.

Uczestnicy dyskusji moderowanej przez Hannę Tadeusiewicz (UŁ) odnosili się głównie do wystąpienia A. Korycińskiej-Huras. Uwagi dotyczyły identyfikacji badanego użytkownika w świecie rzeczywistym oraz niewystarczającej, bo jednostkowej próbie badawczej.

Równoległe trwała sesja zatytułowana *Technologia a funkcjonowanie książki i jej instytucji*, którą prowadziła Maria Juda (UMCS). Wystąpienia dotyczyły zasobów bibliotek pedagogicznych i ekonomicznych, zbiorów utraconych i rozproszonych oraz elektronicznego papieru. Krzysztof Walczak (UWr.) w referacie *Książka i jej formy w zasobach i koncepcjach rozwoju polskich bibliotek pedagogicznych* zastanawiał się nad gwałtownie w ostatnich latach rosnącą liczbą dokumentów elektronicznych i wpływem tego zjawiska na przyszłość struktury bibliotecznej. Tematem wystąpienia Danuty Domalewskiej (Biblioteka UE, Kraków) były *Przemiany komunikacji piśmienniczej w literaturze ekonomicznej i bibliotece ekonomicznej*. Ryszard Nowakowski (ZN im. Ossolińskich) w wykładzie *Digitalizacja a zbiory utracone i rozproszone* przedstawił projekt scalenia zbioru prasy polskiej Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, rozdzielonego po II wojnie światowej. Referat Arkadiusza Pulikowskiego (UŚ) *Przyszłość książki i bibliotek w świetle wyników badań nad elektronicznym papierem* dotyczył konsekwencji upowszechniania się nowego nośnika i jego wpływu na rynek książki i czasopism, ludzi i instytucje.

Sesję zakończyły skierowane do referentów prośby o dodatkowe wyjaśnienia, m.in. dotyczące charakterystyki elektronicznych zasobów bibliotek pedagogicznych, interpretacji „dozwolonego użytku własnego” oraz planu i czasu trwania projektu prowadzonego przez Ossolineum.

W trzecim, ostatnim dniu konferencji odbyły się dwie równoległe sesje: „Formy i typy dokumentów elektronicznych” oraz „Biblioteki cyfrowe”. Sesję prowadzoną przez Marię Próchnicką rozpoczęło wystąpienie Małgorzaty Pietrzak (UW) *Tekst artystyczny a komunikacja elektroniczna*. Autorka mówiła o wpływie mediów elektronicznych na rozumienie, prezentowanie, realizację i odbiór tekstu artystycznego oraz na relacje: tekst – czytelnik oraz tekst – wykonawca –

odbiorca. Zagadnieniami związanymi z powieścią hipertekstową jako jedną z wypowiedzi artystycznych zajęła się następnie Ewa Chuchro (UW), prezentując temat *Powieść hipertekstowa – eksperyment w Sieci czy nowy gatunek literacki?* W referacie *Książka artystyczna i literatura (nie)obecne w Internecie* Urszula Kowalewska i Justyna Jerzyk-Wojtecka (Biblioteka UŁ) przeanalizowały różnice i podobieństwa obu form, a także podały adresy wartych odwiedzenia stron internetowych. Kolejnym przykładem elektronicznego dokumentu był szkolny podręcznik w hybrydowej, książkowo- płytowej realizacji. Autorka w wystąpieniu *Bibliologiczne granice współczesnego podręcznika* Ewa Jabłońska-Stefanowicz (UWr.) zaprezentowała wyniki badań najnowszych publikacji tego typu, koncentrując się na wzajemnych relacjach między materiałem elektronicznym a drukowanym. Sesję kończyło wystąpienie Małgorzaty Janiak (UJ) *Od zwoju do bazy danych: zmiany formy informacji*. Po przeprowadzeniu analizy różnych struktur tekstu autorka uznała, że strukturą pomocną w opisie współczesnego świata (w tym nowych mediów; dzieł liberackich i zbiorów informacyjnych) stać się może forma bazy danych.

Głosy w dyskusji dotyczyły eksperymentów z formą dzieła literackiego. Uznano je za zjawisko ciekawe, ale marginalne.

Sesję poświęconą bibliotekom cyfrowym rozpoczęła Jadwiga Woźniak-Kasperek (UW) referatem *Funkcjonalność i zawartość bibliotek cyfrowych – analiza wybranych przypadków*. Wychodząc od zdefiniowania ich cech koniecznych i wystarczających, autorka porównała następnie biblioteki tego typu z innymi serwisami internetowymi o podobnym charakterze. *Organizacja wiedzy w przestrzeni komunikacji elektronicznej na przykładzie Europejskiej Biblioteki Cyfrowej Europeana* była tematem wystąpienia Diany Pietruch-Reizes (UŚ). Celem projektu Europeana jest udostępnienie w Internecie europejskiego dziedzictwa kulturowego: książek, czasopism, map, fotografii, filmów, a także dokumentów archiwalnych europejskich instytucji kultury, nauki i techniki. W referacie omówiono zagadnienia prawne dotyczące komunikacji elektronicznej oraz przykłady działań realizowanych w poszczególnych państwach członkowskich. Jolanta Gwóźdź (UŚ) w prezentacji *Projekt Monasticon – od historycznej biblioteki zakonnej do platformy cyfrowej* przedstawiła z kolei pomysł rekonstrukcji i kompleksowego, interdyscyplinarnego opracowania rozproszonych kolekcji historycznych, przechowywanych przez pokolenia w bibliotekach i skryptoriach klasztornych. *Wykorzystanie zbiorów cyfrowych bibliotek na przykładzie Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej* było tematem wykładu, kończącego sesję. Autorka, Anna Wałek (Biblioteka PWr.), zapoznała słuchaczy z funkcjonowaniem Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej, jej strukturą, kolekcjami i podkolekcjami oraz sposobami dotarcia do dokumentów.

Okazją do nawiązania bezpośrednich kontaktów i wymiany mniej formalnych opinii były przerwy między poszczególnymi sesjami, a także uroczysta kolacja, na którą zostali zaproszeni wszyscy uczestnicy.

Podczas oficjalnego zamknięcia konferencji trzy intensywne dni obrad podsumowała Maria Próchnicka. Oprócz danych statystycznych (8 sesji, 41 wystąpień) mówiła o atrakcyjnych tematach, sprawnym przebiegu obrad i gościnności. Organizatorzy poinformowali uczestników, że przysłane teksty referatów zostaną po zrecenzowaniu opublikowane w specjalnym pokonferencyjnym tomie.

Ewa Jabłońska-Stefanowicz
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

SEMINARIUM POLSKIEJ GRUPY CERL (Warszawa, 14-15 stycznia 2009 r.)

W dniach 14-15 stycznia 2009 r. odbyło się pierwsze seminarium Polskiej Grupy Konsorcjum Europejskich Bibliotek Naukowych (CERL). Spotkanie miało miejsce w Warszawie w gmachu Biblioteki Uniwersyteckiej. Wzięło w nim udział ponad 50 osób z bibliotek naukowych w kraju oraz przedstawiciele środowiska naukowego Uniwersytetu Warszawskiego. CERL reprezentowali dyrektor wykonawczy Marian Lefferts, a także sekretarz David Shaw. Pierwszemu dniu obrad towarzyszyła wystawa cymeliów ze zbiorów Gabinetów Starych Druków i Rękopisów BUW.

Grupa Polskich Bibliotek Naukowych Gromadzących Stare Druki powstała pod koniec 2006 r., aby na bardziej dogodnych warunkach finansowych przystąpić do Konsorcjum i uzyskać uprawnienia wynikające z pełnego uczestnictwa w tej organizacji. Polskę reprezentowała dotychczas jedynie Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, która od prawie 10 lat miała status członka stowarzyszonego¹. Polską Grupę utworzyły następujące biblioteki: Biblioteka Narodowa, biblioteki uniwersyteckie z Warszawy, Poznania i Wrocławia, Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka PAN z Gdańska oraz Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich z Wrocławia. Funkcję lidera podjęła się pełnić Biblioteka Narodowa. Formalności prawne i finansowe zakończono w lipcu 2007 r. Wówczas wszystkie wymienione instytucje i ich użytkownicy uzyskali nieograniczony dostęp do zasobów elektronicznych CERL. Tym sposobem siedem polskich placówek dołączyło do 47 bibliotek naukowych z różnych krajów Europy, Rosji oraz obu Ameryk, należących obecnie do Konsorcjum.

CERL powstało w 1994 r. w celu zarejestrowania wszystkich dzieł wydrukowanych w Europie w okresie książki wytwarzanej ręcznie. Jednym z podstawowych jego zadań jest rozwój, administrowanie i udostępnianie katalogu HPB (Heritage of the Printed Book in Europe). Został on zaprojektowany jako katalog katalogów łączący na jednej platformie opisy książek i innych dokumentów bibliotecznych, wydanych od ok. 1450 do ok. 1830 r., przesłanych przez 26 bibliotek z 15 krajów. Umieszczony od 2008 r. na serwerze OCLC obejmuje już 2,8 mln rekordów i jest systematycznie uzupełniany. Zgromadzenie i udostępnienie opisów starych druków w jednym katalogu usprawnia prace prowadzone przez bibliografów i badaczy książki zabytkowej (bibliotekarzy i naukowców) oraz wspiera badania naukowe w dziedzinie historii książki i czytelnictwa w Europie. Zbiory polskie są dotychczas reprezentowane jedynie przez 2900 opisów druków XVI w. z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Dodatkowy plik zawierający 619 rekordów będzie niebawem dołączony. Wkrótce zostanie też włączony zespół ok. 35 tys. opisów dzieł XVI-XVIII w. wydanych na terenach Śląska, Prus Wschodnich i Pomorza, przechowywanych zaś w Bibliotece Narodowej, Uniwersyteckiej we Wrocławiu, Bibliotece PAN w Gdańsku oraz Książnicy Pomorskiej w Szczecinie, a z mikrofilmowanych w ramach tzw. projektu Boscha.

Pierwszy dzień seminarium w całości przeznaczono na przybliżenie Konsorcjum, jego misji i zadań, zasobów elektronicznych i planów na najbliższą przyszłość. M. Lefferts i D. Shaw szczegółowo omówili bazy elektroniczne udostępniane na stronie domowej Konsorcjum (HPB, CERL Thesaurus, CERL Portal, Provenance Information)², a także przedstawili zamierzenia, które mają być realizowane w najbliższej przyszłości.

M. Lefferts zaprezentowała zawartość katalogu HPB, zasady korzystania, możliwości wyszukiwawcze (znacznie zwiększone w środowisku OCLC) oraz

¹ Zadania, skład i organizacja CERL zob. M. Czapnik. Konsorcjum Europejskich Bibliotek Naukowych i udział w nim Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. *Przegląd Biblioteczny* 2002, z. 4, s. 295-303.

² Zob. <http://www.cerl.org>.

dodatkowe uprawnienia dla bibliotekarzy korzystających z funkcji *Connexion*. Funkcja ta pozwala katalogować oraz edytować uprzednio wprowadzone opisy, umożliwia też dostęp do rekordów w formacie MARC 21. Szczegółowo przedstawiła warunki i sposób przekazywania plików z rekordami przeznaczonymi do włączenia do katalogu HPB oraz haseł wzorcowych do tezaurusów CERL.

CERL Thesaurus (Słownik nazw ujednoliconych)³ pełni rolę wielojęzycznej kartoteki haseł wzorcowych, budowanej poprzez łączenie rekordów przekazywanych przez biblioteki z wielu krajów. Dostęp do tej bazy jest bezpłatny. Jest ona narzędziem pomocniczym przy wyszukiwaniu w HPB, ale tworzonym i rozwijanym niezależnie od tego katalogu. Zawiera nazwy ujednolicone (oraz wszelkie formy wariantowe) dla autorów, drukarzy i oficyn drukarskich, miejsc druku i właścicieli księgozbiorów. Ponadto poprzez linki umożliwia dotarcie do innych dostępnych online zasobów, takich jak: sygnety drukarskie, znaki wodne, opisy proveniencyjne sporządzone dla poszczególnych ksiązek z załączonymi podobiznami znaków własnościowych. Podobnie łączy sformalizowane hasło drukarza lub firmy wydawniczej, nie tylko z odpowiednią bazą elektroniczną, ale również prowadzi do właściwej strony w zdigitalizowanej publikacji książkowej, np. zawierającej opisy i ilustracje sygnatów drukarskich⁴.

*CERL Portal*⁵, od 2005 r. zarządzany i rozwijany na uniwersytecie w Uppsali, umożliwia zintegrowany dostęp do katalogów elektronicznych druków wydanych przed 1830 r. (HPB, ESTC, EROMM, VD 17 – druki niemieckie wyd. w XVII w., CCBP – katalog zbiorczy Hiszpanii) oraz do katalogów rękopisów i archiwaliów niezależnie od okresu ich wytworzenia, przechowywanych w bibliotekach europejskich, USA i Australii. Niektóre biblioteki, oprócz opisu dokumentu, dołączają również jego wersję cyfrową. Wprowadzanie informacji o własnych zasobach do tego udostępnianego bezpłatnie portalu, nie jest uzależnione od członkostwa w CERL.

CERL Research Portal jest jeszcze w fazie testowej⁶. Tworzony na uniwersytecie w Getyndze ma powiązać bazy pełnotekstowe (np. Europeana itp.) z opisami znajdującymi się w katalogach HPB oraz zasobami dostępnymi na portalu CERL. W założeniu będzie obsługiwany przez tezaursy CERL i powiązany ze zbiorami tej bazy. W materiałach tworzących zawartość portalu naukowego znajdują się linki do katalogów i baz zawierających opisy kolekcji książkowych, opraw, właścicieli księgozbiorów, znaków i zapisów własnościowych związanych z recepcją książki. Będą tam także udostępniane opisy bibliograficzne monografii, rozpraw i artykułów dotyczących badań historyczno-bibliograficznych prowadzonych w różnych ośrodkach naukowych. W ten sposób na jednej stronie zostaną zgromadzone linki do wieloaspektowych obszarów aktywności osób i instytucji, miejsc, zdarzeń i koncepcji badawczych.

Na zakończenie pierwszego dnia sesji David Shaw omówił cele i zawartość strony *Provenance Information*⁷ oraz przedstawił wyniki własnych badań proveniencyjnych prowadzonych w bibliotece katedralnej w Canterbury⁸. *Provenance Information* oferuje badaczom informację o odpowiednich publikacjach powstałych w różnych środowiskach naukowych, a także adresy do internetowych zasobów proveniencyjnych w podziale na poszczególne kraje. Wykazy baz zawierających informacje o właścicielach ksiąg, a także o zabytkowych oprawach są już dość obszerne. Oto kilka z nich: Base Provenance des livres anciens (Lyon), Base de datos de Ex libris Real Biblioteca (Madryd), Early Book Owners in Britain; Provenance & Bindings Indexes (St John's College, Cambridge), Inku-

³ Zob. <http://cerl.sub.uni-goettingen.de/ct> oraz http://www.cerl.org/web/en/resources/cerl_thesaurus/main.

⁴ Np. R. B. McKerrow, *Printers' & Publisher's Devices in England & Scotland 1485-1640*. London 1913. <http://www.kb.dk/elib/bhs/mckerrow>.

⁵ Zob. <http://cerl.epc.uu.se/sportal/>.

⁶ Zob. <http://www.cerl.org/demo/sample1.html>.

⁷ Zob. <http://www.cerl.org/web/en/resources/provenance/main>.

⁸ Zob. <http://www.djshaw.co.uk/cantlibs.htm>.

nabelkatalog, Bayerische Staatsbibliothek (Monachium) itd. Poprzez hasła osobowe odszukane w *CERL Thesaurus* (z zakładką „Provenance only”) można przejść do not proveniencyjnych będących jednym z elementów opisu bibliograficznego, np. w katalogu biblioteki Universidad Complutense w Madrycie. Zasoby informacyjne włączane do tego portalu są różnorodne, mogą to być adresy URL do publikacji zdigitalizowanych, projektów już zakończonych, opisy bibliograficzne artykułów i książek dotyczących badań własnościowych oraz katalogów zawierających indeksy proveniencji itp.

Drugi dzień seminarium był przewidziany na zaprezentowanie kilku wybranych prac i projektów badawczych prowadzonych w bibliotekach polskich. Pierwszy referat, *Silesiaca XVI-XVIII wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu – lokalna produkcja typograficzna jako źródło do badań regionalnych*, wygłosiła Weronika Karlak (BU Wrocław). Zbiory specjalne tej biblioteki należą do najliczniejszych w Polsce, stanowią je ocalałe po II wojnie światowej fragmenty dawnej ksiąźnicy uniwersyteckiej i miejskiej, mniejsze zdekompletowane księgozbiory z Legnicy, Brzegu, Trzebnicy oraz innych miast śląskich. Książnica uniwersytecka przejęła także wiele porzuconych i tzw. zabezpieczonych przez instytucje państwowe bibliotek prowincjonalnych. Kolekcja silesiaków, obecnie szacowana na ponad 40 tys. woluminów, jest często wykorzystywana do badań lokalnych i regionalnych. Prelegentka omówiła ten zbiór w podziale na grupy formalne, ilustrując wykład licznymi przykładami stron tytułowych. Wymieniła m.in. statuty wrocławskie, druki religijne i żywoty świętych (np. Legenda o św. Jadwidze), druki urzędowe (zarządzenia władz lokalnych, wszelkiego typu wykazy i spisy wydawane przez Radę Miejską itp.), szkolne (podręczniki, programy, zaproszenia), ulotne (nowiny, relacje, gazety) oraz kalendarze.

W następnym referacie, *Od Sławy Śląskiej do HPB. Druki masońskie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu*, Renata Wilgosiewicz-Skutecka (BU Poznań) przedstawiła dzieje i charakterystykę tego zbioru. Został on odnaleziony i zabezpieczony jesienią 1945 r. w Sławie Śląskiej (Schlawa, Schlesiersee) w pałacu rodziny Haugwitzów. Wiadomość o nim otrzymał ówczesny dyrektor biblioteki Aleksander Birkenmajer i zarządził przewiezienie do Poznania. Zespół ten obejmuje obecnie ok. 70 tys. tomów pochodzących ze zlikwidowanych w 1935 r. bibliotek łóz wolnomularskich, głównie ze Śląska i Pomorza. Najstarszą jego część stanowią druki różokrzyżowców wydane w XVII w. Zasób druków XVIII w. liczy kilka tysięcy tomów. Pewną część książek oraz archiwalia zwrócono poprzednim właścicielom. Kolekcja jest uzupełniana, zwłaszcza przez zakupy poloników masońskich. Zbiory masońskie Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu należą do największych w Europie. Są znane i cenione w środowisku badaczy dziejów wolnomularstwa europejskiego. Wprowadzenie do katalogu NUKAT kilkudziesięciu opisów dzieł masońskich spowodowało duże zainteresowanie tą kolekcją ze strony użytkowników i liczne kwerendy. Biblioteka planuje systematyczne wprowadzanie kolejnych opisów do katalogu elektronicznego, a także włączenie ich do HPB.

Wykład Marianny Czapnik (BUW), *Od kartoteki do bazy. Z warsztatu badań proveniencyjnych w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie*, dotyczył badań własnościowych starych druków. Książnica stołecznego uniwersytetu od końca lat pięćdziesiątych XX w. specjalizuje się w pracach tego typu. Omówione zostały bazy zaprojektowane do rejestracji danych proveniencyjnych oraz skróconego opisu oprawy, a także zasady wprowadzania tego typu informacji. Wykład zilustrowano odpowiednimi przykładami. Noty własnościowe i wszelkiego rodzaju zapiski rękopiśmienne odnotowuje się w polach z grupy 9XX formatu MARC 21 przy zastosowaniu oprogramowania MicroCDS/ISIS w wersji Windows. Dotychczas opisane pod względem cech własnościowych zbiory XVI w. (ponad 12 tys. wol.), umieszczone w tradycyjnych kartotekach, są stopniowo przenoszone do bazy elektronicznej. Projekt ten, zapoczątkowany w 2004 r., znacznie przy-

śpieszył proces redagowania kolejnych tomów *Katalogu druków XVI w. ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*⁹, a być może w niezbyt dalekiej przyszłości umożliwi udostępnienie wyników badań proveniencyjnych, nie tylko w tradycyjnej postaci papierowej, ale również w Internecie. Odrębnie zaprojektowana baza, przeznaczona do rejestracji proveniencji druków wydanych w XVII i XVIII w., obejmuje już ponad 8 tys. rekordów. Każda książka, niezależnie od jej stanu zachowania i wartości historycznej, jest opisywana w osobnym rekordzie. Druki pozbawione wszelkich cech typu własnościowego otrzymują odpowiednią adnotację o braku takich zapisów. Przedstawione bazy proveniencyjne są obecnie dostępne jedynie lokalnie.

Na zakończenie sesji, Joanna Potęga (BN) w referacie *Stare druki w Bibliotece Cyfrowej POLONA* zaprezentowała bibliotekę cyfrową budowaną i udostępnianą przez Narodową Książnicę. Korzystanie z bazy jest nieodpłatne. Organizatorom przyświeca bowiem idea niczym nieograniczonego udostępnienia dzieł ukazujących bogactwo polskiego dziedzictwa kulturowego wszystkim użytkownikom Internetu. Wśród zdigitalizowanych dotychczas książek znajduje się zespół 490 starych druków, scharakteryzowanych następnie przez Marię Bryndę z Oddziału Starych Druków. Kryteria doboru pozycji do biblioteki cyfrowej nie są jednoznaczne, od druków unikatowych i cennych do dość przypadkowych zamówień czytelników.

Przedstawione powyżej cele i misja CERL realizowane są przy znaczącym współudziale wszystkich bibliotek członkowskich z poszczególnych krajów. Zamiarem Konsorcjum jest nie tylko zgromadzenie w jednym katalogu pełnych opisów wszystkich inkunabułów i starych druków wydanych w Europie, ale także zebranie informacji o wszelakich inicjatywach wydawniczych i pracach naukowych prowadzonych w różnych rejonach Europy w zakresie badań nad dawną książką. Nie będzie to jednak możliwe bez czynnego współudziału bibliotekarzy i środowiska naukowego. Jest faktem, że odpowiednio opracowane informacje o drukarzach i oficynach drukarskich oraz o ich dorobku wydawniczym, autorach (zwłaszcza tych mniej znanych w bibliografiach międzynarodowych) czy właścicielach księgozbiorów mogą być dostarczone do baz CERL jedynie przez krajowe zespoły badawcze.

Oczekiwania ze strony CERL wobec środowiska bibliotekarskiego i naukowego w Polsce (specjalistów od książki zabytkowej i rękopisów) są następujące: uzupełnianie katalogu HPB o rekordy bibliograficzne starych druków przechowywanych w krajowych repozytoriach (opisy mogą również przysyłać biblioteki nie należące do CERL), przekazywanie adresów ULR materiałów zdigitalizowanych, pomoc w opracowaniu rekordów dla miejsc druku, nazw drukarzy i oficyn drukarskich działających w Polsce, włączanie informacji dotyczących właścicieli księgozbiorów łącznie z podobiznami znaków własnościowych, uzupełnianie strony *Provenance Information* o materiały związane z historią bibliotek i księgozbiorów prywatnych itd.

Dorobek naukowy i dokumentacyjny w zakresie historii i recepcji książki w Polsce jest niemały, jednak jego znajomość poza granicami kraju jest stosunkowo niewielka, co znajduje odzwierciedlenie w publikacjach syntetycznych wydawanych w Anglii, Francji lub Niemczech.

Seminarium w BUW niewątpliwie przyczyni się do zacieśnienia współpracy „starodruźników” z różnych bibliotek w kraju, a także do większego zrozumienia roli i korzyści płynących ze współpracy międzynarodowej. Wypada mieć nadzieję, że wkrótce zasoby elektroniczne i bazy CERL zostaną w znacznie większym stopniu niż obecnie uzupełnione o informacje przekazywane z krajowych placówek naukowych. Pełne opracowanie starych druków i rękopisów, z racji znacznego rozproszenia dorobku wydawniczego oraz przemieszczenia księgo-

⁹ *Katalog starych druków XV i XVI w. w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*. Red. T. Komender, H. Mieczkowska. T. 1-3. Warszawa 1994-2007.

zbiorów, można efektywniej prowadzić przy dużym współdziałaniu międzynarodowej wymiany informacji. Platformą odpowiednią dla takiej wymiany jest niewątpliwie Konsorcjum Europejskich Bibliotek Naukowych i bazy elektroniczne budowane przez członków tej organizacji.

Marianna Czapnik
Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

Tekst wpłynął do redakcji 16 lutego 2009 r.

KOMUNIKAT

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego zaprasza do Krakowa w dniach 1-2 czerwca 2009 r. na XV Jubileuszową Międzynarodową Konferencję Naukową pod hasłem:

„Biblioteki i ich klienci: między płatnym a bezpłatnym komunikowaniem się w erze zasobów cyfrowych i sieci”

Zagrożenia płynące ze światowego kryzysu finansowego nakładają w erze zasobów cyfrowych i sieci do szukania przez biblioteki konkurencyjnych rozwiązań we wspomaganie nauki i usług *everyday life*, m.in. umożliwionych przez nowe technologie komunikowania (ICT). Celem Konferencji jest dyskusja nad możliwościami organizowania i promocji przez biblioteki wariantów bezpłatnego lub o obniżonych kosztach komunikowania się w formach tradycyjnych i elektronicznych, a także lansowanie i opisanie najlepszych praktyk w tym zakresie. Szczegółowy wykaz zagadnień proponowanych do dyskusji w trakcie konferencji jest dostępny w serwisie WWW Konferencji.

Konferencja odbędzie się w języku polskim i angielskim. Tradycyjnie, jednym z punktów obrad będzie wideokonferencja ze specjalistami ze Stanów Zjednoczonych, organizowana we współpracy z Konsulatem Generalnym USA w Krakowie. Przewidywana jest publikacja materiałów konferencyjnych w postaci recenzowanej książki elektronicznej (płyta CD, następnie selektywnie w serwisie WWW IINiB UJ, w serii IINiB UJ online: *ePublikacje Instytutu INiB UJ nr 6* pod redakcją M. Kocójowej).

Oficjalna Strona WWW konferencji:

<http://www.inib.uj.edu.pl/konfer/jubileo/index.html>

E-mail: konferencja@inib.uj.edu.pl

Komunikat nadesłała:

Agnieszka Korycińska-Huras

Sekretarz Konferencji, IINiB UJ

RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2009 z. 1
PL ISSN 0033-202X

Bogdan Klukowski: *Księgarstwo i zawód księgarza w Polsce*. Warszawa: Wydaw. SBP 2008, 203 s. (Nauka-Dydaktyka-Praktyka 102), ISBN 978-83-61464-00-6

Książka Bogdana Klukowskiego ukazuje się na czasie i odpowiada potrzebom osób przygotowujących się do zawodu księgarza. Może też być przydatna przyszłym wydawcom i bibliotekarzom, m.in. dlatego że problematyka związana z produkcją, rozprzestrzenianiem oraz indywidualną i zbiorową recepcją książki jest obecna w akademickich studiach bibliotekoznawczych. Jest rzeczą naturalną, że wykładowcy odwołujący się do problematyki księgarskiej traktują ją zgodnie z posiadaną wiedzą, a ta nie zawsze bywa pełna i wyczerpująca. Składająca się z sześciu rozdziałów książka B. Klukowskiego porządkuje wiedzę o księgarstwie zarówno w odniesieniu do przeszłości, jak i teraźniejszości. Było to o tyle konieczne, że księgarstwo jako działalność praktyczna wyraźnie się usamodzielniało, choć jego związki z bibliotekarstwem i edytorstwem są wyraźne. Wspólnym gruntem rozważań dla autora jest problematyka społecznego obiegu książki, a specyfiką udział w całokształcie gospodarki ze szczególnym uwzględnieniem podaży i popytu.

Książka ma poprawną i przejrzystą strukturę, ale rozłożenie materiału historycznego i współczesnego jest nierówne. Wobec istnienia wielu źródeł, część historyczną można było skrócić, natomiast więcej uwagi należało poświęcić współczesnemu kontekstowi społecznemu, który wpływa na rozmieszczenie przestrzenne instytucji księgarskich, przekształcenia organizacyjne i sytuację zawodową ich pracowników.

Jakiegokolwiek porównania księgarstwa z bibliotekarstwem rodzą zasadnicze trudności. Kłopot polega na tym, że o ile biblioteka jest i pewnie zostanie w przyszłości instytucją non profit, to księgarnia, stanowiąc część rynku, musi uwzględniać typowe dla niego reguły. Będąc instytucją handlową, jest powiązana ze strukturą społeczną i zmianami zachodzącymi w polityce, oświacie, zależy od stanu zamożności obywateli. Równie ważna jest rola samorządów lokalnych wyznaczających strategię zagospodarowania przestrzennego w środowiskach lokalnych miejskich i wiejskich. Casus Opolą, w którym banki zajęły całą śródmiejską przestrzeń, pozostawiając jedyną księgarnię, stanowi znakomitą ilustrację tego zjawiska (Dorota Wodecka. Miasto stu banków i jednej księgarni. *Gazeta Wyborcza* 2008, nr 165).

W małych miastach i na wsi księgarnia (po bibliotece) jest głównym źródłem dostępu do książki. W praktyce nie wygląda to zbyt optymistycznie. Księgarnie, by się utrzymać, oferują klientom zabawki, materiały szkolne i różne gadżety. Czasy, w których warszawiacy myszkowali po małomiasteczkowych księgarniach, by zdobyć nieosiągalny w stolicy tytuł, należą do bezpowrotnej przeszłości.

Według wyników badań nad zasięgiem książki w Polsce, prowadzonych przez Instytut Książki i Czytelnictwa, tylko 1/3 ogółu społeczeństwa kupuje w roku przynajmniej jedną książkę, zaś połowa nie bierze w roku do ręki ani jednego egzemplarza. Zasadne byłoby więc pytanie, dla kogo te księgarnie? Częściową odpowiedź przynoszą wyniki badań Grażyny Straus (Grażyna Straus, *Wykształceni amatorzy książek*. Warszawa: Wydaw. BN, 2008). Otóż, odsetek

osób po maturze oraz studentów odwiedzających księgarnie zwiększył się z 13 do 18 %. Przybyło również tych korzystających z informacji wydawniczych (wzrost z 2 do 6%), to znaczy katalogów, pism klubowych, e-maili od wydawców itp. Tak więc zmiany w strukturze wykształcenia społeczeństwa stanowią dla księgarstwa dużą szansę. Szkoda, że autor nie rozwinął tego wątku.

Pisze B. Klukowski, że systematycznie maleje liczba księgarń i zmniejsza się zatrudnienie. Podobnie jest z hurtowniami książek. W 1999 r. było ich 550, w 2000 r. już tylko 320. W przeciwieństwie do bibliotek publicznych od lat obserwowanych i opisywanych w roczniku *Biblioteki publiczne w liczbach*, księgarstwo nie ma podobnego źródła informacji. Musimy więc przyjąć na wiarę, że postępująca koncentracja własności oraz kapitałowa nie dają szans małym księgarniom. Nie są one w stanie utrzymać się na rynku.

Prywatyzacja księgarń zaszła daleko. W 2000 r. na 1855 księgarń prywatnych było 1208. Dobrze prosperują EMPiK-i, w 2006 r. w sieci tej funkcjonowało 86 salonów. Oprócz książek i czasopism oferują one płyty, multimedia, gadzety oraz słodycze.

Kim jest współczesny księgarz? Na to pytanie nie ma jasnej odpowiedzi. Podobne wątpliwości dotyczą aptekarza. Zawód księgarza niemal od początku lokował się na górnych szczeblach drabiny społecznej. „Drukarze i księgarze – jak pisze B. Klukowski – byli zaliczani do pracowników uniwersyteckich, reprezentantów sztuk wyzwolonych... Jako słudzy królewscy podlegali tylko jurysdykcji królewskiej: byli zwolnieni od podatków i danin. Wielu z nich było przez króla nobilitowanych. Zaszczyt ten spotkał najwybitniejszych: Jana Hallera, Hieronima Wietora, rodzinę Szarfenbergów i ich następców w ciągu chronologicznym, aż do Michała Grölla, który uzyskał przywilej od ostatniego króla polskiego” (s. 22).

Odzyskanie niepodległości w 1918 r. stworzyło nowe, co nie znaczy łatwiejsze, warunki dla działalności księgarskiej. Prace nad likwidacją analfabetyzmu, wprowadzenie obowiązku szkoły podstawowej, budowa sieci samorządowych bibliotek publicznych, szkolenie kadr administracyjnych, wszystko to sprzyjało zakładaniu księgarń. W 1938 r. było ich w całym kraju 1957, z tego 1660 prywatnych. Troskę o status zawodu księgarza przyjął na siebie Związek Księgarzy Polskich.

Wszystkie te wysiłki związane z odbudową księgarstwa zniweczyła II wojna światowa. Podobnie jak w odniesieniu do bibliotek publicznych okupant niemiecki niszczył zasoby księgarskie, a wielu księgarzy straciło życie. Szkoda, że autor nie pokusił się o określenie strat poniesionych przez księgarstwo w czasie II wojny światowej.

W latach powojennych znacjonalizowano wydawnictwa i księgarnie. Symbolem nowego kierunku rozwoju stało się powołanie Centrali Obrotu Księgarskiego „Dom Książki” oraz Składnicy Księgarskiej, jak również RSW Prasa-Książka-Ruch. Cała ta scentralizowana struktura rozsypała się po 1989 r. Zniesienie cenzury spowodowało rozwój niezależnego ruchu wydawniczego i księgarstwa. Pisze autor, że w pierwszym dziesięcioleciu transformacji zarejestrowano 8 tys. podmiotów, które w swoim zakresie działania miały obrót książką (s. 91). W 2000 r. odnotowano około 1855 księgarń. Dla dalszych lat brakuje w książce B. Klukowskiego informacji.

Oprócz danych statystycznych książka B. Klukowskiego łączy księgarstwo z szerszym kontekstem historyczno-społecznym. Dla studentów bibliotekoznawstwa to punkt wyjścia do przemyśleń o przeszłości i teraźniejszości księgarstwa polskiego.

Jadwiga Kołodziejska

Tekst wpłynął do redakcji 27 listopada 2008 r.

Anne C. Bromer, Julian I. Edison: *Miniature Books: 4 000 Years of Tiny Treasures*. New York: Henry N. Abrams in Association with The Grolier Club, 2007, 215 s. ISBN 081099299X 9780810992993

W czasach współczesnych, kiedy Internet zdominował prawie wszystko, istnieją jeszcze pasjonaci czarnej sztuki zajmujący się bibliofilskimi arcydziełami. Jedną z takich interesujących pozycji jest książka, która ukazała się na rynku amerykańskim w 2007 r. Zainteresuje ona wielu miłośników miniaturowych książkowych, których w Polsce jest niemało. Publikacja autorstwa Anne Bromer i Juliana Edisona poświęcona została miniaturowym książeczkom. Przeglądając to wspaniałe dzieło, można jedynie stwierdzić, że w Polsce długo przyjdzie nam czekać na podobną pozycję wydawniczą. Warto więc zapoznać się z jej treścią i podziwiać, jak czynią to inni w profesjonalny sposób.

Z zakłádki książki dowiadujemy się, co będzie przedmiotem uwagi autorów. Znajdują się tam informacje o bardzo małych książeczkach. Wskazano miniaturową pozycję dotyczącą proklamacji wyzwolenia Abrahama Lincolna z XIX w. Dziełko to najpierw wydane zostało w wersji mini, a później w normalnym wymiarze. Do arcydzieł zaliczono miniaturowy modlitewnik Anny Boleyn, która wzięła go ze sobą idąc na egzekucję (s. 23), niewielkich rozmiarów wydanie piosenki Paula Mc Cartneya – „Hey Jude”, fragment książki J. K. Rowling o Harrym Potterze i wiele innych wspaniałych perełek.

Publikacja liczy 215 stron i ma nietypowy format – rzadko stosowany w Polsce – 25x27 cm. Składa się z 9 rozdziałów, literatury przedmiotu oraz wykazu bibliotek i instytucji w USA, w których można znaleźć miniaturowe pozycje (w wyborze). Prezentowane małe arcydzieła pokazano – poza paroma wyjątkami – w rzeczywistych wymiarach. W tekście znajduje się ponad 500 kolorowych i czarno-białych fotografii, prezentujących miniaturowe książeczki, manuskrypty, mapy oraz nuty. Uwzględniono przy tym dzieła artystów, drukarzy i introligatorów z dawnych i współczesnych czasów.

Rozdział I zatytułowano *Illuminated manuscripts* (s. 16-37). Zaprezentowano w nim średniowieczne i renesansowe manuskrypty, bogato iluminowane, używane do codziennej modlitwy. Ich produkcją trudniły się m.in. benedyktyńskie zakonnice w Niderlandach, działające w XV w. niedaleko miejscowości Groningen. Do czytania modlitwy używano wówczas powiększającego szkła. Innym ośrodkiem, z którego pochodziły manuskrypty, był Paryż, tu powstały słynne *Book of Hours*. W publikacji wskazano przykłady takich miniatur o wymiarach $1\frac{3}{60}$ x $\frac{3}{4}$ cala oraz 2 x 3 cale. Nie dziwi więc fakt, że niektóre z nich są dziś przedmiotem zainteresowania domu aukcyjnego Sotheby w Nowym Jorku na Manhattanie. Znaną firmą specjalizującą się w wydawaniu tych arcydzieł była oficyna Francis i Alberto Sangorski z I. połowy XX wieku. W 1930 r. ukazały się przemówienia A. Lincolna z 1863 i 1865 r. o wymiarach 25 x 22 mm. Niewielkich rozmiarów książki wydawane są po dzień dzisiejszy. W 1991 r. światło dzienne ujrzała pozycja *A Christmaas ABC et XYZ* o rozmiarach 2 x $1\frac{17}{8}$ mm czy *Book of Ruth* ($2\frac{5}{8}$ x 2).

Drugi rozdział prezentowanej pozycji dotyczy sztuki książki (s. 40-65). Wspomniano w nim produkcję papieru oraz artystyczne introligatorstwo. Można podziwiać lilipucie książeczki oprawiane w skórę kozła, owcy, krowy, farbowane na czerwono i zielono, ozdobiane metalowymi ornamentami. Najdroższe miniatury miały oprawy szmaragdowe, nefrytowe, perłowe (zob. s. 50-60). Wskazano rarytasy, np. *Boską komedię* Dantego wydaną w Mediolanie w 1878 r. – zastoso-
sowano wówczas specjalna czcionkę „fly’s eye” (oko muchy). W 1904 r. w Glasgow w miniaturze ukazały się wszystkie dzieła W. Shakespeare’a o wymiarach 4x5 cm (firma David Bryce & Son).

Kolejny rozdział publikacji to „raj dla duszy i oka” (*Drops of heavenly dew* – kropla niebiańskiej rosy). Czytelnicy mogą podziwiać niewielkich rozmiarów tzw. kciukowe Biblie (Thumb Bibles). Najstarsza pochodzi z 1601 r. i opubliko-

wana została przez Johna Wernera w Londynie. Miniatury zawierają tekst *Genesis*, *Wygnanie Adama i Ewy z raju*, *Exodus*. Tego rodzaju Bible pochodzą z Europy (XVII i początek XVIII w.) Dalej autorzy prezentują Psalmy, judaica (z okresu od XV do XX w.), nie brakuje również dzieł starożytnych – Cyserona, Seneki i innych. W rozdziale tym nie pominięto również miniksiążeczek o tematyce arabskiej i hinduskiej. Dzieła te pochodzą z XIX i XX w. Wiele z nich miało metalowe zamknięcia i łańcuszki (książeczki te noszone były bardzo często przez żołnierzy).

Wśród innych arcydzieł sztuki drukarskiej wymieniono i omówiono różnego rodzaju almanachy: angielskie, niemieckie, austriackie (s. 90-110). Przedstawiono dzieła spółki drukarskiej – The Company of Stationers, która w okresie 1680-1912 zajmowała się produkcją lilipucich dzieł dla brytyjskiej rodziny królewskiej. Warto np. zapoznać się z londyńskim almanachem z 1736 r. – ma on wielkość $2\frac{1}{2} \times 1\frac{3}{8}$ cala – po jego rozłożeniu ukazuje się wspaniałą miniaturowy widok Londynu. Inne przywołane klejnociki to *The English Bijou Almanach for 1536* – ilustrowane dzieło o rozmiarach $\frac{3}{4} \times \frac{1}{2}$ cala (wielkość paznokcia). Poza europejskimi wskazano również amerykańskie osiągnięcia w tym zakresie.

W następnym – już piątym – rozdziale zaprezentowano najmniejsze książeczki w wydaniu mikro, które należy oglądać przez lupę. Są to dzieła europejskich, japońskich i chińskich mistrzów (s. 113-126) działających od XVII po XX w.

Oddzielny rozdział poświęcony został książeczkom dla dzieci i młodzieży (s. 127-150). Wskazano pozycje do nauki alfabetu – elementarze. Na przełomie XVIII i XIX wieku John Marshall z Londynu wydawał miniaturowe biblioteczki dla dzieci. Wśród autorów lilipucich dzieł były również kobiety. Zycząca w XIX w. Francis Elizabeth Barrow pisząca pod pseudonimem „Ciocia Frania” i „Ciocia Laura” napisała (między 1863 a 1866 r.) ponad 30 miniaturowych historyjek dla dzieci. Jej arcydzieła wydawane były w Buffalo i Nowym Jorku przez firmę Breed & Butler, później Breed & Lent (s. 140-142). W omawianym rozdziale nie mogło zabraknąć bajek i baśni. Najbardziej znane z prezentowanych dzieł to utwory Jeana de La Fontaine’a, Hansa Andersena, a dla starszych dzieci – *Ali-cja w krainie czarów*.

Siódmy rozdział zatytułowany *Prezydenci, politycy i propaganda* (s. 152-164). Wśród prezydentów USA kolekcjonowaniem miniatur zajmował się m.in. Franklin Delano Roosevelt. Zebrał on ponad 750 eksponatów. Wśród nich znalazła się słynna *Proklamacja Wyzwolenia* Abrahama Lincolna z 1863 r. Miniatura ta ma wielkość $3\frac{1}{4} \times 2\frac{1}{8}$ cala, a wydana została w Bostonie przez Johna Murraya Forsa. Również prezydenci McKinley oraz Theodore Roosevelt mogli pochwalić się znajomym dużą liczbą unikatowych miniatur. Inne arcydzieła umieszczone przez autorów w publikacji to *Bijou Illustrations of the United States*, które ukazało się w Londynie w 1840 r. – wymiary $1\frac{1}{4} \times 1$ cal.

Zarówno faszystowska, jak i komunistyczna, propaganda doceniała znaczenie miniatury dzieł. W latach 1933-1938 w Niemczech wydano wiele pozycji gloryfikujących Adolfa Hitlera, a w czasie II wojny światowej serie „Batalie Hitlera na Wschodzie” miały wielu czytelników. Po 1945 r. na terenie Europy Wschodniej i w ZSRR ukazało się ponad 2 tys. tytułów propagujących idee komunizmu. Podobnie w Chinach w latach sześćdziesiątych XX w. miliony książeczek zawierały myśli Mao Tse Tunga.

W końcowych partiach wspaniale ilustrowanego dzieła Bromer i Edisona odnajdujemy wiele pozycji z różnych dziedzin wiedzy – od filozofii po sztukę gotowania. Autorzy publikacji zamieścili także fotografie najmniejszej książki świata, uznanej za Guinness Word Records 2005 – dwóch profesorów z Massachusetts Institute of Technology wydrukowało fragment tekstu Nowego Testamentu 24-karatowym złotem na kryształowym silikonowym chipie. Zawiera on 180 568 słów (s. 196).

Pod koniec omawianej książki na s. 200-202 umieszczono informację o tym, gdzie znajdują się miniatury książeczek. Autorzy wskazali łącznie 28 instytucji

w USA oraz w Anglii i Francji. We Francji miejscem tym jest Bibliothèque Nationale w Paryżu, na terenie Anglii dużo miniaturowych perełek przechowuje British Library w Londynie oraz Bodleian Library w Oxfordzie (są to przede wszystkim pozycje z XVIII i początku XIX w.). W Stanach Zjednoczonych duże kolekcje posiadają biblioteki uniwersyteckie, m.in.: Beinecke Library (Yale University – Connecticut), University of Kalifornia i inne. Miniaturowe dzieła można także podziwiać w Library of Congress (Washington) oraz na stronach internetowych różnych uczelni, np. z Alabamy: <http://library.albany.edu/speccoll/miniature/index>.

Lektura przedstawionej publikacji wzbogaca wiedzę na temat dawnych i współczesnych miniatur książkowych, które są swego rodzaju arcydziełami sztuki drukarskiej. Książka zainteresuje zarówno bibliologów, jak i szerokie grono innych humanistów. Szkoda tylko, że autorzy *Miniature books: 4 000 Years et Tiny Treasures* nie wskazali osiągnięć polskiego miniaturzysty Zygmunta Szkocnego z Katowic.

Danuta Sieradzka
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski

Tekst wpłynął do redakcji 18 stycznia 2009 r.

Helga D ö h n: *Die Sammlung Autographa der ehemaligen Preußischen Staatsbibliothek zu Berlin. Autographenkatalog* (CD-ROM). Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2005/2007, 336 s. ISBN 978-3-447-04331-1

*Zbiór Autografów (Die Sammlung Autographa; Die Autographen-Sammlung*¹) jest częścią tzw. Berlinki, tj. zbiorów byłej Pruskiej Biblioteki Państwowej w Berlinie. Począwszy od 1946 r., były one przekazywane Bibliotece Jagiellońskiej (BJ) jako centralnej Składnicy Zbiorów Zabezpieczonych². W 1941 r. *Zbiór Autografów* składał się z ok. 220 tys. pozycji. Kolekcja przechowywana obecnie w BJ obejmuje 195 kaset z ok. 210 tys. autografów ułożonych w porządku alfabetycznym od A do Z. Większość pism – ok. 10 tys. – z ciągu „His-Kri” zaginęła podczas wojny³. Zachowały się tylko nieliczne, np. listy Aleksandra Junga. Po 1946 r. wyodrębniono polonika, również uporządkowane w porządku alfabetycznym. Są one przechowywane w czterech kasetach na końcu alfabetycznego ciągu *Zbioru*⁴.

Kolekcja autografów – gromadzona w Berlinie od XVII w. – zawiera m.in. listy oraz rękopisy literackie i naukowe powstałe od końca XV w. do wybuchu II wojny światowej⁵. Wśród kilkunastu tysięcy autorów autografów znajdujemy głównie niemieckich uczonych, artystów, literatów, polityków, wojskowych, arystokratów oraz przedstawicieli rodzin panujących. Warto tutaj wymienić Marci-

¹ Nazwy „Die Autographen-Sammlung” używa Zdzisław Pietrzyk w artykule *Zbiory z byłej Pruskiej Biblioteki Państwowej w Bibliotece Jagiellońskiej*. *Alma Mater*, 2008, s. 18, [online]. [dostęp: 23.11.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www3.uj.edu.pl/alma/alma/100/03.pdf>>.

² Z ostatnich polskich publikacji poświęconych „Berlince” warto wymienić cytowany powyżej artykuł Z. Pietrzyka: *Zbiory...*

³ Zob. zał. do części drukowanej pt. Anhang 4: Verzeichnis der nach Schloß Fürstenstein gelangten Autographen. W: H. Döhn: *Die Sammlung Autographa der ehemaligen Preußischen Staatsbibliothek zu Berlin*, s. 45.

⁴ Anhang 5: In Krakau befindliche Einzelkonvolute mit Material aus der Sammlung Autographa. W: tamże, s. 46.

na Lutra, Filipa Melanchtona, Gotfryda Wilhelma Leibniza, Georga Wilhelma Friedricha Hegla, Fryderyka Schillera, Johanna Gottfrieda von Herdera, Jana Wolfganga Goethego czy Jakuba i Wilhelma Grimmów. Zbiór zawiera również rękopisy autorów europejskich, w tym: Jana Kalwina, Hugo Grotiusa, Denisa Diderota, Jana Jakuba Rousseau, Waltera Scotta, Aleksandra Puszkina, Karola Dickensa, Mikołaja Gogola, Emila Zoli, Augusta Strindberga, Rainera Marii Rilkego i André Gide'a.

Zbiór poloników składa się z blisko 600 autografów ok. 380 autorów – polskich (m.in. uczonych, literatów, duchownych, mężów stanu i władców) bądź obcych, piszących o polskich sprawach⁶.

Autografy stanowią zatem cenne źródło m.in. do badań nad historią nauki, literatury, kultury i polityki – nie tylko niemieckiej, ale i ogólnoeuropejskiej. Również historyk książki może znaleźć tutaj interesującą korespondencję np. drukarzy, wydawców, księgarzy i grafików: Johanna Oporinusa, Krzysztofa Plantina, Firmina Didota, Giambattisty Bodoniego i Daniela Chodowieckiego. Ponieważ zbiór ten cieszy się dużym zainteresowaniem badaczy (rękopisy „Berlinki” są udostępniane od 1981 r.⁷), Biblioteka Państwowa w Berlinie – Fundacja Pruskiego Dziedzictwa Kulturalnego (Staatsbibliothek zu Berlin Preussische Kultur-Besitz) wspólnie z BJ podjęły inicjatywę opracowania ich nowego katalogu⁸. W efekcie ukazała się publikacja pt. *Die Sammlung Autographa der ehemaligen Preussischen Staatsbibliothek zu Berlin. Autographenkatalog (CD-ROM)* autorstwa Helgi Döhn z Oddziału Rękopisów Biblioteki Państwowej, opracowana przy pomocy pracowników zbiorów specjalnych BJ.

Publikacja H. Döhn powstała na podstawie rękopiśmiennego katalogu *Die Autographa der Königlichen Bibliothek zu Berlin* opracowywanego zapewne od 1899 r. z inicjatywy Ludwiga Sterna (1846-1911)⁹. Autorka starała się weryfikować i aktualizować z autopsji opisy berlińskiego katalogu podczas dwóch kwerend w BJ w 1997 i w 1999 r. W ich trakcie przejrzała jednak tylko część autografów, gdyż – jak twierdzi we *Wprowadzeniu do Die Sammlung Autographa...* – badania utrudniał zły stan części zbiorów i ich nieuporządkowanie. M.in. dlatego, jak przyznaje autorka, publikacja *Die Sammlung Autographa...* zawiera błędy. Z konieczności fragmentaryczna kwerenda pozwoliła jednak H. Döhn na:

- stwierdzenie braków w *Zbiorze Autografów*; opisy zaginionych obiektów autorka cytuje za katalogiem berlińskim;
- identyfikację autografów nie ujętych w katalogu berlińskim; z biegiem czasu *Zbiór Autografów* był uzupełniany o obiekty wyłączone z innych kolekcji bibliotecznych¹⁰.

Pierwszą, drukowaną część opracowania H. Döhn stanowi tom *Die Sammlung Autographa...* zawierający załączniki ułatwiające korzystanie z katalogu autografów (*Autographenkatalog*) zamieszczonego na CD-ROM-ie. Są to:

- przedmowa L. Sterna do pierwszego tomu berlińskiego katalogu kolekcji¹¹;
- objaśnienia skrótów zastosowanych w tym tomie, również autorstwa L. Sterna¹².

⁶ Anhang 5: In Krakau...

⁷ Zgodnie z umową o współpracy podpisaną w 1997 r., zob. Z. Pietrzyk, *Zbiory...*, s. 19.

⁸ W 2002 r. przystąpiono także do opracowania katalogu rękopisów starofrancuskich z byłej Pruskiej Biblioteki Państwowej przechowywanych obecnie w Krakowie i w Berlinie, zob. *Les manuscrits médiévaux français et occitans de la Preussische Staatsbibliothek et de la Staatsbibliothek zu Berlin Preussischer Kulturbesitz, décrits par Dominique Stutzmann et Piotr Tylus*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2006.

⁹ Einleitung. W: H. Döhn: *Die Sammlung Autographa...*, s. 16.

¹⁰ Tamże, s. 29-31.

¹¹ Anhang 1: *Die Autographa der Königlichen Bibliothek zu Berlin*. Von Ludwig Stern. W: H. Döhn: *Die Sammlung Autographa...*, s. 33-37.

¹² Anhang 2: Erklärung der Abkürzungen in Band 1 des alten Katalogs. W: tamże, s. 38-42.

W dalszej kolejności H. Döhn załączyła:

– dwuczęściowy alfabetyczny spis zbiorów listów, które znalazły się w kolekcji autografów¹³;

– wykaz 210 kaset z autografami, po 1941 r. ewakuowanych do zamku Fürstenstein (Książ koło Wałbrzycha)¹⁴;¹⁵;

– spis pojedynczych konwolut znajdujących się w BJ wraz z informacją na temat poloników¹⁶;

– wykaz *Variów*, które w 10 kasetach zostały wywiezione w czasie wojny w okolice Drezna, po wojnie trafiły do ZSRR, a w latach 1957/1958 znalazły się w berlińskiej Deutsche Staatsbibliothek¹⁷;

– spis publikacji biograficznych¹⁸ oraz wykaz skrótów używanych w katalogu zamieszczonym na CD-ROM-ie¹⁹. Należy podkreślić, że w spisie brakuje m.in. polskich wydawnictw biograficznych. Ich wykorzystanie pozwoliłoby H. Döhn na sprostowanie błędów występujących w opisach berlińskiego katalogu.

Główny zrab drukowanego tomu *Die Sammlung Autographa...* stanowi alfabetyczna lista nazwisk autorów autografów oraz adresatów listów odnotowanych w katalogu berlińskim²⁰, przy czym osoby, które były tylko adresatami pism wyróżniono kursywą. Lista zawiera również nazwiska autorów autografów, które zaginęły (głównie z ciągu od „Hissmann” do „Krigar”). Imiona i nazwiska podawane są w pisowni berlińskiego katalogu (np. „Scarga, Petrus”²¹, „Lubecki-Drucki, Franz Xaver” czy „Lubienski, Alexander Wladislaw”²²).

Drukowaną część opracowania H. Döhn uzupełnia 45 czarno-białych ilustracji, w tym – fotokopie ciekawszych autografów²³.

Właściwy katalog *Zbioru Autografów – Teil 2: Katalog der Sammlung Autographa* – liczy 2093 stron opublikowanych na CD-ROM-ie w formacie PDF. Opisy katalogowe uszeregowane są alfabetycznie według nazwisk poszczególnych osób – autorów i/lub odbiorców autografów. Przy nazwiskach opis podaje (w nawiasie okrągłym) ich inne formy, względnie pseudonimy, stosując – niestety nie we wszystkich koniecznych wypadkach – odpowiednie odsyłacze, np. „Kromer s. Cromer, Martin”²⁴. Następnie podane zostały – o ile były znane – lata życia, względnie daty urodzin lub śmierci oraz inne dane biograficzne (zawód i/lub zajęcie, miejsce urodzenia i/lub działalności) tych osób. W dalszej części opis podaje liczbę utworów, określając ich gatunek literacki (np. list), datę ich powstania, ewentualnie dodatkowe informacje oraz dane dotyczące adresata.

Nazwiska autorów autografów wyróżnione są pogrubioną czcionką, np.:

„Kmita, Petrus, Comes in Visnicz

1495–1551

poln. Staatsmann

1 Br., 1544. – Verschollen²⁵.

Nazwiska osób będących tylko adresatami listów nie są wyróżnione, np.:

„Czartoryski, Kasimir Florian von

gest. 1674

Bischof von Kujavien

Empf.: Polen: Königin Ludovika Maria²⁶.

¹³ Anhang 3: In die Sammlung Autographa eingegangene. (Brief-) Sammlungen und (Brief) Nachlässe. W: tamże, s. 43-44.

¹⁴ Z. Pietrzyk. Zbiory..., s. 15.

¹⁵ Anhang 4: Verzeichnis...

¹⁶ Anhang 5: In Krakau...

¹⁷ Anhang 6: Varia (in Berlin verbliebene Kästen). W: tamże, s. 47-50.

¹⁸ Benutzte biographische Nachschlagewerke und andere Hilfsmittel. W: tamże, s. 51-52.

¹⁹ Abkürzungsverzeichnis. W: tamże, s. 53.

²⁰ Alphabetische Namenliste. W: tamże, s. 55-282.

²¹ Tamże, s. 234.

²² Tamże, s. 178.

²³ Abbildungen 1-bis 45. W: tamże, s. 284-336.

²⁴ Teil 2: Katalog der Sammlung Autographa, s. 382, 1016.

²⁵ Tamże, s. 974.

²⁶ Tamże, s. 389.

Jak wskazuje poniższy przykład, opisy autografów władców i członków rodzin panujących zamieszczone są w pierwszej kolejności pod hasłem geograficznym, np.:

„Polen: Anna Jagiolonka «Königin»
1524–1596

Tochter des Königs Sigismund I.

vermählt mit Fürst Stepan Báthory von Siebenbürgen

1 Br., 1565, an den Bischof von Ermland, St. Hosius (= Polonica)²⁷.

Błędy zauważalne w *Katalog der Sammlung Autographa* – m.in. w nazwiskach czy datach życia, takie jak w cytowanym powyżej opisie listu królowej Anny Jagiellonki, ur. w 1523 r. – oraz niekonsekwencje w konstrukcji i treści opisów, są zapewne powtarzane za oryginalnym, berlińskim pierwowzorem opracowania H. Döhn. Pisownia nazwisk i imion, przy braku odpowiednich odsyłaczy, może w pewnym stopniu utrudnić – potencjalnym (nie tylko zresztą polskim) użytkownikom *Katalogu* – elektroniczne wyszukiwanie danych. Przykładem może być tutaj opis listu biskupa krakowskiego (w latach 1572-1577), od 1569 r. podkanclerzego koronnego Franciszka Krasieńskiego (1525-1577):

„Krasinsky, Franz

gest. 1577

poln. Staatsmann, Bischof von Krakau

1 Br. mit Beilage, 1569, an den Bischof von Ermland, St. Hosius. –
Verschollen²⁸.

Katalog der Sammlung Autographa zawiera zatem wszystkie opisy zamieszczone w wykazie berlińskim, w tym autografów zaginionych. Polonika oraz piśma znajdujące się obecnie w Berlinie są wyróżnione w następujący sposób: „(= Polonica)”; „(= Berlin)”.

Korzystając z *Katalogu*, należy się zapoznać z materiałami dodatkowymi zamieszczonymi na CD-ROM-ie, pomocnymi przede wszystkim we właściwym odczytaniu opisów katalogowych²⁹. Do wyszukiwania danych powinno się stosować program Adobe Reader³⁰.

*

Omawiając opracowanie H. Döhn trudno nie uwzględnić kontekstu, w którym ono powstało. Nawiązuje do niego Nawojka Cieślińska-Lobkowicz w artykule „Berlinka” do Berlina! w cytowanym poniżej fragmencie: „Wypada się też zgodzić się z określeniem prezydenta Fundacji Pruskiej prof. Klaus-Dietera Lehmana, który nazwał go [*Katalog der Sammlung Autographa*] «duchowym dziennikiem Niemców». Układ katalogu podkreśla zresztą związek «krakowskiej» kolekcji z innymi historycznymi spuściznami znajdującymi się w berlińskiej bibliotece, co – rzecz jasna – ma być argumentem za ich scaleniem. Podobnie jak podnoszony przez Lehmana integralny związek zbiorów «Berlinki» i historii ich gromadzenia z historią Berlina, Prus i Niemiec. Wydaje się więc, że nowy katalog adresowany jest także, a może przede wszystkim, do polskich polityków. Uwaga ta stosuje się tym bardziej do artykułu Lehmana («Frankfurter Allgemeine Zeitung» z 27 listopada 2007 r.³¹), który opublikowano po zmianie

²⁷ Tamże, s. 1445.

²⁸ Tamże, s. 1009.

²⁹ *Kurze Einführung in die Benutzung des Autographenkatalogs auf CD-ROM; Verzeichnis der Abkürzungen* [PDF].

³⁰ *Hilfe zur Navigation und Suche mit dem Adobe Reader* [PDF].

³¹ Chodzi tutaj o artykuł pt. Das geistige Tagebuch der Deutschen. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 27.11.2007, Nr. 276, S. 39, [online]. [dostęp: 23.11.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.faz.net/s/RubCF3AEB154CE64960822FA5429A182360/Doc~E6AE3E5C2B28243288A70E08D70734A63~ATpl~Ecommon~Scontent.html>>. Zob. też m.in. R. Mönch. Ein Kosmos des deutschen Geistes im Exil. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 12.12.2007. [online]. [dostęp: 23.11.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.faz.net/print/Feuilleton/Ein-Kosmos-des-deutschen-Geistes-im-Exil>>.

ządu w Polsce i który miał stanowić zaproszenie strony polskiej do dyskusji, jak rozwiązać spór³².

Ze względu na ograniczoną objętość niniejszej recenzji nie będę się w niej odnosił do problematyki niemieckich roszczeń wobec Polski w zakresie dóbr kultury. Jest ona szeroka i skomplikowana, zwłaszcza że – na co zwraca uwagę również N. Cieślińska-Lobkowicz – nie można jej rozpatrywać m.in. w oderwaniu od strat w zbiorach poniesionych przez Polskę w czasie II wojny światowej³³. Warto natomiast podkreślić, iż znakomita pod względem wydawniczym edycja Harrassowitz Verlag udostępnia niepublikowany dotąd berliński katalog *Zbioru Autografów*, stwarzając tym samym szansę na szersze, niż do tej pory, naukowe wykorzystanie kolekcji przechowywanej w BJ.

Jacek Puchalski

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do redakcji 25 listopada 2008 r.

Dokument, książka i biblioteka w badaniach naukowych i nauczaniu uniwersyteckim, pod red. Marty Skalskiej-Złat i Anny Zbikowskiej-Migoń. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego 2008, 300 ss., [twarda oprawa] Seria Acta Universitatis Wratislavis No 3020. ISSN 0239-6661 ISBN 978-83-229-2913-1

Ta pięknie wydana, z licznymi ilustracjami, praca zbiorowa, powstała z okazji pięćdziesięciolecia (1956–2006) działalności Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego i składa się z trzech części. Pierwsza z nich zatytułowana jest: „Dokument – książka – biblioteka jako przedmiot ocen i wartościowania”. Druga część nosi tytuł „Działalność Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1956-2006”, a trzecia „Dokumentacja uroczystości jubileuszowych 9 grudnia 2006”.

Książka oprócz udokumentowania jubileuszu zawiera prace, których treść skupiona jest głównie wokół zagadnień wartościowania, krytyki i oceniania. Podkreślić trzeba przede wszystkim wartość metodologiczną poszczególnych artykułów. Nie dziwi to zresztą, gdyż Instytut działający ponad 50 lat i mający poważny dorobek badawczy rozwinął metodologię badań nad książką i docenia aspekty metodologiczne w opracowaniach autorów spoza środowiska wrocławskiego. W tym duchu też trzeba oceniać zamieszczone w książce artykuły. I tak Barbara Sosińska-Kalata z Instytutu Informacji Naukowej i Nauk Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego przedstawiła *Kryteria ocen stosowanych wobec systemów porządkowania dokumentów* (s.17-46). Autorka nakreśliła zmiany zachodzące w systemach kryteriów oceny dokumentów w systemach porządkowania. Ewolucja w tym zakresie trwa od 3 tys. lat. B. Sosińska-Kalata cofnęła się aż do Niniwy, zwracając uwagę, że dojrzałość tego systemu świadczy

³²18.02.2008, „Tygodnik Powszechny”, nr 3 (3054), 20 stycznia 2008. [online]. [dostęp: 23.11.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://tygodnik2003-2007.onet.pl/0,1463291,druk.html>>.

³³Tamże. Zob. też: *Starty bibliotek polskich w czasie II wojny światowej w granicach Polski z 1945 r.* Wstępny raport o stanie wiedzy. Oprac. B. Bieńkowska, red. A. Mężyński. Warszawa 1994, 2 t. Cz. 1: Analiza, Cz. 2: Tablice, cz. 3: Bibliografia. *Informator o stratach bibliotek i księgozbiorów domowych na terytoriach polskich okupowanych w latach 1939-1945*. Red. B. Bieńkowska. Poznań 2000.

o tym, że prawdopodobnie wzorowano się w nim na jeszcze wcześniejszych systemach porządkowania dokumentów. Opisując rozwój narzędzi organizowania informacji w naszych czasach, autorka zwróciła uwagę, że technologia komputerowa nie wyeliminowała systemów klasyfikacyjnych i haseł przedmiotowych, aczkolwiek poddano je procesowi dostosowania. Obok nich zaczęły się rozwijać m.in. języki deskryptorowe, słów kluczowych kontrolowane i niekontrolowane, i szereg innych. W okresie, który autorka nazwała „ponowoczesnym” doszliśmy do Semantycznego Webu, a także do wykorzystywania folksonomii. Narzędzia Semantycznego Webu stanowią szansę dla architektów informacji, poszukujących najlepszej drogi do opisu cyfrowej informacji, gdyż otwierają się wciąż nowe możliwości w budowie metadanych, wyszukiwarkach i systemach nawigacyjnych. Nadal jednak Semantyczny Web jest słabo uporządkowaną przestrzenią wielkich zasobów informacji.

Wymieniono ten artykuł na pierwszym miejscu, choć w książce opublikowany jest jako drugi, gdyż zawiera on szeroko ujęte zagadnienia oceny porządkowania dokumentów w przekroju historycznym, co pozwala spojrzeć na ten problem, chyba jeden z najważniejszych w bibliotekarstwie i informacji naukowej, całościowo. Od porządkowania dokumentów zależy przecież później ich odnalezienie w zbiorze. Obszerny i uporządkowany tekst wystąpienia B. Sośniewskiej-Kalaty jest świetnym przykładem, jak można w przystępny sposób pisać o sprawach trudnych. Warto zachęcić studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa do lektury tego artykułu, a także polecić go pracującym już bibliotekarzom, aby mogli unowocześnić i zaktualizować swoją wiedzę zawodową.

W omawianej książce jako pierwszy został zamieszczony artykuł Janusza Dunina-Horkawicza, profesora Uniwersytetu Łódzkiego z Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej oraz Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi. Autor niestety nie doczekał już wydania książki. Jego artykuł zatytułowany *Czy możliwa jest idealna realizacja edytorska dzieła piśmienniczego?* (s. 11-15) i jak zwykle u J. Dunina jest bardzo żywo i ciekawie ujęty. Autor od razu też odpowiedział na postawione w tytule pytanie – negatywnie. Podkreślił, że na rynku wydawniczym pojawia się wiele książek o tak różnorodnej formie wydawniczej, wpływającej na ich funkcjonowanie na rynku księgarskim, a także oddziałującej na czytelnika, ale wydawcom trudno czasem przewidzieć reakcję na daną książkę i jaki będzie na nią popyt? Niektóre publikacje zawierają różne potknięcia językowe i stylistyczne, są książki pisane i wydawane przez osoby mające odchylenia od normy i ich wartość jest nikła, a głoszone w nich idee są co najmniej dziwne, zaś ich forma wydawnicza potrafi czytelnika przekonać, aby ją kupił. Może on wprawdzie być potem zaskoczony treścią, może też się zdarzyć, że niełatwo mu odkryć, iż autor głosi jakieś fałszywe „prawdy”. Czasem wydawcy tworzą książki o dziwnych formach, ażeby zadziwić, zainteresować publiczność, ale nie zawsze ta forma przynosi oczekiwany efekt. Wydawcy też często przeceniają książki, by szybciej „zeszły z rynku” i aby nie dawać ich na makulaturę, z czym generalnie tak naprawdę publiczność się nie godzi, choć wiadomo, że część nakładów tam właśnie trafia. Ciekawe spostrzeżenie dotyczy zmian, jakie zaszły ostatnio w związku z Internetem. Można wydawać własnym sumptem książki, np. w kilku egzemplarzach lub wprowadzić je do sieci, gdzie każdy może mieć do nich dostęp, wydawać książki tylko dla kilku przyjaciół, wtedy znowu będą miały charakter ulotny i nie będą dostępne. Dunin wierzył jednak, że książka papierowa się obroni, gdyż w kulturze ma ona swą wartość niezmienną.

Mirosław Górny z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu wzięty pod rozwagę bardzo ciekawy problem, a mianowicie ocenę jakości bibliotek. W artykule zatytułowanym *Dlaczego oceny efektywności bibliotek są mało efektywne?* (s. 47-61) autor stwierdził, że przeniesienie metod badawczych efektywności z gospodarki do instytucji niekomercyjnych, do jakich należą biblioteki, nie

spowodowało w tych ostatnich, jakichś rewolucyjnych zmian. Ukazało się w ciągu 50 lat bardzo wiele artykułów, które opublikowano zwykle po przeprowadzeniu badań jakościowych z wykorzystaniem różnorodnych metod, ale to nie zmienia faktu, że często w badaniach tych koncentrowano się nie tyle na chęci wprowadzenia zmian w działaniu biblioteki, ale na opinii, jakie mają o bibliotece ich użytkownicy.

Na wyniki badań efektywnościowych ma wpływ wiele czynników, jak np. cechy otoczenia, infrastruktura technologiczna, ekonomiczna, prawna i zachowania oraz potrzeby użytkowników. Autor stwierdził, że badacze na ogół nie rozumieją tego mechanizmu w stopniu dostatecznym, tak aby wykorzystać tę wiedzę w trakcie badań. Nie wszystkim słuchaczom, uczestnikom konferencji te stwierdzenia się podobały. Ograniczenia czasowe nie pozwoliły jednak na rozwinięcie dyskusji.

Jacek Wojciechowski, profesor z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, przedstawił artykuł *Bibliotekarze – różne warianty ról* (s. 63-83), w którym zajął się sytuacją bibliotekarzy zmuszonych przez zachodzące zmiany w otoczeniu i wewnątrz biblioteki do porzucenia roli „omnibusów” na rzecz specjalizacji. Wówczas dopiero mogą oni spełniać swą rolę wobec użytkowników, jeśli będą umieli bardziej wnikać w zawartość dokumentów. Należy wygenerować nowe role bibliotekarzy, którzy ze swymi zróżnicowanymi umiejętnościami tworzą zespół. W dużych bibliotekach to łatwiejsze zadanie, w małych raczej trudne. Potrzebni są bibliotekarze dziedzinowi, choć trzon personelu będą nadal stanowić bibliotekarze ze znajomością ogólnych procesów informacyjnych i bibliotecznych. Autor podkreślił, że ważne jest przede wszystkim współdziałanie. Zmiany pociągają za sobą naturalną konieczność wymiany personelu, ponieważ użytkownicy bibliotek wnoszą nowe oczekiwania w różnych sferach komunikacji zarówno pisanej, jak i elektronicznej odnoszącej się do informacji, jak i nie odnoszącej się do informacji. Trudno w pełni zdefiniować ocenę efektywności tych ról w parametrach i nie należy pomijać opinii intuicyjnych. Autor uważa, że najlepszą metodą jest testowanie modeli. Dla każdej z ról powinien powstać scenariusz postępowania optymalnego i wykaz standardów. Można ten sam sposób zastosować do oceny kwalifikacji i zachowań bibliotekarzy, jednak tu opinie muszą być umiarkowane ze względu na zachowania pracownicze. Przepisy prawne oraz organizacja dostępu do zbiorów w większości polskich bibliotek naukowych nie stwarzają jednak warunków do zatrudniania bibliotekarzy dziedzinowych.

Bardzo ciekawa wypowiedź J. Wojciechowskiego uświadamia, jak trudno jest wykształcić bibliotekarzy czy też pracowników informacji, od których wymaga się spełniania tak skomplikowanych i zróżnicowanych zadań.

Janusz Kostecki z Biblioteki Narodowej zatytułował swój artykuł *Czytelnik w świecie wartości* (s. 85-113) Temat ten wpisuje się w ciąg referatów, poświęconych problematyce oceniania, wartościowania i efektywności. Dojrzelismy bowiem, my jako pracownicy książki i informacji, do zadawania sobie pytania, czy to, co robimy ma jaką wartość? Dojrzeli także do tego czytelnicy-użytkownicy, którzy chcieliby móc krytycznie oceniać, czy to, z czego i jak korzystają jest wartościowe. Obszerny tekst przedstawiony przez Kosteckiego cechuje wielowątkowość, aczkolwiek, jak twierdzi sam autor, nie da się w jednym referacie zajmować wszystkim, co dotyczy wartościowania. W związku z tym poświęcił uwagę ewaluacji utworów literackich, a nie zajmował się wartościowaniem literatury naukowej i informacyjnej. Trudno też w wypowiedzi o ograniczonej objętości przedstawić historyczną ewolucję wyróżnionych praktyk aksjologicznych. Bogate przypisy pozwolą jednak czytelnikowi zaspokoić rozbudzoną ciekawość.

Irena Socha z Uniwersytetu Śląskiego zajęła się krytyką książki w artykule *Krytyka książki a krytyka literacka* (s. 115-137). Autorka stwierdziła, że temat nie jest zbyt popularny i mało zajmowano się nim z punktu widzenia teoretycz-

nego. Znane są działania w zakresie krytyki książki, np. jako krótkie zapowiedzi w katalogach księgarskich czy problemy związane z cenzurą. Tymczasem według autorki krytyka książki powinna być włączona do systemu książki. Przedmiotem krytyki książki mogą być różne aspekty, jej specyfika wydawnicza, jak i programowanie repertuaru dla wydawców, bibliotek i czytelników. Krytyka nie dotyczy tylko poszczególnych wydań, ale i całych kolekcji. Krytyka książki bardziej niż krytyka literacka należy do sfery praktyki, tj. programowanie zorientowane na wzorce wydawnicze, repertuary, recepcje, a nawet na zalecenia dla bibliotek, bibliografii albo cenzorów wytwarzających wykazy książek zalecanych i zakazanych. Krytyka literacka i krytyka książki należą do dwu różnych systemów do systemu kultury literackiej i do systemu książki. Są też inaczej wyrażane. Krytyka literacka jest zwykle wyrażana w esejach, specjalnych kolumnach, dysertacjach, itp. A krytyka książki jest wyrażana w takich formach wypowiedziarnych opinii, jak przedstawiane w czasopismach cele, które mają wpływać na ludzi, od rekomendowania do zabrania, i są opracowywane w takich ofertach jak: „książki do czytania”, bibliografie selektywne, opinie formułowane w trakcie wystaw książek, przewodniki zalecanej lektury, współzawodnictwo w ocenianiu kolekcji, indeksy książek zakazanych, zawierające ocenę formalnej i legalnej interpretacji.

To bardzo uporządkowany i ciekawy tekst poruszający w szerokim ujęciu problemy krytyki książek, która według autorki ma bardziej wielopostaciowy charakter niż krytyka literacka i jest „swoiście bibliologiczna, dysponująca własnym warszatem i realizująca specyficzne funkcje”. Ze względu na to, że krytyka książki wciąż budzi pewien niedosyt, gdyż oczekuje się od niej, aby była uprawiana na wysokim poziomie i w sposób kulturalny pobudzała do dyskusji, a nie hamowała jej, wydaje się, że każdy interesujący się systemem książki powinien poznać artykuł I. Sochy.

Rola czasopiśm w krytyce piśmiennictwa naukowego (s. 145-162) to temat artykułu Anny Zbikowskiej-Migoń z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Wrocławskiego. Autorka zwróciła uwagę na to, że jeśli można powiedzieć, iż rozwija się krytyka książki, to zupełnie zaniedbana jest krytyka piśmiennictwa naukowego na łamach czasopism. Różne są przyczyny, dla których pracownicy naukowcy nie chcą się wypowiadać o pracach publikowanych w czasopismach i ograniczać się zwykli do recenzji sprawozdawczych. Rzadko można znaleźć rzeczywiście poważne polemiki naukowe, których wymowa jest czasem głębsza niż gładko napisana wypowiedź autora o nieznanej reputacji naukowej, która może nas absolutnie przekonać, a to może być że ze szkoda dla naszej wiedzy. A. Zbikowska-Migoń wskazuje też, że w Polsce nie ma prawie badaczy zajmujących się zagadnieniami krytyki na łamach czasopism, chociaż za granicą prowadzi się w tym zakresie intensywne badania. Jest więc jasne, że autorka poruszyła problem nie tylko ciekawy, ale niezwykle ważny z punktu widzenia modelu krytyki piśmiennictwa. Problem ten jest także podporządkowany nurtowi rozważań przyjętemu w omawianej książce, a mianowicie badaniom efektywności, oceny i wartości w odniesieniu do różnych zagadnień badań nad książką i biblioteką.

Andrzej Mężyński z Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Wrocławskiego zajmuje się zagadnieniem *Czasopisma księgo- i bibliotekoznawcze w Polsce. Kryteria ocen, wybrane przykłady*. Autor zaproponował podział polskich czasopism księgo- i bibliotekoznawczych według czterech grup: 1) Czasopisma ogólnopolskie poświęcone tematom historycznym, 2) Ogólnopolskie czasopisma fachowe, czyli poświęcone praktyce bibliotekarskiej, 3) Czasopisma poszczególnych bibliotek naukowych, 4) Czasopisma regionalne wydawane najczęściej przez wojewódzkie biblioteki publiczne. Proponuje, aby oceniać je według pewnych kryteriów, jak: tematyka czasopisma, język artykułów, struktura i forma pisma, walory lub wady pracy redakcji, częstotliwość i regularność ukazywania się, trafność rozpoznania czytelnika/odbiorcy, recepcja

pisma, porównywanie czasopism w skali krajowej i międzynarodowej. Prócz tej złożonej propozycji oceny autor poszukuje jeszcze specyfiki polskich czasopism oraz krytykuje oceny czasopism wskazywane w recenzjach, które uważa za słabą stronę wypowiedzi pracowników nauki. Wskazuje na brak prawdziwie dobrej oceny czasopism, a analizie zawartości są one poddawane tylko przy okazji jubileuszu redakcji lub czasopisma.

Artykuł Andrzeja Mężyńskiego zapowiadał jakby więcej niż otrzymaliśmy. Choć autor zastrzegł, że nie sposób było ująć zagadnienie szerzej, ze względu na jego zawilgość i wielowłótkowość, ale ponieważ „dorośliśmy” do tego, żeby dokonywać ocen i porównywać nasze polskie osiągnięcia z zagranicznymi, to zabrakło w tym artykule pokazania procesu przeprowadzenia oceny przynajmniej jednej grupy wymienionych przez autora czasopism.

W drugiej części książki zgodnie z wymienionym na wstępie tytułem zamieszczono artykuł Krzysztofa Migonia *Pół wieku Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (1956-2006)*. Jest to nie tylko sucha relacja z działalności placówki, ale jej pokazanie przez pryzmat wspomnień osobistych autora, który jest absolwentem pierwszego rocznika studiów dziennych, długoletnim dyrektorem i przewodniczącym Rady Naukowej Instytutu. K. Migoń, swym jak zwykle świetnym piórem, pokazuje rozwój Instytutu i największe jego osiągnięcia, a dzięki umiejętności przynależnej tylko dobrym uczonym, potrafi syntetyzować. Wobec tego jest to artykuł stosunkowo krótki, jak na 50 lat istnienia tej placówki, ale za to treściwy.

Następnie Elżbieta Herden i Bożena Koredczuk przedstawiają *Badania naukowe w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego w latach 1956-2006. Próba syntezy i oceny* (s. 181-200). Znamienne jest to, że autorki nie tyle relacjonują, co starają się ocenić badania, określić ich główne kierunki. Podzieliły one ową działalność na trzy okresy i scharakteryzowały je.

Tak więc te dwa artykuły są względem siebie komplementarne, ale pozostaje pewien niedosyt, ponieważ żadna inna „szkoła bibliotekoznawcza, a w tym przypadku bibliologiczna” nie wywarła tak wielkiego wpływu na badania nad książką jak właśnie Wrocław. I tu wydaje się, że K. Migoń byłby świetnym komentatorem, już jako klasyk, który mógłby przedstawić wspólne i różnicowane poglądy na tę naukę głównych jej aktorów: Knota, Kocowskiego, Głombiowskiego i Maleczyńskiej, jak i swoje na przestrzeni tych pięćdziesięciu lat.

W zakończeniu części drugiej znajdują się jeszcze dwa ciekawe artykuły. Pierwszy pt. *Absolwenci w oczach pracodawców* (s. 201-207), a drugi – *Instytut w oczach absolwentów* (s. 209-219). Dyskusję z pracodawcami przeprowadziła Lucja Talarczyk-Malcher, która w podsumowaniu zaznacza: „że na wizerunek absolwenta bibliotekoznawstwa ma wpływ wiele czynników, poczynając od cech intelektualnych i osobowych osoby zgłaszającej się na studia, zespołu nauczającego i programu kształcenia, a kończąc na bibliotece, w której znajdzie on miejsce do realizacji swoich ambicji zawodowych”. Pracodawcy doceniają wiedzę teoretyczną absolwentów, ale podkreślają, że brak im wiedzy praktycznej. Absolwent powinien oprócz posiadanej wiedzy, cechować się wysoką kulturą osobistą, wdziękiem, elegancją i konieczne posiadać poczucie humoru.

Danuta Wańka, jako moderator dyskusji absolwentów, podsumowała ich wypowiedzi zauważając, że są oni wdzięczni swoim nauczycielom za to przede wszystkim, że dostarczyli im rzetelnej wiedzy ogólnej, pozwalającej na łatwą adaptację do nowych zadań, że są przystosowani zarówno do samokształcenia, jak i do stałego doskonalenia się.

Część trzecia książki zawiera dokumentację uroczystości jubileuszowych 9 grudnia 2006 r. Poczynając od wystąpienia Dyrektora Instytutu prof. UW r. dr hab. Marty Skalskiej-Zlat, JM Rektora prof. dr hab. Leszka Pacholskiego, Dziekana Wydziału Filologicznego prof. dr hab. Michała Sarnowskiego, a następnie przewodniczącej Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich Elżbiety Stefań-

czyk, poprzez dyrektorów poszczególnych bratnich instytutów w Polsce oraz dyrektorów bibliotek. Zamieszczono również zdjęcia z wystawy jubileuszowej, listę uczestników konferencji, listę uczestników zjazdu absolwentów oraz indeks nazwisk występujących w publikacji.

Jak to podkreślono na początku recenzji, omówiona pozycja jest niezwykle cenna i warto po nią sięgać, a także polecać studentom i młodym pracownikom nauki. Istnieje jednak pewna obawa, że nie będzie łatwo ją znaleźć w bibliotekach, ze względu na ograniczoną liczbę egzemplarzy.

Wanda Pindłowa
Uniwersytet Jagielloński

Tekst wpłynął do redakcji 16 lutego 2009 r.

DominiKa Rafalska: *Między marzeniami a rzeczywistością. Tygodnik „Po prostu” wobec głównych problemów społecznych i politycznych w latach 1955-1957.* Warszawa: Neriton 2008, 246 s., 7 il. ISBN 9788375430523

Tygodnik „Po prostu” z lat 1955-1957 dla Polaków dziś 60. i 70-letnich był nie tylko pismem kultowym, ale także „wyrocznią” w sprawach najważniejszych, co do istoty „polskiej drogi do socjalizmu”, istotnym elementem życia społecznego, politycznego i kulturalnego Polski drugiej połowy lat pięćdziesiątych XX w. Po latach obrósł legendą czasopisma przyczyniającego się do położenia podwalin i aktywnego uczestnika ruchu dokonującego przemian demokratyzacji Polski w październiku 1956 r. Jego zamknięcie w październiku 1957 r. z polecenia I sekretarza KC PZPR Władysława Gomułki było również symbolicznym aktem zakończenia procesu przemian i demokratyzacji systemu, zapoczątkowanym m.in. wydaniem w języku polskim w marcu 1955 r. głośnej powieści Ilji Erenburga „Odwilż”¹ w przekładzie Jana Brzechwy.

Badania i studia nad dziejami polskiej prasy codziennej oraz nad piśmiennictwem społeczno-kulturalnym i politycznym w latach 1944-1989 nie cieszą się szczególnym zainteresowaniem młodego pokolenia polskich prasoznawców. Jak dotąd nie doczekaliśmy się całościowych monografii tak ważnych czasopism społeczno-kulturalnych, odgrywających zasadniczą rolę w kształtowaniu obrazu polskiego życia literackiego, teatralnego, filmowego czy plastycznego, jak np. „Nowiny Literackie” (1947-1948), „Odrodzenie” (1944-1950), „Kuznica” (1945-1950), „Nowa Kultura” (1950-1963), „Przegląd Kulturalny” (1952-1963), „Literatura” (1972-1981), pism studenckich: „Itd.” (1960-1981), „Student” (1967-1981), „Politechnika” (1946-1981; pismo studentów Politechniki Warszawskiej) czy kultowy „Nowy Medyk” (1953-1981; pismo studentów Akademii Medycznej w Warszawie). Mimo legendy „Po prostu”, dostępu do archiwaliów pozwalających odtworzyć dzieje naturalne tegoż tygodnika, również on nie doczekał się całościowej, wyczerpującej monografii naukowej. Toteż z zadowoleniem i zainteresowaniem przyjęto w środowisku chyba nie tylko dziennikarskim, ale także prasoznawców, książkę Dominiki Rafalskiej poświęconą dziejom tygodnika „Po prostu” i jego roli w kształtowaniu obrazu głównych problemów społecznych i politycznych Polski z lat 1955-1957.

Nie jest to klasyczna monografia historyczno-prasowa mówiąca o jednej gazecie, lecz rozprawa o charakterze źródłoznawczym. Napisanie monografii nie było celem autorki. Głównym założeniem było natomiast – jak sama Rafalska przy-

¹ Tytuł rosyjski powieści Ilji Erenburga brzmiał – *Ottiepiel*.

znała – ukazanie: „w jaki sposób tygodnik «Po prostu» pisał o najważniejszych zagadnieniach polskiej rzeczywistości lat pięćdziesiątych XX w., pokazanie funkcji, jaką czasopismo pełniło w kształtowaniu przemian destalinizacyjnych w kraju” (s. 11).

Tak więc, jak pisze we wstępie prof. Jerzy Eisler, z jednej strony autorka musiała się zmierzyć z legendą samego pisma, a z drugiej – tak zdefiniować przedmiot badawczy, ażeby oddawał on przy tym rozważania nad historią i rolą tygodnika „Po prostu” w życiu społeczno-politycznym i kulturalnym Polski lat 1947-1957. Tak zakreślony przedmiot analizy zdeterminował również układ problemowy i chronologiczny recenzowanej pracy. Przyjęte ramy chronologiczne nie budzą większych zastrzeżeń, jakkolwiek nie są one przez autorkę w pełni i zgodnie z wymogami metodologii historii i metodologii badań prasoznawczych uzasadnione.

Data początkowa – 1955 r. to nie jest żadna rama chronologiczna, przełomowa dla dziejów tygodnika. Jak sama autorka przyznaje kilka stron dalej, momentem przełomowym dla tygodnika jest połowa 1953 r., gdy stanowisko redaktora naczelnego obejmuje Eligiusz Lasota, który przystępuje do pracy nad uatrakcyjnieniem pisma, żeby stało się pismem nie tylko czytany z obowiązku, ale dla ciekawości, zainteresowania treściami tam publikowanymi (s. 22-23). Data końcowa jest uzasadniona i nie budzi żadnych zastrzeżeń.

Recenzowana książka składa się z siedmiu merytorycznych rozdziałów, prologu, epilogu, wstępu autorstwa prof. Jerzego Eislera. Zamieszczono również streszczenie w języku angielskim, indeks osób oraz bardzo wyselekcjonowaną bibliografię wykorzystanych źródeł i opracowań. Wewnętrzny zdefiniowany podział wykorzystanych źródeł i opracowań jest zgodny z wymogami współczesnej metodologii badań historycznych i nie budzi zastrzeżeń. Prawdłowo autorka podzieliła źródła na archiwalia, prasę, relacje, deklaracje programowe, dokumenty, przemówienia, pamiętniki, wspomnienia, wywiady; monografie, syntezy, antologie.

Analizując wyselekcjonowaną bibliografię pod kątem jej kompletności, trudno zorientować się czytelnikowi, czy są to – z zastrzeżeniem samej autorki – wybrane pozycje, które stanowiły trzon przy opracowywaniu powyższej książki, czy też tylko te, na które czytelnik powinien zwrócić uwagę przy lekturze powyższej rozprawy. Ten brak jednoznaczności rodzi również podejrzenie, iż zarówno kwerenda archiwalna, jak i lektura przedmiotu są tylko pewnym wyznacznikiem i nie jest ona kompletna. Stąd nasuwają się zasadnicze wątpliwości i pytania, czy autorka zastosowała podstawową zasadę klasycznej metodologii historii, z którą zaznajamiają się studenci I roku studiów historycznych, a odnosząca się do zasady wszechstronnego i wyczerpującego wykorzystania źródeł i opracowań przy definiowaniu określonego przedmiotu badań. Trudno zrozumieć tok postępowania D. Rafalskiej, skutkiem którego w wykazie wykorzystanych źródeł pominięła zespoły, które może w rzeczywistości analizowała, jak np. dotyczące działalności Wydziału Prasy i Wydawnictw KC PZPR z lat 1955-1957, kolekcje zgromadzone w Archiwum Dokumentacji Historycznej PRL, a zwłaszcza kolekcje Walerego Namiotkiewicza, Artura Starewicz i Mieczysława Franciszka Rakowskiego. Również dział relacji jest nad wyraz skromny. Szkoda, iż obok rozmów z Ryszardem Turskim i Lechosławem Goździkiem autorka nie przeprowadziła wywiadów z Jerzym Urbanem czy Janem Olszewskim.

Siedem rozdziałów merytorycznych oddaje główne pole zainteresowań autorki. Ich tytuły przedmiotowe są albo wprost z kluczowych tytułów artykułów, które stawały się początkiem ważkich dyskusji o podstawowym znaczeniu dla ówczesnego życia politycznego, społecznego, kulturalnego, czy wręcz codziennego lub od określeń innych historyków. Ten zabieg autorki jest ciekawy i nietuzinkowy w naszej dotychczasowej praktyce naukowej. Przybliży to w sposób zasadniczy odbiór treści poszczególnych rozdziałów przez czytelnika mniej zorientowanego w wydarzeniach czasów lat pięćdziesiątych XX w. Są one bowiem, już tak odle-

głe, jak dla pokolenia dzisiejszych 60- i 70-latków czasy powstania listopadowego czy styczniowego. Autorka nie tylko prezentuje tutaj znakomitą wręcz orientację w samej treści poszczególnych analizowanych artykułów, ale także umiejscawia je w przestrzeni historycznej i społecznej minionej epoki.

Zgodnie z prawdą historyczną D. Rafalska stwierdza, iż redakcja tygodnika „Po prostu” w latach 1955-1957 nie myślała o obalaniu systemu socjalistycznego, ale o nadaniu mu bardziej ludzkiej twarzy. Podkreśla też doniosłą rolę, jaką redaktorzy i współpracownicy tygodnika „Po prostu” odegrali w dniach polskiego października 1956 r. Ukazuje dziennikarzy tygodnika nie tylko wtedy, kiedy rozmawiają z najwyższymi przedstawicielami władzy, ale też jak z upoważnienia samego Władysława Gomułki biorą czynny udział w licznych wiecach, które odbywały się wówczas w Warszawie. Próbuje też opisać recepcję w społeczeństwie polskim oraz wśród warszawian publicystyki tego okresu, która ukazywała się na łamach tego wówczas już kultowego dla polskiej inteligencji tygodnika. Godne podkreślenia jest to, iż pokazuje przy tym dynamikę zmiany tonu owej publicystyki od wydarzeń w czerwcu 1956 r. w Poznaniu po obrady VIII Plenum KC PZPR (19-21 X 1956 r.), dramatyczne rozmowy polskich przywódców z delegacją radziecką z Nikitą Chruszczowem w Belwederze w nocy z 19 na 20 października 1956 r. Ukazuje zespół ludzi, którzy mają pełną świadomość, iż od ich postawy na wiecach, zaangażowania w przedstawianiu opinii publicznej argumentów władzy na rzecz zachowania spokoju i rozwoju, samoograniczenia jakże słusznych żądań na rzecz demokratyzacji życia i wprowadzenia społecznej gospodarki uwzględniającej rachunek ekonomiczny, zależy nie tylko ta swoista jesienna rewolucja, dążenie ku wymarzonej wówczas przez wielu polskiej drogi do socjalizmu, ale może i los Polski takiej jaką ona była (s. 13, 173-192).

Dobrze też, iż autorka eksponuje zapomniane epizody z dziejów tego zaangażowania redakcji. Przypomina więc o wystąpieniu redaktora naczelnego „Po prostu” E. Lasoty na wiecu studentów i pracowników naukowych Politechniki Warszawskiej 20 października 1956 r. Słusznie D. Rafalska dochodzi do wniosku, iż właśnie w tych dniach jesiennego października 1956 r. redakcja tygodnia „Po prostu” nie tylko była normalną redakcją, w której redagowano pismo, ale stała się jedną z najważniejszych instytucji życia publicznego, gdzie przychodzone po porady, wskazówki, gdzie podejmowano decyzje, co do strategii i taktyki działania. To w owych dniach rodziły się przyjaźnie na całe życie, jak np. Lechosława Goździka, legendarnego sekretarza PZPR na Zeraniu z Jackiem Kuroniem, Karolem Modzelewskim, Eligiuszem Lasotą i Stefanem Bratkowskim. Również sama redakcja tygodnika „Po prostu” stawała się wielką rodziną i nie tylko dotyczyło to dziennikarzy, ale także sekretarek, maszynistek. Autorka mimowolnie wskazuje, iż właśnie w owych dniach narodziła się legenda pisma, która trwa w pokoleniu ZMP, rewolucjonistów marksistów z 1956 r., do dziś. To są najlepsze partie książki.

Również nad wyraz interesujące są partie odnoszące się do szeroko pojętej kultury, w tym do twórczości Marka Hłaski – jako felietonisty i publicysty – bożyszcza ówczesnej młodej prozy czy też początkujących publicystów, jak np. Jerzego Urbana, Jerzego Ambroziewicza, Jana Olszewskiego, Anny Bratkovskiej.

Rafalska doskonale wyczuwa i z wielką znajomością rzeczy ukazuje rolę publicystyki kulturalnej tygodnika tych lat. Pokazuje doniosłą rolę kultury młodzieży akademickiej w aspekcie relacji z kolejnych premier Studenckiego Teatru Satyryków, teatru Bim Bom z Gdańska. Szczegółowo analizuje publicystykę na ten temat Agnieszki Osieckiej i Haliny Mikołajskiej (por. artykuły: No więc skonfrontujmy w nr 20 z 1955 r., *Rehabilitacja metafory* nr 17 z 1956 r. – zob. s. 149-153). Podkreśla rolę edukacyjną w zakresie filmu. Poprzez recenzje, omówienia, artykuły analizujące ukazuje miejsce i rolę w życiu kulturalnym Polski ówczesnej dynamicznej, twórczej, młodej polskiej plastyki. W ten sposób podkreśla historyczną rolę legendarnej „Wystawy Młodej Plastyki w Arsenale”,

której miała miejsce na przełomie sierpnia i września 1955 r. w ramach imprez towarzyszących Światowemu Festiwalowi Młodzieży i Studentów. Przytacza opinie i sądy o wystawie ludzi związanych z piśmiennictwem z perspektywy historycznej.

Trudno jest zrozumieć, jakie przesłanki decydowały o tym, że autorka postrzega ruch klubowy jako element życia kulturalnego. Ówczesny ruch klubowy, a zwłaszcza tworzenie i działalność takich przedsięwzięć, jak: Klub Krzywego Koła czy ogólnopolska sieć Klubów Młodej Inteligencji, to nie były działania kulturalne *sensu stricto*, ale społeczno-polityczne, które miały za zadanie być fundamentem i zaczynem budowania społeczeństwa obywatelskiego w ramach realiów ustroju socjalistycznego (s. 144-148).

Rozdział poświęcony sprawom społecznym po dokładniejszej lekturze sprawia wrażenie niespójnego. Brak wyraźnie zdefiniowanych problemów społecznych będących w kręgu zainteresowań redakcji, ich hierarchii, w traktowaniu ich przez zespół redakcyjny. Brak refleksji historyczno-prasowej, co do recepcji publicystyki społecznej wśród inteligencji wielkomięskiej. Szczególnie dotyczy to szeroko pojętej problematyki Polski powiatowej, wynaturzeń w procesie tworzenia spółdzielni produkcyjnych itp.

Dobór analizowanych tematów, jak i sam wybór artykułów wydaje się przypadkowy. Przedstawia tę tematykę począwszy od spraw położenia społeczności cygańskiej po raporty z Polski B, relacje z życia polskiej wsi po krytykę „polskiego drobnomieszczactwa”. Brak tu też szczegółowej analizy statystycznej, choćby przykładowo przytoczonych danych o tym, jaki odsetek tematów o problematyce społecznej był „faworyzowany” przez zespół tygodnika, a jaki traktowany był jako marginesowy. Autorka zupełnie pominęła wątek inspiracji ze względów politycznych czy taktycznych zamieszczanych artykułów. Np. interesującą byłaby próba odpowiedzi, jaki był rzeczywisty wpływ na treść tygodnika Zarządu Głównego ZMP, Wydziału Prasy i Wydawnictw KC PZPR i kierownictwa Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. Ta część rozprawy jest najslabsza, co tym bardziej jest zadziwiające, że życie społeczne było jednym z głównych problemów będących przedmiotem zainteresowania autorki i zakreślonym w podtytule książki.

Wstępny rozdział zatytułowany „Prolog” stanowi nad wyraz pobieżny przegląd tematyki i problematyki tygodnika „Po prostu” od 1 lipca 1947 r. po 1953 r., a rozdział II – przegląd publicystyki z lat 1954-1955. To wyjście poza zasadnicze ramy chronologiczne rozprawy sprawia wrażenie pewnego chaosu kompozycyjnego. Wynika to przede wszystkim z braku wykształcenia czysto historycznego D. Rafalskiej. Uzasadnione byłoby, ażeby rozdział wstępny poświęcony był dziejom (w zarysie oczywiście) naturalnym tygodnika, w którym przedstawiono by warunki prawne i polityczne ukazywania się tygodnika, tworzenie zespołu redakcyjnego, determinanty organizacyjno-materialne „Po prostu”, nakład i czytelnictwo pisma. Tak zakreślony tematycznie rozdział wprowadzałby współczesnego czytelnika w ówczesny świat tygodnika „Po prostu”.

Dyskusyjne wydaje się także przedstawienie w epilogu dziejów inicjatywy odrodzenia tygodnia i wydawania go w 1981 r. oraz krótkiego jego egzystowania na rynku prasowym na początku transformacji ustrojowo-gospodarczej w 1990 r. Myślę, iż ciekawszym zabiegiem byłoby ukazanie miejsca i roli tygodnika jako instytucji życia publicznego w kształtowaniu postaw obywatelskich, demokratycznych wśród polskiej inteligencji. Szczególnie ukazanie wpływu dziennikarzy i publicystów „Po prostu” na oblicze tygodnika „Polityka”, szczególnie w latach sześćdziesiątych XX w.

Na zakończenie należy skonstatować, iż autorka uniknęła podstawowego błędu, który przydarza się młodym adeptom historii prasy – przyjmowania języka epoki oraz języka źródła. Poza tym wykład jest jasny, pisany językiem zrozumiałym, bez zbędnego obciążania tekstu terminologią prasoznawczą i naukową. Tu znakomicie widać talent dziennikarski D. Rafalskiej.

Niewątpliwą poważną usterką książki jest to, iż autorka nie podjęła wysiłku zanalizowania ingerencji cenzorskich w treść tygodnika zarówno pod względem ich liczby, jak i ich zakresu merytorycznego. Ograniczyła się tylko do ich zasygnalizowania poprzez ilustracje jednostkowych przypadków. Brak szerszego omówienia tego zagadnienia powoduje, że czytelnik nie wie, czy przytoczone ingerencje były konieczne, całościowe, częściowe przez wykreślenie większych fragmentów publikacji, pojedynczych zdań, o czym mówiły. W końcu – jakie było uzasadnienie cenzora, co do zakresu ingerencji. Czy naczelnik działu je akceptował jako ingerencje konieczne, korzystne, zbędne czy wręcz niepożądane. Szkoda, że tę jakże interesującą analizę autorka pominęła, a przecież można ją było przedstawić w formie zestawień statystycznych odnoszących się np. do takich kwestii, jak: liczba ingerencji cenzorskich w poszczególnych latach, liczba zdjętych artykułów, w tym liczba przeredagowanych publikacji, poszczególnych tytułów i śródtytułów artykułów.

Mimo powyższych uwag, książka jest cenna i warta przeczytania. W sensie naukowym stanowi podsumowanie pewnego etapu badań historii tygodnika „Po prostu”, choć ich oczywiście nie wyczerpuje. Przyznaje to sama autorka pisząc, iż obecnie pracuje nad kolejnym ważnym etapem z dziejów pisma a mianowicie: „Aparat bezpieczeństwa wobec redakcji «Po prostu» w latach 50.” (s. 14).

Czytelnik po lekturze książki D. Rafalskiej z niecierpliwością będzie czekał na całościową klasyczną monografię historyczno-prasoznawczą tygodnika «Po prostu» z lat 1947-1957.

Zbigniew Anculewicz
Instytut Dziennikarstwa
Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Tekst wpłynął do redakcji 10 lutego 2009 r.

Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny. T. 1-10. Red. Jadwiga Czachowska, Alicja Szalagan. Warszawa 1994-2008. ISBN 8302054445 (całość)

Badania bibliograficzne oraz biobibliograficzne często inspirowane były potrzebami literaturoznawstwa. Tworzenie informatorów biobibliograficznych pisarzy, badaczy i krytyków literatury można uznać za „istotny składnik samego procesu badawczego tej dziedziny”¹. Z kolei, potrzeba uaktualniania informacji biobibliograficznych powoduje ciągle prace nad coraz nowszymi wydaniem podobnych informatorów. Informator *Współcześni Polscy Pisarze i Badacze Literatury*² jest kolejną publikacją Instytutu Badań Literackich PAN pomocną szeroko rozumianym humanistom w doskonaleniu warsztatu. Zasięgiem chronologicznym obejmuje pisarzy i badaczy literatury od 1918 r. po początek XXI w., a staranność opracowania tego dzieła stawia go w rzędzie najważniejszych wydawnictw o podobnym charakterze. Jest to niewątpliwie zasługa wybitnego zespołu redaktorów i autorów haseł wywodzącego się z tej szacownej instytucji. Należy nadmienić, że Instytut Badań Literackich znany jest i ceniony z wielu prac i projektów badawczych. „Powstające w IBL spisy są wynikiem pracy badawczej zasadzającej się na dogłębnych studiach bibliograficzno-historyczno-literackich. Konstrukcja i zawar-

¹ J. Czachowska. *Rozwój bibliografii literackiej w Polsce*. Wrocław 1979, s. 7.

² *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*. Oprac. zespół pod red. Jadwigi Czachowskiej i Alicji Szalagan. Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa. t. 1: A-B (1994), t. 2: C-F (1994), t. 3: G-J (1994), t. 4: K (1996), t. 5: L-M (1997), t. 6: N-P (1999), t. 7: R-Sta (2001), t. 8: Ste-V (2003), t. 9: W-Z (2004), t. 10: Z i uzup. (2008).

tość tych spisów, które nie poprzestają na «suchych» danych bibliograficznych, ma wiele następstw w odbiorze czytelniczym i badawczym³.

Prace nad informatorem rozpoczęły się już w końcu lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku w Pracowni Dokumentacji Literatury XX i XXI w. IBL. Pracownia ta – w nowym stuleciu – kontynuuje z powodzeniem badania o charakterze dokumentacyjnym i historycznoliterackim dotyczące pisarzy tworzących po 1918 r. Zadanie to spełnia opracowując szereg słowników biobibliograficznych oraz monografii biograficznych i biobibliograficznych poszczególnych pisarzy.

Pierwszy tom *Słownika* ukazał się w 1994 w., a ostatni – dziesiąty – wraz z uzupełnieniami w 2008; obejmują łącznie 2040 haseł. Wydawnictwo *Współcześni Polscy Pisarze i Badacze Literatury* z planowanych siedmiu tomów rozrosło się do dziesięciu. Świadczy to bez wątpienia o wnikliwości i ogromnym nakładzie pracy całego zespołu autorskiego pracującego w składzie od tomu 1: Jadwiga Czachowska, Beata Dorosz, Ewa Głębińska, Anna Hejman (do t. 3), Julia Pitera (do t. 3), Alicja Szałagan, Barbara Tyszkiewicz (z pominięciem t. 6), Joanna Zawadzka. W późniejszych latach do zespołu dołączyły: Katarzyna Batora (od t. 4), Barbara Marzęcka (od t. 4), Maria Kotowska-Kachel (od t. 6), Marlena Sęczek (t. 10). Pojedyncze hasła opracowywali dawni członkowie Pracowni i równocześnie zespołu autorskiego SWPP: Feliks Lichodziejewski, Roman Loth i Barbara Winklowska⁴. Nad całością prac czuwały od samego początku jako redaktorki dzieła Jadwiga Czachowska i Alicja Szałagan. Zaletą omawianego informatora jest również jego przeznaczenie. W przeciwieństwie do podobnych prac IBL, m.in. *Słownika współczesnych pisarzy polskich*, informator *WPPiBL* skierowany jest do szerokiego kręgu odbiorców. W grupie tej mieszczą się zarówno specjaliści, naukowcy, jak i nauczyciele, bibliotekarze, studenci oraz uczniowie starszych klas.

Historia powstania *WPPiBL* związana jest z kontynuacją wcześniej już rozpoczętych i realizowanych badań biobibliograficznych. Poprzedzają go dwie serie *Słownika współczesnych pisarzy polskich*. Seria pierwsza składająca się z czterech tomów, zawiera biobibliografie 832 autorów debiutujących przed 1950 r. Ukazywała się w ramach *Bibliografii literatury polskiej*, „*Nowy Korbud*” w latach 1963-1966⁵. Seria druga składa się z trzech tomów, obejmuje 473 hasła autorów debiutujących w latach 1950-1965 lub tych, którzy debiutowali wcześniej, ale w tym okresie znacząco rozwinęli swoją twórczość; ukazywała się w latach 1977-1980⁶. Obie serie, szczególnie pierwsza, były poddane ostrej ingerencji cenzury, co spowodowało wykreślenie niektórych pozycji bibliograficznych i zniekształcenie treści części biogramów, zwłaszcza pisarzy emigracyjnych⁷. Dodatkowo przeszkodą w dostępie do informacji biobibliograficznych zawartych w *Słowniku*, był jego bardzo niski nakład i sposób rozpowszechniania, ściśle według listy, poza obiegiem księgarskim. Otrzymały go wyłącznie instytucje naukowe, a wśród nich biblioteki uniwersyteckie oraz samodzielni pracownicy naukowcy profesjonalnie zajmujący się literaturą. Zapowiadane w serii drugiej suplementy oraz dalszy ciąg *SWPP* za kolejne piętnastolecia niestety nie ujrzały światła dziennego. Przystąpiono jednakże do projektu przeznaczonego dla szerokiego grona odbiorców, wersji „Nowego Korbuta”, zawierającej słownik *Pisarze polscy. Przewodnik biobibliograficzny*. Opracowywany w latach 1976-1987 miał przedstawić w jednolity sposób 2207 haseł twórców polskiego piśmiennictwa od staropolszczyzny po

³ M. Skalska-Zlat. *Bibliografia w Polsce 1945-1996*. Wrocław 2002, s. 29.

⁴ *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury...*, t. 10, s. 6.

⁵ *Słownik współczesnych pisarzy polskich*. Red. E. Korzeniewska. Zespół autorski: Z. Biłek, M. Brykalska, J. Czachowska, J. Kądziała, E. Korzeniewska, F. Lichodziejewska, R. Loth, J. Stradecki, B. Winkiel. T. 1-4. Warszawa 1963-1966.

⁶ *Słownik współczesnych pisarzy polskich. Seria 2*. Red. J. Czachowska. Zespół autorski: M. Brykalska, J. Czachowska, E. Głębińska, F. Lichodziejewska, R. Loth, A. Szałagan (od t. 2), B. Winklowska. T. 1-3. Warszawa 1977-1980.

⁷ J. Czachowska. Literatura emigracyjna w bibliografiach i słownikach literackich. *Ruch Literacki* 1991 R.31 z. 2-3, s. 190-195.

lata współczesne. Informator złożony do druku w 1987 r. do dnia dzisiejszego nie został wydany⁸.

Potrzeba przedstawienia najnowszych badań nad twórcami współczesnymi w Polsce sprawiła, że IBL wznowił w 1989 r. prace nad słownikiem współczesnych pisarzy polskich. Zrezygnowano z kontynuacji *SWPP* i opracowano nowy projekt informatora biobibliograficznego, który w oparciu o aktualny stan wiedzy miał objąć wszystkich autorów po 1918 r. Na czele Zespołu autorskiego stanęły – o czym już wspomniano – J. Czachowska oraz A. Szałagan.

J. Czachowska jest postacią wybitną w dziejach polskich badań nad literaturą współczesną. Pracę w Instytucie Badań Literackich rozpoczęła w 1949 r. brała udział w wielu projektach związanych z badaniami bibliograficznymi oraz biobibliograficznymi. W 1966 r. objęła kierownictwo Pracowni Słownika współczesnych pisarzy polskich, która następnie zmieniała nazwę na Pracownię Dokumentacji Literatury Współczesnej, a dzisiaj znana jest pod nazwą Pracownia Dokumentacji Literatury XX i XXI w. *Monografia biobibliograficzna Gabrieli Zapolskiej*⁹ autorstwa Czachowskiej zebrała szereg pochlebnych recenzji i stanowi wzór opracowań dokumentacyjnych tego typu. Także opracowania podręcznikowe przeznaczone dla polonistów, których jest autorką bądź współautorką, są do dziś przez nich wykorzystywane w przekazywaniu wiedzy z zakresu historii literatury polskiej oraz tworzeniu warsztatu tej dyscypliny¹⁰. Doczekały się bardzo pochlebnych recenzji, a szczególnie istotna wydaje się opinia Heleny Hleb-Koszańskiej, która oceniła *Przewodnik polonisty* jako „dzieło o nieprzeciętnej wartości informacyjnej, określonych założeniach dydaktycznych oraz nowatorskiej koncepcji”, w ostatnim zaś zdaniu podkreśla, iż „imponująca liczba bibliografii ujętych w informatorze wystawia świadectwo dyscyplinie, a jednocześnie świadczy o dojrzałości organizacyjnej bibliografii w obrębie tej dyscypliny”¹¹. Badania Czachowskiej dotyczące bibliografii literackiej oraz literatury polskiej zaowocowały szeregiem wybitnych prac i stanowią cenne źródło inspiracji jak i materiału do dalszych badań nad literaturą współczesną¹². Pięknie scharakteryzowała J. Czachowską i jej prace biobibliograficzne i dokumentacyjne Maria Danilewicz Zielińska, mówiąc: „Znane i ciche zasługi Jadwigi Czachowskiej, pionierki licznych przedsięwzięć wydawniczych i redaktorki podstawowych wzorowych opracowań, nasuwają porównanie jej roli z dorobkiem i zasługami Gabriela Korbuta, «człowieka z kurzu», z tym że ona i jej fraucymer zasługują na miano «dam z kurzu». Nazywa też w cytowanym artykule podjęcie prac nad słownikiem *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury* „momentem przełomowym” dla tego rodzaju opracowań¹³.

WPPiBL składa się z szeregu biogramów twórców literatury polskiej uzupełnionych bibliografią podmiotowo-przedmiotową omawianych osób. Jak podają w *Uwagach wstępnych* do pierwszego tomu jego redaktorki są to: poeci, prozaicy, dramatopisarze, a także autorzy tekstów paraliterackich: felietonów, reportaży, pamiętników i wspomnień o walorach literackich, esejów i recenzji literackich, teatralnych oraz filmowych, wybitni tłumacze, a spośród badaczy: historycy literatury polskiej, teoretycy literatury, edytorzy i bibliografowie tekstów literackich. Uwzględniono też badaczy filologii obcych zajmujących się komparaty-

⁸ *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury...*, t. 1, s. 5.

⁹ J. Czachowska. *Gabriela Zapolska*. Monografia biobibliograficzna. Kraków 1966.

¹⁰ J. Czachowska, R. Loth. *Przewodnik polonisty. Bibliografie, słowniki, biblioteki, muzea literackie*. Wrocław 1974. Seria „Vademecum polonisty”; tychże: *Bibliografia i biblioteka w pracy polonisty*. Wrocław 1977.

¹¹ H. Hleb-Koszańska. *Przegląd Biblioteczny* 1976 z. 1, s. 71-77 za M. Skalska-Zlat: *Bibliografia w Polsce 1945-1996*. Wrocław 2002, s. 109.

¹² J. Czachowska. *Rozwój bibliografii literackiej w Polsce*, Wrocław 1979; J. Czachowska, M. K. Maciejewska, T. Tyszkiewicz. *Literatura polska i teatr w latach II wojny światowej*. T. 1-3. Wrocław 1983, 1984, 1986; J. Czachowska, B. Dorosz. *Literatura i krytyka poza cenzurą 1977-1989*. Wrocław 1991.

¹³ M. Danilewicz Zielińska. *Wiadomości bibliograficzne. Kultura* 1994 nr 11, s. 130-131.

styką. Po nazwisku i imieniu następują daty życia, pseudonimy, z uściśleniem, w jakich okolicznościach dana osoba korzystała z tego pseudonimu oraz określenie zawodu lub specjalizacji. Każde hasło zbudowane jest z trzech części: pierwsza – zawiera faktograficzny zyciorys, druga – bibliografię podmiotową, trzecia – bibliografię przedmiotową. Nie stosowano zasady przyjętej w encyklopediach, tzn. limitowania objętości hasła w zależności od rangi autora, o długości tekstu decydował przebieg życia oraz intensywność prac¹⁴. Dane biograficzne stworzone zostały przy dużym udziale autorów, którzy dostarczali w ankietach potrzebne informacje.

Na zbiór haseł składają się odpowiednio przeredagowane i uzupełnione hasła z pierwszej i drugiej serii *SWPP*, a także hasła autorów niesłusznie pominiętych oraz hasła pisarzy, którzy debiutowali po 1965 r. lub tych, którzy debiutując wcześniej rozwinęli twórczość dopiero po tej dacie. Mimo bardzo pieczołowicie – według kryteriów ustalonych przez zespół redakcyjny sporządzonej listy osób prezentowanych w *Słowniku*, a następnie jej weryfikacji przez specjalistów – nie ustrzeżono się głosów krytycznych kwestionujących dokonany wybór. Jak to zwykle ma miejsce w takich przypadkach, dobór nazwisk wzbudza największe kontrowersje. W kolejnych recenzjach¹⁵ słownika *WSPPiBL* pojawiają się listy niesłusznie pominiętych badaczy lub pisarzy. Nie rozwiązuje tego problemu tom dziesiąty, w którym obok nowych haseł rozpoczynających się na literę „Z” uwzględniono nazwiska pominięte w pierwszych czterech tomach oraz dodano uzupełnienia do wcześniej opublikowanych haseł. Wśród haseł pominiętych w t. 1-4, a uwzględnionych w t. 10. znajdują się takie nazwiska, jak: Henryk Domański, Waclaw Gralewski, Jerzy Jankowski, Aleksander Ludwik Janowski, Gustawa Jarecka, Roman Jaworski, Alfred Jesionowski, Edmund Jezierski, Zygmunt Jurkowski oraz Ludwik Kamykowski. Nie ma jednak wśród nich zbyt wielu nazwisk, o które upominali się recenzenci. Są to bowiem hasła zawarte już wcześniej w *SWPP*, ale na skutek błędów czy też przeoczenia nie znalazły się w *WPPiBL*. Szczęśliwie, wśród nich spotkamy kilka nazwisk wymienionych w recenzji Henryka Markiewicza jako konieczne do uzupełnienia: Gustawy Jareckiej, Alfreda Jesionowskiego oraz Edmunda Jezierskiego¹⁶. Baczemu oku recenzenta nie umknęły także drobne błędy lub przekłamania w niektórych hasłach. Jednak, jak sam puentuje problem niedociągnięć: „Dziwi się im mogą tylko niefachowcy. Fachowcy zdają sobie sprawę, że uniknąć błędów nie można”¹⁷. Jak zaznaczyli poszczególni recenzenci, problem doboru haseł jest zawsze dyskusyjny w tego typu wydawnictwach. Poza tym, jak przyznała sama Redakcja, szereg nazwisk zawartych w informatorze jest na pograniczu przyjętych założeń, dla pewnych zastosowano wyjątki, stąd uwzględnienie takiego a nie innego nazwiska może być problematyczne.

Należy podkreślić ogrom pracy włożony w kompletowanie całości dorobku poszczególnych autorów, a było to zadanie wymagające niezwyklej cierpliwości, skrupulatności i wiązało się z bardzo precyzyjnymi, często żmudnymi poszukiwaniami w archiwach, bibliotekach lub innych spisach bibliograficznych. Wszyscy recenzenci z dużym uznaniem podkreślają ten fakt oceniając, iż *Słownik* jest prawdziwie po benedyktyńsku opracowany¹⁸. Autorzy haseł musieli nie tylko poszukiwać danych biograficznych uwzględnionych osób, ale także kompletować ich bibliografię, zgodnie bowiem z badaniami szacunkowymi pracowników Pracowni Bibliografii Bieżącej IBL PAN tylko 60% przekazu o publikowanych książkach rejestrowanych w Polskiej Bibliografii Literackiej odnotowywana jest

¹⁴ *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury...*, T. 1, s. 7.

¹⁵ L. Zuliński. Poczet pisarzy polskich. *Wiadomości Kulturalne* 1994 nr 24, s. 21; P. Kądziała. Nowy słownik współczesnych pisarzy. *Nowe Książki* 1995 nr 4, s. 53; H. Markiewicz. Dobra robota, *Teksty Drugie* 1995, s. 91-97; W. Michalski. „Złoty słownik” współczesnych pisarzy polskich i badaczy literatury. *Akcent* 2006 3 [online]. [dostęp 13.03.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://free.art.pl/akcent_pismo/pliki/nr3.06/michalski.html>.

¹⁶ H. Markiewicz. Dobra robota. *Teksty Drugie* 1995 nr 5, s. 91-97.

¹⁷ *Ibidem*, s. 97.

¹⁸ Por. np.: L. Zuliński. Poczet pisarzy polskich. *Wiadomości Kulturalne* 1994 nr 24, s. 21.

przez Bibliotekę Narodową¹⁹. W ten sposób informator *WPPiBL* staje się także nieocenionym źródłem informacji bibliograficznej.

Szczególnie należy podkreślić trudności, na które natrafiał Zespół w przypadku autorów emigracyjnych, którzy pomijani byli w poprzednich tego typu wydawnictwach. Brak źródeł dla ustalenia danych dotyczących druków „drugiego obiegu” opublikowanych między rokiem 1977 a 1989 zaowocował stworzeniem przez dwie autorki *WPPiBL*, J. Czachowską oraz Beatę Dorosz, informatora *Literatura i krytyka poza cenzurą*²⁰.

Historia polskiej literatury XX w. wiąże się z wieloma wydarzeniami, które miały niewątpliwie wpływ na jej kształt, losy twórców oraz badaczy. Wielu wybitnych przedstawicieli polskiej literatury współczesnej przez lata tworzyło na emigracji lub w podziemiu. Dlatego cenne dla odbiorców omawianego dzieła jest umieszczenie w jednym wydawnictwie polskich twórców, badaczy i krytyków literatury, zarówno tych, którzy tworzyli w okresie międzywojennym, wojennym, w podziemiu, na emigracji, jak i w kraju. Bardzo mocno ten aspekt podkreśla Danilewicz Ziełińska, która na czoło zalet *Słownika* wysuwa „przejsięcie ponad podziałami literatury na krajową i emigracyjną”. Uważa, że „zamyka to drogę dzielenia, a nieraz ćwiartowania pisarzy w zależności od sytuacji politycznej lub miejsca zamieszkania lub osiedlenia...”²¹. Informator ten, nie tylko scala dorobek twórców XX w., ale i wprowadza w wiek XXI i w pełni realizuje misję wydawnictwa zajmującego się dorobkiem współczesnych twórców.

Budowa *WPPiBL*, konstrukcja i zawartość haseł, szeroka reprezentacja twórców i badaczy sprawia, że jest on doskonałym materiałem do dalszych badań. Dla nas bardzo interesujące są powiązania pomiędzy literaturoznawstwem a bibliologią. Wśród 2040 haseł bibliograficznych przedstawiono szereg sylwetek wybitnych bibliologów oraz ich dzieł. Wielu przedstawicieli bibliologii zajmowało się szeroko zakrojonymi badaniami nad literaturą, a także odwrotnie – wielu literaturoznawców bardzo poważnie, choć na marginesie swojej podstawowej profesji, zgłębiło tajniki szeroko rozumianej bibliologii. Tylko pobieżna analiza *Słownika* pod tym kątem pozwoliła na wyłonienie wielu haseł dotyczących bibliologów, bibliografów, bibliofilów, księgoznawców, bibliotekarzy, historyków książki oraz badaczy kultury i dziejów książki. Są wśród nich nazwiska: Karola Józefa Badecckiego, Ludwika Bernackiego, Pauliny Buchwal-Pelcowej, Marii Danilewicz Ziełińskiej, Alodii Kaweckiej-Gryczowej, Józefa Korpały, Mieczysława Opalka, Kazimierza Piekarskiego, Stanisława Sierotwińskiego, Stefana Wierczyńskiego, Barbary Winklowej i wielu innych. Dzięki przedstawieniu szczegółowych informacji biobibliograficznych *Słownik* staje się niezbędnym źródłem informacji dla osób związanych nie tylko z literaturoznawstwem, ale również bibliologią. Badania byłyby łatwiejsze, gdyby *Słownik* został zaopatrzony w indeks.

Opracowanie informatora *WPPiBL* jest powodem do satysfakcji nie tylko dla zespołu autorskiego oraz Pracowni IBL, którzy mogą być dumni z zakończonego sukcesem projektu. Powód do radości ma szereg użytkowników, badaczy, bibliotekarzy i studentów poszukujących najnowszych informacji. „Złoty słownik” – taką zyskał potoczną nazwę – okazuje się być złoty nie tyle ze względu na okładkę, ale ze względu na porównywalne do cennego kruszcu informacje, które zawiera. Doskonale recenzje są podziękowaniem dla Zespołu Autorskiego oraz Instytutu Badań Literackich za trud i pracę, które zaowocowały tym cennym wydawnictwem. Przytoczone zaś niedociągnięcia, pomyłki lub uwagi dotyczące zestawu uwzględnionych osób mają jedynie na celu dopracowanie i udoskonalenie wznowień lub suplementów tego dzieła.

Emilia Ilska

Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

Tekst wpłynął do redakcji 5 lutego 2009 r.

¹⁹ Z. Szymańska: Czego oczekujemy od bibliotek (kilka uwag użytkownika – bibliografa), [online]. EBIB 2008 nr 4 (95), s. 2. [dostęp: 13.03.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/2008/95/a.php?szymanska>>.

²⁰ J. Czachowska, B. Dorosz. *Literatura...*

²¹ M. Danilewicz Ziełińska. *Wiadomości...*, op. cit., s. 128-132.

Andrzej Dróżdż: *Książka w świecie utopii*. Kraków: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. 2006, 482 s. ISBN 83-7271-368-5

Książka w świecie utopii – najnowsze dzieło Andrzeja Drożdża składa się z dwóch części. Pierwsza została zatytułowana *Podstawy antropologiczne książki*, druga – *Fikcja literacka i rzeczywistość*. Zajmują one 310 stron, po nich następują: bardzo obszerna bibliografia i aneks *Motywy książki i piśmiennictwa w utworach literatury utopijnej*. Autor zamieścił tu omówienia 125 utworów posiadających, jego zdaniem, cechy literatury utopijnej.

We wstępie do książki autor sugeruje czytelnikowi, by ten czytał ją zgodnie z zasadą koła hermeneutycznego. To bardzo ciekawe prezentowanie treści w dziedzinie czystej bibliologii, dlatego z dużym zainteresowaniem wypadało zabrać się za studiowanie tej pracy.

Po przeczytaniu pierwszych kilkudziesięciu stron raczej pozytywnie oceniłem oryginalne podejście do tematu. Posługując się licznymi cytatami z klasyków filozofii, A. Dróżdż stara się udowodnić, że książka ma głębokie korzenie w dawnych czasach. Stwierdzenie to ilustruje analizami antropologicznymi z obszaru znaczenia tatuażu i maski. Niestety, wraz z kolejnymi stronami okazuje się, iż tylko sygnalizuje on pewne ważne zagadnienia, ledwo o nich wspomina, nie pogłębia ich i nie odnosi się do samej bibliologii.

Podejmując próbę przeanalizowania mityzacji książki zarówno w jej zewnętrznej, jak i wewnętrznej warstwie, przypomina ustalone i powszechnie obowiązujące tezy bibliologiczne (np. „Solidna oprawa książki rękopiśmiennej symbolizowała dbałość, wytrwałość, bogactwo, dostatek”, s. 72). Dokonuje daleko idącej hiperbolizacji, upatrując jej związków z elementami *sacrum* i *profanum* („Tytuł książki jest symbolem zawładnięcia, podobnie jak nadanie człowiekowi imienia. Analogiczną symbolikę mają rytuał chrztu i egzorcyzmy”, s. 69). Tak postawione tezy wydają się zbyt śmiałe i nie znajdują odpowiedniego, z punktu widzenia badań bibliologicznych, uzasadnienia w materiale badawczym recenzowanej pozycji. Formułując je, autor powinien pamiętać, że można je odnieść także do wszystkich książek ukazujących się dziś na rynku. Czy słusznie? Nie. Jakże często bowiem ich „wymyślone przez dział marketingu” tytuły nie mają nic wspólnego z prezentowaną w nich treścią. Trudno zatem zgodzić się z tezą, iż mamy tu do czynienia z mityzacją. W obszarze wewnętrznym mityzacja zawsze łączy się z odbiorem osobistym każdego czytelnika.

W drugiej części książki A. Dróżdż dokonuje analizy – przynajmniej taki miał zamiar – dzieła Thomasa More’a *Utopia* i... stawia kolejną zaskakującą tezę. Według niego dzieła literackie, prezentujące myśli utopijne, są przyczynkiem dla współczesnego społeczeństwa informacyjnego. Internet, jego zdaniem, jest globalną wioską zarządzaną przez softysa, który sięga do umysłów ludzkich przez przekazanie całym społeczeństwom pewnych utopijnych treści. Książka hipertekstowa, a wcześniej multimedialna, to kolejny pretekst do mitologizowania książki w rozumieniu tradycyjnym. Wydaje mi się, że nie czas jeszcze grzebać druków na rzecz świata multimedialnego. Istnienie tych dwóch osobnych, ale i jednocześnie przenikających się obszarów percepcji ludzkiej, nie stanowi zagrożenia ani dla nich samych, ani dla czytelników książek hipertekstowych. Nielinearność w pozyskiwaniu wiedzy i jej porządkowaniu pozwala doskonale panować nad tymi jakże różnymi światami. Utopia jest nie tyle wyobrażeniem, co raczej chęcią jego zrealizowania.

Podejmując wątek cenzury, autor bardzo stanowczo odrzuca jakiegokolwiek jej przejawy, nie omawia różnych form jej funkcjonowania w poszczególnych okresach historycznych. Odnosząc się do cenzury papieskiej (chyba chodziło o *Indeks Ksiąg Zakazanych*), pisze: „Cenzura papieska była próbą zlikwidowania podstaw tragicznej świadomości istniejącego zła w świecie stworzonym przez dobrego Boga” (s. 238). Imprimatur kościelne poświęca – wcześniej dbały o to od-

powiednie struktury Kościoła – zgodność słowa drukowanego z doktryną teologiczną lub szerzej światopoglądem katolickim. Liczne błędy zarzucane Kościołowi, np. wpisanie na indeks ksiąg zakazanych dzieła Mikołaja Kopernika, nie miały nic wspólnego z pojęciem Boga, wynikały z aktualnej wiedzy hierarchów Kościoła i ciągłej, dla polityki wydawniczej charakterystycznej od zawsze, wstrzeźliwości duchownych przed upowszechnianiem, jak często to określano, niebezpiecznych nowinek.

Zakończenie *Książki w świecie utopii* zawiera liczne tezy zapożyczone przez autora z literatury, z którą się zapoznał. Stwierdza on m.in., że „Relacje z książką wyzwalają nastawienie konfliktowe wobec świata” (s. 303). Trudno się zgodzić z tak szeroką propozycją definicji czytelnika (autor nie zaznaczył, o jakiej książce myśli) wobec jego lektury. Cała spuścizna literacka jest bardzo bogata (książki dla dzieci i młodzieży, publikacje naukowe itp.) i nie wyzwała buntu wobec świata czy konfliktu, a raczej ukazuje wartości reprezentowane przez autorów i służy czy to do opisanego otaczającej nas rzeczywistości, czy do poznawania jej przez najmłodsze pokolenie.

Autor, choć jest bibliologiem, nie ustrzegł się zaskakujących błędów. Napisał np., że *Mein Kampf* Adolfa Hitlera została wydana w 1945 r. Dla treści recenzowanej pozycji zdecydowanie lepiej byłoby przywołać dwie pierwsze daty wydania wspomnianej książki, tj. podać, że pierwsza jej część ukazała się w 1925, druga zaś – rok później. Po wojnie tytuł ten nie miał większego odbioru; liczne, i w dużych nakładach, jego tłumaczenia pojawiały się zdecydowanie wcześniej (s. 274).

Książka A. Drożdża, do której lektury przystąpiłem z dużym zainteresowaniem i ze świadomością, że jest to praca z zakresu bibliologii, niestety rozczarowała mnie. Może właśnie moje nastawienie wobec tej publikacji, jak autor sam często zaznaczał, „z pozycji konfliktu”, jest mi całkowicie obce. I choć wykazał się on dużą wiedzą o charakterze heurystycznym, to niestety jego analiza dzieł pisarzy utopijnych lub też zaliczanych przez niego do tej grupy często nie znajduje uzasadnienia. Tezy przez niego postawione wydają się niewiele wnoszącymi do nauki o książce. Zastanawia, na jakiej zasadzie wśród przywołanych przez autora utworów znalazł się św. Augustyn z rozprawą *O państwie Bożym*? Przykład ten budzi wątpliwość co do właściwego doboru całego materiału badawczego i sposobu analizy tekstów prezentowanych w publikacji.

Tworzenie definicji w odniesieniu do książki bez definiowania, czy autor ma na myśli książkę utopijną, czy funkcjonującą w konfabulacji utopijnej, nie pozwala odróżnić właściwych i trafnych dla rzeczywistości rozumienia książki jako wytworu ludzkości.

Dariusz Kuźmina
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do redakcji 9 lutego 2009 r.

Kodeksy etyki bibliotekarskiej na świecie. Antologia narodowych kodeksów etycznych. Red. Zdzisław Gębołyś, Jacek Tomaszczyk. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008, 284 s. (Nauka-Dydaktyka-Praktyka) ISBN 978-83-61464-01-3

W 2008 r. ukazała się w Wydawnictwie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich książka *Kodeksy etyki bibliotekarskiej na świecie*. Jest to zbiór 66 kodeksów z różnych krajów świata, które zostały zaprezentowane według porządku alfabetycznego krajów i w ramach poszczególnych kontynentów. Jako ogólną zasadę doboru tekstów autorzy przyjęli aktualnie obowiązujące zestawy standardów. Wyjątek stanowi tu opublikowanie pierwszej i ostatniej wersji kodeksów ze Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii. Jeśli chodzi o akcent polski, to oprócz aktualnie obowiązującego kodeksu z 2005 r., znajdziemy w antologii również projekt kodeksu z 1990 r. autorstwa Zbigniewa Zmigrodzkiego. W większości przypadków aktualne wersje kodeksów zostały ogłoszone, ewentualnie zmodyfikowane w latach dziewięćdziesiątych XX w. lub na początku lat dwutysięcznych. W zbiorze zamieszczono też kodeksy ogłoszone znacznie wcześniej, jak: kubański z 1953 r., chilijski z 1969 r., kanadyjski z 1976 r. czy tajlandzki z 1977 r. Jest też kilka kodeksów, których datę powstania lub ewentualnie ostatniej modyfikacji trudno było ustalić.

Zbiór kodeksów poprzedza 29 stronicowe wprowadzenie Zdzisława Gębołyśa, jednego z redaktorów książki. Przedstawia w nim podstawowe założenia antologii, zasady doboru tekstów, jak też zaznajamia czytelników z trudnościami, na jakie autorzy publikacji napotkali w trakcie jej tworzenia. Ponadto prezentuje wyniki porównania kodeksów pod względem cech formalnych, takich jak: data publikacji, układ treściowy, stosowanie sankcji za wykroczenia czy objętość fizyczną publikowanych tekstów. Jako uzupełnienie można potraktować tablice ilustrujące powyższe zestawienia.

Kodeksy etyki zawodowej bibliotekarzy i/lub pracowników informacji nie są niczym wyjątkowym w świecie profesjonalnej pracy. Tworzą je nie tylko poszczególne grupy zawodowe, ale także korporacje, firmy i przedsiębiorstwa. W ciągu ostatnich kilku dekad mamy do czynienia ze swoistą modą na kodeksy etyczne, standardy postępowania oraz standardy dobrych praktyk. W założeniu mają one być zbiorem zasad, którymi powinni kierować się przedstawiciele określonych zawodów, oraz wartości, które powinny przyświecać im w podejmowaniu decyzji związanych z wykonywaną pracą.

Kodeksy etyczne są zazwyczaj tworzone przez stowarzyszenia zawodowe. Jednym z głównych celów, który im przyświeca jest budowanie prestiżu danego zawodu. Ważnym pytaniem staje oczywiście to, czy kodeksy etyczne wyrażają rzeczywiście uznawane i realizowane wartości przedstawicieli zawodów, czy też są po prostu zbiorem teoretycznych postulatów, modnym sposobem na budowanie pozytywnego wizerunku wewnątrz i na zewnątrz profesji. Bez badań przeprowadzonych w środowisku pracowników i/lub użytkowników, bez znajomości ram instytucjonalnych oraz realnych warunków pracy bibliotekarzy same kodeksy nie przyniosą odpowiedzi na nie. Ambicją redaktorów zbioru kodeksów etyki bibliotekarskiej na świecie jest natomiast, jak czytamy we wprowadzeniu, „dać asumpt do pogłębionych analiz nad treścią uznawanych bądź nieuznawanych wartości i standardów etycznych” (s. 13). Pozostaje mieć nadzieję, że antologia zainicjuje dalej idące badania nad np. związkami etyki z uwarunkowaniami prawnymi, instytucjonalnymi czy rzeczywistymi standardami profesjonalnymi w zawodzie bibliotekarskim i nie skończy się na kontemplowaniu kodeksowej deontologii.

W swojej różnorodności teksty kodeksów recenzowanej pracy mogą okazać się ciekawą lekturą. Dotyczy to zwłaszcza tych powstałych w krajach innego niż nasz obszaru kulturowego i politycznego. Uważny czytelnik szybko zauważy, że są one nie tylko wyrazem przenikania się niektórych wartości zawodowych, jak

pisze we wprowadzeniu Z. Gębołyś, ale, co ciekawsze, i odbiciem różnic w podejściu do zawodu i jego uprawiania, wynikają z odmiennych kontekstów społecznych i geopolitycznych, w których powstawały. Ich właściwa, wolna od powierzchownej oceny interpretacja wymaga zarówno studiów nad historią zawodu, jak i – przynajmniej ogólnej – znajomości sytuacji społeczno-politycznej danego kraju. Bez znajomości takiego kontekstu trudno zrozumieć np. zapis z kodeksu indonezyjskiego, że „Praca i służba państwu powinny być nadrzędne względem innych zadań” (s. 141). To kontrowersyjne zdanie skłania do zastanowienia się nad instytucjonalnym i politycznym otoczeniem pracy tamtejszych bibliotekarzy oraz nad pojmowaniem przez nich swej roli. Nie wiemy, czy to zadeklarowane podporządkowanie instytucji państwa oznacza urzędniczą czołobitność, być może jest obowiązковым elementem oficjalnej retoryki albo też po prostu zostało wymuszone przez autorytarny model władzy. Zastanawiający jest również inny punkt tego samego kodeksu mówiący, że „bibliotekarz powinien obsługiwać wszystkich czytelników w sposób szybki, dokładny i zgodny z obowiązującymi procedurami, zachowując przy tym grzeczność i uczciwość” (s. 141). W tym ostatnim przypadku pojawia się pytanie, dlaczego szybkość obsługi zaliczono do powinności etycznych zawodu. Trudno odpowiedzieć na pojawiające się wątpliwości bez znajomości lokalnego kontekstu, a spekulacje nieopierające się na rzetelnej wiedzy mogą nas zwieść na manowce.

Lektura książki nasuwa także pytania odnośnie samych kodeksów. Jednym z ważniejszych jest to, na ile kodeksy etyki zawodowej wchodzą w konflikt z ogólnymi zasadami etyki, np. wtedy gdy eksponują jako powinność etyczną dbanie o dobre imię i pozycję zawodu. Nawoływanie do dbałości o dobry wizerunek zawodu pojawia się w większości kodeksów. Niektóre z nich wykazują wręcz dążenie do korporacyjności i brak otwartości na doświadczenia innych specjalności. Art. 16 kodeksu argentyńskiego mówi, że „bibliotekarz nie powinien pozwalać, aby eksperci innych dziedzin przejmowali stanowiska kierownicze w ośrodkach informacji” (s. 58). W kodeksie brazylijskim znajdziemy natomiast wśród obowiązków bibliotekarza „zwalczanie przypadków nielegalnego wykonywania zawodu” (s. 62).

Etyce zawodowej zarzuca się nieraz, że kładąc nacisk na interes grupy zawodowej oraz skuteczność zawodową, usprawiedliwia postawy i zachowania sprzeczne z powszechnie uznawanymi wartościami. Możemy sobie wyobrazić sytuację, gdy bibliotekarka czy bibliotekarz z Argentyny lub Brazylii odkryją, że ich koleżanka lub kolega wykonują zawód „nielegalnie” (np. nie mają oficjalnie wymaganych szkoleń i dokumentów). Czy posłuszeństwo wobec nakazów lub zakazów kodeksu zawodowego zwalnia ich od odpowiedzialności za osobiste wybory moralne, czy usprawiedliwia np. donosicielstwo?

Innym pytaniem, które nasuwa się przy lekturze kodeksów jest to, w jaki sposób radzą sobie one z konfliktami wartości. Część kodeksów wyodrębnia różne rodzaje powinności, np. powinności wobec społeczeństwa, wobec zawodu, wobec klientów/użytkowników. Te różne powinności mogą niekiedy przyczyniać się do konfliktów, których nie sposób rozwiązać stosując się do wytycznych danego kodeksu. Typowym przykładem takiego konfliktu wartości może być deklaracja poszanowania praw autorskich, występująca obok uznania prawa do powszechnego dostępu do informacji i wiedzy oraz uznania wartości wolności i otwartości nauki. Problem powstaje wtedy, gdy restrykcyjne prawa własności intelektualnej ograniczają dostęp do informacji i zagrażają otwartości nauki i kultury. Dylemat ten jest zasygnalizowany w najnowszej wersji Kodeksu Etyki Stowarzyszenia Bibliotek Amerykańskich, który w punkcie IV mówi, że „Szczepimy prawa własności intelektualnej i jesteśmy za utrzymaniem równowagi między użytkownikami informacji, a posiadaczami tych praw” (s. 124). Pojawienie się tego punktu w najnowszej wersji kodeksu z USA (ze stycznia 2008 r.) jest niewątpliwie odbiciem dyskusji, toczącej się wokół zagrożeń dla kultury i nauki, jakie powstają w obliczu zaostrożenia restrykcyjności prawa własności intelektualnej.

Interesujące wydaje się, że najnowszy kodeks Stowarzyszenia Bibliotek Amerykańskich jest znacznie mniejszy objętościowo niż pierwsza wersja z 1938 r. Można przypuszczać, że amerykańscy przedstawiciele zawodu wybrali rozwiązanie idące w kierunku mniejszej liczby bardziej ogólnych zasad i wartości, co oczywiście daje więcej autonomii samym pracownikom w rozstrzygnięciu dylematów etycznych.

Zasygnalizowane powyżej pytania i problemy to tylko przykładowe podpowiedzi możliwych interpretacji i tropów badawczych, którymi może podążać czytelnik światowego zbioru kodeksów etyki bibliotekarskiej. Odbiorcy dostają do ręki surowy materiał badawczy, a więc rezultat lektury zależeć będzie w dużym stopniu przede wszystkim od ich wiedzy, zdolności analitycznych i wyobraźni intelektualnej ich samych.

Teresa Święćkowska
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Tekst wpłynął do redakcji 6 lutego 2009 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

W książce *Jak zdobyć 90 000 zł dla biblioteki szkolnej* Elżbieta Kościucha-Wieczorek opisała swoje doświadczenia z realizacji projektu dotowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego i budżetu państwa, którego była koordynatorem (Kościucha-Wieczorek, 2008). Projekt o tytule „Radosne, aktywne dzieciństwo – szczęśliwa przyszłość” realizowany był w ramach Szkoły Równych Szans – dotacji na programy rozwojowe szkół w województwach: zachodniopomorskim, mazowieckim lubelskim i lubuskim. Jego motywem przewodnim była książka, a głównym realizatorem biblioteka szkolna.

W pierwszej części poradnika, jak nazwała swoją pracę autorka, opisano realizowany projekt, druga to przejrzysty przewodnik, przedstawiający umiejętność pisania takich projektów i zarządzania nimi.

II Ogólnopolska Konferencja Naukowa organizowana przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego w Międzyzdrojach w dniach 20-22 września 2007 r. zgromadziła głównie środowisko bibliotek uczelnianych (Gaziński, red., 2008). Przewodnimi tematami były przemiany, jakim podlega współcześnie książka oraz zmiany w preferencjach czytelnicznych. Materiały z konferencji podzielono na pięć części. Część pierwsza zawiera szkice i przyczynki dotyczące historii bibliotek i księgozbiorów (m.in. artykuł Agnieszki Chlebowskiej *Z dziejów kultury umysłowej na Pomorzu. Księgozbiory domowe szlachcianek z I połowy XIX w.*), część druga – artykuły o promocji książki tradycyjnej (m.in. artykuł Lidii Mikołajuk *Dyskusyjne Kluby Książki – przenoszenie wzorów brytyjskich do Polski na przykładzie współpracy British Council i Instytutu Książki*). Rozważania o powiązaniach między książką tradycyjną a cyfrową zawiera część trzecia. W najobszerniejszej, czwartej części zatytułowanej *Preferencje współczesnego czytelnika biblioteki akademickiej* znalazły się m. in. wyniki badań prowadzonych w różnych bibliotekach akademickich (na przykład tekst Mirosławy Różyckiej *Książka drukowana czy elektroniczna? Preferencje czytelników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego*). Trzy artykuły umieszczono w części ostatniej *Na marginesie książki i czytelnictwa*.

W serii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich „Nauka, Dydaktyka, Praktyka” ukazała się interesująca antologia kodeksów etyki bibliotekarskiej *Kodeksy etyki bibliotekarskiej na świecie* (Gębolyś, Tomaszczyk, red.). Owoc dwuletniej pracy redaktorów antologii to zbiór 66 kodeksów narodowych w tłumaczeniu na język polski. Jest to największy zbiór wśród istniejących publikacji i baz komputerowych na świecie. Poprzedzony został obszernym wprowadzeniem zawierającym zarys problematyki bibliotekarskiej etyki zawodowej i syntetyczne omówienie ważniejszych cech formalnych i treściowych kodeksów.

Jubileuszowi piętnastolecia istnienia Wyższej Szkoły Handlowej w Kielcach towarzyszyła konferencja „Rola biblioteki w społeczeństwie informacyjnym”, na której zaprezentowano referaty o bibliotekach kieleckich i wybranych aspektach współczesnego bibliotekarstwa i informacji (*Rola...*, 2008). Najwięcej uwagi poświęcono Bibliotece Głównej Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego (dwa artykuły). Przedstawiono też referaty dotyczące Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego, Miejskiej Biblioteki Publicznej, Multimedialnego Centrum Informacji w Zespole Szkół Zawodowych nr 2 w Starachowicach. Interesujący artykuł porównawczy o stronach internetowych bibliotek kieleckich przedstawiła Joanna Nowak z Biblioteki Głównej Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego. Na konferencji nie było niestety referatów o bibliotece Wyższej Szkoły Handlowej, organizatorce imprezy.

Jubileusze stają się dla bibliotek dobrą okazją do zaprezentowania swoich osiągnięć w okolicznościowych publikacjach. W 2008 r. ukazały się między innymi: *Miejska Biblioteka Publiczna im. Władysława Broniewskiego w Lubaczowie 1948-2008* (Kubrak, 2008), *W służbie czytelnika...*, *60 lat Miejskiej Biblioteki Publicznej w Mysłowicach 1948-2008* (Kucharska, 2008), *Miejska Biblioteka Publiczna im. Juliusza Słowackiego w Tarnowie 1908-2008* (Rogosińska-Bień, red. 2008). Wydawnictwa te charakteryzują się staranną szatą graficzną, wzbogacają je fotografie, zawierają część historyczną i współczesną, pokazują najciekawsze zbiory, niekiedy, jak książka o bibliotece lubaczowskiej, mają charakter monografii opartej na szerokiej bazie źródeł archiwalnych.

Nieco inną formę ma jubileuszowa publikacja *80 lat Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach (1928-2008)* (*80 lat...*, 2008). Praca zbiorowa zawiera czternaście artykułów dotyczących różnych aspektów historii i działalności biblioteki. Niektóre poświęcono ważnym wydarzeniom z historii instytucji, inne zbiorom czy wybranym formom działalności (na przykład realizowanemu przez bibliotekę projektowi nazwanemu w tytule artykułu „E-senior w bibliotece”).

Praca zbiorowa *Media i społeczeństwo. Nowe strategie komunikacyjne* (Sokołowski, 2008) zawiera artykuły dotyczące różnych aspektów społecznej przestrzeni mediów. „Książka, którą proponujemy Czytelnikom, jest bardziej zbiorem wielu pytań niż odpowiedzi, ale też naszym celem nie było danie gotowych rozwiązań, lecz raczej pewnych wskazówek, jak wyglądają dziś, ale też jak mogą być projektowane już w nieodległej przyszłości nowe praktyki komunikacyjne” (s. 10). Teksty podzielono na trzy działy: „Homo mediens? W stronę nowej filozofii przekazu”, „Globalne społeczeństwo informacyjne. Mity i rzeczywistość”, „Komunikacja społeczności sieciowej”. Autorzy pokazują szanse, ale i zagrożenia wynikające z gwałtownego rozwoju i przyspieszenia, jakiemu poddane zostało społeczeństwo już dziś nazywane informacyjnym.

Historia czasopiśmiennictwa wzbogaciła się o dwie obszerne monografie. Książka Andrzeja Grajewskiego *Twój Gość 1923-2008* to pierwsza próba całościowego opracowania 85-letniej historii tygodnika „Gość Niedzielny” (Grajewski, 2008), który jest jednym z najdłużej ukazujących się czasopism w Polsce. Swoją popularność, a także możliwość przetrwania trudnych okresów zawdzięcza przede wszystkim faktowi, że starał się być pismem w pełni kościelnym, identyfikującym się przede wszystkim z Kościołem. Autor w kolejnych rozdziałach

opisał okres tworzenia i rozrastania się pisma w l. 1923-1939, trudne lata powojenne, okres szykan administracyjnych i intensywnej działalności cenzury w l. 1956-1974, okres od marca 1974 r., kiedy to po objęciu obowiązków redaktora naczelnego przez ks. Stanisława Tkocza pismo stara się dotrzeć do pokolenia wykształconych katolików. Ostatni rozdział pokazuje dzieje czasopisma po 1989 r. – na wolnym rynku.

Inny charakter ma praca Justyny Jaworskiej *Cywilizacja „Przekroju”*. *Misja obyczajowa w magazynie ilustrowanym* (Jaworska, 2008). Autorka analizuje powojenne przemiany wybranych polskich norm, gustów i wyobrażeń utrwalonych przez tygodnik „Przekrój” w latach 1945-1962. Pokazuje jak pismo z jednej strony dokumentowało obyczaje, z drugiej proponowało własny ich model w zakresie stylu życia i myślenia, mody, snobizmów. Na okładce przytoczono trafną ocenę Andrzeja Mencwela, jednego z recenzentów pracy: „Autorka pisze o wielu różnych smakach i smaczkach słynnego tygodnika (np. moda, alkohol, kuchnia, różnaitości) w sposób nieomal „przekrojowy” – to znaczy z pomysłem na ujęcie, z wycuciem szczegółu oraz umiejętną kontekstualizacją tego szczegółu”.

Z okazji dziesiątej rocznicy śmierci Zbigniewa Herberta Sejm podjął uchwałę o ogłoszeniu 2008 r. Rokiem Herberta. Koordynatorem najważniejszych przedsięwzięć związanych z tym wydarzeniem została z ramienia Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowej Biblioteka Narodowa. W Bibliotece Narodowej zorganizowano m.in. serię debat herbertowskich, przygotowano publikację *Archiwum Zbigniewa Herberta. Inwentarz*, pokazano wystawę „Zbigniew Herbert 1924-1998” wraz z towarzyszącym jej katalogiem.

Opracowanie *Archiwum Zbigniewa Herberta. Inwentarz* (Citko, 2008) zawiera opis całości spuścizny Zbigniewa Herberta zakupionej przez Bibliotekę Narodową od jego spadkobierczyń, Katarzyny Dzieduszyckiej-Herbert i Haliny Herbert-Zebrowskiej. Archiwum obejmuje rękopisy i maszynopisy utworów, materiały warsztatowe, rysunki, listy, dokumenty osobiste, nagrody, fotografie i inne archiwalia. Do opracowania archiwum wybrano model pośredni między opisaniem zastanego porządku a logicznym podziałem całości materiału według ustalonych kryteriów. „Posłużono się przykładami opracowania podobnych co do wielkości i charakteru dużych archiwów literackich w kraju i na świecie. Szczególną uwagę zwrócono na metodę zastosowaną przy opisie spuścizny Patricii Highsmith w szwajcarskiej Bibliotece Narodowej w Bernie” (s. 7).

Prezentowanej w Bibliotece Narodowej w dniach od 11 grudnia 2008 r. do 14 lutego 2009 r. wystawie „Zbigniew Herbert, 1924-1998. Portrety i autoportrety z archiwum pisarza” towarzyszył piękny katalog, o wysmakowanej formie graficznej i typograficznej. Autor scenariusza wystawy, opracowania tekstu i wyboru ilustracji do katalogu, Henryk Citko, napisał we wstępie: „Kompilując tekst katalogu z wypowiedzi samego Herberta, zdaję sobie doskonale sprawę, że próbuję oddać obraz Poety zbliżony do tego, jaki on sam rysował, a więc do autokreacji. Do historii Pana Cogito. Myślę, że mimo to owe fragmenty autoportretu bardziej zbliżają nas do Herberta niż najlepiej wykonany portret, na który zawsze – chce tego czy nie – rzuca swój cień portrecista” (s. [7]).

W 2000 r. Jerzy Starnawski opublikował tom *Ludzie książki*. Obecnie ukazała się kontynuacja zbioru *Ludzie książki. Seria II* (Starnawski, 2008). Podobnie jak w poprzedniej publikacji, część pierwsza zawiera rozprawy i przyczynki związane z „ludźmi książki” z różnych epok, tym razem zatytułowane *Z miłości do książek*, część druga prezentuje sylwetki bibliotekarzy i bibliologów XX i XXI w. (Stefana Vrtel-Wierczyńskiego, Heleny Hleb-Koszańskiej, Marii Danilewicz Zielińskiej, Jadwigi Rudnickiej, Haliny Juszcakowskiej, Heleny Wiąckówny i Janusz Dunina).

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Citko, Henryk, oprac. (2008). *Archiwum Zbigniewa Herberta*. Inwentarz. Warszawa: BN, 295 s. Inwentarze Rękopisów Biblioteki Narodowej; 1. ISBN 978-83-7009-649-6.
- Citko, Henryk, oprac. tekstu i wybór ilustracji do katalogu (2008). *Zbigniew Herbert 1924-1998*. Portrety i autoportrety z archiwum pisarza. Biblioteka Narodowa, Warszawa 11 grudnia 2008 – 14 lutego 2009. Warszawa: BN, 72 s., il. ISBN 978-83-7009-705-9.
- Gaziński, Radosław, red. (2008). *Dokąd zmierzamy? Książka i jej czytelnik*. Materiały z II ogólnopolskiej konferencji naukowej zorganizowanej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego. Międzyzdroje, 20-22 września 2007 r. Szczecin: Książnica Pomorska im. Stanisława Staszica w Szczecinie, 410 s., il. Seria „Bibliotekarza Zachodniopomorskiego”, t. 4. ISBN 978-83-87879-70-9.
- Gębołyś, Zdzisław; Tomaszczyk, Jacek, red. (2008). *Kodeksy etyki bibliotekarskiej na świecie*. Antologia narodowych kodeksów etycznych. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 284 s. ISBN 978-83-61464-01-3.
- Grajewski, Andrzej (2008). *Twój Gość*. Katowice: Wydaw. Kurii Metropolitalnej „Gość Niedzielny”, 272 s., il. ISBN 978-83-927774-0-3.
- Jaworska, Justyna (2008). *Cywilizacja „Przekroju”*. Misja obyczajowa w magazynie ilustrowanym. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, 391 s., il. ISBN 978-83-235-0380-4.
- Kościucha-Wieczorek, Elżbieta (2008). *Jak zdobyć 90 000 zł dla biblioteki szkolnej*. Warszawa: Raabe, 47 s. ISBN 978-83-89504-85-2.
- Kubrak, Zygmunt (2008). *Miejska Biblioteka Publiczna im. Władysława Broniewskiego w Lubaczowie 1948-2008*. Lubaczów: Miejska Biblioteka Publiczna im. Władysława Broniewskiego, 132 s., il. ISBN 978-83-86697-34-2.
- Kucharska, Dagmara (2008). *W służbie czytelnika.... 60 lat Miejskiej Biblioteki Publicznej w Mysłowicach 1948-2008*. Mysłowice: Miejska Biblioteka Publiczna, 80 s., il. ISBN 976-83-906577-7-6.
- 80 lat Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. Józefa Lompy w Katowicach (1928 – 2008)* (2008). Katowice: Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka im. Józefa Lompy w Katowicach, 58 s., il. ISBN 978-83-921212-5-1.
- Rogozińska-Bień Elżbieta, red. (2008). *Miejska Biblioteka Publiczna im. Juliusza Słowackiego w Tarnowie 1908 – 2008*. Tarnów: Miejska Biblioteka Publiczna im. Juliusza Słowackiego, 72 s., il. ISBN 978-83-61470-00-7.
- Rola biblioteki w społeczeństwie informacyjnym*. Konferencja z okazji Jubileuszu 15-lecia Wyższej Szkoły Handlowej im. Bolesława Markowskiego w Kielcach. 12.06.2008 r. (2008). Kielce: Wyższa Szkoła Handlowa im. Bolesława Markowskiego, 100 s. ISBN 978-83-89274-24-3.
- Sokołowski, Marek, red. (2008). *Media i społeczeństwo*. Nowe strategie komunikacyjne. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek, 443 s. ISBN 978-83-7611-058-5.
- Starnawski, Jerzy (2008). *Ludzie książki. Seria II*. Łódź: Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, 138 s. ISBN 978-83-85925-60-6.

Barbara Koryś
Biblioteka Narodowa

Tekst wpłynął do redakcji 30 stycznia 2009 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Nie wszystkie publikacje, które tu sygnalizuję, mają charakter ściśle naukowy. Są również edycje mieszane oraz takie wydawnictwa zawodowe, które zasługują na uwagę, mimo że aparatu naukowego w nich nie ma. Wszystkie razem stanowią zaplecze zarówno bibliologiczno-informatologicznych dyscyplin naukowych, jak i bibliotecznej oraz informacyjnej praktyki.

[1] WŚRÓD CZASOPISM I SERII

W zasadzie właśnie profesjonalny charakter ma bardzo dobry [*****] tom publikacji na temat współczesnych zmagani bibliotek z czasopismami oraz wydawnictwami seryjnymi (*Mile-high views*, 2007). Ale jest tam sporo odniesień do źródeł naukowych i konkluzje są rozumne. A wszystko pozostaje w związku z prawdziwą lawiną czasopism drukowanych i elektronicznych, jak też wydawnictw seryjnych oraz postkonferencyjnych, które powinny w bibliotekach być dostępne.

Przeważają opinie, że elektroniczne wersje periodyków nie wyeliminują do końca wariantów drukowanych. Natomiast jest sporo negatywnych wypowiedzi o rozpowszechnianiu czasopism w trybie Open Access – który zagraża bibliotekom (to wszak oczywiste), a wśród autorów-pracowników nauki wywołuje wściekłość.

W praktyce wykupu licencji czasopiśmienniczych i prenumeraty jest sporo przepychanek. Wydawcy – na ogół nie rezygnując z drukowanych wersji czasopism – muszą mieć jakiś zysk, biblioteki zaś mają ograniczone środki, a są głównymi odbiorcami: prenumeratorzy indywidualni to śladowy dodatek. Trudno więc o zgodę. W dodatku uczelnie, asygnując kwoty na biblioteczne licencje i prenumeratę, chciałyby, żeby z jednej licencji lub z jednego zamówienia, dało się (już bezpłatnie) pozyskać dodatkowe egzemplarze lub stanowiska do korzystania z czasopism elektronicznych dla całej uczelni. Wydawcy takiej zgody udzielać nie chcą, oferując najwyższe okresowe lub regionalne upusty cenowe.

Z perspektywy Sage Publications pojawiła się wypowiedź, obalająca mity cenowe (nawiasem mówiąc: także niechętna Open Access). Oto rozliczenie kosztów edycji czasopism:

Czasopismo drukowane: 10.000\$ > jeden artykuł: 104\$;

Czasopismo tylko online: 16.000\$ > jeden artykuł: 166\$;

Czasopismo dwuwersyjne - drukowane i online: 17.800\$ > jeden artykuł: 185\$.

Tymczasem na ogół opowiada się coś zupełnie innego.

Jest w tomie tylko jedna opinia, nawołująca do szybkiej likwidacji czasopism drukowanych. Moim zdaniem – idiotyczna. Równocześnie bowiem przyznaje się w niej też, że archiwizacja licencjonowanych czasopism elektronicznych jest niemożliwa, mimo że konieczna. Dla tego celu doradza się więc...wydrukowanie kopii.

Jak wszędzie, tak i w USA, biblioteczna lokalizacja elektronicznych czasopism, wydawnictw seryjnych oraz innych, ma miejsce w repozytoriach. Tworzą się w ten sposób także lokalne kolekcje uniwersyteckie, przechowujące publikacje własne, zgodne z profilem badań i kształcenia. Ale dopełnione jeszcze o opracowanie w formie metadanych, prowadzenie repozytoriów jest czasochłonne i kosztowne. Mnoży poza tym różne kłopoty, związane z wymianą starych wersji materiałów na nowe (sugeruje się, żeby dodawać, a nie wymieniać), z prawami autorskimi (kiedy autor odchodzi z uczelni, to zabiera swoje teksty?), a zwłaszcza z kiepską ochroną przed plagiatami. Ale nie ma innego wyjścia: biblioteczne repozytoria są konieczne.

Dopełnienie bibliotecznych kolekcji stanowią nowe interaktywne formy komunikacji elektronicznej. Przede wszystkim błogi, do których publiczność chętnie dodaje swoje opinie oraz aktywne współpracowania typu *Wiki*, które egzystują dzięki inwencji użytkowników. W ten sposób biblioteki wzbogacają i poszerzają swoją ofertę.

Obok zmian w bibliotecznej dystrybucji, również rynek wydawniczy publikacji naukowych przechodzi wielką metamorfozę. Połowę edycji naukowych po angielsku (także czasopism), w formie drukowanej i elektronicznej, wydaje dziś pięć wielkich firm: Elsevier, Springer, Taylor & Francis, Wiley oraz Blackwell. Są też setki wydawców średnich, głównie uniwersyteckich, ale także innych, np. Sage Publications oraz są liczni edytorzy niszowi, oferujący również czasopisma. I na razie dla nikogo nie brakuje przestrzeni.

[2] MIARY I POMIARY

Także o czasopismach elektronicznych w bibliotekach, lecz z punktu widzenia ich użytkowania, traktuje inny zbiór tekstów (*Usage statistics*, 2007), znacznie mniej interesujący [***]. Sporo tu bowiem powtórzeń, takich samych opinii, a nawet sformułowań (redaktor przysnął?), pełno jest też deklaracji banalnych – chociaż kilka innych wypowiedzi ma swój sens. Dominuje pogląd, że przy znacznych kosztach abonowanych czasopism, trzeba wiedzieć, jak są używane, a to w przypadku periodyków elektronicznych jest trudne do uchwycenia.

Standardowo rejestruje się każde wejście do spisu treści. Ale to za mało, żeby znać za użytkowanie, natomiast trudno stwierdzić fakt wykorzystania konkretnej publikacji. Dlatego wydawcy opracowali i udostępnili bibliotekom stosowny program COUNTER – Counting Online Usage of Networked Electronic Resources – określający takie właśnie informacje w rozległej skali. I biblioteki kierują się nimi przy zamawianiu prenumeraty lub przy wykupie licencji. Ale sygnalizuje się też (jednak bez faktów), że są tam celowe fałszywki oraz informacje mylne, intencjonalnie podrzucane przez wydawców.

W tym całym pomiarowym postępowaniu łatwo też zauważyć potraktowanie biblioteki akademickiej głównie jako studenckiej, gdzie liczą się właśnie wielkości użytkowania. Ale to powinna być również biblioteka profesorska (niestety, bardzo często nie jest), z wykorzystywaniem niektórych czasopism może bardzo rzadkim, ale za to bardzo ważnym. Pomiarów statystyczne to właśnie zamazują. Poza tym pośrednio sugerują, że wykorzystanie zasobów (zmierzone) jest zawsze takie same, a przecież nie jest.

Co nie zmienia faktu, że ceny czasopism elektronicznych są wysokie, a niekiedy gigantyczne. Powiększone jeszcze o koszty czynności bibliotecznych, których przy czasopismach elektronicznych jest więcej, a nie mniej. Dlatego trudno nie interesować się wykorzystaniem tych periodyków, ale wnioskować trzeba ostrożnie.

Pełna analiza kosztów i poziomu użytkowania czasopism w bibliotekach akademickich jest w USA często wymagana przez władze uniwersyteckie. Zdaniem niektórych bibliotekarzy, jeśli udowodni się, że wzrostowi kosztów towarzyszy zwiększone użytkowanie czasopism, to wtedy znacznie łatwiej otrzymuje się powiększone środki na utrzymanie tych zasobów. No cóż, może w USA tak bywa, ale w innych rejonach geograficznych lepiej być sceptycznym wobec takiej (naiwnej?) opinii.

[3] BIBLIOTEKI A EKONOMIKA I PRAWO

Obfitości tekstów na temat zarządzania, organizacji oraz marketingu w bibliotekarstwie, dorównuje ich nędzna – przeważnie – jakość. Są to bowiem głów-

nie *wypracowania* streszczeniowe, oparte na lekturze popularnych poradników zarządczych, natomiast wyzute z rzeczywistej wiedzy merytorycznej.

Pod tym względem książka (Klujew, 2007) profesora Władimira Klujewa prezentuje się bardzo dobrze: problemy ekonomiki, zarządzania, a także prawa, są autorowi bliskie. Natomiast znajomość praktyki bibliotecznej jest isticie *profesorska* i niekiedy wywołuje rozbawienie. Poza tym w tomie zebrano teksty z wielu lat, nie zawsze spójne jakościowo. Te wcześniejsze miały wylansować (na początku zmian politycznych) bardziej ekonomiczne spojrzenie na biblioteki, ale sam wywód – po latach – wydaje się mocno uproszczony. Całość jest więc nierówna i trochę treściowo rozchwieana [***]; uzupełnia ją spis 107 autorskich publikacji.

Przesłanie główne, akurat nie starzejące się mimo lat, sprowadza się do postulatu myślenia o bibliotece w kategoriach (także) ekonomicznych oraz – do nastawienia marketingowego. To oczywiście ma sens, ale akurat tekst o marketingu (i jeszcze o konkurencyjności) cechuje napuszone gadulstwo i bełkotliwa argumentacja. Autor uważa, że dla takiego podejścia trzeba wypracować specjalny system pomiarów bibliotecznych i wskaźników ekonomicznych. Co sugerują też inni, ale w praktyce okazuje się to bardzo trudne.

Podstawą zarządzania biblioteką musi być planowe i racjonalne gospodarowanie zasobami i finansami, na co dopiero następnie nakłada się funkcjonowanie merytoryczne. Klujew jest zdania, że przede wszystkim należy: zadbać o proporcjonalny i systematyczny rozwój biblioteki (to łatwo powiedzieć), dostosować podaż oferty do popytu publiczności, przestrzegać zasady oszczędności czasu oraz pracy, a także wynagradzać według wkładu i wartości pracy.

No więc, czy to nie jest gadanie profesorskie? Motywacja przez płacę to rzeczywistość najlepsza z form pobudzania aktywności. Jednak ten akurat postulat, w tej części Europy z Rosją włącznie, w bibliotekach i nie tylko w bibliotekach, jest jak bajka o żelaznym wilku. Wiadomo, że tak powinno być, ale nie umiemy tego wdrożyć.

Bardzo dużo uwagi poświęcił autor ponadnormatywnym usługom bibliotecznym, uważając, że trzeba za nie wprowadzić opłaty. I chociaż moim zdaniem podstawą egzystencji bibliotek są usługi nieodpłatne, to jakaś racja w tym jest: to, co nie mieści się w standardach, nie powinno obciążać bibliotecznych budżetów. Kiedy jednak przychodzi do stworzenia rejestru takich odpłatnych usług, opinie zazwyczaj nie są zgodne. Z całą pewnością trzeba płacić za wielkie zlecenia informacyjno-bibliograficzne i za przeszukiwanie licznych baz danych, oraz – w przyszłości – za usługi wydawnicze i promocyjne, zamawiane przez zleceniodawców indywidualnych. Klujew jednak wydaje się sądzić, że to będą przychody znaczące, tymczasem w ogólnej skali wydatków bibliotecznych to są marginalia.

Logiczne, że niemala część rozważań odnosi się z kolei do pozyskiwania środków przez biblioteki, co w terminologii ekonomicznej określa się terminem *fundraising*. Klujew opisuje zasadniczy schemat i model postępowania, wielokrotnie zresztą już w piśmiennictwie sygnalizowany. Na pierwszy rzut oka wszystko wydaje się proste, ale – co znam z własnej praktyki – same zabiegi są uciążliwe, czasochłonne, deprymujące i rzadko przynoszą oczekiwane rezultaty.

Autor ma zresztą taką świadomość i zwraca uwagę, że donatorzy mają inne cele, aniżeli wnioskodawcy. Zwykle dążą mianowicie do poprawy własnego wizerunku lub do pozyskania ulg w płatnościach bądź po prostu tworzą sobie w ten sposób dodatkową formę reklamy. I to trzeba w argumentacji brać pod uwagę.

Klujew wylicza też różne, możliwe warianty dotacji. Otóż, może to być ogólna darowizna pieniężna albo grant celowy, bywa bezzwrotne przekazanie zasobów lub urządzeń, a czasami inna znana instytucja aranżuje publiczną akcję dla pozyskania środków na bibliotekę. Ciekawe, że do tego repertuaru zalicza autor także ewentualny patronat oraz wolontariat.

Odrębną część książki stanowią analizy federalnego prawa Rosji, dokonane przez przyzmat odniesień do bibliotekarstwa. Jest ich zbyt dużo, żeby dało się je

tutaj zrelacjonować. Ogólna konkluzja jest taka, że niektóre przejawy działalności bibliotecznej mają całkiem dobre umocowania prawne, dla innych natomiast takich podstaw brak. Zapewne – jak wszędzie. Ale prawodawstwo jest procesem dynamicznym, więc można oczekiwać zmian.

Wśród roztrząsań szczegółowych znalazł się opis poprawnej umowy prawnej oraz dłuższy wywód, dowodzący że rosyjskie prawo nie sprzyja obecnie sponoringowi. Jest też detaliczna charakterystyka prawna zasad leasingu w bibliotekach – ale w przeciwieństwie do autora, uważam to za rozwiązanie całkowicie marginalne.

Kończącą część tekstu stanowią starannie opracowane programy kursów, proponowanych dla bibliotekarzy. Ich rejestr ma związek z treścią tej książki, Klujew proponuje bowiem takie oto kursy: *Mikroekonomika biblioteczna*, *Marketing w informacji*, *Fundrising* oraz *Prawo biblioteczne*. To ma swój sens.

[4] INFORMACYJNY BIGOS

Bigos robi się z tego, co akurat jest pod ręką i na podobnej zasadzie został skonstruowany tom tekstów o informacji, pod zachęcającym (zdawałoby się) tytułem (*Information tomorrow*, 2007). Same teksty są jednak wobec siebie częściowo niekompatybilne, a pod względem jakości różnią się bardziej niż Arktyka od Sahary, więc ogólna ocena musi być wstrzemięźliwa [***], mimo że wydawnictwo (*Information Today*) jest renomowane. Po prostu, jak to często bywa, pani redaktor (*Rachel Gordon*) była dla autorów zbyt łaskawa.

To jest zresztą praktyka ogólna. Ogłasza się zręczne hasło jako tytuł konferencji bądź tomu, co brzmi atrakcyjnie, ale potem zbiera się do rejestru treści albo do programu wszystko, co zostanie nadesłane. Nawet, jeżeli z tematem ma związek zerowy.

Zasygnalizuję więc tylko wybrane teksty z tego tomu – te, warte uwagi. A brak związku między nimi powoduje, że muszę to zrobić skokowo, trudno bowiem o jednolitą sekwencję.

Zdaniem jednej z autorek, rozwój publikowania elektronicznego zmienił diametralnie sytuację na rynku czasopism. Coraz więcej jest dwuwersyjnych periodyków naukowych, a w przyszłości przetrwają te, które okażą się użyteczne – niezależnie od formy. Ciekawe: jeszcze kilka lat temu nikt tak nie pisał. Jest jednak warunek, że muszą być odpłatne – czasopism darmowych nie da się utrzymać na dłuższą metę. Zaś żądanie, żeby koszty publikacji w *Open Access* ponosili autorzy, określono jako bezsens.

To samo powtórzono w innym tekście – ktoś musi zapłacić, ale nie autor i nie odbiorca. Pomysł jest taki, żeby uczelnie oraz inni grantodawcy. Za te pieniądze, płacąc autorom, uczelniane biblioteki posadowiałyby niskonakładowe teksty i czasopisma na swoich serwerach, w repozytoriach. Tymczasem zaś trwa praktyka wyłgiwania się wydawnictw uczelnianych od wydawania czasopism: wykoobiegowe cedują na duże wydawnictwa komercyjne, a pozostałe stopniowo zawieszają. To bardzo zły obyczaj. Jak z tego wynika, wydawnictwa uczelniane nie tylko w tej części Europy uchodzą za organizmy pasożytnicze.

A oto inna filipika: na rzecz wyższości bibliotek nad Googlami. Które jedynie wyszukują we wskazanym obszarze – bez grupowania, bez sortowania i bez weryfikacji oraz oceny. Biblioteki robią to samo w wielu zakresach, pomagają, rozumieją oczekiwania i zespalają się ze środowiskiem. Pod tym względem są więc lepsze.

Dla zgodności z tytułem tomu, pojawił się tekst o miniaturyzacji odbiorników – telefonów komórkowych z ekranem oraz przemieszczalnych minikomputerów. Microsoft zapowiada, że wprowadzi na rynek *Ultra Mobile Personal Computer*. To są urządzenia prywatne, osobiste, ale sugeruje się, że muszą być dla nich w bibliotekach specjalne (osobne) wejścia sieciowe. Tyle, że koszty są nieporównywalnie większe i nie wiadomo, kto miałby je pokryć.

Niejaką przy okazji pojawia się też narzekanie na praktykowane sposoby sprzedaży systemów automatycznych dla bibliotek – kupowanych w gruncie rzeczy w *ciemno*. Jediną podstawę wyboru stanowi obiegowa reputacja, natomiast nie ma żadnych procedur rynkowych. A koszty są gigantyczne i po nabyciu odwrotu już nie ma.

Pośród rozmaitych wypowiedzi znalazło się też przypomnienie idei bibliotekarstwa zintegrowanego (raczej: aktywnego) – *Blended librarianship* – z 2004 r., wygenerowane w celu odzyskania dobrej pozycji biblioteki akademickiej w strukturze uczelni. Bo ulega stopniowej marginalizacji.

Przyczyny są różne. Kształci się studentów ignorując biblioteki, teksty do studiowania trafiają bezpośrednio do sieci lub są dostępne w indywidualnej prenumeracie, a swoje robi też funkcjonowanie wyszukiwarek i ogólna Googlizacja. Aktywizację bibliotek proponuje się oprócz na optymalizacji techniki elektronicznej i na starannej, a stałej współpracy z instytutami, z czego powinna powstać oferta, rzeczywiście użyteczna. A jako narzędzia bardzo właśnie użyteczne, wymienia się przysposobienie informacyjne i biblioteczne oraz organizację zespołów uczących się online, ze wsparciem biblioteki. Trudno wyrokować, ale trochę mało tych propozycji.

W jednym z tekstów została zawarta pochwała elektronicznych gier fabularnych, wprawdzie rozrywkowych, ale rozwijających edukacyjnie oraz informacyjnie, a także wspierających czytanie. Napisano, że trzeba te gry w bibliotekach lansować i udostępniać, zwłaszcza że średnia wieku grających wynosi 33 lata, zatem nie jest to domena małaolatów.

Jak często w amerykańskich publikacjach bibliotekarskich, pojawia się też postulat ochrony prywatności użytkowników – zagrożonej ostatnio dodatkowo przez ustawę PATRIOT ACT, która daje prawo służbom specjalnym tajnego inwigilowania także zamówień bibliotecznych – ale żadnych konkretnych sugestii ochronnych nie ma. Napisano tylko, że komunikacja elektroniczna jest szczególnie słabo chroniona przed podglądem zewnętrznym. Rzeczywiście – ale to nie znaczy, że należy jej unikać.

No i jest w tym tomie głośny atak na uczelnie, kształcące w zakresie inb, że mianowicie zupełnie nie zwracają uwagi na nowe technologie biblioteczne. Zwłaszcza nie uczą (podobno) tworzenia metadanych, nie przygotowują do realizacji usług zdalnych ani do kreacji repozytoriów. Jednak żadnych konkretów nie ma.

O ile wiem, to programy studiów bibliotekarskich oraz informatologicznych na różnych uczelniach są różne. Trudno zatem identyczny zarzut formułować wobec wszystkich, a już na pewno przydałaby się wcześniejsza analiza konkretnych treści nauczania, choćby w wybranych uniwersytetach. Bez tego, to jest po prostu jeszcze jeden (w długim ciągu) wyraz niechęci praktyków bibliotekarstwa do bibliologów – o nieokreślonej zasadności.

[5] ZAPAMIĘTYWANIE

Pierwszą reakcją jest zdumienie: oto renomowane wydawnictwo słynnego angielskiego uniwersytetu – Oxford University Press Inc. – jako miejsce wydania książki (Foster, 2009), drukowanej zresztą w Anglii, podaje... New York. Ale tak właśnie wygląda współczesna globalizacja anglojęzycznego rynku książki naukowej. Większość wydawnictw określa jako bazowe, liczne miejscowości w różnych częściach świata. Zeby zaś było jeszcze bardziej rozmaicie, autorem książki którą tu sygnalizuję, zresztą znakomitej [*****], jest psycholog i klinicysta australijski.

Wydano ją w serii (zaznaczonej w podtytule) „Very short introduction”, prezentującej w kompetentnych, skrótowych omówieniach, rozmaite zjawiska i dyscypliny naukowe. Ich cechą jest lapidarność, lecz niebezgraniczna. Miniaturowy format kieszonkowy i cienki papier – to jedno. Ale jest też znacznie pomniejszona czcionka i objętość (tym razem) jednak ponad 140 stron.

Przedmiotem opisu Fostera jest pamięć, zapamiętywanie i przypominanie. Autor dokonał podsumowania tego, co o tym wiadomo d z i s i a j – więc jeszcze bez odwoływania się do nowych spostrzeżeń, dokonywanych przez najświeższą gałąź psychologii, mianowicie neuronaukę. To nawet dobrze, bo w pierwszym porywie, dominujące w neuronauce stanowisko jest skrajnie mechanistyczne, ale zapewne z czasem zostanie przewyżczone.

Gdyby zaś pojawiło się pytanie, co to ma wspólnego z bibliotekarstwem oraz z praktyką informacyjną, to chętnie odpowiem, że wszystko. Po to wszak organizuje się biblioteczną/informacyjną mediację, żeby przejęte treści zostały zapamiętane, a następnie przypomniane, kiedy okażą się potrzebne. Trzeba wobec tego znać ogólny przebieg tych procesów i główne prawidłowości.

Pamięć zachowuje nie tylko wiadomości – jak zwykle się uważać – ale też różne inne aspekty przeszłości, które potem mają wpływ na terażniejszość. Ale zapamiętywanie jest głównie procesem aktywnym: dokonuje się selekcja oraz interpretacja treści do zapamiętania, a następnie ma miejsce dodanie do tych śladów, które w pamięci już są. Ucząc się, trzeba więc te przejawy aktywności celowo inspirować. Natomiast skuteczniej utrwała się to, co użyteczne oraz to, co niezmiennie i na to można nie mieć wpływu. Tak właśnie objaśnia się m.in. trwałość stereotypów w świadomości publicznej.

Najwięcej treści zaciera się zaraz po przyjęciu, a potem poziom zapominania słabnie. Zatarcie jednak nie jest zapewne całkowite – w pamięci pozostają jakies ślady. Dlatego odtwarzanie wspomnień jest skuteczniejsze niż uczenie się czegoś od nowa.

Jeśli w przyjmowaniu treści angażują się emocje, zainteresowania oraz pojawia się stosowna motywacja, a treść jest przepracowana i skrócona, to zapamiętywanie jest trwalsze. W tym sensie ma charakter rekonstruktywny, a nie reprodukcyjny. Dlatego robienie kwintesencyjnych notatek z lektur i z wykładów, według w ł a s n e g o uznania, bardzo sprzyja zapamiętywaniu. I to trzeba lansować.

Tak jak cała dotychczasowa psychologia, Foster dzieli pamięć na sensoryczną, roboczą i długotrwałą. Ta sensoryczna to w istocie filtr, przejmujący z zewnątrz lub odrzucający sygnały echoiczne (dźwięki) oraz ikoniczne (obrazy). Najprzód ma to miejsca osobno, ale następnie ośrodek centralny łączy efekty aktywności wizualnej i słuchowej. Z kolei, w pamięci długotrwałej odrębnie zachowują się fakty, a odrębnie – idee.

Ale nie jest pewne, czy to objaśnienie nie ma charakteru metaforycznego i czy z czasem nie będzie wymagało weryfikacji. Skoro bowiem wiadomo już, że ślad pamięciowy to międzyneuralny styk intersynaptyczny, to trudno będzie udowodnić, że te miejsca stykowe służą zachowaniu śladów o różnym charakterze. Być może o zróżnicowaniu decyduje hipokamp, co Foster sugeruje, ale takich opinii jest na razie mało. A to znaczy, że natura zapamiętywania nie jest rozpoznana do końca.

Z kolei przypominanie zapamiętanych treści najłatwiej dokonuje się z pomocą dyrektyw, wskazówek i to jest rozpoznawanie. Trzeba takie dyrektywy (właśnie – z notatek) sobie wypracować. Pomocne jest także podobieństwo okoliczności w chwili przypominania do okoliczności w chwili zapamiętywania, ale to trudno zapewnić. Poza tym pojawiają się też spontaniczne, niekontrolowane odtworzenia treści zapamiętanych – i te mogą naruszać klarowność wspomnień głównych.

Foster, jak wielu innych psychologów – ale nie wszyscy – jest zdania, że zapominanie to wynik interferencji treści i pamięciowych śladów późniejszych. Otóż nie jest to takie pewne. Jeśli zapisem śladu z przeszłości jest połączenie międzysynaptyczne, to osłabia je redukcja zachowanej w synapsach energii, następująca proporcjonalnie do czasu, w wyniku nieużywania (więc i nieodświeżania energii) tego śladu. Natomiast może zapewne nastąpić fałsyfikacja wspomnienia, pod wpływem nałożenia się podobnych (jednak nie całkiem) a późniejszych śladów wspomnieniowych.

Wygląda na to – powiada autor – że na razie nie ma sposobu na radykalną poprawę zapamiętywania. W mocy pozostają więc wypracowane dotychczas, niekoniecznie uniwersalne, ale użyteczne dyrektywy metod uczenia się.

Trzeba mianowicie zawsze po swojemu organizować i porządkować treści zapamiętywane, przy przejmowaniu ich angażując uwagę i stosownie motywując dla siebie potrzebę tego przejmowania. Lepiej uczyć się treści w mniejszych dawkach niż większych całości naraz, posługując się jakimś rodzajem skróconego zapisu. Pożyteczna jest *mapa pamięci* (mind map), ale też każda inna forma rejestracji – byle nieodtworząca nadania w sposób bierny. Przyjętą informację najlepiej powtórzyć niezwłocznie (z wykorzystaniem zapisu), a potem raz jeszcze, ale mniej więcej po miesiącu. Foster wylicza też różne formy mnemotechnik, więc zapamiętywania formalnego, ale nadmiernie ich nie lansuje. Najlepszą strategią zapamiętywania jest – jego zdaniem – rozumne i świadome przetworzenie nowych treści i złączenie ich z tymi, które już są przyswojone. I taka dyrektywa dla wszystkich, którzy uczą się czegokolwiek, w dowolnej formie, wydaje się najracjonalniejsza.

KSIĄŻKI OMÓWIONE:

- [1] *Mile-high views: surveing the serials vista: NASIG 2006* (2007). Red. Carol Ann Borchert, Gary Ives. Binghamton: The Haworth Information Press, 400 s. ISBN 978-07890-3658-2 [*****].
- [2] *Usage statistics of e-serials* (2007). Red. David C. Fowler. Binghamton: The Haworth Information Press, 297 s. ISBN 978-0-7890-2988-1 [***].
- [3] Władimir Klujew (2007): *Uprawlenczeskaja ekonomika rossijskoj biblioteki. Temati-czeskij sbornik izbrannyh rabot*. Moskwa: Izdatielstwo FAIR, 379 s. ISBN 978-5-8183-1345-0 [***].
- [4] *Information tomorrow. Reflections on technology and the future of public and academic libraries* (2007). Red. Rachel Singer Gordon. Medford: Information Today, Inc., 258 s. ISBN 978-1-57387-303-1 [***].
- [5] Jonathan K. Foster (2009): *Memory. A very short introduction*. New York: Oxford University Press Inc., 142 s. ISBN 978-0-19-280675-8 [*****].

Jacek Wojciechowski
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński

Tekst wpłynął do redakcji 6 grudnia 2008 r.

**Z DZIAŁALNOŚCI SBP W 2008 ROKU
CZĘŚĆ DRUGA¹****KONFERENCJE****KONFERENCJA FONOTEK**

W dniach 14-15 listopada 2008 r. odbyła się w Radomiu II Ogólnopolska Konferencja Fonotek pt. „Chrońmy dziedzictwo fonograficzne”, zorganizowana przez Sekcję Fonotek ZG SBP oraz Miejską Bibliotekę Publiczną im. Józefa A. i Andrzeja S. Załuskich w Radomiu. W konferencji wzięło udział około 40 osób z całej Polski, reprezentujących różne typy bibliotek, fonotek i archiwów oraz innych instytucji gromadzących zbiory dźwiękowe (m.in. Instytut Sztuki PAN, Polskie Radio, „Polskie Nagrania”, Biblioteka Polskiej Piosenki). Wygłoszono 10 referatów, przedstawiono jedną prezentację (firma Alexander Street Press). Szczególnym zainteresowaniem cieszyły się wystąpienia Jana Błeszyńskiego (autora pierwotnej wersji Ustawy o Prawie Autorskim i Prawach Pokrewnych) *Prawo autorskie w działalności bibliotek* oraz Stefana Kruczkowskiego, reżysera dźwięku z Polskiego Radia, który wygłosił referat na temat *Doświadczenia i postulaty w zakresie przechowywania, konserwacji i odkażania nośników fonograficznych*. Z dużym zainteresowaniem spotkał się referat Katarzyny Ślaskiej, wicedyrektora Biblioteki Narodowej, *Prawo autorskie a udostępnianie kopii cyfrowych*, poruszający m.in. problemy związane z udostępnianiem nagrań w Internecie. Tematyka wystąpienia dotyczyła także ochrony dziedzictwa narodowego w świetle ustawy o egzemplarzu obowiązkowym (Sylvia Heinrich, BJ), działalności *Firm fonograficznych w Polsce w latach 40. XX wieku* (Maria Wojciechowicz, PN S.A), dygitalizacji zbiorów (Maria Wróblewska, BN; Jacek Jackowski, IS PAN), a także zasobów archiwalnych bibliotek (Andrzej Jazdon, BUAM w Poznaniu; Monika Białecka, Biblioteka Muzeum TW w Warszawie) i *Wkładu firmy DUX w ochronę dziedzictwa fonograficznego* (Małgorzata Pogańska, firma DUX). Za jeszcze jeden referat można uznać wystąpienie przedstawicielki Biblioteki Polskiej Piosenki z Krakowa. Zagadnienia udostępniania zbiorów dźwiękowych nadal stanowią interesujące zagadnienie, wiele z problemów pozostaje jeszcze nierozwiązanych, dlatego konieczne jest poszukiwanie nowych rozstrzygnięć.

Dyrekcja Miejskiej Biblioteki Publicznej w Radomiu zadeklarowała chęć organizowania innych ogólnopolskich spotkań bibliotekarzy zajmujących się fonografią.

AUTOMATYZACJA BIBLIOTEK PUBLICZNYCH

W dniach 26-28 listopada 2008 r. w gmachu Biblioteki Narodowej w Warszawie odbyła się VIII konferencja pt.: „Automatyzacja bibliotek publicznych”.

¹ Pierwsza część sprawozdania Z działalności SPB w 2008 r. zob. *Przegląd Biblioteczny* 2008, z. 4, s. 725-743.

Jej organizatorami byli: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego oraz Biblioteka Narodowa. Program konferencji obejmował 26 wystąpień prezentowanych w sesjach tematycznych poświęconych problemom organizacyjnym i prawnym automatyzacji, oprogramowaniu dla bibliotek, współpracy bibliotek w komputeryzacji sieci powiatowych i wojewódzkich oraz bibliotekom cyfrowym.

Uczestnicy konferencji zapoznali się ponadto z raportem o stanie automatyzacji bibliotek publicznych, wysłuchali również wystąpień na temat doskonalenia usług bibliotecznych przy wykorzystaniu technologii i narzędzi Web 2.0, bibliotek cyfrowych, Open Access jako modelu komunikacji społecznej, serwisów społecznościowych, będących formą propagowania czytelnictwa i współdziałania systemów bibliotecznych MAK i Aleph. Referentami byli specjaliści z zakresu IT. Swoje prezentacje przedstawili: Elżbieta Kalinowska z Instytutu Książki (*Program modernizacji bibliotek publicznych*), Jacek Wojnarowski, prezes Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego (*Program Biblioteczny w Polsce*), oraz przedstawiciele firm – Aleph Polska, MOL, Arfido, AutoID Polska, Sokrates Software.

Konferencja miała charakter ogólnopolski. Wzięło w niej udział blisko 240 osób, przedstawiciele kadry kierowniczej oraz specjalistów IT bibliotek publicznych. Uczestnicy konferencji sformułowali apel do rządu Rzeczypospolitej Polskiej o zapewnienie bibliotekom publicznym dostępu do Internetu. Przedsięwzięcie dofinansowano by ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich planuje wydanie materiałów pokonferencyjnych w pierwszej połowie 2009 r. Konferencji towarzyszyła uroczystość rozdania dyplomów laureatom konkursu na najlepszy program „Tygodnia Bibliotek 2008” oraz wręczenia Nagrody Naukowej SBP im. Adama Łysakowskiego. Nagrody wręczali Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca SBP oraz Stanisław Czajka, honorowy przewodniczący SBP.

APEL ŚRODOWISKA BIBLIOTEKARSKIEGO DO RZĄDU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

W 2009 r. rozpocznie się w Polsce realizacja dwóch ważnych przedsięwzięć modernizacyjnych skierowanych do gminnych bibliotek publicznych. Zainicjowany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a wdrażany przez Instytut Książki program „Biblioteka+” oraz Program Biblioteczny Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, realizowany przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, mają na celu przekształcenie wiejskich bibliotek w nowoczesne centra dostępu do wiedzy i informacji. Dzięki temu biblioteki będą mogły pełnić rolę dynamicznych ośrodków lokalnego życia społecznego i przyczynić się do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Warunkiem niezbędnym do osiągnięcia przez biblioteki sukcesu modernizacyjnego jest stworzenie w nich punktów publicznego dostępu do Internetu. Najnowsze badania pokazują, że blisko 2500 wiejskich bibliotek w Polsce nie ma dostępu do szerokopasmowego Internetu i z tego powodu nie może wykorzystać szans oferowanych przez oba programy biblioteczne. Konieczne jest jak najszybsze podjęcie stosownych działań – placówki o tak dużym potencjale i znaczeniu dla życia społeczności lokalnych nie mogą znajdować się na mapie internetowych białych plam. Apelujemy do Rządu Rzeczypospolitej Polskiej o finansowe i organizacyjne wsparcie inicjatywy wyposażenia wszystkich bibliotek publicznych w dostęp do szerokopasmowego Internetu.

Organizatorzy i Uczestnicy VIII Konferencji „Automatyzacja Bibliotek Publicznych”.

WARSZTATY

WARSZTATY SZKOLENIOWE W LESZNE

W dniach 13-15 listopada 2008 r. w Lesznie k. Warszawy odbyły się warsztaty pt. „Opracowanie i plan wdrożenia strategii organizacji”, zorganizowane i sfinansowane przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Szkolenie było elementem działań realizowanych przez Fundację w ramach Programu Bibliotecznego. W warsztatach wzięło udział 25 osób (członkowie Zarządu Głównego, Biura ZG SBP, redakcja „Poradnika Bibliotekarza” oraz przedstawiciele większości Okręgów SBP). Spotkanie zainaugurował Jacek Wojnarowski, prezes Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, który przybliżył cele i obszary działań Programu Bibliotecznego, skierowanego do bibliotek wiejskich i małych miast (do 20 tys. mieszkańców). W ciągu pięciu lat biblioteki te uzyskują pomoc w celu: zaspokojenia potrzeb mieszkańców w zakresie informacji i wiedzy, zapewnienia lepszego dostępu do nowych usług bibliotecznych, wspomaganych przez nowoczesne technologie, wzmocnienia pozycji bibliotek i bibliotekarzy wśród użytkowników, zyskania dobrej opinii społecznej i decydentów.

Po wykładzie J. Wojnarowskiego odbyły się warsztaty prowadzone przez Annę Hejdę. Ich celem było opracowanie założeń strategii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2009-2012. Warsztaty były poświęcone następującym zagadnieniom: ustaleniu potrzeb SBP w odniesieniu do różnych grup odbiorców, określeniu obszarów działania i priorytetów w każdym z nich, określeniu misji SBP, analizie SWOT dotyczącej SBP, sformułowaniu celów strategicznych i szczegółowych w obrębie działań Stowarzyszenia, określeniu najbardziej efektywnych sposobów wsparcia działań SBP przez Program Biblioteczny FRŚI, ustalenie sposobów monitoringu i ewaluacji tych działań. Podczas warsztatów opracowano wstępną wersję projektu strategii rozwojowej SBP. Powołano Grupę Roboczą, która będzie kontynuować pracę nad projektem.

WARSZTATY CZYTELNICZE W BIAŁOŁĘCKIM „NAUTILUSIE”

W dniach 11-12 grudnia 2009 r. w Bibliotece Publicznej Dzielnicy Białołęka m.st. Warszawy odbyły się warsztaty pt. „Niekonwencjonalne metody wspierania czytelnictwa w bibliotekach dla dzieci i młodzieży”, adresowane do bibliotekarzy pracujących z młodym czytelnikiem. Organizatorami warsztatów byli Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich i Goethe Institut. W warsztatach uczestniczyło 40 osób. Prowadziła je Claudia Rouvel z Berlińskiego Centrum Literatury Dziecięcej i Młodzieżowej Lesart. Celem warsztatów było przygotowanie bibliotekarzy do kształtowania w młodym odbiorcy pozytywnego nastawienia do książki i literatury oraz wyrobienia nawyku czytania i odczuwania radości z czytania. Uczestnicy warsztatów poznali możliwości pozyskiwania czytelników, zachęcania ich do rozwoju własnej kreatywności i rozwijania wyobraźni oraz umiejętności komunikowania się poprzez książkę. Patronem medialnym warsztatów był „Poradnik Bibliotekarza”. Więcej informacji na temat zajęć z zakresu inicjacji czytelniczej oraz innych tego typu działań podejmowanych przez niemieckie biblioteki w „Świecie Książki Dziecięcej”, dodatku do „Poradnika Bibliotekarza” (nr 2 z 2009 r.).

POSIEDZENIA

ZEBRANIE SEKCJI BIBLIOTEK MUZYCZNYCH ZG SBP

Trzeciego grudnia 2008 r. w Bibliotece Narodowej w Warszawie odbyło się trzecie w tym roku zebranie Zarządu Sekcji Bibliotek Muzycznych ZG SBP. Sta-

niślaw Hrabia, przewodniczący Sekcji, otwierając zebranie, podziękował Marii Wróblewskiej z Biblioteki Narodowej za zorganizowanie spotkania.

Obrazy obejmowały m.in.:

1. Podsumowanie udziału polskich bibliotekarzy w Konferencji IAML w Neapolu w dniach 20-25 lipca 2008 r. W konferencji wzięło udział 8 osób z Polski: Iwona Bias, Agnieszka Górniak (Biblioteka Główna Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego); Violetta Borowa-Surowiec, Mariusz Wrona (Narodowy Instytut Fryderyka Chopina); Jolanta Byczkowska-Sztaba (Biblioteka Narodowa, Zakład Zbiorów Muzycznych); Stanisław Hrabia (Biblioteka Instytutu Muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego); Piotr Maculewicz (Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, Zakład Zbiorów Muzycznych); ks. Dariusz Smolarek (Instytut Muzykologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II). W tym roku w czasie konferencji odbyły się wybory przewodniczących Sekcji i Komitetów. Stanisław Hrabia został wybrany na stanowisko przewodniczącego Sekcji Bibliotek Naukowych IAML (Research Libraries Branch) na trzyletnią kadencję.

2. Podsumowanie działalności Polskiego Komitetu RILM. Komitet przygotował polską wersję językową oficjalnej strony RILM (www.rilm.org) oraz instrukcję „Jak napisać abstrakt?”.

3. Opracowanie ankiety do bazy bibliotek muzycznych w Polsce. Celem ankiety jest zebranie podstawowych danych o bibliotekach i zbiorach muzycznych, ze szczególnym uwzględnieniem informacji o archiwach i spuściznie kompozytorów i muzyków. Szczegółowe informacje na temat ankiety biblioteki otrzymają na początku 2009 r.

4. Informacje na temat przygotowania do wydania materiałów pokonferencyjnych z Łańcuta. Publikację pod red. Aleksandry Patalas i Stanisława Hrabiego wyda „Musica Iagellonica”, a ukaże się ona pod koniec 2008 r.

5. Przyjęcie planu pracy Sekcji na 2009 r. Do jego najważniejszych punktów należą: organizacja XII Ogólnopolskiej Konferencji Bibliotekarzy Muzycznych w Bibliotece Głównej Akademii Muzycznej w Gdańsku (4-6 listopada 2009 r.). Konferencja zostanie zorganizowana wspólnie z Sekcją Fonotek ZG SBP; udział w Konferencji IAML w Amsterdamie (5-10 lipca 2009 r.); opracowanie i udostępnienie w Internecie danych z ankiety o bibliotekach i zbiorach muzycznych w Polsce.

6. Ustalenie stanowiska Zarządu Sekcji wyrażającego poparcie dla działalności Biblioteki Polskiej Piosenki w Krakowie.

POSIEDZENIE PREZYDIUM I ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

W dniach 8-9 grudnia 2008 r. odbyło się posiedzenie Zarządu Głównego SBP. Poprzedziło je zebranie Prezydium ZG SBP, na którym omówiono tematykę obrad ZG SBP. W obradach ZG SBP 8 grudnia uczestniczyli członkowie Zarządu oraz Stanisław Czajka (honorowy przewodniczący SBP), Janina Jagielska (przewodnicząca Komisji Odznaczeń i Wyróżnień), Janusz Ambroży (przewodniczący Głównej Komisji Rewizyjnej) i przedstawiciele Biura ZG SBP. Tematyka spotkania dotyczyła głównie podsumowania pracy ZG w drugiej połowie 2008 r., a także wstępną oceną rocznej działalności Stowarzyszenia, którą przedstawiła Elżbieta Stefańczyk. Maria Burchard, sekretarz generalny SBP, omówiła stan realizacji „Programu działania SBP na lata 2005-2009”, podkreślając przy tym, że większość założeń programowych została wykonana. Widoczna jest intensyfikacja współpracy SBP z administracją państwową, aktywne współdziałanie z innymi organizacjami z sektora książki i informacji naukowej, umacnianie struktur organizacyjnych Stowarzyszenia, pozyskiwanie partnerów i sponsorów przedsięwzięć podejmowanych przez ZG, doskonalenie oferty wydawniczej SBP, umacnianie na rynku pozycji czasopism, zwłaszcza naukowych. Drugim tematem

obrad ZG toczących się pierwszego dnia był Krajowy Zjazd Delegatów w 2009 r. Stan przygotowań w Kołach i Oddziałach SBP omówiła Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska. Poinformowała, że na stronie internetowej jest zakładka poświęcona Zjazdowi z aktualnymi informacjami i harmonogramem przygotowań. Zebrani dyskutowali na temat konferencji towarzyszącej Zjazdowi, która odbędzie się w dniach 29-30 maja w Konstancinie koło Warszawy. Proponowany tytuł konferencji „Nowoczesna biblioteka – kluczem do sukcesu użytkowników i edukacji społeczeństwa” zyskał akceptację zebranych. Podkreślono, że konferencja powinna być skierowana do bibliotekarzy ze wszystkich typów bibliotek i dotyczyć różnych aspektów teorii i praktyki bibliotekarskiej, w tym podejmować zagadnienia legislacyjne, kształcenie kadr dla bibliotek, budowy wizerunku zawodu. Do współpracy przy organizacji konferencji Zarząd Główny zaprosił Konferencję Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych oraz Konferencję Dyrektorów Akademickich Szkół Polskich, a także Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW oraz Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ. Dyrektor Biura ZG SBP Anna Grzechnowska przedłożyła wstępny preliminarz kosztów KZD 2009. Dyskutowano na temat możliwości pozyskania sponsorów, a także warunków płatności dla różnych grup uczestników, w tym przedstawicieli struktur SBP.

Ponadto podczas obrad ZG SBP:

– przedstawiono propozycje „Planu pracy ZG w 2009 r.”. Ustalono terminarz spotkań Prezydium i ZG SBP, omówiono wstępny „Plan wydawniczy na 2009 r.” z uwzględnieniem wydawnictw okolicznościowych, związanych z KZD. J. Jagielska przedstawiła informację o stanie prac Zespołu ds. opracowania założeń i projektu ustawy o bibliotekach, skupiając się na wynikach spotkania przedstawicieli Zespołu z dyrektorami WBP (3 grudnia 2009 r.), w czasie którego dyskutowano nt. zapisów dotyczących bibliotek publicznych;

– zatwierdzono hasło kolejnej edycji „Tygodnia Bibliotek”, które brzmi „Biblioteka to plus”, nawiązując tym samym do programu koordynowanego przez Instytut Książki „Biblioteka+”;

– J. Pasztaleniec-Jarzyńska poinformowała o wynikach pracy grupy roboczej Komitetu Porozumiewawczego Bibliotekarzy, Księgarzy, Wydawców. Grupa zbierała się kilkakrotnie w siedzibie BN. Ostatnie spotkanie odbyło się pod koniec listopada 2008 r. w Polskiej Izbie Książki. Grupa ustaliła priorytetowe działania na rzecz promocji czytelnictwa, które zostaną objęte wnioskiem o dofinansowanie skierowanym do Instytutu Książki (Program operacyjny „Literatura i czytelnictwo”). Z wnioskiem wystąpiła Polska Izba Książki. Jeden z konkursów na najbardziej aktywną bibliotekę promującą czytelnictwo prowadzić będzie SBP;

– Zarząd Główny przyjął uchwały dotyczące: rozdysponowania kwoty uzyskanej z tytułu odpisu podatkowego 1% za 2007 r. Przeznaczono ją na nagrody rzeczowe dla laureatów konkursu „Tydzień Bibliotek 2008” oraz na wspieranie działalności statutowej SBP (Uchwała Nr 5); nadania Nagrodzie Młodych SBP imienia prof. Marii Dembowskiej (Uchwała Nr 6); regulaminu na godność Honorowego Członka SBP (Uchwała Nr 7); poprawek do Regulaminu na Medal „Bibliotheca Magna Perennisque” (Uchwała Nr 8).

W sprawach różnych dyskutowano m.in. nad: przystąpieniem SBP do EBLIDY; przebiegiem warsztatów szkoleniowych dla członków SBP w Lesznie (podczas warsztatów powołano zespół zajmujący się opracowaniem długofalowej strategii rozwoju SBP); możliwościami zwiększenia środków pozyskiwanych w ramach kampanii 1% w 2009 r.; rozwojem czasopism SBP. Elżbieta Stefańczyk poinformowała o uruchomieniu strony internetowej „Poradnika Bibliotekarza”.

W drugim dniu obrad członkowie Zarządu Głównego spotkali się z przewodniczącymi Sekcji, Komisji i Zespołu ZG SBP. Obecni byli: Aldona Borowska, Stefan Kubów, Marzena Przybysz, Ewa Stachowska-Musiał, Katarzyna Wino-

grodzka, Barbara Dybicz, Robert Miszczuk, Joanna Kamińska, Beata Żółędowska-Król, Katarzyna Janczewska-Sołomko, Janina Jagielska, Stanisław Hrabia, Maria Wasik, Anna Filipowicz. W spotkaniu uczestniczyli również: prof. Jacek Wojciechowski, przewodniczący Rady Programowej Wydawnictwa SBP, redaktorzy naczelni czasopism SBP. Otwierając drugi dzień obrad kol. Elżbieta Stefańczyk dokonała oceny działalności Zarządu Głównego oraz przedstawiła główne zamierzenia na 2009 r. Przewodniczący poszczególnych Sekcji, Komisji i Zespołu, przedstawili najważniejsze działania podjęte w 2008 r. oraz plan działań na 2009 r. Podsumowując upływający rok Ewa Chrzan, koordynująca pracę ogniw ZG SBP, oceniła go jako dobry dla Stowarzyszenia. Zwróciła uwagę, że są komisje, które od lat wyróżniają się w prowadzonej działalności, np. Sekcja Bibliotek Muzycznych czy Komisja Wydawnictw Elektronicznych. W minionym roku bardzo aktywnie działała również Komisja Odznaczeń i Wyróżnień. Podsumowania działalności Rady Programowej Wydawnictwa SBP dokonał prof. J. Wojciechowski, podkreślając zwłaszcza utrzymywanie wysokiego poziomu czasopism SBP. Profesor opowiedział się za nieuleganiem presji Open Access i wydawaniem periodyków zarówno w wersji tradycyjnej, jak i elektronicznej. W ostatnim okresie poprawie uległa promocja i dystrybucja wydawnictw SBP. Ustalono, że wciąż należy poszukiwać nowych źródeł zwiększenia środków na wydawnictwa SBP. Prof. J. Wojciechowski odniósł się do nieprzyznania środków na projekt „LIS in Poland”. Zauważył, że sprzedaż wydawnictw Stowarzyszenia nie jest dostatecznie wspierana przez instancje SBP. W podsumowaniu spotkania przewodnicząca SBP podziękowała za kolejny rok pracy społecznej w Stowarzyszeniu i zaapelowała o terminowe nadsyłanie sprawozdań z działalności Komisji, Sekcji i Zespołu.

POSIEDZENIE PREZYDIUM ZG SBP

Trzydziestego stycznia 2009 r. odbyło się posiedzenie Prezydium Zarządu Głównego, które prowadziła Elżbieta Stefańczyk, przewodnicząca SBP.

Program posiedzenia obejmował m.in.:

1. Wstępną informację na temat sprawozdań za 2008 r. z działalności Zarządu Głównego, Zarządów Okręgowych, Sekcji, Komisji i Zespołu ZG SBP, Skarbnika SBP, Biura ZG SBP. Sprawozdania przyjmie Zarząd Główny podczas posiedzenia w dniu 27 marca 2009 r. Sprawozdania zostaną opublikowane w „Biuletynie Informacyjnym ZG SBP” 2/2008.

2. Omówienie „Planu pracy na 2009 r.” (materiały przedstawiła Maria Burchard). Plan, poza działaniami, które odbywają się co roku, obejmuje m. in. takie punkty, jak: przygotowania do Krajowego Zjazdu Delegatów SBP w 2009 r., uczestnictwo Stowarzyszenia w programie rządowym „Biblioteka+” oraz w „Programie Bibliotecznym” Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, konkurs „Mistrz Promocji Czytelnictwa 2008”.

3. Stan przygotowań do „Tygodnia Bibliotek 2009” (Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska). Hasło VI edycji „Tygodnia Bibliotek” brzmi „Biblioteka to plus”. Opracowano regulaminy konkursów SBP: na działania promocyjne w ramach programu „Tydzień Bibliotek” i na plakat promujący akcję.

4. Omówienie propozycji „Programu działania SBP na lata 2009-2013” (Elżbieta Stefańczyk i Maria Burchard) „Program” przygotowywany jest w oparciu o dokument „Strategia SBP na lata 2009-2021”.

5. Omówienie programu konferencji „Nowoczesna biblioteka – kluczem do sukcesu użytkowników i edukacji społeczeństwa” (29-30 maja 2009 r., Konstancin k. Warszawy). Ramowy program konferencji zaprezentowała przewodnicząca SBP. Obejmuje on cztery sesje: nowoczesna biblioteka w systemie edukacji, nauki i kultury; sytuacja prawna bibliotek w Polsce; zawód bibliotekarza; mechanizmy finansowania bibliotek. Dyrektor Biura ZG SBP Anna Grzecznow-

ską przedstawiła koszty związane z organizacją konferencji. Rozważa się możliwość zmiany tytułu konferencji.

DONIESIENIA

KOALICJA OTWARTEJ EDUKACJI

W listopadzie 2008 r. SBP przystąpiło do Koalicji Otwartej Edukacji. Koalicja jest porozumieniem organizacji pozarządowych i instytucji działających w obszarze edukacji, nauki i kultury. Jej celem jest budowanie, promocja i lobbing na rzecz otwartych zasobów edukacyjnych, rozumianych jako materiały udostępniane w sposób otwarty i gwarantujący ich odbiorcom wolność wykorzystywania oraz odtwarzania utworu, wolność poznawania dzieła, stosowania zawartych w nim informacji, wolność dystrybucji i redystrybucji dzieł pochodnych. W zawartym porozumieniu Koalicja, do której oprócz SBP przystąpili: Fundacja Nowoczesna Polska, Stowarzyszenie Wikimedia Polska, Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego, zakłada współpracę uczestników Koalicji na rzecz edukacji, nauki i kultury, wspólną reprezentację w zakresie otwartych zasobów edukacyjnych wobec organów administracji publicznej, organizacji pozarządowych i mediów, wspieranie i patronowanie przedsięwzięciom promującym budowę otwartych zasobów informacyjnych, aktywizację obywateli na rzecz budowania otwartych zasobów informacyjnych, udział w konsultacjach i formułowanie wspólnego stanowiska w sprawach istotnych dla edukacji, nauki i kultury, współpracę międzynarodową poszerzającą pola działań krajowych.

Z ramienia SBP w pracach Koalicji uczestniczy Bożena Bednarek-Michalska, przewodnicząca Komisji Wydawnictw Elektronicznych ZG SBP.

KONKURS „MISTRZ PROMOCJI CZYTELNICTWA 2008”

Polska Izba Książki oraz Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich są organizatorami konkursu na najbardziej aktywną bibliotekę promującą czytelnictwo w 2008 r. Zadaniem konkursu jest popularyzacja działań podejmowanych przez biblioteki w zakresie upowszechniania czytelnictwa wśród różnych grup społecznych i budowy społeczeństwa informacyjnego. Konkurs jest skierowany do wszystkich bibliotek inicjujących i realizujących przedsięwzięcia na rzecz rozwoju w Polsce czytelnictwa oraz kreowania nowych form pozyskiwania czytelników.

Szczegółowe warunki uczestnictwa przedstawiono w regulaminie dostępnym na stronach internetowych SBP oraz PIK. Termin nadsyłania prac do Biura ZG SBP upłynął 28 lutego 2009 r.

Przewidziano następujące nagrody: I miejsce 5000 zł, II miejsce 3000 zł, III miejsce 2000 zł. Uroczyste wręczenie nagród nastąpi podczas Gali Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich 23 kwietnia 2009 r. w Warszawie.

Oprac. *Anna Grzecznowska*

Materiały wpłynęły do redakcji 10 lutego 2009 r.

IASL CONFERENCE 2008

W dniach 3-7 sierpnia 2008 r. odbyła się doroczna 37. konferencja IASL (International Association of School Librarianship) pt. „World Class Learning & Literacy through School Libraries”, zorganizowana w University of California at Berkeley, California, USA. Konferencja zgromadziła ogółem 250 delegatów z 26 krajów, którzy przez 5 dni mogli uczestniczyć w warsztatach i spotkaniach oraz oglądać prezentacje. Tematyka konferencji została podzielona na następujące tematy: Kompetencje cyfrowe; Budowanie wspólnoty czytelników; Tworzenie umiejętności w zakresie kompetencji informacyjnych w bibliotekach szkolnych; Wspieranie szkolenia czytelników. W ramach konferencji odbyło się 12. Doroczne Międzynarodowe Forum Badawcze Bibliotekarstwa Szkolnego. Pięć przedkonferencyjnych warsztatów cieszyło się wyjątkowo dużą frekwencją. Tematy ciekawszych referatów: James Herring (Australia /Szkocja) – *Czytanie stron WWW. Przypuszczenia, kwestie, potencjalne strategie*; Ann Carlson Weeks (USA) – *International Children's Digital Library (ICDL)* – omówienie pełnotekstowej biblioteki książek dziecięcych z całego świata, dostępnej w Internecie dzięki University of Maryland. Specjalne zainteresowanie uczestników wzbudziły sesje: „Poranne czytanie dla całej szkoły” Karin Gaarsted (Dania); „Serwis biblioteczny dla studentów z autyzmem” Lesley Farmer (USA) oraz „Archiwa IASL z lat 1971-2007” Geralda Browna (USA). 38. konferencja IASL odbędzie się 2-4.09.2009 r. w Abano Terme koło Padwy (Włochy). Tematem konferencji będzie „School Libraries in the Picture: Preparing Pupils for the Future”. Więcej informacji na ten temat można znaleźć na stronie: <http://www.iasl-online.org/events/conf/2009>.

Źródło: The 2008 IASL Conference,
<http://www.iasl-online.org/events/conf/2008/index.htm>;
E. von Jordan-Bonin: Neue Konzepte für Schulbibliothekare.
„Buch und Bibliothek” 2008 H. 11/12 s.782-783

EUROPEANA: POMYŚL O KULTURZE

Pomysł Europeany sformułowany został w liście do Prezydencji Rady i do Komisji Europejskiej 28 kwietnia 2005 r. Sześciu przywódców państw zaproponowało utworzenie wirtualnej biblioteki europejskiej, mającej na celu udostępnienie wszystkim kulturowych i naukowych zasobów Europy. 30 września 2005 r. Komisja Europejska opublikowała raport *i2010: komunikat o bibliotekach cyfrowych*, w którym ogłosiła plan poparcia budowy Europejskiej Biblioteki Cyfrowej jako elementu strategicznego inicjatywy i2010 – budowania Europejskiego Społeczeństwa Informacyjnego. Celem Europeany jest ułatwienie dostępu do źródeł w środowisku internetowym. Ma ona prezentować bogactwo dziedzictwa europejskiego, łączyć wielokulturowość i wielojęzyczność z nowoczesną technologią i współczesnymi modelami biznesowymi. Prototyp Europeany – Europeana.eu – jest rezultatem prac w ramach dwuletniego projektu, rozpoczę-

tego w lipcu 2007 r. Został on oficjalnie uruchomiony 20 listopada 2008 r. przez Viviane Reding, komisarza UE ds. społeczeństwa informacyjnego i mediów. Europeana jest siecią tematyczną, finansowaną przez Komisję Europejską w ramach programu eContentplus, stanowiącego część inicjatywy i2010. Początkowo znana jako Europejska Sieć Bibliotek Cyfrowych (European Digital Library network – EDLnet) zrzesza około 100 instytucji kultury, jednostek badawczych oraz specjalistów z zakresu technologii informatycznych z całej Europy. Działają oni w zespołach roboczych, których celem jest tworzenie rozwiązań programistycznych i dotyczących funkcjonalności portalu. Projektem kieruje zespół działający w Bibliotece Narodowej Holandii (Koninklijke Bibliotheek). Wykorzystuje on doświadczenia z zakresu zarządzania oraz technologii Biblioteki Europejskiej (The European Library), która została powołana przez Konferencję Dyrektorów Europejskich Bibliotek Narodowych (Conference of European National Librarians). Projekt jest nadzorowany przez Fundację EDL (EDL Foundation), zrzeszającą najważniejsze europejskie organizacje i stowarzyszenia kulturalne. Portal zawiera 2 mln obiektów cyfrowych: obrazy – malarstwo, rysunki, mapy, fotografie i zdjęcia obiektów muzealnych; teksty – książki, czasopisma, dzienniki i rękopisy; dokumenty dźwiękowe – muzyka i słowo mówione z walców, taśm, płyt i nagrań radiowych; filmy wideo – filmy i telewizyjne serwisy informacyjne. Niektóre z nich są znane na całym świecie, inne ukryte w skarbcach europejskich: muzeów i galerii archiwów bibliotek kolekcji audiowizualnych. Uruchomiona obecnie strona jest prototypem. Europeana w wersji 1.0 będzie rozwijana i zostanie uruchomiona w 2010 r., z dostępem do 6 mln obiektów cyfrowych. Europeana.eu jest finansowana przez Komisję Europejską i państwa członkowskie. Dostęp do otwartych części tej strony jest dozwolony dla publiczności w ramach zasad określonych przez warunki użytkowania. Europeana.eu zapewnia użytkownikom serwisu dostępu do obiektów i materiałów cyfrowych dostarczonych przez partnerów. Każdy partner wnoszący wkład do bazy danych jest zobowiązany do potwierdzenia autentyczności i upoważnienia użytkownika, jeśli takie postępowanie jest wymagane przez przepisy prawa lub instytucję tegoż partnera.

Źródło: <http://www.europeana.eu/portal/login.html>;
Europeana, die digitale Bibliothek Europas online.
„Bibliotheksdienst” 2-8 H. 12 s. 1316-1317

JUBILEUSZ „Buch und Bibliothek”!

Niemieckie czasopismo bibliotekarskie „Buch und Bibliothek” świętowało w 2008 r. 60-lecie swojej działalności. Bilans 60-lecia jest imponujący: 66 tys. stron opublikowanych tekstów. Od 1948 do 1971 r. czasopismo ukazywało się pod tytułem „Bücherei und Bildung”. W przeciagu kolejnego 10-lecia przechodziło wiele zmian edytorskich, organizacyjnych i koncepcyjnych. Początkowo „Buch und Bibliothek”, jako organ Stowarzyszenia Bibliotekarzy Bibliotek Publicznych, kładł nacisk właśnie na bibliotekarstwo publiczne. Z chwilą połączenia się Stowarzyszenia ze związkami bibliotekarzy naukowych, „Buch und Bibliothek” stał się organem obu gałęzi bibliotekarstwa. Czasopismo stara się dotrzymać kroku czasom i rozwijać dynamicznie. Dowodem na to jest stopniowa przebudowa wizerunku zewnętrznego i wewnętrznego pisma. Pierwsza poważniejsza zmiana nastąpiła w 1997 r., drugim krokiem była modernizacja w 2005 r. Treść kolejnych zeszytów skupiona jest wokół wyznaczonych tematów przewodnich, redaktorzy kreślą portrety, prowadzą wywiady, piszą opinie i komentarze. Wir wünschen dem geehrten Jubilar alles Gute und hundert Jahre!

Źródło: Cornelia Vonhof: Happy birthday BuB! BuB-Herausgeberin),
<http://www.b-u-b.de/0811/editorial.shtml>

NAGRODA MEDIENSTIFTUNG SPARKASSE LEIPZIG 2008 („FÖRDERPREIS BUCHWISSENSCHAFT“)

Lipsk to miasto z kilkusetnymi tradycjami księgarskimi, corocznie odbywają się tu międzynarodowe targi książki. Tu też mieści się siedziba Deutsche Bücherei, jednej z największych niemieckich bibliotek, obecnie stanowiącej część składową Deutsche Nationalbibliothek. Lipsk jest też silnym ośrodkiem kształcenia bibliotekarzy. Obecnie mieści się tu wyższa Szkoła Zawodowa Bibliotekarstwa (HTWK). „Förderpreis Buchwissenschaft” podkreśla znaczenie i rolę książki i księgoznawstwa w życiu miasta. Celem nagrody jest uhonorowanie pracy dyplomowej, magisterskiej, naukowej, spełniającej najwyższe wymagania naukowe, a ponadto mającej charakter innowacyjny. Fundatorami nagrody są od 2005 r. Medienstiftung Sparkasse Leipzig i Instytut Nauk o Komunikacji i Mediach Uniwersytetu w Lipsku. Nagroda jest wręczana dla uczczenia pamięci prof. dr. Dietricha Kerlena, który przyczynił się do rozbudowy i profilowania lipskiego księgoznawstwa. Kierowana jest do absolwentów szkół wyższych i wyższych szkół zawodowych oraz naukowców z niemieckiego obszaru językowego. Aplikująca do nagrody praca nie może być opublikowana, musi dotyczyć nauki o książce w ścisłym tego słowa znaczeniu, materialności i medialności książki, jak również społecznych, prawnych, ekonomicznych i kulturalnych uwarunkowań produkcji, dystrybucji i recepcji książki. Laureat otrzymuje premię pieniężną w wysokości 25 tys. euro. W roku ubiegłym laureatem nagrody została absolwentka mogunckiego księgoznawstwa, Katharina Eberenz, za pracę magisterską pt. „Czytanie rękami i uszami. Książki Braille’a i audiobooki dla osób niewidomych i niedowidzących”. W uzasadnieniu podkreślono m. in. bardzo bogatą bazę źródłową pracy oraz samodzielnie przeprowadzone badania statystyczne. Jak się wydaje, warto wykorzystać tę cenną ideę w polskich warunkach.

Źródło: <http://www.leipziger-medienstiftung.de/category/medienpreis/foerderpreis-buchwissenschaft/>

WYSZUKIWARKI: TECHNOLOGIE INFORMACYJNE Z POLITYCZNEGO, PRAWNEGO I TECHNICZNEGO PUNKTU WIDZENIA

Wyszukiwarki to kluczowy instrument społeczeństwa informacyjnego. Z tego też powodu bywają traktowane jak istotna część polityki państwowej w zakresie mediów i technologii informacyjnych. W Niemczech na 5. SuMa-eV Forum przybyli polityczni rzecznicy wszystkich frakcji Bundestagu, by przedstawić swój pogląd na rozwój technologii. Jak co roku tematyka referatów była bardzo rozległa. Omawiane były następujące zagadnienia: Szanse i problemy niemieckich wyszukiwarek; Wyszukiwarki – czy tylko bankomaty? Co oferują faktycznie swoim użytkownikom?; Wyszukiwarka – nowa forma władzy medialnej; Nowe prawo autorskie i jego skutki w Internecie; Przyszłość pozyskiwania informacji dygitalnej. Forum zostało otwarte 25 września 2008 r., w obecności reprezentantów rządu krajowego Dolnej Saksonii i rządu federalnego w Berlinie. Po raz pierwszy forum zostało uzupełnione przez wręczenie nagród SuMa-Awards, które za 2008 r. przyznano Michaelowi i Andreasowi Bogenem (w dziedzinie techniki wyszukiwawczej za wyszukiwarkę miejsc pracy), Markowi Lee (w dziedzinie sztuki medialnej za wyszukiwarkę w świecie sztuki) oraz grupie punkrockowej „Die Betakteten” (w dziedzinie muzyki, za piosenkę „Pieśń chorego”). Nagrody były wręczane przez wynalazcę MP3 prof. Karlheinza Brandenburga. Na koniec dwa słowa o słabo zapewne znanym w Polsce organizatorze forum. SuMa-eV – to stowarzyszenie pożytku publicznego do wspierania technologii – wyszukiwarek oraz wolnego dostępu do wiedzy.

Źródło: <http://suma-ev.de/forum08/>;

O. Mahrens: Kampf wider die Datenkrake: ein Bericht zum Suma – eV – Kongress am 25. September 2008 in Berlin. „Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie” 2008 H. 6 s. 344-349.

KORESPONDENCJA LEIBNIZA CZĘŚCIĄ ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA UNESCO

Obrađujący w dniach 11-15 lipca 2007 r. w Pretorii Międzynarodowy Komitet Doradczy Programu UNESCO „Pamięć Świata” podjął decyzję o włączeniu do rejestru światowego dziedzictwa UNESCO nowych nabytków, a wśród nich korespondencji Gottfrieda Wilhelma Leibniza. Pomysł ten wypłynął po raz pierwszy w 1999 r., 7 lat później, w końcu 2006 r., Niemiecki Komitet nominujący przedstawił swoją propozycję w sposób oficjalny. 1 lipca 2008 r. w 362. rocznicę urodzin G.W. Leibniza odbyła się uroczystość przekazania jego korespondencji do rejestru światowego dziedzictwa UNESCO. Korespondencja Leibniza (1646-1716) to jednorazowe świadectwo europejskiej republiki uczonych w okresie od baroku do wczesnego oświecenia. Obejmuje ok. 15 tys. listów do 1100 uczonych ze wszystkich obszarów wiedzy. Znaczenie korespondencji wyraża się w światowym spektrum tematycznym. Światowy Rejestr Pamięci UNESCO obejmuje w tej chwili 158 dokumentów z całego świata, w tym 21 postulatów „Solidarności”, archiwa kolonialne Beninu, Senegalu i Tanzanii, Kodeks Azteków z Meksyku, archiwum warszawskiego getta oraz pierwsze egzemplarze Biblii Gutenberga.

Źródło: <http://www.unesco.de/mow.html/>;

Ruppelt: Der Briefwechsel von Gottfried Leibniz ist Teil den UNESCO-Weltdokumentenerbes.

„Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie” H. 6 s. 340-342

KSIĄŻKI I BIBLIOTEKI W OKUPOWANEJ FRANCJI

W dniach 21-22.11.2008 r. na Uniwersytecie Marca Blocha w Strasburgu oraz w Maison interuniversitaire des sciences de l’homme – Alsace odbyła się konferencja nt. dziejów francuskich bibliotek pod niemiecką okupacją – „Livres et bibliothèques scientifiques dans les territoires occupés et annexés par l’Allemagne nationale-socialiste”. Do niedawna ten temat nie budził we Francji zainteresowania. Zmieniło się to dopiero po opublikowaniu powieści Jonathana Littella „Die Wohlgesinnten”. W końcu października 2008 r. przeprowadzono pierwszy rozległy rekonesans naukowy na terenie Francji. Kolokwium zgromadziło uczestników ze wszystkich kontynentów, aczkolwiek większość uczestników pochodziła z Niemiec i Austrii, gdzie zainteresowanie tą problematyką sięga lat siedemdziesiątych XX w. Liczbę zrabowanych przez hitlerowskie Niemcy dokumentów w okupowanej Francji szacuje się na ok. 20 mln. Niemcy po inwazji Francji już w pierwszym dniu po wkroczeniu do Paryża rozpoczęli systematyczne płańdrowanie ministerstw. Treść kolokwium wypełniły referaty poświęcone zasięgowi, metodyce i realizatorom zorganizowanego rabunku. Werner Schroeder (Oldenburg) przedstawił rabunek zbiorów bibliecznych i magazynów wydawniczych w Alzacji i Lotaryngii przez Reichssicherheitshauptamt. Okupacyjne losy biblioteki uniwersyteckiej i krajowej w Strasburgu przedstawił Peter Burchardt (Berlin). Specjalną uwagę uczestników skupiły dwa referaty: Sema Suttera (Chicago) i Corelli Briela (Berlin), poświęcone sylwetkom Hugo Andres Krüssa, ostatniego dyrektora generalnego Preußischen Staatsbibliothek i Hermanna Fuchsa, współpracownika biblioteki miejskiej, a od 1940 do 1944 r. kierownika działu ochrony bibliotek przy Komendanturze Wojskowej w Paryżu. H. A. Krüss był Reichskommissar für die Sicherung der Bibliotheken und die Betreuung des Buchgutes. Wśród uczestników był też gość z Polski, prof. A. Mężyński, który przedstawił referat „Kolekcja Fryderyka Chopina w Lyonie zakupiona przez Generalne Gubernatorstwo w 1942 r. Zdumiewająca transakcja”. Zakupu tego dokonał Gustav Abb, okupacyjny dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej, na po-

lecenie generalnego gubernatora Hansa Franka. Kolekcja znajduje się w Bibliotece Jagiellońskiej do dziś.

Źródło: Bücher und wissenschaftliche Bibliotheken in den vom nationalsozialistischen Deutschland besetzten und annektierten Gebieten: Ein Kolloquium in Strasbourg. „Bibliothksdienst” 2008 H. 12 s. 1317-1321.

<http://hsozkult.geschichte.huberlin.de/index.asp?id=2484&view=pdf&pn=tagungsberichte;>

<http://hsozkult.geschichte.hu-berlin.de/tagungsberichte/id=2484%3E>

BIBLIO24 – BIBLIOAUTOMATY

W czasach powszechnej dygitalizacji i rozwoju e-booków oferować wypożyczanie książek w automatach? To nie fantazja. Niemiecka placówka, zajmująca się m.in. zaopatrywaniem biblioteki w sprzęt biblioteczny, wzbogaciła swoją paletę produktów o automat biblioteczny, opatrzony akronimem „Biblio24”. Daje on możliwość wypożyczania książek, audiobooków i płyt DVD przez 24 godziny na dobę, przez 7 dni w tygodniu, bez potrzeby rozciągania godzin otwarcia oraz zatrudniania dodatkowego personelu. Biblio24 wygląda jak bankomat, wyposażony jest w klawiaturę i ekran, poprzez który użytkownik może wybrać interesujący go tytuł. Potrzebna jest mu do tego jedynie ważna karta biblioteczna, uwierzytelniona przez urządzenie i... może wybrać tyle tytułów, ile mu się żywnie podoba, a po przeczytaniu oddać też do automatu. Dokumenty są zapakowane do specjalnych kaset chroniących je przed zniszczeniem, a dodatkowo pozwalających w sposób optymalny wykorzystać przestrzeń magazynową automatu. Biblio24 może być postawiony wszędzie jako urządzenie wolnostojące lub wbudowane w ścianę. Biblio24 może pomieścić ok. 600 mediów (występuje też w wersji na 200 i 400 mediów). Czy Biblio24 spotka się w Polsce z zainteresowaniem? Może warto skierować na nie uwagę tych zwłaszcza samorządowców, którzy myślą o likwidacji punktów bibliotecznych czy małych bibliotek.

Źródło: <http://www.ekz.de>

JUBILEUSZ PROFESORA JURIIA NIKOŁAJEWICZA STOLJAROWA

30 października 2008 r. 70. rocznicę urodzin świętował Jurij Nikołajewicz Stoljarow, wybitny rosyjski bibliotekoznawca, doktor habilitowany nauk pedagogicznych (1982), profesor (1992), członek Stałego Komitetu IFLA ds. kształcenia i szkolenia kadr, członek Rosyjskiej Akademii Nauk. J. Stoljarow ukończył Moskiewski Instytut Biblioteczny w 1960 r. Najpierw pracował przez kilka lat (1960-1966) w podmoskiewskiej bibliotece. Od 1996 do 2007 r. był nauczycielem akademickim Moskiewskiego Państwowego Uniwersytetu Kultury i Sztuk, w którym przeszedł wszystkie szczeble kariery jako aspirant, asystent, docent, profesor, prodziekan, prorektor oraz kierownik Katedry Zbiorów Bibliotecznych i Katalogowania. Trwałym wkładem Stoljarowa do nauki jest stworzenie metody systemowo-funkcjonalnej w odniesieniu do biblioteki. Stoljarow jest autorem ok. 400 prac z zakresu bibliotekoznawstwa ogólnego, kształcenia kadr, historii bibliotekarstwa. Blisko 20 publikacji Stoljarowa ukazało się za granicą. Stoljarow jest członkiem rad i kolegiów redakcyjnych czasopism rosyjskich, m.in. „Biblioteka” i „Bibliotekovedenie”.

Źródło: L. S. Martynova: „On sozdajet wokrug sebja atmosferu kul'tury”: k 70-letiju so dnja rozhdenija Ju. N. Stoljarowa. „Bibliotekovedenie” Nr. 5 s. 122 – 124; Biblioteknaja encyklopedija. Moskwa 2007, s. 1000-1001.

NOWA WYSTAWA W BIBLIOTECE UNIWERSYTETU ŁÓDZKIEGO

Wystawa „Ocaleni z «niehumanitarnej ziemi». Losy uchodźstwa polskiego ZSRS w latach 1942-1950” przygotowana przez Biuro Edukacji Publicznej Instytutu Pamięci Narodowej w Łodzi ukazuje najbardziej niezwykły rozdział historii polskiej diaspory – losy polskiej ludności cywilnej, która opuściła w 1942 r. Związek Sowiecki wraz z armią gen. Władysława Andersa. Po raz pierwszy w dziejach naszego kraju tak liczna grupa polskich obywateli znalazła się w odległych regionach świata: na Bliskim Wschodzie, w Indiach, Afryce, Meksyku i Nowej Zelandii. Te egzotyczne kraje stały się miejscem zamieszkania kilkudziesięciu tysięcy dawnych mieszkańców Podola, Polesia, Wołynia i innych regionów Polski Wschodniej, okupowanych po 17 września 1939 r. przez ZSRS. Prezentowane na wystawie zdjęcia i ekspozyty pochodzą ze zbiorów Archiwum Fotograficznego Tułaczy, Archiwum Instytutu Literackiego w Paryżu, Archiwum Wytwórni Filmów Dokumentalnych i Fabularnych w Warszawie, Muzeum Okręgu Wileńskiego Armii Krajowej w Łodzi, Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi, Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, Narodowego Archiwum Cyfrowego w Warszawie, Ośrodka KARTA, Związku Sybiraków w Łodzi i Archiwum IPN w Łodzi. Na ekspozycji materiały uporządkowane zostały według następujących zagadnień: Wojna; Deportacja; Niewolnicy; Ci, co pozostali; Armia Polska w ZSRR; Ewakuacja; Na froncie; Ocaleni z „Niehumanitarnej ziemi”; Polskie osiedle w Santa Rosa; W obliczu Jałty; Trudne wybory; Ocalić pamięć; Pomoc egzotycznych krajów; Pomoc rządu polskiego na uchodźstwie. Wystawa po raz pierwszy była prezentowana we wrześniu 2005 r. w Centralnym Muzeum Włókiennictwa w Łodzi. W Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego ekspozycję można było oglądać do 13 lutego 2009 r.

Źródło: Informacja uzyskana od: Marzena Kowalskiej,
Oddział informacji Naukowej Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego

BIBLIOGRAFIA HISTORII POLSKIEJ – ONLINE

Instytut Pamięci Narodowej udostępnił *Bibliografię Historii Polskiej online*. Bibliografia ta jest tworzona od 1901 r., a od ponad 50 lat przygotowywana w Instytucie Historii Polskiej Akademii Nauk, w Pracowni Bibliografii Bieżącej w Krakowie. Co roku drukiem ukazuje się tom zawierający około 8 tys. opisów bibliograficznych, zestawionych w układzie tematycznym lub chronologicznym. Wersja elektroniczna *Bibliografii Historii Polskiej*, opracowana we współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej, zawiera te same dane, co kolejne roczniki wydawane w formie książkowej przez Instytut Historii PAN. Obecnie wersja elektroniczna pozwalająca na wyszukiwanie danych w rocznikach 1990-2005 liczy ok. 125 tys. rekordów. W najbliższym czasie zostanie uzupełniona o rocznik 2006 i roczniki 1988-1989. W 2009 r. planowane jest stopniowe zdigitalizowanie roczników 1980-1987 oraz uzupełnienie bazy o rocznik 2007.

Źródło: <http://www.bibliografia.ipn.gov.pl>

KSIĄŻNICA KOPERNIKAŃSKA MA 85 LAT

Wojewódzka Biblioteka Publiczna – Książnica Kopernikańska, największa ogólnodostępna placówka biblioteczna w Toruniu w 2008 r. obchodziła 85-lecie działalności. Główne uroczystości odbyły się w dniach 11 i 12 grudnia 2008 r. W programie przewidziano m.in. konferencje, spotkania i wystawy, pokazujące nie tylko drukowane oblicze książki. Ważnym punktem jubileuszu Książnicy

było odsłonięcie tablic pamiątkowych, poświęconych trzem najbardziej zasłużonym dyrektorom tej instytucji: Zygmuntowi Mocarskiemu, założycielowi Książnicy, Ottonowi Freymuthowi – dyrektorowi, który ocalał zbiory biblioteki podczas II wojny światowej i Alojzemu Tujakowskiemu – dyrektorowi, dzięki któremu wybudowano nowy gmach biblioteki. Gośćmi uroczystości odsłonięcia tablic byli ambasadorzy Republiki Federalnej Niemiec i Estonii oraz przedstawiciele Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Dla uczczenia 85-lecia istnienia, Książnica zorganizowała też wystawy tematyczne i ogólnopolską konferencję „Poszukując nowych form książki”. Książnica Kopernikańska w Toruniu to jednostka prowadzona przez samorząd województwa. Powstała 19 lutego 1923 r. jako pierwsza na Pomorzu polska biblioteka naukowa. Posiada jeden z największych i unikatowych, a zarazem nienaruszonych w czasie II wojny światowej zbiorów, dotyczących historii oraz kultury Torunia i regionu. Obecnie przy Książnicy działa 15 filii bibliotecznych. Jej księgozbiór liczy około 900 tys. woluminów. Jest to największa ogólnodostępna biblioteka w regionie. Placówka realizuje wiele cennych projektów, upowszechniających czytelnictwo i zachęcających do sięgnięcia po książki, np. „Infobibnet – informacja, biblioteka, sieć” – projekt współfinansowany z funduszy europejskich, zakładający organizację współpracy wojewódzkiej bibliotek samorządowych z Regionalnym Centrum Informacji i Edukacji Innowacyjnej, OPTIDON – „Otwarta Platforma Transferu Informacji dla Organizacji Non-profit” – projekt stworzenia otwartej platformy informacyjnej dającej instytucjom możliwość łatwego zaistnienia w Internecie, bez konieczności ponoszenia kosztów zakupu czy wynajmu infrastruktury sieciowej i dostępowej, „Ikonk@” – projekt uruchomienia punktów powszechnego dostępu do Internetu, koordynowany przez Książnicę, „Literatura na kółkach” – cykl spotkań z cenionymi i lubianymi autorami książek dla dzieci i młodzieży.

Źródło: http://www.kujawsko-pomorskie.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=10138&Itemid=476;
http://kanalik.pl/a13243,Ksinica_Kopernikaska_wituje_85_urodziny.html

WIELKI JUBILEUSZ PROFESOR JOANNY PAPUZIŃSKIEJ

Z okazji jubileuszu 70-lecia urodzin w dniach 8-10 grudnia 2008 r. w sali konferencyjnej Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – Bibliotece Głównej Województwa Mazowieckiego licznie zgromadzili się przyjaciele i uczniowie Pani Profesor Joanny Papuzińskiej-Beksiak, a także badacze i krytycy literatury dla dzieci i młodzieży. Częścią trzydniowych obrad były życzenia, gratulacje, laudacje i serdeczności składane Pani Profesor. Joanna Papuzińska-Beksiak jest prozaikiem, poetką, krytykiem literackim, wybitną autorką i badaczem literatury dla dzieci, profesorem Uniwersytetu Warszawskiego, członkiem Zarządu Polskiej Sekcji IBBY oraz redaktorem naczelnym miesięcznika „Guliwer”. Wydała zbiorki poezji i wierszowane opowieści, m.in. *Pims, którego nie ma*, *Nasza mama czarodziejka*, *Ściana zaczarowana*, *Agnieszka opowiada bajkę*, *Czarna łapa*, *Wędrownie wierszyki*, *Uśmiechnięta planeta*, *Jesienna przygoda*, *Wędrowcy*, *Czarna jama*, *Szumikraj*, *Stare i nowe wierszyki domowe*. Jest również autorką trzyczęściowej opowieści dla najmłodszych: *A gdzie ja się biedniuteńki podzieję*, *Rokiś wraca*, *Rokiś i Kraina dachów*. W 1994 r. opublikowała autobiograficzne wspomnienia z lat wojny i pierwszych lat odbudowy stolicy *Darowane kreski*. Jest także autorką licznych prac teoretycznych z zakresu czytelnictwa, bibliotekoznawstwa i literatury dla dzieci. Mottem spotkania w Bibliotece na Koszykowej były słowa: „My z niej wszyscy”. Dostojna jubilatka otrzymała z rąk dyrektora Wydawnictwa SBP, Janusza Nowickiego książkę jubileuszową pod tytułem *Ocalone królestwo. Twórczość dla dzieci – perspektywy badawcze – proble-*

my animacji pod redakcją G. Leszczyńskiego, D. Świerczyńskiej-Jelonek i M. Zająca – zawierająca wpisy 67 autorów.

Źródło: http://poradnikbibliotekarza.pl/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=71

BIBLIOGRAFIA HISTORII ŚLĄSKA

Decyzją Rady Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego z 15 marca 2006 r. Instytut Historyczny przejął opiekę nad kontynuacją badań bibliograficznych w zakresie historii Śląska. Bibliografia Historii Śląska (BHS) powstaje w ramach współpracy międzynarodowej pomiędzy Instytutem Śląskim w Opawie, Instytutem Herdera w Marburgu oraz Uniwersytetem Wrocławskim. Kooperacja trwa od lat kilkunastu. Nawiązanie współpracy z partnerem niemieckim (Herder-Institut) na początku lat dziewięćdziesiątych zakończyło 40-letni okres prowadzenia odrębnych prac w dziedzinie informacji naukowej. Do tego czasu w Polsce i w Niemczech powstawały w owym czasie dwie równoległe serie bibliograficzne poświęcone historii Śląska. Niemieckie wydawnictwo ukazywało się do połowy lat osiemdziesiątych pod redakcją Herberta Ristera, a historycy z Instytutu Historii UW r., poczynając od prac podjętych przez Karola Maleczyńskiego, a następnie kontynuowanych przez R. Gellesa, G. Pańko i K. Sanojcę, przygotowywali polskie opracowanie. Dopiero zmiana klimatu politycznego umożliwiła koordynację działań i podjęcie decyzji o przygotowywaniu wspólnej publikacji (jako pierwszy ukazał się rocznik 1994). Współdziałanie pomiędzy polskim i niemieckim instytutem obejmuje równoległe tworzenie komputerowych baz danych, które stanowią podstawę do tworzenia wspólnej wersji drukowanej. Instytut Herdera gromadzi dane bibliograficzne dotyczące Europy Środkowo-Wschodniej (www.litdok.de). W Instytucie Historycznym UW r. powstaje baza bibliografii historii Śląska oraz ziem historycznie ze Śląskiem związanych, a więc Górnych Łużyc i Ziemi Lubuskiej, która liczy obecnie ponad 40 tys. rekordów (www.hist.uni.wroc.pl). W ramach umowy następuje systematyczna wymiana danych pomiędzy tymi ośrodkami. Za organizację i prowadzenie tych prac odpowiada dr Karol Sanojca jako redaktor wydawnictwa. Wrocławski zespół bibliograficzny liczy 10 osób z dwóch ośrodków uniwersyteckich – Wrocławia (Iwona Mrozowicz, Beata Nowak, Małgorzata Pawlak, Artur Harc, Robert Heś, Przemysław Kulesza) i Katowic (Barbara Pytlos, Elżbieta Warzagolis, Zdzisław Gębołyś). W Marburgu za gromadzenie danych dotyczących Śląska odpowiadają Wiebke Rohrer, Eligiusz Janus, Konrad Hierasimowicz i Peter Gerbers, a kieruje tym zespołem dr Norbert Kersken. Trzecim partnerem międzynarodowej współpracy bibliograficznej jest Sleský ústav Slezského Zemského Muzea w Opawie, gdzie dane z obszaru Czech i Słowacji gromadzi Alena Volná. W 2008 r. ukazały się dwa roczniki Bibliografii – za 2002 i 2005 rok. Ten ostatni został zaprezentowany w styczniu 2008 r. na spotkaniu dyrekcji Instytutu Herdera z Rektorem i przedstawicielami wydziałów i jednostek Uniwersytetu Wrocławskiego. Otworzył on nowy etap prac bibliograficznych – BHS uzyskała stabilne umocowanie wydawnicze w ramach serii Acta Universitatis Wratislaviensis, a także po raz pierwszy od wielu lat stała się bibliografią bieżącą. Istniejące zaległości są sukcesywnie nadrabiane, dzięki woli wszystkich partnerów i decyzji publikowania dwóch tomów rocznie. Spis treści, wstęp oraz indeks rzeczowy prezentowane są w trzech wersjach językowych – polskiej, czeskiej i niemieckiej. Trójjęzyczne są też indeksy: osobowy, autorski i geograficzny, a wszystkie tytuły czeskie i polskie zostały dodatkowo przetłumaczone na język niemiecki. We wrześniu bieżącego roku ukazała się Bibliografia Historii Śląska za 1998 r., a w trakcie prac redakcyjnych znajduje się rocznik 2006. Równocześnie w komputerowej bazie danych finalizowana jest kwerenda dwóch kolejnych roczni-

ków – 2003 i 2007. Aktualnie baza liczy ok. 43 tys. rekordów. Plany na przyszłość przewidują uzupełnienie brakujących roczników (po wykonaniu kweryndy za l. 2000 i 2001 w bazie danych znajdzie się kompletny materiał bibliograficzny za l. 1990-2008) oraz równoczesne wydawanie bibliografii bieżącej. W sferze projektów znajduje się też zamiysł sporządzenia bibliografii retrospektywnej. Stabilność finansową pracom bibliograficznym zapewniał do tej pory Rektor Uniwersytetu, przeznaczając na ten cel środki ze swojej rezerwy. Również obecne władze uczelni deklarują gotowość finansowania tego przedsięwzięcia.

Źródło: Informacja uzyskana od dr Karola Sanojcy;
Informacja własna

KONFERENCJA „BIBLIOTEKA XXI W. – NOWOCZESNA ARCHITEKTURA, POMYSŁOWE ARANŻACJE, FUNKCJONALNE WYPOSAŻENIE”

Wychodząc naprzeciw zainteresowaniu środowiska wizualizacją bibliotek, nowoczesną organizacją przestrzenną, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, we współpracy z Wojewódzką Biblioteką Publiczną w Kielcach zorganizowały w dniach 2-3 października 2008 r. ogólnopolską konferencję w nowej siedzibie WBP w Kielcach. Udział w niej wzięło 145 osób, zarówno bibliotekarze, jak i przedstawiciele samorządów, organizatorzy bibliotek, architekci, realizatorzy projektów. Patronat honorowy nad konferencją objął Bogdan Zdrojewski – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, zaś patronat medialny – „Poradnik Bibliotekarza”. Celem konferencji było zaprezentowanie nowoczesnych obiektów bibliotecznych powstałych w ciągu ostatnich kilku lat, jak również wymiana doświadczeń dotyczących budowania nowych oraz modernizacji już istniejących gmachów bibliotecznych. W prezentacjach referenci przedstawili m.in. najnowsze rozwiązania w zakresie architektury, wyposażenia wnętrz, designu, zastosowane w różnych typach bibliotek. Wprowadzeniem do konferencji była prezentacja Ewy Kobierskiej-Maciuszko, wiceprzewodniczącej ZG SBP, dyrektora Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego na temat tendencji europejskich w budowaniu obiektów bibliotecznych, ze szczególnym uwzględnieniem realizacji zaleceń, sformułowanych przez Harry’ego Faulknera-Browna. Z kolei architekt Andrzej Bulanda z firmy Bulanda-Mucha Architekci Sp. z o.o. przedstawił podstawowe założenia architektury obiektów bibliotecznych, podkreślając, że powinny one z jednej strony być wkomponowane w otaczający krajobraz, a z drugiej wyróżniać się w przestrzeni, jako obiekt użyteczności publicznej. Krytyczną analizę standardów dotyczących budownictwa i technologii bibliotecznej wraz z propozycjami nowych rozwiązań przedstawił Jerzy Maj z Biblioteki Narodowej. Podczas pierwszej części konferencji głos zabrał także przedstawiciel MKiDN – Marek Góźdz, który poinformował zebranych o możliwościach pozyskiwania funduszy na modernizację bibliotek. Główną część konferencji wypełniły prezentacje nowych gmachów bibliotek publicznych, powstałych często w wyniku modernizacji dotychczas zajmowanych obiektów, np. wojskowych, szkolnych, poklasztornych, zabytkowych willi itp. Swoje biblioteki zaprezentowali: Andrzej Dąbrowski (Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Kielcach); Jacek Maro (Miejska Biblioteka Publiczna w Jaworznie) wraz z architektem Wojciechem Podleskim; Magdalena Miller (Miejska Biblioteka Publiczna w Gorlicach) oraz Janusz Fugiel – z-ca Burmistrza Gorlic; Jacek Nowiński (Biblioteka Elbląska); Edward Jaworski (Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gorzowie Wielkopolskim); Elżbieta Majchrzak (Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy Biblioteka Publiczna w Dzielnicy Białołęka); Danuta Pol-Czajkowska (Miejska Biblioteka Publiczna w Olsztynie); Elżbieta Wykrzykowska (Biblioteka Pedagogiczna w Toruniu). Przedstawiono ponadto zmodernizowane biblioteki na

terenie Dolnego Śląska. Andrzej Tyws – dyrektor Dolnośląskiej Biblioteki Publicznej pokazał przykłady adaptacji architektoniczno-budowlanych obiektów zabytkowych na potrzeby bibliotek; Jolanta Słowik – z-ca dyrektora Miejskiej Biblioteki Publicznej we Wrocławiu omówiła modernizację sieci wrocławskich bibliotek publicznych, gdzie wykorzystano projekty młodych architektów wewnątrz z ASP Wrocław. O modernizacji obiektów bibliotecznych mówili także Sławomir Czech i Karol Stryja – projektanci firmy REA DESIGN, która wygrała już kilka przetargów na budowę /rozbudowę bibliotek, m. in. Mediateki we Wrocławiu i Planety 11 w Olsztynie.

Źródło: <http://www.ebib.info/content/view/1476/75/>

ODZNACZENIE PAŃSTWOWE DLA ROBERTA MISZCZUKA

Prezydent RP Lech Kaczyński przyznał Robertowi Miszczukowi – przewodniczącemu Zarządu Okręgu SBP w Warszawie, przewodniczącemu Sekcji Bibliotek Pedagogicznych i Szkolnych SBP Brązowy Krzyż Zasługi. Odznaczenie, przyznane za działalność w zakresie rozwoju bibliotekarstwa i czytelnictwa, zostało wręczone 13 października 2008 r. w Dniu Edukacji Narodowej. Serdecznie gratulujemy!

Źródło: <http://www.ebib.info>

KSIĘGOZBIÓR ARNOLDA ZWEIGA PRZEKAZANY BIBLIOTECE ŚLĄSKIEJ

8 grudnia 2008 r. w Bibliotece Śląskiej odbyła się uroczystość przejęcia księgozbioru Arnolda Zweiga. Kolekcję (książki, rękopisy, grafiki) ofiarował Bibliotece niemiecki bibliofil i kolekcjoner, Bernhard Stübner. W uroczystości uczestniczył również prof. dr Eef Overgaauw – kierownik działu rękopisów Staatsbibliothek w Berlinie. Kolekcja liczy ok. 2 tys. woluminów i jednostek. Są tu pierwsze i kolejne wydania dzieł Zweiga, a także ich tłumaczenia na języki obce: angielski, włoski, węgierski, duński, rosyjski, serbsko-chorwacki, czeski. Na wielu książkach znajdują się odręczne dedykacje autora dla znajomych i przyjaciół. W skład kolekcji wchodzi także trzy teki oryginalnych grafik autorstwa żony pisarza – Beatrice Zweig oraz rękopisy, głównie korespondencja. Dopelnienie całości stanowi bogata literatura dotycząca Zweiga – materiały biograficzne oraz opracowania jego twórczości. Biblioteka Śląska uznana została przez darczyńcę za najodpowiedniejsze miejsce dla spuścizny po Arnoldzie Zweigu, który urodził się w 1887 r. w Głogowie, ale był w swoim młodzieńczym życiu związany z Katowicami, gdzie mieszkał w l. 1896-1906 i uczęszczał do gimnazjum realnego przy dzisiejszej ulicy Jagiellońskiej. Arnold Zweig – pisarz, eseista i dramaturg – zdobył międzynarodową sławę dzięki cyklowi powieściowemu *Wielka wojna białych ludzi*, zawierającemu m.in. słynną powieść *Spór o sierżanta Griszę*. Autor poddał tu analizie politykę wojenną oraz zmiany zachodzące w psychice człowieka pod wpływem wojny. Po opracowaniu kolekcja będzie udostępniona w Bibliotece Śląskiej wszystkim zainteresowanym. Zbiór może być pomocny badaczom interesującym się nie tylko twórczością literacką, ale także dziejami Katowic.

Źródło: <http://ksiazki.wp.pl/wiadomosci/id,37431,wiadomosc.html>;
<http://galeria.bs.katowice.pl/index.php?cat=5&page=3>

BIBLIOTEKA PROFESORA HENRYKA MARKIEWICZA TRAFI DO SZCZECINA

Wybitny polonista prof. Henryk Markiewicz postanowił sprzedać swój unikatowy zbiór biblioteczny. Kolekcję przejmie Książnica Pomorska ze Szczecina – „Nie jestem wieczny. Nadszedł czas zastanowić się, co z tym wszystkim zrobić. To jedyny dorobek mojego życia, nic więcej nie zostawię dzieciom. Dlatego jestem zmuszony odstąpić go odpłatnie. Targają mną sprzeczne uczucia. Z jednej strony bardzo mi żal, z drugiej – robię sobie miejsce na nowe zakupy” – mówi 86-letni profesor. Literacka kolekcja była kompletowana przez dziesiątki lat i składa się obecnie z blisko 40 tys. tomów. Wśród nich są nie tylko książki, ale też czasopisma i inne archiwalia literaturoznawczej pracy, korespondencja z naukowcami, z całego świata, manuskrypty i rękopisy, m.in. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego czy Juliana Tuwima. – Pracujemy obecnie nad skatalogowaniem zbioru, a to olbrzymia praca – opowiada Lucjan Bąbolewski, dyrektor Książnicy Pomorskiej, która przejmie kolekcję. Profesor zwrócił się najpierw do Biblioteki Jagiellońskiej, czemu zaprzecza dyrektor BJ, prof. Z. Pietrzyk. ale była ona zainteresowana tylko wybiórczo. Prof. H. Markiewiczowi zależało, aby to był komplet. Profesor szukał dobrego opiekuna dla swoich zbiorów przez kilka lat. Jako wciąż czynny naukowiec prof. H. Markiewicz sporą część zbiorów nadal wykorzystuje w pracy literaturoznawczej. Zostanie ona w jego domu jako depozyt. Reszta będzie przez Książnicę kupowana na raty w ciągu najbliższych czterech lat. Dlatego przy wsparciu samorządu województwa będzie na to stać. Bardzo trudno wycenić np. autografy lub nawet całe dedykacje na książkach. Z roku na rok stają się coraz cenniejsze.

Źródło: <http://ksiazki.wp.pl/wiadomosci/id,36785,wiadomosc.html>

DZIEŃ DOMENY PUBLICZNEJ W MEDIACH

Trzydziestego grudnia 2008 r. w Bibliotece Narodowej odbyły się po raz drugi w Polsce obchody Dnia Domeny Publicznej (po raz pierwszy w 2007 r.). Tegoroczne obchody koordynowała Koalicja Otwartej Edukacji (porozumienie organizacji pozarządowych i instytucji działających w obszarze edukacji, nauki i kultury). W ramach obchodów omówiono kilka projektów wykorzystujących utwory z domeny publicznej, przedstawiono listę twórców, do których dzieł prawa autorskie wygasają 1 stycznia 2009 r. W tym roku szczególnie podkreślano, że do domeny publicznej przechodzą utwory Brunona Jasieńskiego (jego wiersz *But w butonierce* recytował aktor scen warszawskich Marek Siudym), Karola Huberta Rostworowskiego, Mariana Zdziechowskiego, Aleksandra Świętochowskiego, Kazimierza Twardowskiego, Władysława Grabskiego i innych znanych polskich twórców, profesorów, polityków i działaczy społecznych. Dzień Domeny Publicznej to nieoficjalne święto obchodzone w kilku krajach 1 stycznia. Celem tych obchodów jest zwrócenie uwagi opinii publicznej na kluczową rolę domeny publicznej w budowaniu kultury i otwieraniu dostępu do wiedzy oraz promowanie wiedzy na temat prawa autorskiego. Dzień Domeny Publicznej obchodzony jest od niedawna, ponieważ związany jest z nowymi zjawiskami, z jakimi mamy do czynienia w Internecie: udostępnianiem materiałów naukowych i edukacyjnych, twórczością artystów, prawem autorskim. Ma on uzmysłowić wszystkim użytkownikom sieci, jak długo muszą czekać na dzieła, by mogły zgodnie z obowiązującym prawem zostać uwolnione do nieograniczonego wykorzystania. Ma on pokazać też, że w naszym wspólnym interesie leży wypełnianie sieci dziełami kultury, które sami współtworzymy właśnie dzięki uczestnictwie w kulturze już wytworzonej, zastanej. Dzień Domeny Publicznej odpowiada na niecierpliwie pytanie użytkowników Internetu, dlaczego w bibliotekach cyfro-

wych mamy tak dużo utworów starych, a prawie nie ma nowych. Organizatorzy Dnia podkreślają, że warto dla dobra wspólnego walczyć o skracanie okresu ochrony utworów (który obecnie wynosi 70 lat od daty śmierci autora), ponieważ większość dzieł, szczególnie naukowych, takiej ochrony nie potrzebuje, autorzy o nią nie zabiegają, wręcz przeciwnie. Do biblioteki przybyli dziennikarze gazet, radia, czasopism branżowych związanych z kulturą i bibliotekarstwem oraz działacze organizacji pozarządowych, w sumie około 20 osób. Dyrektor BN Tomasz Makowski przywitał gości i podkreślił, jak ważnym zadaniem jest udostępnienie w Internecie jak największej liczby utworów w sposób swobodny i nieograniczony, tak by każdy użytkownik sieci, poszukujący treści cyfrowych miał do nich wygodny, darmowy dostęp. Na Dzień Domeny Publicznej bibliotekarze cyfrowi zeskanowali i pokazali kilkanaście utworów wyżej wymienionych twórców w polskich bibliotekach cyfrowych i będą kontynuować tę pracę przez kolejne lata.

Źródło: [http://www.ebib.info/content/view/1712/;](http://www.ebib.info/content/view/1712/)
http://pl.wikinews.org/wiki/Domena_publiczna_jest_fundamentem_kultury_-_wywiad_z_Jaros%C5%82awem_Lipszycem,_prezesem_Fundacji_Nowoczesna_Polska

Zdzisław Gębołyś
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 tys. znaków, a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 tys. znaków. Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny.iinsb@uw.edu.pl, ewentualnie na dyskietce lub płycie CD-ROM wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć streszczenie autorskie w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków) oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłanego do „PB” artykułu nie wyraża zgody na publikację jego abstraktu w CEJSH, redakcja prosi o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami obowiązującymi w czasopiśmie naukowych. Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i e-mail. Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora. Podstawowymi kryteriami akceptacji artykułu do druku w „Przeglądzie Bibliotecznym” są: zgodność tematu z profilem czasopiisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez redakcję.

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zaopatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane na osobnych ponumerowanych stronach z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły.

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad.

Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska i Majewski, 2004).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, s.15) albo (Taradejna i Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisach dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim = „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim = „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane chronologicznie, a w każdym z nich należy powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a), Dembowska, Maria (1976b) ..., itd. Zasady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

Książka

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej : organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

Praca zbiorowa

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego : informator. (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational setting-sten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

Artykuł w czasopiśmie

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z.1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

Artykuł w pracy zbiorowej

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

Artykuł w czasopiśmie elektronicznym

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3; [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w World Wide Web: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

Dokument z witryny instytucji, organizacji lub osoby prywatnej

American Psychological Association. (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]; [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS. (2004). *PISA 2003 - Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>>.

US NLM. (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy zobowiązani są do przesłania swojej fotografii (elektronicznie w formie zeskanowanej z rozdzielczością min. 600 dpi i zachowanej w formacie TIF lub pocztą w formie odbitki o dobrej jakości), danych potrzebnych do oświadczenia podatkowego oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (max. 3).

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GRATISY

dla naszych czytelników

Każdy kto zamawia u nas 2 książki może wybrać 2 egz. dowolnych tytułów spośród niżej wymienionych (książki te rozdajemy do wyczerpania zapasów).

1. **Biblioteka a niepełnosprawność w rodzinie** (praca zbior.)
2. **Biblioteka i informacja w środowisku współczesnej szkoły** (M. Drzewiecki)
3. **Biblioteka Muzyczna 1996-1999** (praca zbior. Sekcji Muzycznej SBP)
4. **Bibliotekarze bibliotek specjalnych** (praca zbior.)
5. **Dziecko niepełnosprawne w bibliotece** (praca zbior.)
6. **Edukacja biblioteczna i informacyjna w polskich szkołach** (M. Drzewiecki)
7. **Edukacja czytelnicza i medialna. Tablice** (J. Andrzejewska)
8. **Emigracyjny księgozbiór L. i A. Ciołkoszów** (A. Dura)
9. **Jakub Wujek** (D. Kuźmina)
10. **Katechizmy Rzeczypospolitej XVI i pocz. XVII w.** (D. Kuźmina)
11. **Kategoryzacja** (J. Woźniak)
12. **Kodeks etyki bibliotekarza i pracownika informacji**
13. **Kustosze zbiorów specjalnych** (praca zbior.)
14. **Poetki polskie. Scenariusze wystaw.** (C. Markowiak-Luty)
15. **Praktyczne aspekty automatyzacji** (praca zbior.)
16. **Promocja książki dziecięcej** (M. Zając)
17. **Retoryka na co dzień** (M. Pietrzak)
18. **Sekcja Bibliotek Muzycznych 1964-2004** (praca zbior.)
19. **Słownik pracowników książki polskiej. Suplement** (H. Tadeusiewicz)
20. **Statut SBP**
21. **Systemy informacji gospodarczej** (W. Januszko)
22. **Śladami informacji bibliotekarskiej** (praca zbior.)
23. **Wokół bibliotek i bibliotekarstwa** (praca zbior.)
24. **Współczesna prasa kobieca a sprawy książki** (K. Wodniak)
25. **Z książką do ludzi** (praca zbior.)
26. **Zasłużeni dla SBP** (praca zbior.)
27. **Znawcy rękopisów** (praca zbior.)

JUŻ DO NABYCIA w Wydawnictwie SBP!

nowa interesująca książka z serii:

NAUKA-DYDAKTYKA-PRAKTYKA nr 106

Bibliografia. Teoria. Praktyka. Dydaktyka

Praca zbiorowa

pod redakcją Jadwigi Woźniak- Kasperek i Mikołaja Ochmańskiego

Bibliografię – dziedzinę wiedzy, spis bibliograficzny, informację bibliograficzną cechuje w dobie społeczeństwa informacyjnego duża dynamika przemian, uwarunkowana rozwojem technologii informacyjnych, informatycznych i telekomunikacyjnych. Bibliografia współczesna wymaga ponownej refleksji naukowej, ustalenia jej statusu jako dyscypliny naukowej, określenia związku z innymi naukami, praktyki, organizacji bibliografii, warsztatu bibliograficznego, narzędzi i metod stosowanych w praktyce, jak i teorii, kształcenia bibliografów oraz rozważań nt. szans i zagrożeń bibliografii w erze techniki cyfrowej.

Lektura tej publikacji powinna dać odpowiedź na ww. problemy a także zainicjować dyskusję dotyczącą nowego spojrzenia na bibliografię w kontekście jej współczesnych uwarunkowań. Książka, w postaci 22 opracowań pogrupowanych od zagadnień ogólnych po specjalistyczne, prezentuje aktualny dorobek bibliografii. **Jest to książka dla każdego bibliotekarza, nie tylko bibliografa.**

Stron 300, Cena 40 zł

Czekamy na zamówienia !

Wkrótce

w naszym Wydawnictwie ukazą się nowe, interesujące pozycje:

Hanna Batorowska – „Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji”

Małgorzata Góralska – „Książki, nowe media i ich czasoprzestrzenie”

Anna Wałek – „Biblioteki cyfrowe na platformie dLibra w Polsce w l. 2002-2007”

Katarzyna Wolff (red.) – „Zbiory i zasoby informacyjne bibliotek publicznych”

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7

tel.: (+48 22) 827-52-96

e-mail: wyd.sbp-portal@wp.pl

Dział Sprzedaży – e-mail: sprzedaż_sbp@wp.pl

Konto SBP: Millennium 70 1160 2202 0000 0000 2814 5355

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na piśmie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem;
- wysyłając zamówienie i opłacając roczną prenumeratę na wyżej podane konto do końca marca roku objętego prenumeratą; po tym terminie opłacenie rocznej prenumeraty nie będzie możliwe;
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa SBP;

Ponadto sprzedaż zeszytów bieżących prowadzą: „KOLPORTER” S.A. (02-255 Warszawa ul. Krakowiaków 66/78); GARMOND PRESS S.A. (01-106 Warszawa ul. Nakiel-ska 3); Księgarnia Wysyłkowa „LEXICON” (03-599 Warszawa ul. Kielecka 16 m. 4); Księgarnia „Skarbnica”. Anna Włodarczyk (31-929 Kraków oś. Centrum C bl. 1); Czasopisma Polskie PRESS (08-110 Siedlce ul. Poznańska 4); „Kapitałka” Poznańska Księgarnia Naukowa Piotr Ślęzak (61-725 Poznań ul. Mielżyńskiego 27/29); Dom Handlowy Nauki Sp. z o.o. Księgarnia Wysyłkowa (02-352 Warszawa ul. Szczęśliwicka 2); INMEDIO Sp. z o.o. (90-446 Łódź al. Kościuszki 132); „RUCH” S.A. Oddział Warszawa (00-728 Warszawa ul. Kierbedzia 8/10) i regionalne oddziały „RUCH” S.A.

Cena prenumeraty na 2009 r. – 140 zł

Wydawnictwo SBP. Warszawa 2009

Nakład 800 egz. Ark. wyd. 10,75. Ark. druk. 10,75

Łamanie: Renard Hawryszko

Druk i oprawa: Zakład Poligraficzny PRIMUM

Kozerki, ul. Marsa 20, 05-825 Grodzisk Mazowiecki, tel. (+48 22) 724-18-76

NASZ PARTNER STRATEGICZNY

ALEPH Polska Sp. z o.o.
ul. Kossaka 7
01-576 Warszawa
tel./fax: (022) 839 83 18
www.aleph.pl
www.exlibrisgroup.com

Aleph Polska
automatyzacja bibliotek

ExLibris

The bridge to knowledge

Maciej Dziubecki
m.dziubecki@aleph.pl

ALEPH Polska Sp. z o.o. powstała w marcu 2001 roku. Wcześniej (od roku 1992) była Działem Wdrożeń systemu bibliotecznego Aleph® w firmie TCH Systems S.A. Obecnie jest jedynym dystrybutorem systemu Aleph oraz innych produktów firmy Ex Libris™ (MetaLib®, SFX®, DigiTool®, Verde®, Primo®) w Polsce i działa jako biuro serwisowe dla polskich użytkowników tych systemów.

Ex Libris Group jest wiodącym światowym dostawcą wysokiej jakości systemów dla bibliotek, centrów naukowych i muzeów. Zintegrowane systemy biblioteczne Aleph® oraz Voyager®, będące sztandarowymi produktami firmy znalazły użytkowników w ponad 3000 instytucji w 62 krajach. Aleph jest wiodącym na rynku oprogramowaniem do automatyzacji bibliotek uniwersyteckich, publicznych, narodowych, naukowych jak również konsorcjów, sieci krajowych i wielkich korporacji.

W ostatnich latach Ex Libris wprowadził na rynek cztery nowe produkty, wyznaczające kierunek rozwoju nowoczesnego oprogramowania dla bibliotek: MetaLib, portal zapewniający dostęp do szeroko rozumianych zasobów informacji naukowej, SFX, system powiązań do źródeł informacji, DigiTool, system zarządzania obiektami cyfrowymi oraz Verde system do skutecznego zarządzania wyborem, oceną, zakupem i obsługą (wznowieniem lub rezygnacją z prenumeraty) elektronicznych baz danych i czasopism.

Najnowszy produkt, Primo, to system skupiający w jednym miejscu dostęp do wielu aplikacji, w sposób niewidoczny dla końcowego użytkownika. Jeden interfejs, rozszerzone możliwości wyszukiwania, jedna lista wyników, dostęp do materiałów z różnych źródeł i systemów w jednym miejscu.

ExLibris Primo

Primo® firmy Ex Libris™ to zaawansowane rozwiązanie do odkrywania i dostarczania informacji. Zapewnia ono czytelnikom nowoczesny i wygodny interfejs do wszelkich lokalnych i zdalnych źródeł informacji. Primo zostało stworzone po to, by biblioteki mogły oferować swoim użytkownikom usługi dopasowane do ich potrzeb i dostarczać relewantne informacje szybko i wydajnie, niezależnie od czasu i miejsca, w których są potrzebne.

Sprawdź jak działa Primo w Bibliotece Królewskiej Danii: <http://search.kb.dk/beta/>

Sprawdź jak działa Primo w The University of Iowa: <http://smartsearch.uiowa.edu/>

P.4/1

WYDAWNICTWO
SBP

